

DE SACRO ALTA
RIS MYSTERIO

1 2 3 6

BIBLIOTHEKA UNIW. W POZNANIU

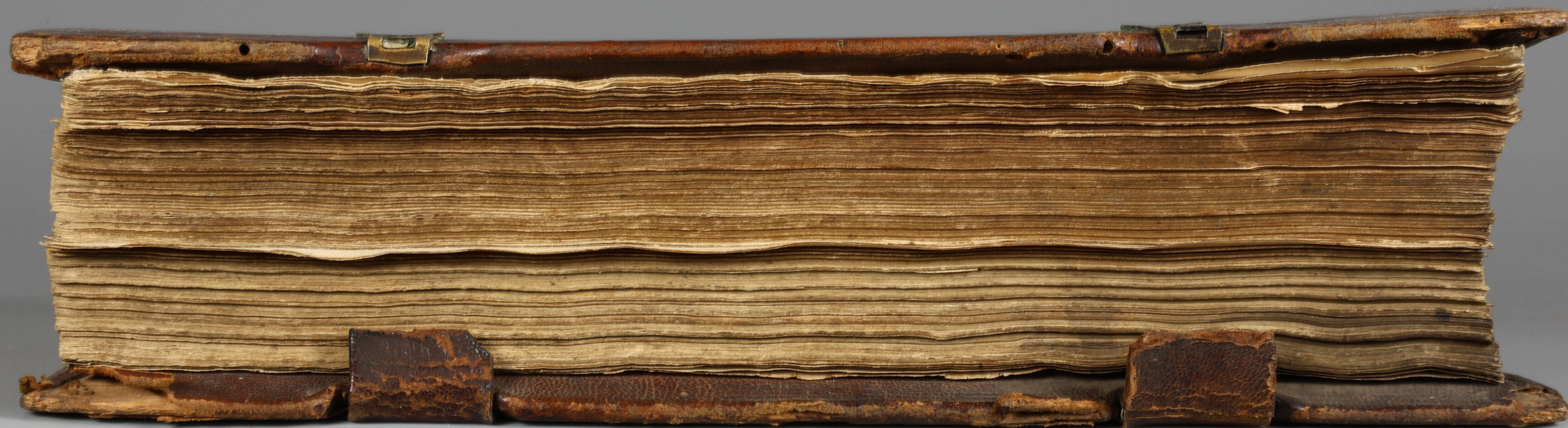
234239 //

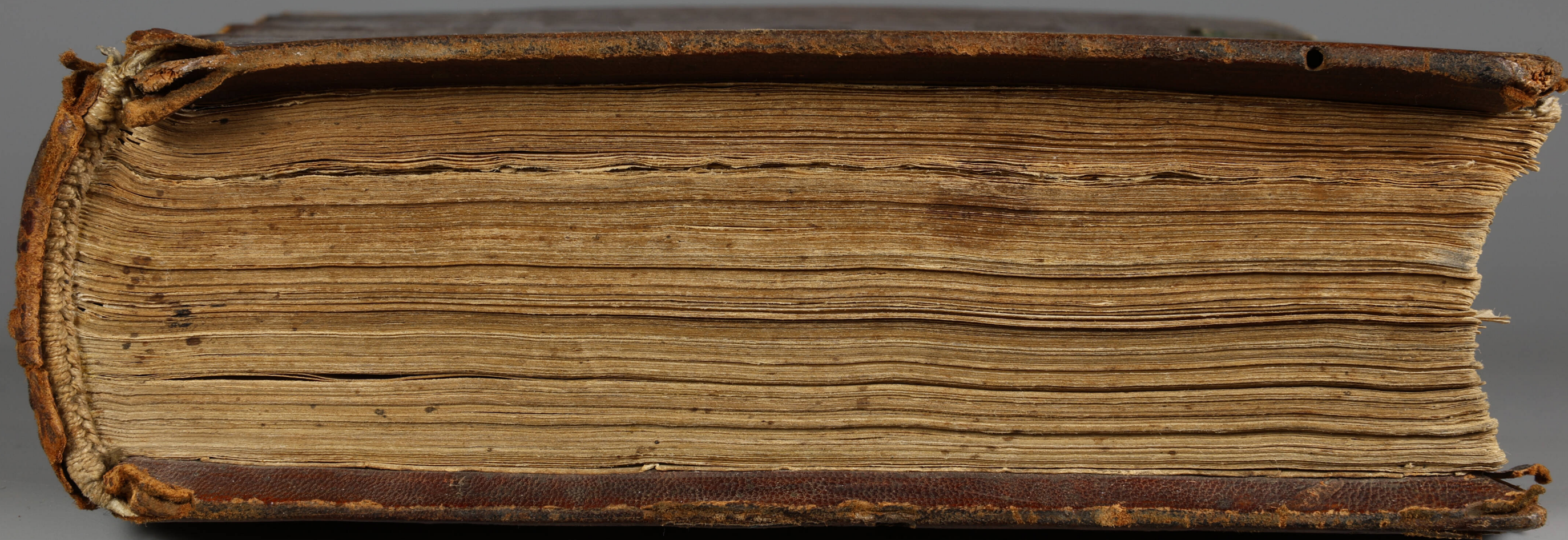
234236 //

C. 10. 11. 12.

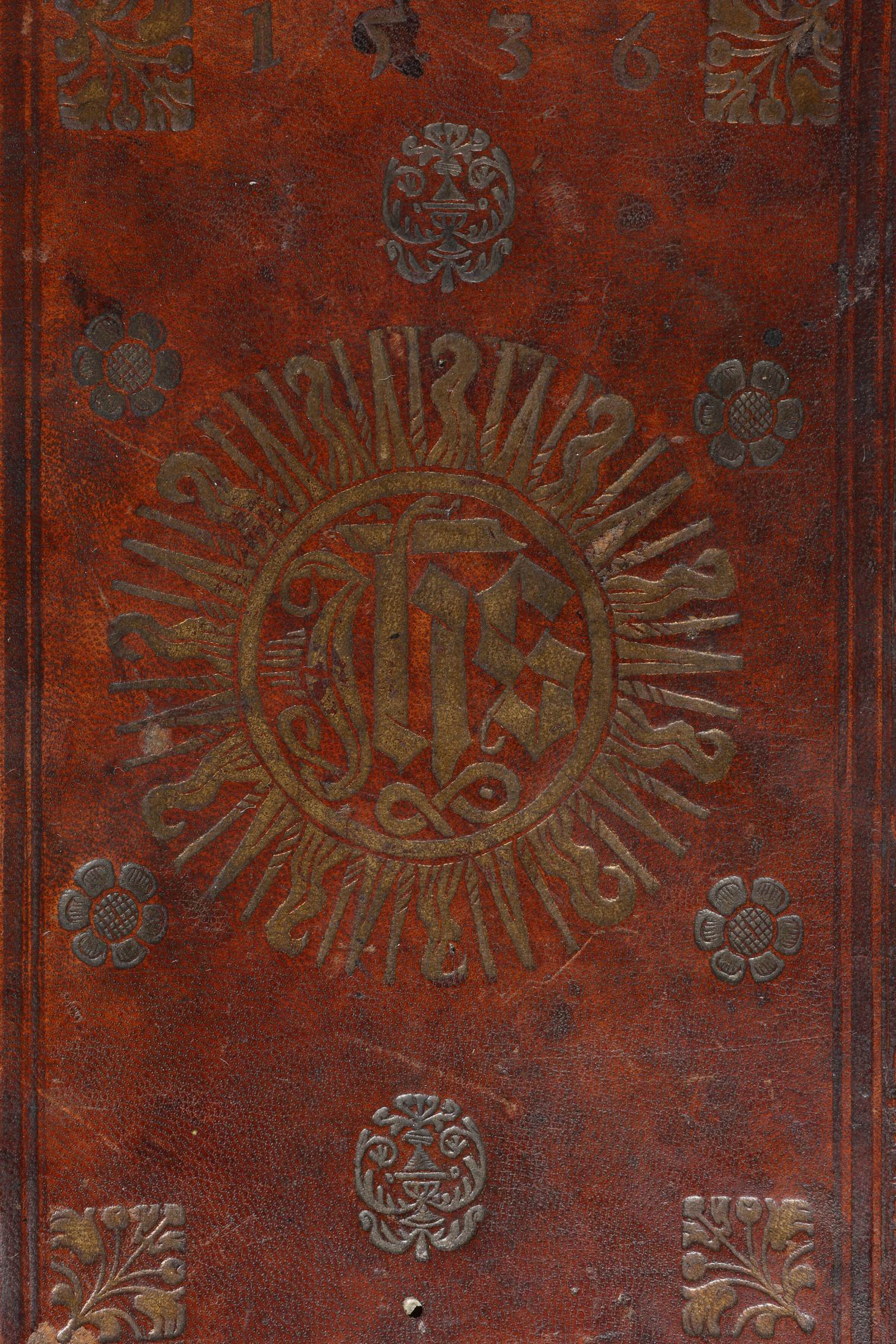

FORTITUDO

IVCRECIA

Ordo misse: secū-
dum institutionē sacro

sancte ecclesie Romane que est ca-
put et princeps totius orbis: cū no-

tabilibus et glossis additis: nunc ad

vnguem diligentissime recognitis:

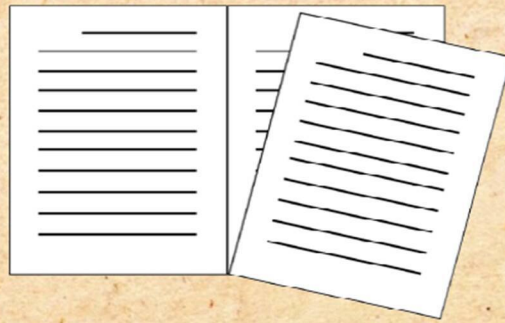
additisq; nonnullis plurimū necessarijs

ac paucis mutatis, Editio vltima.

Anno Ab orbe redēpto.

I 5 2 9

W woluminie kolejno współprawne sygnatury:

SD 41696 I

SD 41697 I

SD 41698 I

SD 41699 I

DE SACRO ALTA
RIS MYSTERIO

1 2 3 6

Dar Kuratorium Okr. Szk. Poznańskiego.
Z księgozbioru Gimn. im. Marii Magdaleny w Poznaniu.
1930.

Ordo misse: secū-
dum institutionē sacro
sancte ecclesie Romane que est ca
put et princeps totius orbis: cū no
tabilibus et glossis additis: nunc ad
vnguem diligentissime recognitis:
additisq; nonnullis plurimū necessarijs,
ac paucis mutatis, Editio vltima.
Anno Ab orbe redēpto.

I S 2 9

234237 II

SI) 116941

1223342 (5)

Prohemium.

Omnis creatura: maxime rationalis/a deo ideo con-
dita fit/vt amore et intelligentia suo optimo et incomuta-
bili bono coniungi poterit: suauiter ac internis perfrui eius
aspectibus/et inter oscula predilecti dulcem accipere de-
uotionis saporem. Opere precium est unicuique quatenus sese ad
hoc disponere/et que iter eius impediunt per summum animi stu-
dium ex se repellere studeat/quo pacto suum predilectum contempla-
ri valeat/hoc est Ihesum Christum: hunc si fidelis anima querere/
et inuenire desiderat: summo opere sibi est agendum/vt in hac lacrimarum
valle ascensiones in corde suo disponat: et preparet se ad videndum
dilectum suum Christum/ad quem non pedum gressibus/sed bonarum
affectionum cursibus: et per vite eius meditationibus ipsa gradi et
rapi poterit: et soli castissimis et purissimis cordis oculis: ipsum valeat
intueri/ac more amantis premeditari eius vitam/ quam in hoc sa-
cre officio missae aptissime constare videmus/per eius enim gesta/si-
gna/atque sacras vestes/que ceremonialiter apud ipsum obseruan-
tur/tota dilecti Christi vita/fructuosa eius operatio atque passio a-
marissima notatur: figuratur/exprimitur/atque deuote perstruitur
quod cum tanti ministeria officii sedulius perscrutentur: tantorum ministeri-
orum gesta agnoscantur/et rationes sacrarum vestium: aliorumque ce-
rimonialium observationes fida inuestigatione habeantur non est ho-
mo/cuius animus lacrimosa deuotione/totiusque desiderii affectu
in deum non rapiatur/ex quo maxime sequitur fructus/et salus/et
quasi hic iam cum deo incipit regnare homo. Necesse est igitur/vt
non solum sacerdotes/quorum interest hoc sacrificium laudis/obla-
tionem deo acceptam/imo et gratissimam in hoc officio offerre verum
etiam et alii fructuose volentes audire missam et ad audiendum et in-
telligendum ea diligenter occurrere presumant/vbi tota salus nostra
cognoscitur/animus intelligentis in dei amore rapitur/et quod a-
more degustatur totum hominis desiderium atque intelligentiam in se
convertere comprobatur: sub hoc enim panis edulio sumpto in hoc mis-
se officio consecrati/omnia et intellectum illuminantia et affectum in-
flammantia simul assumuntur in super/quod si Christi passio/vita/tota
que eius actio et que secundum beatum Gregorium est nostra instru-
ctio/et ministeriorum signorumque sacratissime missae cognitione apertissi-
me habeatur/quis non omnem conatum/diligentiam/sollicitudinem
ad audiendum ea que in dicto sacre officio missae peraguntur im-
pendere velit praesertim ipsi sacerdotes: qui ad hoc fine dubio sunt
obligati/turpe enim est causas trahenti Ius in quo versatur ignorare

re. Turpes profecto sunt homines isti/omniq; derisione digni/qui
se se his & diuinis & altissimis presumunt immiscere officijs ignorā
do:quid sibi velint ista/vtiq; huiusmodi indocti/tales videlicet qui
sunt sicut equus & mulus:in quibus non est intellectus(vt inquit)
Psal. ex singulis rationabiliter veniūt deridendi veluti monstrū
natureq; p̄digium/qui potius folia habere pcurant/quā arboris
suauissimos fructus: qui rerū signa fatiunt & operantur/earundē
vero significata scire minime aduertūt. Si fimeas mores hominū ge
staq; animaduertendo (quorū causas/rationesq; penitus ignorat)
operari p̄ficere conatur risum facit: cūctisq; aspiciētibus/vt sic in
spectaculū ponitur. Quis iniuste hos fimeales homines abhomi
natur/qui rationē habentes sacerdotale ad officijū mancipati cau
sas tanti officij tantorūq; signorum rationabiliter institutorū igno
rant/de quorū ignorantia/vt inquit Guibelmus minatensis/rati
onē reddituri sunt in die vindicte: & ire/quandoquidē cedri para
disi tremebunt/quid ergo fatiet virga deserti/eis enī p̄ pphetam
dicitur ipsi vero nō cognouerunt vias meas/quibus iuravi in ira
mea si id est/nō introibūt in requiem meā. Vñ dicit Canon. Qui
ea que dei sunt sapit/a dño sapiunt/& qui ea/que dei sunt nesciūt
a dño nesciuntur/Paulo etiam dicente/qui ignorat ignorabitur.
xxxviii. di. c. Qui ea? Quare summe est necessariū cuilibet volenti
digne conficere & fructuose immolare sacramentū Eucharistie vel
missam audire/vt signata seu significata ex signis ac totius p̄ces
sus rōnes & m̄st̄eria eiusdē sacratissime missę luculēter intelligere
& sincero affectu amplecti conetur. Cuius quidē ordo signa & ge
stus satis rationabiliter ac clare/rescantes multorū abusiones &
ritus inconuenientiū sacerdotū/in hoc opusculo Romani ordinis/ex
plicati sunt/quorū rationes & signata exp̄p̄ficiunculasq; breuitati
inseruire cupiens q̄ dispendiose varios p̄ doctores tradita sunt
omissis/p̄ honore dei/& om̄i fidelij maxime sacerdotij p̄fectu & de
uotione exp̄plicare & addere p̄concepi/nō iuxta meā sententiā sed
potius secundū intellectū verū & rectū doctissimorū viroꝝ breuia
p̄ eorundē elucidatione annectendo/quatenus quilibet attentus
lector & diligens bec relegēdo & plegendō ea/que cōcernunt diuī
nū cultū & sacratissime officijū missę cū mentis suauitate atq; animi
p̄fectu intelligere valeat intellecta sequi,& in eis delectari. Hic qui
dem in sp̄etie & enigmate alibi vero fatie ad fatiē idest in vita eter
na ad quā nos ducere dignetur cuius in hoc missę sacrificio vera
citer p̄ totius mundi peccatis sacratissimū corpus & sanguis offer
tur: qui cū patre & sp̄s̄sancto; est benedictus in secula. Amen.

Rubrice huius operis.

- Q**uibus hora & loco, & quot presentibus debet missa celebrari. Folio. i.
- Q**ue hore canonice dici debeant ante celebrationem misse. Folio. eodē.
- D**e iunctione manuum añ peccatō, qualiter fieri debet. Folio. xv.
- Q**ualiter minister debet dare aquā manibus celebrantis, & ampulas vini & aque ministrare eidem. Folio. eodē.
- Q**uomō & qualiter celebrans manu dextra populo vel rei aut sibi ipsi bñ dicit, & interim sinistram tenet. Folio. xviij.
- Q**uando inter essentes misse debent genua flectere, & quando stare vel sedere. Folio. xix.
- Q**ue dici debeant in missa per celebrantem intelligibili voce. Folio. xxi.
- Q**uomō debeat fieri inclinatio capitis añ altare. Folio. eodē.
- D**e osculo altaris quomō debet fieri. Folio. eodē.
- Q**ualiter liber missalis ponitur super altare vsq; ad euangelium. Folio. xxiij.
- Q**ualiter pro euangelio vsq; ad Communionem missalis liber ponitur. Folio. xxx.
- Q**uomō dicitur Gloria in excelsis deo. Folio. xxiij.
- Q**ualiter celebrans se sustinet cū genu flectit. Folio. xxv.
- Q**uando dicitur in missa flectam⁹ genua leuate. Folio. eodē.
- Q**ualiter extēsiō manuum añ peccatō fieri debeat. Folio. eodē.
- Q**uod oremus & omēs orōes & postcōiones cū suis cōclusionibus vsq; ad earū finē dicunt añ librum. Folio. xxvj.
- Q**uod ad noīa Ihesus & Maria caput inclināt. Folio. eodē.
- S**i altare est versum populo, celebrans se nō vertit cū populo alloquitur, vel ei benedicit. Folio. eodē.
- Q**uod celebrans ad orate fratres & populi benedictionē dū taxat circulū perficit. Folio. eodē.
- Q**uot & quo ordine dicūt orōes siue collecte. Folio. eodē.
- Q**uando Alleluia nō dicit, & qñ dī in missa. Folio. xxix.
- D**e osculatione textus euangelij. Folio. xxxi.
- Q**uando Credo est dicendum. Folio. xxxij.
- Q**uomodo dicuntur ea que dicenda sunt in medio altaris. Folio. xxxiij.

Rubrice huius operis.

- Q**uot & quo ordine debent dici secreta & postconiones.
Folio. xxxiij.
- Q**ue omituntur in missis defunctorum ex his que dicuntur
in alijs missis.
Folio. lxxvi.
- D**e celebratione duarum vel trium missarum eadem die.
Folio. eodē.
- D**e missa sicca.
Folio. lxxvij.
- D**e eadem in mari & fluminibus dici solita.
Folio. eodē.
- D**e eadem coram infirmo vel alia persona dicenda.
Folio. eodē.
- Additio.
Folio. eodē.
- D**e epilogo misse.
Folio. lxxviij.
- D**e occurrentibus in missa defectibus.
Folio. eodē.
- D**e panis defectu.
Folio. lxxix.
- D**e vini defectu.
Folio. eodē.
- D**e aque defectu.
Folio. lxxx.
- D**e vino in calice congelato.
Folio. eodē.
- D**e perturbationibus occurrentibus missam celebrantibus.
Folio. eodē.
- Q**uando cadit corpus Christi.
Folio. eodē.
- Q**uando cadit sanguis Christi.
Folio. eodē.
- D**e vomitu post receptionem sacramenti.
Folio. lxxxi.
- D**e musca vel aranea vel veneno.
Folio. eodē.
- D**e noue speciei apparentia.
Folio. eodē.
- D**e excōicato infra diuinam ecclesiam intrāte.
Folio. eodē.
- D**e sacerdote in missa deficiente.
Folio. lxxxiij.
- Q**ue sint sacerdoti post missę celebrationem dicenda, agendaque,
ac cauenda.
Folio. eodē.
- D**e celibatu sacerdotum.
Folio. lxxxiij.

Reuerendissimo in Christo patri et domino Bernardo
dino miseratione diuina/sacrosancte Romane ecclesie
tituli sancte crucis in Ierusalem: presbitero Cardinali
Saguntinensis. presidio suo Ioannes Burckardus Ar
sentinenfis. decretorum doctor et sedis apostolice prothonotari
us/Magister Cerimoniarum capelle sanctissimi domini nostri Pape:
se humiliter commendat. Versatus ab adolescentia circa sacras
Cerimonias/Reuerendissime domine: cum viderim coplures pre
sbiteros in celebratione missarum/multas abusiones et diuersos ri
tus et gestus inconuenientes/frequenter imitari/indignum existima
ui/non esse a sancta Romana ecclesia/omnium ecclesiarum matre et
magistra traditum sacerdotibus certum modum/qui in celebratio
ne huiusmodi vniuersaliter obseruaretur. Collegi propterea alias
in vnum et in publicum tradidi ex diuersis decretis sanctorum patrum
que summi pontifices pro celebratione predicta instituerunt. Et
cum nuper collecta huiusmodi reuiderem comperi plura esse omis
sa quam tradita. Addidi igitur/que occurrebant et put potui compleri.
opus/quod offero correctioni. Reuerendissime D. U. que est sa
crozum expertissima et omnium dubiorum circa diuina verus resolu
tor/cui supplico/dignetur ex eo euellere et reformare put. viderit
oportunum/ut ex eius correctione auctoritatem recipiat: et om
nibus utile fiat.

Responsio Reuerendissimi domini Cardinalis Sancte Crucis:
Reuerende pater/vidimus ordinarium missae/quod non sine labore
et magno fructu ex antiquis et modernis compilatis et quantum
in presentia nobis occurrit/nihil in se habet diminuti/aut superflui
Habemus itaque vobis ingentes gratias/que consuetudinem sancte
Romane ecclesie in celebratione maximi sacramenti presbiteros
nostros plene docuistis et certe oportuit eius rei vnicum ordinem
tradi/ut videlicet sacramentum unionis ecclesie sacerdotes omnes
vniiformiter administrarent bene Valete.

CDilecto filio Ioanni de Besicken Impressori,
librorum Romanam Curiam sequenti,

Alexander Papa sextus.

Dilecte fili. Salutem et apostolicam benedictionem. Cum dilectus
filius Magister Ioannes Burckardus Notarius noster magi
ster Cerimoniarum capelle nostre/ordinem celebrandi missam/se
cundum institutionem Romane ecclesie/nuper in melius reducere

curauerit/quem per dilectum filium nostrum Bernardum Tituli
Sancte Crucis in Ierusalem/presbiterum Cardinalem reuideri fe-
cimus diligenter/qui reductionē ipsam laudauit/tuq; ordinem hu-
iusmodi p cōi sacerdotum vtilitate/tua impensā proponas impri-
mere. Nos/ne per graues impensas quas te circa impressionē hu-
iusmodi subire oportet/detrimentū patiaris/paterna tibi charita-
te prouidere volentes. Vniuersis ⁊ singulis alijs librorum impresso-
ribus ⁊ artem ipsam exercentibus in terris ecclesie predicte subie-
ctis p tēpore degentib; sub ex cōmunicationis/ac cōfiscationis libro-
rum impressorum penis/districtius inbibemus/Ne per spatium
trium annorum proxime futurorum opus huiusmodi pro eorum
vtilitate/aut ad instantiam quarumcunq; personarum/cuiuscunq;
dignitatis/Status/gradus: ordinis/nobilitatis/preeminentie vel
conditionis fuerint/quouis quesito colore imprimere/aut imprimi
facere quoquomō presumant. Venerabili fratri Petro Episcopo
Lesenarensi/⁊ pro tēpore existenti curie causarū Camere apostoli-
ce generali auditori mandantes/vt p se vel aliū seu alios faciant
auctoritate nostra inhibitionē nostrā huiusmodi inuiolabiliter ob-
seruari Contradictores per censurā ecclesiasticā/ac alia iuris op-
portuna remedia/appellatione postposita/cōpescendo/non obstan-
tibus Constitutionibus ⁊ ordinationibus apostolicis cete-
risq; contrarijs quibuscunq;. Datum Rome apud Sane-
ctū petrum Sub Annulo piscatoris die 7. Apri-
lis. M. ccccc. ij. Pontificat; nri Anno decimo.

Decredo seruandus per sacerdotem in celebratione missæ sine cantu & sine ministris secundum ritum sanctæ Romanæ ecclesiæ. Et dicuntur debent ex libro expedite, non tamen nimis festinanter, & fieri omnia ut ponunt nihil omisso, addito, aut in eis mutato, vel de ipsis minuto. Et ordinem huiusmodi obseruant etiam summus Pontifex, & domini Cardinales, Patriarchæ, Archiepiscopi, & Episcopi quando non celebrant pontificali, sed in priuato. Cum autem in Pontificalibus celebrant, obseruant ceremonias in Pontificali & Cæremoniali positas.

¶ Quo ordine & modo missa debet celebrari ostendit / & dicit: omnia in missa in libro legi debent: ne error contingat. Et secus faciens: secundum quosdā / peccat mortaliter: & hoc si celebrat sine libro / in quo ad minus non esset Canon: tum quia exponit se periculo errandi: tum quia consuetudo ita habet: ut sine libro in quo non esset Canon / non dicat. **¶ Et dici debet expedite:**

Missæ expedite dici debet.

Ne muscæ venientes: id est: male cogitantes: præstant suauitatem vnguentis: id est: orationibus: & ne populus fastidium concipiat. Non tamen nimis festinater: ne sacrificium fiat sine sale discretiōis / & deuotiōis. Unde dicitur Neemiæ viij. Reges runt in libro dei distincte / & aperte ad intelligendum. Et Hieremiæ. ij. Factus est sermo dei in corde meo quasi ignis estuans. Est ergo modus habendus ne pertractione nimia vel acceleratione fiat celebrans notabilis. Nam acceleratio signum est incuriæ: protractio est occasio detractiōis: sed merito tutissimus ibis. **¶** Eo autem affectu est quelibet missa habenda / dicenda / quasi prima / & quasi nunquam amplius sit dicenda: tam enim magnū donū semper debet esse nouū / & diligentissime / reuerenter / ac deuotissime pertractandum. **¶** Item / Regi debent clara voce: nisi sint secete: Iuxta illud Esaie. xvj. Et leuabunt vocem simul / laudabuntque oculo ad oculū. &c.

Clara voce / nisi sint secete dici debet

¶ Nec aliquid debet dici / vel apponi quod non contineat in Ordinario seu Missali correcto: ne institutio ecclesiæ peruertat / vel deordine. Logi tamē possunt quæcūque deuota: sed nullo modo vocaliter exprimi: secundum Bonauen. et alios. Quod intellige: nisi ubi sacerdoti ad libitū inferere permittitur: sicut fit in memoria viuorū vel mortuorū: ubi non solum mente / sed etiam expressis verbis orare potest: etiam in speciali pro hoc / vel illo nominatim. ar. c. Tum gratia. c. Non estimemus. xij. q. ij. Et glo. de conse. dis. i. c. Visum. & c. de nominibus. Ex quibus etiam iuris patet / quod non est necesse singulorum nomina exprimere / nisi inquantum supplicantis affectus deuotior redditur. Unde illorum abusus reprehenditur / qui antequam dicant euangelium / dicunt: Qui natus est de Maria virgine digneetur nos benedicere. Similiter / qui circa communionem dicunt: O sacrum mysteriū in quo. &c. vel: Corpora sanctorum. & huiusmodi. Abusus est & penitus abijciendus & a peccato excusari non possunt. Stulta est talium deuotio: quæ est contra ecclesiæ institutionem & ordinariū missæ. **¶** Quid si omittatur aliquid. Respondetur secundum Archiepi. & alios quod peccat mortaliter si scienter facit: tamē consecrat si ibi sit materia debita / & forma eū intendēde cōficiēdi. Et hoc intellige: quod peccat mortaliter scienter dimi-

Nihil extraneum apponendū est.

Modus ordinarius

redo aliquid notabile quod est de ordinario missæ puta euāgelium vel Epistolā Secretas & hmoi secus esset de aliquo verbo solo alio a forma consecrationis: Et idem etiā quidā putant si omittatur ex ignorantia crassa, quādo in loco suo ea dicere poterat. Secus si iam locū pertrāsuit notabiliter ita q̄ sine nota replicare nō posset / vt quia iam dixit orationem et recollet Gloria in excelsis / omissum: si tūc erat dicendū. Et potius deberet missam omittere quā aliquid addere vel minuire. Idem dic. Secūda sanctū Thō sit omittatur tempus debitum: paramēta / & reliqua necessaria: quod est mortale. Quando sit scienter ¶ Quid si celebrās non recolit se aliquā dixisse. Rñdetur q̄ celebrās non debet propter hoc turbari: quia qui multa dicit non recolit omnia. Si tamen pbabiliter constet aliqua omisisse / si quidē sunt de necessitate sacramēti / puta forma consecrationis: debet reirerare ab illa forma: & cuncta per ordinē proseguī. Si vero non sint de forma cōsecrationis: sic nō debet resumere immutādo ordinem officij / sed debet ulterius procedere scdm Thō. iij. pre. q. lxxiij. ¶ Sed quid de his: q̄ circa oblationē munex cōsecrādoz bas: alij vero alias habēt oratōes ritus & gestus diuersos: sicut & in plurib⁹ alijs. que nō sunt de substantia cōsecrationis: aut consecrationis / aut necessitate fidei. Rñdetur q̄ talis diuersitas si expriuata deuotioē vel aliorū incerta imitatioē sit exōra pter aut contra ordinariū Romanū: est deponēda / & nullomō imitanda. Si vero talis diuersitas saltē quo ad aliqua sit ordinario alicuius diocesis vel religiois regulari / est tollerāda: quia cōcessa: vt pie creditur: patrib⁹ ex speciali institutione spiritus sancti: qui licet sit vnus in sba: est tamē multiplex in donis / & in institutionis efficiēcia: vt sic ecclesia in suis ceremonijs pulchra sit quadā varietate distincta: & pro varietate diocesū & mysterioz in hoc sacrificio cōtinentorū habeat varia exercitia: scdm illud ps̄ Astitit regina a dextris tuis in vestitu deaurato cireñamicta varietate. Unde. b. Ansel. in epla ad valertum mag: deburgē. Archiepm querētem de diuersitate modorū circa officia ecclesiastica / Rñdit dicens. Sic habēus a sanctis patrib⁹. q̄ si vnitas seruatur charitatis in fide catholica: nihil officit consuetudo diuersa. & si multe sunt diuersitates: que nō in sūma sacramenti / vel virtute eius / aut fide discordant estimō eas potius in pace tollerādas / q̄ discorditer cum scandalo damandas.

¶ Missa debet dici ab aurora usq; ad horam nonā, in loco & altari ab Episcopo consecratis. Potest tamen de licentia Episcopi ordinarij aut sui superioris dici, etiam in loco non consecrato, alias tamē congruo & honesto, & sup altari portatili cōsecrato, & duob⁹ presentibus, si est publica: vel si priuata, vno presente, qui respōdeat in psona totius populi. Quā soli sacerdoti rite ordinato & indumētis debitis parato detecto capite dicere licet, & debet seruari ordinariū missæ tam in dicendis q̄ etiā in actibus. ¶ Sacerdos igit missam celebraturus, in primis ad minus matutinas, & primā horas canonicas dicat deuote, nisi statuto vel consuetudine ecclesie, aut alias habeat infra, vel imediate post matutinas ante horā primā

Celebrans
nō debet turbari si non recolat se qd dixisse

In canoē mi
noī an obfit diuersitas orationum,

Que bore en
noīee dici debet aī celebratōē missæ,

celebrande Misse.

Jo. vii

celebrare: quo casu poterit anteq̃ primā dicat id peragere.

Debitū tps
et locus in
misse celebra
tione sunt
seruāda.

Quibus hora / et loco. et quot presētibus: debet missa celebrari ostēdit
Et quātū ad primū dicit. q̃ missa celebrari possit a diei principio vsq̃ ad
horā nonā. Nocte autē Excepta dñice natiuitatis: vt in c. nocte de cōse.
dis. j. Celebrare nō licet. Racio / quia hoc sacramētū ad tpus gracie per
tinet: quod per diem designatur / Furta illud ad Ro: xij. Nox precessit
dies autē appropinquauit. Unde et saluator dixit. De optet opari / donec
dies est. Aduerte tamē hic: q̃ etiā in nocte natiuitatis dñi ante aurorā nō
debet dici / nisi missa illa de media nocte / vt dicit Ange. in. h. missa. §. xlvj
Accipitur autē p̃cipiū diei nō ab ascensu solis supra nostrū orizontē: sed
ab illa hora ex qua radij solares incipiūt illuminare nostrū hemispheriū: scz
ab ipsa aurora siue diluculo. Et incipit hoc tēpus vna hora et quinta par
te bore ante ortū corporis solaris / scdm Aug: de crepusculis. et quicūq̃ ce
lebraret. tēpus debitū sciēter non seruās peccat. Quia faceret cōtra cōsti
tucionē et cōsuetudinē gñalem Eccleie Romae / vt dicit Rationale. Idē
dicit Ang: de / Claua: in dicto h. missa. §. xlvj. Exceptis tribus casibz in qui
bus scdm Ioānem de lapide et alios ante incipiē diei celebrare licet. Pri
mus si necessitas postulet / vt si cōtingat aliquē infirmari ad mortē et nō ha
beat hostia cōsecrata. Secundus casus est si Ep̃us sit in itinere / nō
debet em̃ ipsū trāsire diem quin audiat missam. c. finali de priuilegijs li. vj
Tercius casus est si quis habeat dispēacionē ab Ep̃iscopo: vel superiore:
vt possit celebrare ante diē tñc bene potest / alias non est tutū nisi aliqua
rationabilis et vrgēs necessitas supuenerit. Alteri⁹ idem dicit doctor / q̃
si quis celebraret credens diē iam incepisse / sed tamē nondū inceperit ta
lis excusatur a peccato / quia quod parū distat: nihil distare videtur. Pci
pue si deuocio id exposcerit. de quo etiā habes apud Angelū de Cla: in
dicto. h. missa. §. xlvj. **Deinde ibi. (In loco et altari consecratis. etc.)**

Scdō ostēdit aliq̃ requisita ex parte circūstāciarū loci possūt autē distin
gui Triplicia loca scz Remota: propinqua: et ppria. Remota ut ecclesie: et
dei tēpla. Propinq̃. vt altaria: Propria: vt calix: patena: et corporalia. Vñ
Deute. xij. precipitur in certo loco offerri / vbi dicit Laue ne offeras ho
locusta in omni loco: quē videris: sed in eo: quē elegerit doinus in vna
tribus tuarum offeras hostias. Propter quod in d. Cōsecratione dis c.
Qualiter: dicitur: si iudei qui vmbre legis deseruiebāt loca in quibus sa
crificabāt habebāt cōsecrata non in alijs: q̃ deo dicatis locis munera deo
offerebāt multo magis nos: quibus veritas patefacta: et gracia per Ihesū
Christū data est: Tēpla dño edificare / prout melius possum⁹ ornare ea que
diuinis precibz et sanctis vñctioibus: suis cū altaribus / et vasis vestibus
quoq̃ et reliquijs ad diuinū cultū explendū vrēlibus deuote et solēni
ter sacrare: et nō in alijs: q̃ domini sacratz ab Ep̃is. tēplis celebrare: nec
sacrificia deo offerre debemus. et hoc intelligēdū: nisi necessitate vrgēte
et Ep̃o loci illius cōcedente / quia tunc alibi super altari portatili cōse
crato (vt hic dicitur) licet celebrare / nō tamē in mari vel in fluminibus
ne doicus sanguis effundatur / aut sacramētum inordiāte moueatur. De
bet etiā ille locus cōsecratus non esse interdictus / neq̃ a iure: neq̃ ab
homīe. A iure quidē si est pollutus sanguine abūdātī ex cōreñcione vel in
iuriosa p̃uisione effusi: vel quādo in eo aliquis violēter et iniuriose occi
ditur: licet sāguis nō effundatur / puta quia suspēditur et h̃mō: vel semine

Tres sūt ca
sus in quibz
licet añ diē
celebrare.

Loca sūt tri
plicia requi
sita ad cele
brādum.

Locus cele
bradi nō de
bet esse in
terdictus.

Modus ordinarius

Interdictu
v^l exco^licat⁹
per canone
an sit vitand⁹

Quando pollutus: Et hoc si est manifestu: de Cōse Eccle. c. ultimo. et de adul. c. significasti. Ab homine autē per interdicti sērenciam contra locū latā. Nam in talibus locis celebrandū nō est. Et primo casu uidelicet in loco polluto sanguine/vel semē celebrās est suspēsus ab ingressu Eccle de priuilegijs. c. Epox. li. vj. Et si cū tali suspēsiōne in ecclesia diuina celebraret: vt pilus suo agēs officio erit irregularis de sen. exco. Is cui li. vj. Aduerte tamē q^d vt dicit Ange. de Cla. in h. interdictū. iij. q^d licet aliqua terra vel ciuitas vel Ecclesia ipso iure subijciatur interdicto. Non tamē tenet quis illud seruare ante declaracionē per iudicē fiendā: ita q^d in ea celebrās ante dictā declaracionē nō incidit in penas statutas cōtra nō seruātes interdictū. Sic similī mō exco^lmunicatū gñaliter seu a canone vel per statutū. vitare nō tenemur/ nisi sit talis exco^lmunicatus pro sacrilega iniectio^lne manuū in clericū. Ita notorie: q^d nulla possit tergiversacione celari: nec aliquo suffragio excusari. Nam a cōmunionē illius licet denūciatus nō fuerit abstinendū est. Et hoc per extrauagatē factam in Adcilio Cōstātine^l. sub martino v. de qua Ange. dicit in h. Exco^lcatio vij. §. iij. In secūdo vero casu vtz in loco ab homine interdicto celebrās aut exercēs aliquid deputatū certo ordini irregularis est de se/ exco. c. Is qui li. vj. Est aut racionabile locū celebracōis et cetera: cōsecrata esse ppter sacrosacti corporis Iesu christi p^lsentia: quod ibi cōfici^l. quod est sacra^l sancto^lz. Christi scz omia significās. Ideo omnia: vt sacerdos: ministri/ ecclesia/ altare: Calix: panni. et ad illud sacrificiū p^ltinēcia sancta et cōsecrata esse debēt: vt dicit Gabrili lectio^lne xij: et est canon de con. dis. j. c. Sicut non alij

De altari q^d
le esse debet

Altare eciam debet esse lapideum: et integrū/ non enoimiter fractum: et reliquias in se continens. sine enim eis consecrari non debet. Primum patet. c. Altaria de conse. dis. j. Secundum patet de cōse. eccle. c. j. Tercū in. c. placuit. de conse. dis. j. Et aduerte q^d celebrās super altari enoimiter fracto incurrit irregularitatē: vtz in dicto c. eccle. Sine vero altari lapideo vel nō cōsecrato celebrās nō incurrit irregularitatē licet mortalit^l peccet (vt inquit Ange. de Claua. in. h. missa. §. xxxvj.) Est aut racionabile q^d altaria sint lapidea secūdm Alexandrū de ales propter lapidis cōmūtatē: fortitudinē: siue durabilitatē: et propter significacionē. Nam petra Christi significat: et christi fidē Vñ. j. ad Corin. xi. Petra aut erat Christus. et Mathei. xvj. et super hāc petram edificabo ecclesiā meā. Cōsecrā quēter licet statutū sit vt nullus presbiterorū missāz solennis celebrare presumat: nisi duobus presentibus de cōse. dis. j. hoc quoq^d: tamē in necessitate eciam in missa publica p^lse credis vnus sufficere: qui personā ecclesie teneat: cui potest bene dici dominus vobiscū. et orate fratres. et c. Sed dices cuius cōdicionis debet esse ministrās. Rñdetur. q^d masculus et clericus vel saltē sciens ministrare et celebrātī respondere: nec vllē femine licet/ ecia si sacramentalis fuerit. Quid si minister recedat reuersurus. Rñdetur. q^d pcedere poterit donec occurrat aliquid/ quo eius ministerio indigeat. quid si ministrans nō reuertatur. Rñdetur Joannes de lapide. c. v. in resolutorio dubio^lz misse/ q^d celebrās necessitate ardua cōpulsus vicem administrātis suppleat respōdēdo et ministrādo sibi ipsi: vel aliū vocet. Et dicit glosa in dicto. c. hoc quoq^d inclusus vel beremita. vbi copia ministrātis non suffragatur: solus missā dicere potest. Et sic intellige hic rubrum post Kyrie elysō positū. **S**ed quid si sacerdos tēpore interdicti gñalis

In defectu
ministri alias
ipō receden
te qd facien
dū est.

Quid faciet
sacerdos tēp
interdicti qñ
altā sacerdo
rē vñe nō po
sit ad minis
trādum.

In quo modo cōsuetō /ianuſ clauſis /voce ſubmiſſa: cāpanis non pulſa-
tis: et omnibus qui non ſunt clerici niſi priuilegiū habeant: excluſis /debet
v prius celebrari: §. addicimus. c. alma de ſentencia. exco. li. vj. Alium ſa-
cerdotem ſibi miniſtrantem habere non poterit: quia forte ſolus exiſtat
vel alius ſacerdos inſirmaretur: nūquid in tali neceſſitate ſolus celebrare
poſſet. Reſpondetur. q non. nec obſtat quod ſupia dictum eſt de incluſo
vel non reuertente miniſtrante quia illud procedit propter faciē impoſſibi-
litatē /ad quam lex non obligat. Quid ergo faciet talis ſacerdos: Reſpō-
detur /q cum ſolus non poſſit miſſam celebrare. de fili pſebi. propoſuit. vi
ſore pſefate permiſſiōis: d. §. addicimus licitū erit aſſumere: qui ſibi aſſiſtet
et eum iuuet. ¶ Deinde ibi **Quam ſoli ſacerdoti.**

¶ Premillis ad rite conſecrandum ſacroſanctę Eucharistię
ſacramentum requiſitis ex parte circūſtāciarum loci et temporis. Conſeque-
ter ondit aliqua requiſita ex parte miniſtri et illorū aliqua requirūtur tāq̃
ſimpliciter neceſſaria: quibus deſiciētibus: nō fieret cōſecratio: id eſt panis
in corpus Chriſti: et vini in ſāguinē cōuerſio. Aliqua requirūtur de cōgruo
quibus non exiſtētibus: licet non impediatur cōſecrationis effectus: qui
eſt vt dixi: cōuerſio panis et vini in corpus et ſāguinē Chriſti. Impeditur ta-
men fructus: eo q inordinate: et indigne cōſecratur. et ſumitur. ¶ Simpliciter
autem neceſſaria requiſita ex parte miniſtri ſunt tria. Primū poteſtas
ordinis. et datur in collatione ordinis ſacerdotalis dum Epus aliquē ordi-
nādo in pſbiterum tradēs ei calicem cum patena inſuſo vino aqua mixto
et pane ſuppoſito. dicit: Recipe poteſtatē celebrādi p viuīs et mortuis. et.
Chriſtus vero hanc poteſtatē ſacerdotibus cōtulit quādo in cenayltima
dixit eis hoc facite id eſt cōſecrate in meam cōmemoracionē. Luce. xxiij.
Unde pater q nullus: qui non eſt ſacerdos celebrare poteſt id eſt Eucha-
riſtiā cōſecrare. licet omnia ageret intēciōe: verbis: et geſtis. que ſacerdos
cōſecrans agit. Unde nec angeli: nec mulieres: nec laici cōſecrare poſſūt.
de Sāma trini: et fide cha. §. hoc ſacramētum. Racio: quia nulla virtus na-
turalis nec aliquod meritum humanū extēdit ſe ad illud diuiniffimū ſacra-
mētum cōficiendū: quo accidentibus remanētibus ſubſtācia panis trāſub-
ſtāciatur in verū corpus et ſāguinē chriſti: ſed ſolū virtus quedā occulta: nō
quidem inſiſtens: quia et talis creatura eſt depēdens: et ad hunc effectū ſe
non extēdens: ſed aſſiſtēs virtus creatoris omnibus: ſecundū volūtatē eo-
ius rite ordinatis. Determinauit enim ſe deus ad hunc effectū efficiendū
cum rite ordinatus ſuper materiā cum intencione debita proferat verba ad
hoc inſtituta. Cuius quidē ordinis nō ſūt ſuſceptiui angeli: aut mulieres. et
qā miniſtros ſibi Chriſtus voluit eſſe cōformes. Rite autē ordinatus dicit
qui ſecundū clauēs et formā Eccleſie eſt ordinatus: omnibus in paſtoriali
ſtatutis per ordinārem et ordinatū ſeruatis. Omnia em̄ ſtatuta in paſtoria-
li debent intelligi ita neceſſaria: q ſi aliquid omittat nihil fiat. et neceſſario
tota ſit iterādū: niſi omiſſa ſint de illis de quibus in iure ſit expreſſū q non
ſūt de neceſſitate: vt dicit Ange. de claua in 7. ordo. §. vj. Sed quid ſi quis
putat ſe rite ordinatū in ſacerdotē et tamen non eſt: an cōficiat hoc ſacra-
mentū. Reſpōdent doctores hoc non eſſe certū pie tamē credi poteſt q
cōficiat virtute eccleſie: et qſſimus ſacerdos ſuppleat defectū nō pmittes
periculū imminere eccleſie ſue: et eam decipi vt notat Ange. de Claua. in ver-
Baptiſmus. vj. §. vltimo. Et Ioannes de lapide. c. ij. in reſolutorio dubi

Requiſita ne-
ceſſario ex p-
te celebran-
tis.

Tria ad cō-
ficiendū corp-
Chriſti neceſ-
ſario requiſi-
ta ex pte mi-
niſtri.

Modus ordinarius

orum misse. Si vero quis post inceptam missā habeat cōscienciā: q̄ non sit sacerdos rite ordinatus: quid facere debeat. Respondetur, secundum eundem doctorem. Joannem de lapide vbi supra. Et bona in. iiij. di. xij. Quod si hoc cōtingat ante cōsecrationem: tunc dimittat missā imperfectam aut cōscienciā depōat. Si post cōsecrationē pcedat: et postea superiorē suum accedat. **S**ecūdo requiritur facultas sermonis vt scilicet sacerdos possit distincte pferre verba cōsecrationis. Unde muti et elingues: etiam si sint sacerdotes: cōsecrare non possunt. **T**ercio requiritur intēcio inter gra vt scilicet sacerdos habeat intēcionē faciēdi illud: quod ecclesia intēdit id est: q̄ intendat: q̄ per actum cōsecrationis sue: id fiat in materia panis et vini: q̄ ecclesia intēdit etiam si non credat aliquid fieri: debet nāq̄ sacerdos in omnibus intēcionē suam cōformare intēcionē Ecclesie. hoc est facere illud quod ecclesia facere intēdit: cuius est minister. Intēdit autē ecclesia facere p suos ministros quod fecit Christus scilicet tṛāsubstāciā re panem in corpus christi et vinum in sāguinem, quod ipse Christus primo fecit: et faciendū per verba cōsecratiois instituit. et hoc saltem in gñe oportet intendere: licet in particulari forte quis nesciat vel non cogitet: quod ecclesia intēdat. et quod plus est vt dicit Scotus in iiij. di. xij. q. ij. Ecclia hereticus circa hoc venerabile sacramētū licet veritatē eius non credat et tamen hanc intēcionē Ecclesie habens in genere facere: quod ecclesia facit: cōficit rite ordinatus. hoc est hereticus p̄sbyter rite, ordinatus seruās formam ecclesie cum intencione cōsecrandi saltē virtuali et debita materia si attentat licet non credat vere cōsecrat. j. q. j. q̄ quidam. Non autē requiritur intēcio actualis in toto misse officio vt scilicet in omnibus ibi agēdis et pferendis actualiter intēdat facere/ quod ecclesia intēdit ibi fieri: sed sufficit virtualis et in genere: quam quis habet ex actuali intēcione facta in principio: virtute cui⁹ accedit ad celebrādū. hoc est q̄ in principio officij: siue cum celebratione pponit intendat actualiter celebrare. et hoc agere quod ecclesia intēdit et virtute illius intēcionis pcedat ad celebrādū: et agēdū ea: que ad officiū requiruntur: ecclia si postea non cogitet actualiter de cōuersione panis et vini in corpus et sāguinem Christi: dāmodo nō interueniat intēcio contraria quia tunc non sufficeret: nisi renouaretur. Unde omnia sequēcia agita in virtute prime intēcionis: que non ageret si prima intēcio actualis nō pcessisset. de quo laci⁹ Gabriel lec. vj. Verū tamen vt dicit Joannes de lapide Studiosē debet curare sacerdos vt etiam actualē intencione circa prolacionē verborū cōsecratiois adhibeat: alioquin timēdū est q̄ a peccato nō excusetur. Unde ex supra dictis possint solui mltē questioes quaz vna Ultra sacerdos cōsecrare possit vnā pte hostie sine alia stāte continuitate. Respondetur secūdū richard. iiij. di. x. q̄ sic si intēdat cōsecrare vnā terinate: puta medietatē: que est a dextris vel a tali sigō citra: quia verba nō operantur: nisi super illā materiā: ad quā precise fert intēcio celebrantis. Secus esset si intēcio cōsecratiois non esset determinata magis ad vnā partē quam ad aliam sed in vago: quia tunc si non intēderet: nisi medietatē consecrare solum: nulla pars esset cōsecrata: quia reales opaciones non sunt circa singularia vaga: sed circa determinata. Et ideo oportet. q̄ intēcio: ad quam sequitur realis determinatio aliquid determinatū et determinate respiciat. Non requiritur autē secundum Pet. de pal. q̄ fiat determinatio tactu/ visu aut sensu vel imaginacione sed sufficit/ q̄ si

Intēcio de
bet esse inte
gra.

at intellectu qui scilicet apprehēdit indiuisibīlē lineam partes diuidentē
 fatuus tamē esset sacerdos si hostie mediam prēm intenderet consecrare
 bec autē questio/adducitur. ut sciat sacerdos quātum intencio valeat: rā
 tum nāq; sacerdos facit quātum directe intendit. **¶** Alia questio de sacer
 dote habēte corā se hostias vndecim intendens cōsecrare solum decem ex
 illis. Et dicit. duran. q; effectus cōsecracionis sequitur intencione cōsecra
 tis et non eius opinione. Agitur si numerus sit quidem in eius opinione:
 sed intencio sit cōsecrandi totum: quod est ante se omnes sunt consecrate.
 Si vero numerus sit in intencione ita scilicet: q; intēdit consecrare decem
 precise: subdistigue: quia: aut scit verum numerum: et sicut sunt consecrate
 decem tantū: quas determinat. Aut nulla si non determinat: quas decem
 Aut illum ignorat. et eodem mō distinguēdū/ an determ. net: quas decem
 consecrare intēdit aut non. et concordat Ioannes de neapoli. et Ricbar.
 Potest autem determinare decē et ignorare vndecimā/ vel quia vna latet
 et relique sunt vise et intēte. vel quia alius vnam apposit/ vel quia ibi erat
 et nesciuit. Si autē ipse vnam plus posuit q; crediderit/ Vel alius posuit
 vndecim cum ipse iusserit poni decem: et nō intendit cōsecrare: nisi decem tā
 tum/ non est determinata eius intencio: et sic nulla est consecrata. Et qui
 bus etiam patet: q; hostie in altari ex obliuione reseruate vel guta vini in
 pede calicis et huiusmodi non consecrantur quia de eis non erat intencio.
 vnde etiam patet q; si sacerdos assumat multas hostias consecrandas/ de
 quibus in actu consecracionis non. aduertit nisi ad eam quam habet in ma
 nu q; sunt nihilominus consecrate: quia sufficit intencio virtualis: que fuit
 quando prefas hostias accepit: vt eas consecraret. secundum scōrū et ali
 os Theologos cōmuniter. Ad euitandum autē omne dubium circa hoc
 duplex cautela adhibenda est. Prima si plures hostie sint cōsecrande ponā
 tur cum maiore vt simul signētur: et cōtra obliuionem simul oculis presēte
 tur. Secunda vt cōsecrās dirigat intencione suam non precise ad numerū
 sed ad totas que sunt in p̄spectu super pallā corporalis et in manu. et ad vi
 nū quod est in calice nō extra. et sic certus erit illa esse cōsecrata et nō alia

¶ De congruitate vero ministri requiruntur duo in genere
 ad fructuose cōsecrandū. Primum impedimentoꝝ remocio. Secundū. cō
 ueniscium apposicio. Sunt autē impedimenta. quedam culpe: quedam
 pene: et quedā nec sunt pene: nec sunt culpe. **¶** Primo Impedimenta cul
 pe sunt peccata mortalia: in quorū aliquo quis celebrans non solum perdit
 fructum: verū etiam incurrit tria ad minus alia peccata mortalia distincta.
 Prīmū: quia indignus presumit accedere. Secundū quia indigne cōsecrat
 eo q; sancta non factus: nec sancte tractat. Contra illud preceptum diuinū
 Exodi. xix. Sacerdotes qui accedūt ad dominum sanctificētur ne percuci
 am eos. Et Esaye. li. Mōdamini: qui fertis vasa domini. Et Deute. xvi.
 Iuste quod iustū est exequaris. Terciū quia indigne cōicat et sic iudiciū sibi
 manducat et bibit: vt dicit Apostolus. i. ad Corin. xj. Abutis enim sacramē
 to quod non congruit nisi viuētibus spiritualiter et sanctis. imo fictionis
 culpā incurrit: significans se ad vnitatē corporis christi mistic p̄tinere: mē
 tiens: vt Judas ad sui dānationem. Unde factus Tho. iij. q. lxx. dicit Qui
 hoc sacramētū sumit ex hoc ipso significat se esse christo vnitū: et mēbris
 eius incorporatū/ quod quidē sit: p̄ fidem eius formatā: quā nullus habet.

Requēta de
 bene esse et
 nō necessari
 o simpliciter

Modus ordinarius

cum peccato mortali et ideo manifestum est: quod quicumque cum peccato mortali hoc sacramentum sumit: falsitatem in hoc sacramento committit: et ideo incurrit sacrilegium: tamquam sacramenti violator: et propter hoc mortaliter peccat hec ille. Et quod plus est: quocienscumque exhibet se: ut minister ecclesie peccat mortaliter: et totiens quociens cuiusmodi actum facit. Ut dicit Ange. d. Cla. in. h. ordo. iij. §. iij. Unde qui tangit res sacras: quasi ex officio suo peccat mortaliter: secus si ex necessitate et sicut quilibet laicus facere potest / secundum Thomam. iij. dis. xliij. facit ad hoc. c. Multi xl. dist. ¶ Potest autem hoc contingere tripliciter. Primo quoniam est in peccato mortali actualiter et scienter: et hoc est grauissimum de conse. dist. ij. Quotidie. r. c. de homine de cele. missarum. ¶ Secundo quoniam ignorat ignorancia crassa vel supina: ut pote: quod se examinare neglexit: ac per hoc peccatum non recolit. Unde Petrus in. iij. dist. ix. Si quis est negligens in discutiendo peccat mortaliter sumendo: si est in mortali quis ignorans. Quod limitat Richar ibidem quando adhibita debita diligencia secundam humanam fragilitatem recordatus fuisset. Attende da est hic doctrina apostoli / qua dicit probet seipsum homo: et sic de pane illo edat: et de calice bibat: ad Corin. xi. Secundum igitur hanc doctrinam quilibet consecraturus: aut consecratur? priusquam accedat debet seipsum probare: id est suam conscientiam diligenter examinare: ne peccato mortali sit irretita. Debet igitur attendere diligenter: ut inquit Gabriel lec. viij. Si detestetur peccata preterita: si displiceat presencia. si propositum firmum habeat cauendi futura: quod si aliquid horum defuerit abstinere debet a missa: donec seipsum iudicauerit et per seueritatem penitentiae se exercens purgacionem meruerit peccatorum. Quatenus sic a se primo iudicatus non iudicetur a domino. Testis enim vindicta diuina si confessio precurrat humana ut ait glo. beati. Augu. i. ad Corin. xij. Secundum vero per quatuor signa possit quis habere consecraturam: quod sit a peccato immunis / scilicet primo / quia dei verba libenter audit. Secundo quia se inuenit ad bene agendum promptum. Tercio / quia a peccato proponit cauere in posterum. Quarto: quia dolet de preterito. Si quis per huiusmodi signa: facta sue conscientie discussione diligenter: quantum forte non sufficeret ad comunione accedat. aliquo peccato mortali in ipso remanente: quod eius cognitionem subterfugit: non peccat: sed ex vi sacramenti illius peccati remissionem consequitur. Et licet multa grauia sequuntur peccata ex indigna missae celebratione preteritu tamen huius caueat sacerdos si cum in peccato mortali / quod ab sit / missam celebrare contingat: Ne simulet seu fingat se celebrando consecrasset / quia sic multo grauius peccaret ut patet in dicto. c. de homine de cele. missarum. ¶ Tercio contingit aliquem esse in peccato: quando illud sacerdoti proprio / alias super eius iurisdiccione habere: non est confessus: et absolutus sacramentaliter: licet penitens et contritus: et quo ad deum absolutus. Nam et talis celebrans indigne accedit et accedendo mortaliter peccat: nisi forte immineret euident scandalum / si non celebraret / nec habere posset idoneum et proprium confessorem: et tunc cum contricione et lacrimis saltem cordis ac propositum contritum posset et deberet accedere. Collige ergo (ut inquit panos. in dicto capi. de homine) quod sacerdos non debet celebrare si sciat se in peccato esse: nisi prius confiteatur. Nec sufficit sola contritio vel propositum confitendi ex quo de presenti potest confiteri. Et vide glo. c. nihil. viij. q. i. Quinimo dubitatur nunquid possit celebrare post confessionem non expleta penitencia sibi iniuncta et deuotius est ut prius expleatur / non tamen necessarium

**Tripligiter
poteſt quis
eſſe in pecca
to mortali.**

**Signa p q
cognoſci op
reſt hō an
ſit a peccato
mortali im
munis.**

**Gravius pe
cat qui ſimu
lat ſe confe
crare.**

est / dñmodo nō sit in mora ipsam explendī. de quo vide bo. gl. in. e. de bñs
l. dist. hec panor. nisi forte secundū Richar. expectetur in breui cui deuocio
us / securius quis cōfiteatur. Quantū autē ad eum / qui exhibens se vt mi
nister ecclesie / alijs sacramenta administrat / aut. actum solennē exercet in
ecclesia / vt legens euangelii aut incipiens vespas et huiusmodi in tali
bus contritio sufficit. ¶ Quid autem detestabile et execrabile sit peccatum
mortale. patet ex pñ. beati Anselmi in li. similis. dicentis. Si hic inferni hor
rorē et illic cernerem peccati ferorem / et necessario vñ eorum immergi de
borem / prius me in infernū mitterem / q̄ peccatū in me admitterē / mallem
enim purus et innocens gehennā intrare q̄ pollutus sorde celestia regna te
nere: hec ille. potius ergo (vt inquit beatus Aug. Et habetur xxxij. q. v.
Ita ne) debet quis mala tollerare / q̄ peccato cōsentire / ecclā et mortē cor
poris / vt dicitur in. c. sacris. quod. vi. me. ve. cau. facit ad idem / quod idem
Aug. (in sermone dominice decime septe post trinitatis) dicit. Si ad hoc ve
nisset / ut tibi / diceretur aut bibas aut morieris. Melius erat: vt caro tua
sobria occideretur q̄ per ebrietatem anima moreretur: hec ille. Ex quo pa
tet / q̄ peccatū mortale animā mortificat / quod peius est: q̄ corporis amit
tere vitā. Unde Aug. mors corporis est / cū illud deserit ania. Mors anime
est eā deserit deus / quāto ergo deo melior anima / tanto peius est animā a
deo deserit: q̄ corpus ab ania derelinquit. Et ideo sancti sustinuerūt mortē
corporis vt vitaret mortem anime. Unde ait Zuzāna Danellis xij. Meli
us est mihi absq̄ opere incidere manus vestras / q̄ peccare in cōspectu dei.
Et philoso. iij. Ethicorū Melius est (inquit) mori q̄ facere cōtra bonū vir
tutis. hinc Seneca. Si scirem (inquit) deos ignoscituros / homines autē ne
scituros adhuc dedignarer peccare / et habet xv. q. i. merito in glossa. Ea
dem de causa et abrahā patriarcha potius voluit occidere filiū vnigenitū / q̄
non seruare dei preceptū. Bene. xxi. Ex his ergo patet / q̄ maxime a mor
tali peccato cauere debemus et si cōtingat labi cōterendū est et confitendū
ad satisfaciendū. ¶ Venialia autē peccata an celebrās teneat cōfiteri. patet
hic ex rubro sequenti a cōtrario sensu / q̄ non. Et hoc si certus sit ea esse venia
lia. et hoc verum est de necessitate. vtile tamē est se a veniali per cōfessionem:
siue alia remedia purgare pro quanto reddūt hominē. tepidū / grauē / et ob
nubilatū / deuotionē tollunt / aut minuit: adimūt q̄ cautelā cauēdi maiora
Secundū illud eccle. xij. Qui spernit modica paulatim decidit. non tamē vi
detur absolute necessariū q̄ de ipsis cōsecraturus prius cōfiteatur. Secun
dū Babric. qui late de hoc disputat cōe. vij. Consiliū vero glo. m. c. omnis de
pe. et re. bonū est / vt quis ea cōfiteatur / si recolit / presertim si deducta sūt
in cōsuetudinē seu inueterata / quia vt dicit Aug. nullū est peccatū adeo ve
niale quod non fiat mortale / dum placet / idest dñ assumitur in cōsuetudi
nem. xvj. dist. s. criminis. et de hoc latius vide doctores in. liij. dist. xvj.

¶ Et licet omnes sacerdotes (vt dictū est) sine discriminis differēcia pa
riter cōficiunt corpus Christi. i. q. i. si fuerit / tamen inquantū preces mittūt
ad deum pro peccatoribus non ita exaudītur mali sicut boni. Unde Lanō.
dicit. Si is qui displicet mittitur ad intercedendū irati animi ad deteriora
prouocatur. iij. q. vij. In grauibz. et ideo semper eligi debēt sanctiores ad
intercedendū pro peccatore / quia quāto sunt sanctiores / tāto facilius a
deo exaudītur (vt inquit Panor. c. deus qui. de pe. et re) Circa quod tā

De peccati
mortalis hor
rore.

Melius est
mori q̄ pec
care mortali
ter.

De veniali
peccato

Mali sacer
dotz missa a
tātum valet
sicut boni

Modus ordinarius

mē aduerte / si peccator sacerdos orat pro alio / vt minister ecclesie / ex ma-
 diste pñcit (vt. j. q. j. dictū est) sed si orat: vt pñata psona nō exaudiat. Et
 sic intellige. c. Si q̄s inq̄t. Et c. Ipsi sacerdotes et c. sacro scr̄a: Et c. necesse.
 j. q. j. Adclude ergo / q̄ missa mali sacerdotis. tātū valet sicut boni sacerdotis
 quo ad sacramentū. j. q. j. c. Intra. Quo vero ad oraciones / que in ipsa di-
 cūtur / inquantū proferūtur ex persona totius ecclesie / sic similiter tantū
 valet. Inquantū uero habent efficaciam ex deuotione orantis sacerdotis sic
 plus valet missa boni sacerdotis / q̄ mali. Et hoc colligitur ex sancto Bo-
 na. Rich. et Seco. et Tho. in. iij. dist. xij. Et ideo bene facit: qui libecius audit
 missam boni sacerdotis: dñm modo in substācialibus non credat excedere. qui
 a periculose erraret secundū predictos docto. Non tamē est necesse: vt quis
 vitet sacerdotē criminōsū: q̄ diu sustinetur ab ecclesia / et a iudice specificē nō
 sit pñcisus si est paratus celebrare / aut sacramēta aliqua ministrare / indu-
 cendus tamē non est / quia cum peccet mortaliter celebrādo / aut sacramē-
 ta ministrādo. c. finali de tēpo. or. non debeo cū iudicare sine necessitate al-
 lias esse particeps criminis eius. Et hoc est q̄ beatus hieronimus dicit.
 Qui vitā sacerdotis agnoscit / et eū pro se celebrare facit / sit in eiusdem pec-
 cato cōscius: nec nō et pene particeps. Nec ille. c. xij. in testamento. Secus
 autē est in necessarijs sacramētis / quando ab alio nō possum ea habere: quia
 ego facio ad qd̄ teneor: licet ille nō. Et ideo illi imputat facit. glo. in. c. nō
 est de spon. Nec obstat glo. in. c. p̄ter. §. Verū: xxxij. dist. quia loquitur
 quando possū habere aliū. Non tamē debet esse aliquis nimis scrupulosus /
 quia potest presumere / q̄ saltē habeat attritionē quādo ea administrat.
 Secundo impedimēta sunt pene canonice dignā celebrationē impediē-
 tia. Est autē pena canonica / secundū Babi. in lectione. i. pena inflicta per
 canones vel saltem secundū Canones prohibēs vel arcens punitū ab ali-
 quo actu ecclesiastico / qui alias sibi liceret. Dicitur per canones / quia alio-
 quādo huiusmodi pena incurritur ipso facto / dñ canon fuerit late sentēcie
 vt est canon. Si quis suadēte. xvij. q. iij. Per quē excommunicatus est quis
 quis manus violentas iniecit in clericū / etiā sine iudicis declaratione. Di-
 citur / vel secundū Canones: quia aliquādo pena ipsa nō statim ipso facto
 incurritur / sed per iudices secundū Canonis dispositionē infligitur / vt quā-
 do canō / hoc vel illud facientē / mādāt excommunicare / vel deponere / vt est
 canon p̄posuisti. lxxij. dist. et xv. q. vij. lāi qui altarīo. vbi publica incōtinē-
 tia laborātes deponi omīno precipiūtur / et ipso iure tales sunt suspēsi / et ce-
 lebriātes in tali suspēsiōne / sunt irregulares. Ut notat Ange. de elaua. §. nō
 cōcubinatus. §. ij. Item canō Si quis sacerdotū. xj. q. j. vbi clerici cōruma-
 citer / contra Episcopū insurgētes deponi et curie seculari tradi precipiū-
 tur. Dicitur vltorius in predicta descriptione pene / qui alias sibi liceret
 quia nō est pena laico / q̄ nō conficiat quia alias hoc ei non cōuenit / sed sa-
 cerdoti pena est. Sunt autē quātum hic sufficit / vt dicit Babi. vbi sup̄
 ser pene tales / scilicet depositio seu degradatio. Infamia / irregularitas /
 excommunicatio: interdiciū et suspēsiō. Quartū omniū amotio requiritur / vt
 sacerdos ordinate celebret / quia ligatus aliqua ipsarū sex penarū celeb-
 rans facit cōtra prohibitionē ecclesie et ita celebrando mortaliter peccat
 presertim si non ignorat se aliqua dictarū penarū ligatū. Ignorat quidem
 ignorātia non iuris / sed facti probabilis. Nam ignorātia iuris non excu-

Criminosus
 sacerdos q̄
 oīu tollera-
 tur ab eccle-
 sia nō est vi-
 tadus.

De impedi-
 mētis pene.

Ignorantia
est duplex.

fat: vt patet in regula. Ignorantia de re. iuris. li. vi. Quia tenetur ille / qui ex
ponit se ad tantū actum scire iura / secundū que possit rite exercere tantū
actū. Circa quod accipe exempla de hac duplici ignorantia iuris: videlicet ⁊
facti. Aliquis in iudiciis manus violētas in clericū: satisq; faciens illi: sed nō
absolutus ab ordinario vel ab eius auctoritatē super hoc spirituale ⁊ ex
pressā habente / ingerit se diuino officio putās sibi licere / boc nō obstat
celebrās incurrit irregularitatē. quia excommunicatus per canonē celebrat
Secus est de facti ignorantia / nō crassa vel supina / aut affectata: Posita p
cussit aliquis clericū putans p̄babiliter illū esse laicū / quia forte comā nu
trierat / nec aliquid apparebat de clericatu / ⁊ huiusmodi / talis enim pec
nor / licet peccet sine auctoritate iudicis suū percucies primū / tamē si nō
intēdebat percutere clericū: nō incurrit in excommunicationē ⁊c. Aliud exm
Etatus nō cōparet / ⁊ sic est excommunicatus qui penitētia ductus: vel vero
cūdia / ne in ecclesia publicetur seu declaretur / satis facit actori / anteq̃ in
ecclesia declaratus fuerit / per quod putat se esse liberū ⁊ absolutū nō ha
bita reali absolutione a iudice excommunicate / talis si celebrat efficitur ir
regularis / quia veraciter excommunicatus celebrat de quo Ange. de. Cla. 8.
Irregularitas. §. xl. Secus est si ignorauit non crassa ignorantia facti / pu
ta quia miserat procuratorem / qui tamen pcurator nō cōparuit / ⁊ sic fuit
excommunicatus / sic excusatur / nec efficitur irregularis celebrādo anteq̃ sciat
vt notat idē dōc: vbi supra. §. xli. Simili mō de culpe impedimēto exemplū
carere possūus. Aliquis cleric⁹ causa edēdi vel bibēdi visitat tabernā: quod
est cōtra canonē: clerici. xliij. dist. vel ad potus se obligat equales: quod
est cōtra. c. a crapula de vita ⁊ honesta / clericorū. Et contra illud / quod
dñs Luce. xxi. ait. Attēdite vobis ne forte vestra corda grauētur crapula
⁊ ebrietate / ⁊ curis huius seculi: vel vestē nō clausam desuper defert / qđ
est cōtra. c. cleric⁹ officia / vel comā nutrit / vel barbā cōtra. c. Si quis eo tē
vel cohabitāt cū mulieribus vel muliere: de qua possit esse rationalis su
spitio / Etia si sit cōsanguinea vel affinis. cōtra. c. j. de cohabitatione mulie
⁊ cle / vel pro sacramētis aliquid exigit / ⁊ huiusmodi putās sibi licere / ⁊
nō esse p̄bicitū: nihilomin⁹ nō excusatur a peccato. xxxviij. dist. Si in laicis

Tercio impedimēta: q̃ nec sunt culpe: nec pene. vt est solutio ieiunij na
ture. Est autē ieiunij nature carētia cuiuscūq; suscepti cibi vel potus in
stomachū / vel in viā ad stomachū / siue sit nutritiū siue medicinale dige
stiuū / vel laxatiuū / hoc a principio diei / quo quis dicitur ieiunus incipiē
do diem a media nocte / quod si quis voluerit illo die celebrare: aut cōmu
nicare nō poterit. vij. q. j. c. nihil. Unde ⁊ in. c. ex parte de cele. missarū dicit
q̃ sacerdos nō debet vinū perfusionis accipere cū voluerit eodē die cele
brare Et dicit cibi vel pot⁹. ⁊c. q̃a salua traecta: aut aliquid remanēs in
dētibus ex histerna comestione: aut / guttula aque ex lotionē oris cōmixta
saluē / ⁊ manēs in / p̄pā specie / nō ipedit dignā celebrationē ex q̃b⁹ patet
uiscere ieiunij ecclesie: quo q̃s comestione vnius diei nō trāsgredit⁹ secū
dū morē ecclesie: q̃a illud electuaris ⁊ medicinalia nō soluit / saltē in par
ua quantitate supra Ieiunij vero nature: hec soluit / inquantūq; parua
quantitate supra post mediū noctē: imo pl⁹ C vt dicit glo in dicto. c. Nihil
p̄ etia ante mediū noctē sūp̄asser cibū et ad huc sentiret eructationes / ⁊ cibū
nō debet celebrare / de. cō. dist. ij. Trib⁹. Quid si cib⁹ sit digest⁹ / sed tamē

Impedimē
to nec culpe
nec pene.

Modus ordinarius

Quando so-
luto nature
ieiunio pos-
sit comunica-
ri.

nō dormiuit p totā noctē. Respondet q̄ potest celebrare / q̄a solū q̄es / tē-
p^o / r digestio grāt. Scdm Ber. Brix. r Archi. i. d. c. nihil. Et ho. r pa. in. c.
Si cōstiterit de accusa. licet ibi glo. videat sentire cōtrariū t male / vt dicit
Ange. de cla. 7. missa. §. vi. ¶ Patifant p̄dicta institutio exceptionē in ce-
lebratē / Si p negligētā pmo in calice fuisset sola aq̄ / quā sūpisset putās ibi
sacramētū fuisse / tunc licet hac sūptide soluisset ieiuniū nature / tenet tamē
secūdū omnes doctores de nouo cōsecrare r sumere / r q̄ ad cōmunicātes /
si fuerit infirmi r timeat periculū ex dilatiōe viatici / in hoc casu potest r de-
bet infirmus etiā post cibū sūptum cōmunicare. de. cōse. dist. 7. c. presbiter /

¶ Quid si Eucharistia nō habeatur / r parochianus infirmaret / q̄ vellet
cōicari / r sacerdos iā soluisset nature ieiuniū. Respondet: q̄ talis sacerdos
in hoc casu: r qualibet alia necessitate nō potest celebrare Secūdū pa. in. c.
Cōsuluisti de ce. missarū. Idē tenent alij docto. in. c. ex parte eo. r ibi dicit
Hosti / quod vidit in hoc magnos viros errare. ¶ De impedimēto autem
oblito ante missē inchoationē. Nota sanctū Thomā / qui in terciā parte. q.

De impedi-
mēto oblito
ante missē in-
choationē.

lxvij. dicit / vbi difficultas occurrit sēper est accipiēdum / illud quod habet
minus de periculo. Maxime autē periculosū circa hoc sacramētū est: quod
est cōtra pfectionē huius sacramēti / quia est immāe sacrificiū: Minus au-
tem est illud quod pertinet ad qualitātē sumētis. Et ideo si sacerdos post
cōsecrationē inceptā recorderetur se aliquid comedisse vel bibisse nihilōminus
debet perficere sacrificiū: r sumere sacramentum. Similiter si recorderetur se
peccatū aliquod cōmississe: debet penitere cū pposito cōfiteri r satisfaciē-
di r sic nō indigne / sed fructuose sumere sacramētū / r eadē ratio est / si se
meminerit excommunicationi / cuiuscūq̄ subiacere / debet enim assumere ppositum
humiliter absolutionē petendi / r sic per invisibilē pontificē Eucharistia absolu-
tionē cōsequetur / quātū ad hunc actū / q̄ peragat diuina mysteria / si vero
ante cōsecrationē alicuius predictorū sit memor / tucius reputarē: maxime
in casu mādicationis r excommunicationis / q̄ missā inceptā defereret / nisi
grauē scādālū timeret de c ille. Sāctus vero Bonauētura in. iij. dist. xij.
Simpliciter tenet: q̄ etiā in hoc vltimo casu sine peccato potest missā incho-
atā perficere / cum pposito cōfiteri / r cū cōtritione totū supplet: nec vide-
tur ibi esse cōtempnus. Et cōsequēter in his casibus si orat excommunicatus
nō efficitur irregularis. Et idem dicitur de irregularitate / licet Rosel cō-
trariū sētiat. Nā / vt quidā doctores dicūt p̄bitio ppter irregularitatē
nō extēdit se ad eum / qui accessit sine cōsciētia irregularitatis / r iā incho-
auit missā. Unde ppter reuerētā sacramēti r scādālū populi dicūt: q̄ si do-
let r libēter faceret / quod in se esset / a domino esse dispensatū: ut tunc / se-
cūdū Bonā vbi su. ¶ Si vero quis ante inchoatā missā / iā tamē indutus
vestibus alicuius horū recorderetur / quātū ad peccatū nō cōfessū secūdū sūp-
ctū Tho. in. iij. dist. xvij. Si quidē habet copā idoneā cōfessoris / tenetur cō-
fiteri. Si vero eā nō habet / licet ei celebrare vigēre necessitate / secūdū ve-
ro Richardū in primo casu / videlicet / si habeat idoneū cōfessōrē / sed expe-
craret aliū cui deuotius r securius cōfiteatur licet posset cū sola cōtritiōe
celebrare / vbi adest necessitas / r hic sub nōine necessitatis intelligitur om-
ne excusās ab irreuerentia sacramēti. vt si est obligatus ad celebrandū popu-
lo / vel si nō celebrādo generaret sibi infamiā / vel admiratiōē / aut si imi-
neret solēnitas magna in qua vtile sit celebrari / aut si rātus sit feruorim.

eo qui peccauit / q̄ inde ex sacrificio speret magnū iuuamē contra peccatum / et huiusmodi / alias nō licet: nisi prius fuerit cōtritus et cōfessus. etiā quātūcūq̄ cōtritus sit: nisi prius cōfiteatur / secundū Bona. in iij. dist. rñ. Et ideo vt dicit idem doctor. Sanū cōsiliū est / q̄ homo se ante diligēter prepararet / et in missa nou cogiter de se / sed magis de sacramēto. Unde ex supra dictis sequitur / q̄ volēs cōmunicare positus corā sacerdote / sic q̄ iam sine nota nō cōmunicare nō potest / si recorderetur de mortali nō cōfesso licite sine cōfessione cōmunicat cū pposito cōfitendi. Petrus etiam de pal. dicit / q̄ sine cōfessione cōmunicare potest quis tēpore paschali si nō habet cōfessorem / vel habet casum reseruātū et episcopū adire nō potest. Quod dictum recitans arch. dicit. Credo istud restringēdum / quādo ex hoc / q̄ abstinere sequeretur magnū scandalū / et haberetur multū suspectus de aliquo malo / tunc forte posset. Nec ille. Quantū vero ad ex cōmunicatū / vel irregularē / vel nō ieiunū: q̄ tunc inchoare posset diuina: vbi nō inchoando metueret mortē / aut verbera metu cadēte in cōstātem virū. nec incurreretur in huiusmodi aliqua irregularitas / cum id nō ex temeritate fiat et doleret et libēter faceret / quod in se esset / nec obstat capitulum apostolice. de clerici. exco. m. quia illi sunt in culpa non intelligēdo / quod debent / isti vero in necessitate. vnde et inchoatā perficere possūt cum pposito cōfitendi et cōtritione vera. Imo hoc extendit ange de cla in sua sūma in verbo Eucharistia. ij. §. vi. Ad scandalū / sine quo desistere nō posset / dum modo nō sit pbariscorū / vel idem est / quod admiratio / quia tunc nō liceret / sine nota irregularitatis / vt idem doctor dicit.

C Secundū impedimentū est immūdiā corporis: que licet absolute loquēdo non mpediat. Secundum illud Nathei. xv. Non lotis manibus māducare nō cōinquinat hominē / tamē in casu quo illa est cōtra reuerentiā tantī sacramēti quod ratione sue dignitatis / et figuralis significationis requirit mūditiā corporale: impēdit: vel etiā quādo cogitata horrorem et abhominatiōē quandā generat: ppter quod leprosus p̄biberetur celebrare in publico de clerici. Ergo tua nos. Vel quādo cōiuncta est immūditie spiritali / qualis potest esse pollutio nocturna / que quāuis secundū se considerata: nō sit peccatum / ex eo q̄ absq̄ vsu liberi arbitrii cōtingat / tamē ratione sue cause / habet quādoq̄ peccatū annexū cuius est effectus: vel signū de qua Nicolaus de lira in quodā tractatu dicit / q̄ quādoq̄ puenit ex culpa quādoq̄ ex debilitate nature. Ex culpa sicut et memoria p̄teritorū sic q̄ polutus experitur se habuisse turpes imaginatiōes aliquas p̄teritas / vel experitur se dedisse crapule. Et tunc debet ppter sacramēti reuerentiā / et illā immūdiā abstinere. Si vero non experit imaginationes turpes precessisse et crapule se non dedisse imputādū est debilitati nature / que non potuit vertere alimētū: ideo illud trāffert in superfluitatē. Et quā talis polutio sine sui occasione puenit nō oportet abstinere. Si tamē talis esset in collegio vbi multi alij sacerdotes existerēt: nec tunc esset necessitas celebrandi / vbi puta si non esset festū notabile / vel aliq̄s alius casus / bene faceret abstinēdo. Sed si turpes imaginatiōes non precesserint ac tamen in actu dormitiōis occurrāt / quid faciendū est / dico aut in actu dormitiōis experitur homo se illis imaginatiōibus cōsensisse: aut dissensisse. Si vero in actu dormitiōis dissenciat vt sibi videtur / non oportet abstinere. Si.

De immūdiā
cia corporis.

De nocturna
polutiōe.

Modus ordinarius

autē experit se cōfer sisse debet abstinere/ quia talis nocturnus cōsensus arrestatur turpes imaginationes/ vel morosas illicitas cogitationes diurnas precessisse/ quia actualiter quasdam turpes imaginationes/ vel morosas cogitationes preteritas diurnas somnando cōsequitur/ quia somnia talia: sunt quedā reliquie cogitationū in fātasmate retētari ex vigilia: que diem festū agunt sibi bec ille. Gabriel autē talē de polutionib⁹ conclusionē ponit. Pollutus in sōno: absq̃ cōsensu/ in vigilijs sequēte vel preuio/ dum se non sentit magis hebetē: et per cogitationes ad carnalia reflexū/ alijs impedimētis nō obstātibus: etiam extra casum necessitatis: aut remouēdi scādali: potest sine peccato: et meritoze celebrare: dum deuotio trahit: pietas suadet/ aut susceptū officii exigit vel requirit/ bec ille. Rectiōe. r. vbi de hoc latissime.

De habitu
celebrātis et
orationibus
preuijs.

Expeditis impedimētis a ministro sacrā oblaturo hostiā remouēdis/ vidēdum est de cōuenientib⁹ ipsi ministro apponēdis. Quorū quedā sunt pmanētia/ vt sacre vestes numero sex: qui est numerus pfectus ad significādum sanctitatē et pfectiōem virtutū/ quibus celebraturi debēt pordinari/ et passionē Christi/ cui se debent cōformari de quo infra clarius patebit. Quedā verū apponēda sunt trāsitoria/ vt orationes preuie. **A**d minus autē celebratur/ tenetur discere matutinas ante celebrationē alioquin mortaliter peccaret secūdū omnes doctores. eo q̃ faceret cōtra generalē et approbatā ecclesie cōsuetudiē preter primā missā in natiuitate domini que pariter cū matutino cōcluditur/ per se autē illā celebrātes finitis matutinis legere debent/ et cōcludere per ite missa est. Idem dixerunt quidā de primis. Sed Ange. de Cla. n. missa. s. xlj. hoc reprobāt. Congruū tamē est vt dicātur prime ante celebrationē: et maxime si specialis cōstitutio vel cōsuetudo alicuius diocesis vel religionis existat/ de tercijs autē/ sextis/ et nonis/ vt Gabriel: ruij. certum est/ q̃ indifferēter ante vel post celebrationem legi possunt. Quidē enim credētes missam esse precipuū memoriā le dominice passiōis/ que hora nona cōpleta est/ horas vsq̃ ad nonā prius dicunt/ alij dictis matutinis/ primis et tercijs/ sistūt in sextis. Tunc siqdē Christus/ qui per sacerdotē in altari sacramēto offerret: ad altare crucis salutifere creditur processisse. Qui etiā modus in multis tam Cathedralib⁹ q̃ regularibus/ et collegiatis/ ecclesijs laudabiliter obseruat. In quibus missa publica alias sūma post terciā/ et ante sextā de cantatur alij post sextā et ante nonā celebrant/ quoniā sexta hora Christus in cruce leuatus est/ in qua doloribus acerrimis laborauit/ tēpore autē quadragesimali post horā nonā summa missa dici solet/ dominicis diebus exceptis.

Circa quod aduerte/ q̃ hore canonice sunt septē passionē Christi reprēsentātes scilicet matutinā. Prima. Tercia. Sexta. Vespere. Et completorium/ que licet primitus ex ecclesie cōsuetudine vel institutione distinctis horis correspondenter horis passiōis Christi legebantur/ vt colligit ex. c. presbiter/ de celebratione missarū/ et clemētina. eo. li. c. j. vbi dicitur/ q̃ diuinū officii nocturnū et diurnū horis debitis celebratur/ presertim in cathedralib⁹ regularibus et collegiatis ecclesijs/ tamē cōtra illā ordinatiōē obrinuit cōsuetudo ecclesiā/ vt non sic distinctis et interpellatis temporib⁹ horis celebratur: et quia talis recessus cōstat legislatori seu ecclesie nō prohibētis nec puniētis/ videtur implicite obligationē priorē si que fuerat

relaxare tollere seu remouere. Qui vero nō inconueniēte ecclesiā sed per se ad partē legunt / possunt secundū exigentiā suorū officiorū et honestarū occupationū horas canonicas pro magna parte simul legere: vnde cōsultū minorū ecclesiāriū sacerdotib⁹ in dicto .c. presbiter q̄ demane dicāt omēs horas vsq; ad vesp̄as exclusiue. Et deinde si voluerit creāt ad rurale op⁹ Sic etiā curiales et alij occupati solent dicere horas de mane vsq; ad vesp̄as exclusiue / et de sero vesp̄as cū completorio / matutini etiā quandoq; ex rationali causa dici potest de sero. Si vero ppter honestas occupationes legi nō possūt debitis p̄prijs horis melius est p̄uenire / q̄ tardare / et siue p̄ueniantur siue tardius dicātur / dum modo nō trāseat dies: qui tātum ad hoc videtur terminari circa mediā noctē ante horarū solutionem nō de se peccat mortaliter / quia p̄ceptū de horis dicēdis nō refert ad tēpus horarū eiusdē / sed ad totā diē. Et licet ex causis legitimis hore canonice legi possent extra horas determinatas: intellectus tamē verborū referri debet ad horas debitas ab ecclesia primo determinatas / vt si quis legat iam orto lucis fidere / ante solis ortum. aduerbiū. Jam non importare debet tempus illud / quo legitur sed referri ad horā solis ortui determinatam / neq; ex hoc quis mēdaciū incurrit / quis enim diceret hunc mēti ri / qui in noctis medio ea legeret / que hora diei cōsueuerūt legi / puta dicēdo hora nona dominus expirauit / quis si diceret nunc est hora nona salsum pferret / non ergo ad tēpus lectionis / sed ad horā et tempus in eo / q̄ legitur intentas vel designatas / sic ecclesia canit annis singulis hodie deus homo factus et quod tamē diē quo canitur / cōstat non esse factū: hec ex Gabriele lecti. xij. ¶ Restat tamē aduc vnū dubiū / quo modo he bore passionis Christi videlicet prima / secunda / tertia / sexta / et nona sunt cōputāde. An secundum horalogiū integrū / an secundū mediū. Dicendū est q̄ neutro modo / nam he bore videlicet passionis Christi sunt denumero in equalium diei horarū / que sēper sunt duodecim in diē / tam estiuā quam b̄hemali / de quibus. Joānis xj. Saluator dicit nōne duodecim sunt hore diei / Semper enim mediā pars celi nobis oritur et mediā occidit / que partes celi per duodecim in se horas cōtinent. Incipit ergo hora prima ab ortu solis / et cōtinet horā secundā / deinde tertia ad se annectens horas quartā et quintā. In quibus primū Christus ab herode veste ludicra illusus reductus ad pilatū clamorosis iudeorū vocibus crucifixus est: tū flagellatus coronatusq; / et hora sexta incipiente teste Joāne eiusdē xix. Sedēte pilato p tribunali crucifigi sentēciatus / ac cū trabe ad crucifigendū ductus a militibus paganis crucifixus est: per hanc q̄ horā multipliciter ē illus. Que quidē hora sexta incipit ante meridiē vna hora quā sequuntur septima et octaua bore due post meridiē / in quibus tenebre facte sunt: hora sexta cōpleta: tum hora nona sequitur predictis boris duabus terminatis in qua Christus expirauit et vita functus est / deniq; decima vndecima et duodecima bore sequuntur in quibus primū Christus lancea trāfixus est tū de cruce depositus / ac vltimo in extrema parte diei sepultus. Unde ex iā dictis soluitur / quod Joānes dicit hora quasi sexta Christi traditū crucifigēdū / hacq; hora crucifixū et in ligno suspēdū itellige vt dictū est a militibus paganis. Marc⁹ vero hora tertia id fieri ostēdit / itellige a iudeis: vltimissime iudicās magis fuisse domini necatricem linguā iudeorū: q̄ militum.

De his etiā
boris duode
cim in quib⁹
bus opera
ri cōducebā
tur habetur
mathei xx.

Modus ordinarius.

De officio
beate virgi-
nis et accessu.

Siue deuotione
non est
celebrandum

Deuotio est
duplex.

man? vt ait Aug. h. ij. c. xij. de consensu euangelistarum. Item Marc? dicit bo-
ra terciâ cõpletâ includêdo in eâ: qrtâ et qntâ horas. Iqñes vero incipiê-
tê/ideo dicit hora quasi sexta. hec de horis passionis Christi et candicis bre-
uiter dictum est. ¶ Quid de offitio: puta horis beate marie virginis. Re-
spõdet: q de hoc doctores hic nihil scribunt. Sed cū predicti offitii inter
horas candicas cõputet scdm Panor in. c. i. de cele. missarum idê (vt videt)
intelligêdū quod de horis maiorib? ¶ Sed qd de istis quibz psalm? Quâ
dilecta. Benedixisti. Inclina. Credidi. Deprofundis cū quibz precib? et
collect? aut alijs quibuscunqz preuijs actualê deuotionê inducêtib?. Dicê
dū est: q cõgruū est nō preterire: p loco et tẽpore cū sint de nũero eorū que
deuotionê excitât: sine quasi q̃s celebraret idigne: scdm omnes doctores
accederet. Unde glo. s. ad Rom. xj. dicit. Indignus est qui nō deuota mē-
te accedit. Sed dices tẽpus nō vacat: et si vacaret: orare redet. Verū est
q quãdoqz non vacat longum: vacabit autê correptū. Nescis quãram vir-
turê quinqz verba publicani habuerint: scilicet. Deus propicius esto mihi
peccatori. Luc. xviij. Item si tedio occuparis: nō ideo ante accessū altaris
orare aliquid deuoti: pretermittas: quia sepe tediosis labijs: cogitationi-
bus dissipatis/affectibus instigatis incipit: quod multiplici deuotione ter-
minatur. Sicut enim ex motu corpus incalescit: sic exercitatus spiritus de-
uotionibus inardescit. In his ergo: que plus ad decentiã. et deuotionê p-
tinêr: q ad preceptū: quilibet nō spetiali obligatione cõstrictus: suo sēsū a-
bunder: quod propter deuotionê amplius seruire dinoscitur: ligat. cõgru-
it tamē in talibus attẽdere morē ecclesie Cathedralis/vel collegij/aut re-
gularis: cuius est pars vel subditus. Sic orationes ad lotionē manū et in-
ductionem sacrarū vestiū non sunt omittẽde aut alia quecunqz preuia actua-
lem deuotionem inducẽtia. ¶ Circa autê predicta notandū duplicem esse
deuotionê. Prima est voluntatis/vt cum quis prompte ex dilectionis vo-
luntate applicat se diuinis obsequijs. Secunda est affectionis: vt cū quis cū
feruore dilectionis: et quadã suauitatis dilectione afficitur in diuinis. Et
vtraqz potest esse/vl actual? vt cū hec actualiter sunt: vel virtualis: vt cū
ex actuali et preuia deuotidē reliquit qdã virtus: que ad actus sequẽtes
cõcurrit. Prima deuotio celebrãti: est necessaria/saltē virtualis/ita vt in
sui preparatione: et exminatione preuia: studeat habere deuotionê hãc ac-
tualê: et postea in celebrationis executione maneat eadem saltem virtuali-
ter: quia hominis est pparare cor et animū et de hac deuotione (vt dicit Bo-
anes de lapide. c. vj.) videtur intelligenda glosa. Indignus est qui non
deuota mēte. et. de qua supra. Secunda vero deuotio licet non sit necessa-
ria: ex quo ille feruor dilectionis a domino gratuite datur: et aliquãdo de-
sideratus negetur: vel datus subtrahitur. Secundū quod deuotio homi-
nis meretur/vel salutē eius expedire domino visum fuerit/tamē celebra-
tur tenetur toto conamine illū feruorem desiderare: et pro posse suo fa-
ciendo: q in se est/illū excitare. ¶ Sed forte circa predicta quereretur ali-
quis. An expediat sacerdoti/vt frequenter celebret. Respondetur Si-
frequenter sit dispositus ad celebrandū expedit: vt frequenter celebret. Bra-
uissimū enim sacrificiū illud est domino: et magnas atqz inenarrabiles hoc sa-
cramentū virtutes habet. Ideo perutile est sepius celebrare vel sumere
vt fructus sepius percipiatur. ¶ An quotidie liceat celebrare. Respõdet

Secundū Bonauenturā. Quod quantū est ex parte sacramēti/cuius vītus est hominibus salutaris/vtile est quotidie celebrare/sed ex parte celebrantis vel sumētis/in quo requiritur/vt cum magna deuotione ⁊ reuerētia ad hoc sacramētū accedat aliquādo expedit quotidie celebrare/ ⁊ laudabiliter/quando se quotidie preparatū inuenit/sed quia sepe pluribus hominibus huius deuotionis impedimēta occurrūt propter indispositionē corporis vel anime/non expedit quotidie ad hoc sacramētū accedere/sed solum quādo se inuenit quis preparatū/quia maiorem efficacitā recipit homo in vna missa cum bona preparatione/ q̄ alias in multis/non sic diligenter ⁊ bene preparatus aut dispositus/vel Cyt inquit Petrus de lapide duo ex parte celebrantis vel sumētis circa vsum huius sacramenti requirunt. Prīmū est desiderium coniunctionis ad Christū/quod fit per amorē. Secundum est reuerentia: que pertinet ad timorē. Prīmū istorum incitat ad quotidianā huius sacramenti frequentationē. Secundū vero retrahit. Unde si quis experimentaliter cognouerit ex quotidiana celebratione feruorē amoris augeri: ⁊ reuerentiā non minui: talis quotidie celebret. Si vero quis senserit per quotidianā frequentationē reuerentiā minui ⁊ feruorē nō multum augeri ille interdum abstineat: vt cum maiori reuerentiā ⁊ deuotione postea celebret. **C** Sed si quis est sic dispositus: vt laudabiliter possit celebrare ⁊ etiam laudabiliter possit propter sacramenti reuerentiā abstinere. Respondetur secundū eundē Petrum de lapide in tali casu, melius salubrius ⁊ laudabilius est: vt celebret quā q̄ abstineat. Nā ex celebratione multos fructus huius sacramenti percipere potest: quibus abstinēdo priuatur. Præterea celebratio ex charitate procedit: abstinētia vero ex timore: charitas autē timorē preferit. Nec validum est/q̄ abstinens se putat postea melius fore dispositum: quia fieri potest: q̄ minus fiat dispositus. Sepe enī venit illud Nazōnis: Qui non est hodie: cras minus aptus erit. Incertum etiā si vnq̄ deinceps sit celebraturus/ Stat etiam: q̄ celebrādo assequatur aliquam gratiam spetialem quā abstinēdo non potest acquirere: nec vnquā fortassis recuperabit. Et secundū Bedam Sacerdos legitime non impeditur celebrare omittens quātum in eo est: priuat sanctam trinitatem laudet gloria/ angelos leticia: peccatores venia: iustos subsidio ⁊ gratia: in purgatorio existentes refrigerio: ecclesiam speciali Christi beneficio: ⁊ seipsum medicina ⁊ remedio: priuat: inquit: non aliquid auferendo: sed non impendendo: quod impendere posset. Et licet hoc extra casum necessitatis/vt obligationis vel precepti non inducat peccatum: tamen exhibitio magnum habet meritum/ Secus de illis: qui aliquo debito ratione officij vel beneficij vel religionis tenentur communicare vel celebrare: quia tenentur se disponere quantum in ipsis est ⁊ communicare alioquin peccant abstinendo. Si quidem omnis debens ⁊ non soluens debitum cum possit: peccat. Quidam tamen doctor Jacobus cartusensis putat palpabilem esse errorē quorundā: qui quotidie currūt ad sacrā communionem: cum nullā sentiat: nec sentire conātur morum emendationē immites: impacientes: iracundi: vaniloqui: lenes: dissoluti: remissi: intemperati: auari: cupidi: elati: detractores: potatores: ludis: spectaculis: ⁊ vanitatibus dediti: unde fit vt offitii missæ legant instar artium in scholis: sine gemitu: sine suspirijs: sine sapore desiderioq̄ celesti festinatur vt finis apprehēdatur.

Modus ordinarius

et deuotionis absentia nihil curatur: imo nec desideratur: cum tamē Christus dicit in cena: desiderio desiderauit: hoc pascha māducare uobiscum: ante quā patiar. Et iterū hoc facite quotienscūq; sumitis in meam cōmemoratiōem: scilicet passionis/que recolenda est cū merore: et cōpunctione cordis talibus ergo putat multo melius prius emendare mores: ita ut non solum a mortalibus sint liberi/ sed etiam in alijs idonei/ ut a uanitatibus alieni igne diuini amoris accensi/ et mente a terrenis eleuati: si uelint quotidie celebrare digne et digni: alioquin iudiciū sibi māducare et bibere. Impossibile enim iudicat prefatus doctor: diligentia facere uolenti/ medijs cōgruis adhibitis. in breui statum uite emēdationis non posse apprehendere. Quicquid sit licet hoc durum quibusdā uideatur: tamē ratū manet illud apostoli prober autē seipsum homo: et sic de pane illo edat: et de calice bibat. et

C Et si in peccato mortali cōstitutū se cognouerit ante omnia: corā alio sacerdote: absoluēdi eū iurisdictionē seu potestatem habēte genu flexus capite discooperto cōfiteat. eidē cooperto capite: cōuenienti loco sedenti: omnia peccata sua & ab eodē absolutionē & penitentiā salutarē p cōmissis criminib⁹ recipiat.

C Corā quo est confitendū ostēdit. Sed forte cōtra hoc rubrum aliquis diceret: omnes sacerdotes in ordinatione sua potestatem ligandi uel soluendi equaliter accipiūt: omnibus enī dicitur. Accipite spiritū sanctū quorū remiseritis peccata remittuntur. et. ergo male hic dicitur corā alio sacerdote absoluēdi eum iurisdictionē seu potestatem habente confiteatur. **C** Circa quod notandū est: secundū Augustinū de ankona et Joannē Berfon in libris eorū de ecclesiastica potestate: quod (prout hic sufficit) potestas ecclesiastica est duplex. Quedā ordinis: et quedā iurisdictionis.

Potestas ecclesiastica est duplex.

Potestas ordinis est duplex. Una est super corpus Christi uerum/ alia super corpus Christi mylticum. **P**rima potestas ordinis: scilicet super corpus Christi uerū: est eadē in omnib⁹ sacerdotib⁹ legitime cōsecrat⁹ hoc declarat Aug: de ankona in li. preallegato Sic dicēs potestas ordinis que est respectu corporis Christi uerū: una est realiter in papa: et in omnib⁹ sacerdotib⁹ et episcopis: quia talis potestas nō plurificat: nec ex parte ipsorū sacerdotū nec ex parte rei oblate/ nec ex parte passionis cōmemorare. Prīmū patet/ quia omnes offerunt in persona unius sacerdotis puta Christi. Unū dicit Criso. in omelia de proditiōe Iude: quod Christus qui mensā illam ornauit discipulorū in cena presto est mente nostre quam consecrat/ quia non est homo/ qui proposita panem et uinū corpus et sanguinē facit/ Sed ille qui crucifixus est pro nobis Christus/ cuius uirtute consecrantur: licet sacerdotis ore pferatur. Secundum patet/ quia non aliud corpus offertur per unū Episcopum uel per unū sacerdotem: et aliud per alium/ sed idem corpus offertur numero per unū et per omnes alios. Tertium patet. quia una et eadē passio Christi semel recepta cōmemoratur per omnes. Unde dicitur. i. ad Corin. xj. Quotienscūq; māducabitis panē hunc et calicē bibetis mortem domini anticiabitis donec ueniat/ potestas ergo ordinis/ que est respectu corporis Christi uerū/ una est realiter in papa et in omnibus sacerdotibus et Episcopis quia in tali potestate omnes sacerdotes nō sunt: nisi unus sacerdos. Et omnes Episcopi unus Episcopus propter unitatē unius sacerdotis cōsecrantis

et unus rei oblate et unus passionis commemorare. Unde apollus ad debre
os vij. dicit quod in sacerdotio leuitico plures quidam facti sunt sacerdotes/
sed hic scilicet Christus unus habet sacerdotium/de qua etiam potestate dicit
Joanes Berfon in suo libro preallegato sic. hec potestas de lege comuni in
abdicationis est: et in auferabilis et illimitabilis in sua essentia: quoniam quisque
est sacerdos rite consecratus si tempret cum intentione: et forma/ et materia/
debitis: consecrare consecrat: utique etiam si excommunicatus si hereticus si quo
cunque modo degradatus fuerit nihilominus in hoc casu nec ad utilitatem su
am sed damnationem suam hoc ageret. Iuxta quod utiliter distingui solet quod
aliqua sunt de necessitate executionis huius potestatis dupliciter/ una est ne
cessitas solius precepti/ cuius transgressio peccatum graue est: ut excommunica
tus non consecret. verum tamen hec transgressio non impedit consecrationis effe
ctum principalem que est transubstantiatio. Altera est necessitas consecratio
nis vel sacramenti/ consistens in hoc quod minister sit rite ordinatus habens in
tentionem consecrandi cum materia et forma debitibus/ quod si alterum defuerit
nihil efficitur et peccatur/ hanc potestatem tradunt doctores concorditer esse
parem in omnibus/ qui consecrati sunt sacerdotes. que potestas esse colla
ta creditur in cena domini: dum Christus dixit apostolis hoc facite in mea
commemorationem: ubi doctores communiter sentiunt: quod Iudas illic fuit sa
cerdos constitutus/ sicut prius electus in apostolatum/ potestatem predicandi
et faciendi mirabilia suscepit. Et hic sumitur argumentum/ quod potestas ec
clesiastica ordinis/ non necessario fundatur in fide vel in gratia/ sed in cara
ctere baptismali: quam de lege comuni necessarie presupponit. hec Berfon
Alia potestas ordinis scilicet supra corpus Christi mysticum seu membra
eius in foro penitentiali/ que dicitur potestas clauium: quibus sacerdotes
possunt aperire celum: et claudere: aperire dignis/ claudere indignis/ etiam est
eadem vel equalis in omnibus sacerdotibus rite ordinatis/ maioribus: et mi
noribus. hoc est Episcopis et simplicibus sacerdotibus et inauferibilis secun
dum Gabrielem/ qui de hoc late declarat lectione. ij. licet quidam aliter dixe
rint. Cum enim omnibus sacerdotibus noue legis collatus sit sacerdotia
lis character omnibus clauis collate sunt. Sed .d. q. ex quo omnes sacer
dotes habent potestatem seu clauis ligandi vel soluendi peccata/ cur om
nes usum earum non exercent. Respondetur. quod hoc est propter defectum iur
isdictionis secundum illud Ri. in. iij. dist. xij. dicentis actio non tantum requi
rit potentiam a qua fit/ sed subiectum debitum in quo recipiatur. Unde ad li
gare et soluere non tantum requiritur potestas clauium: a qua sunt illi actus: sed
etiam materia debita in qua recipiunt. Non est autem materia debita/ quan
tum ad istos casus respectu clauis habentis/ nisi persone super quas ha
bens clauis habeat aliquam iurisdictionem/ non autem omnis sacerdos habet
iurisdictionem super quolibet/ nisi secundum ordinationem vicarii Christi/
Et preterea non omnis sacerdos potest exercere usum clauium/ sed solum
secundum eundem modum: quem ecclesia statuit. Vel respondere possumus
secundum Panor. in. c. q. autem de. pe. et re. q. licet quilibet sacerdos/ dum
ordinatur recipiat potestatem ligandi vel soluendi: habet tamen illam in
habitu/ et non in actu/ quia nisi habeat subditos/ illam exercere non potest
et est textus. xij. q. i. c. Generaliter. S. Ecce. facit in ar. l. obseruare in fi. ff.
de officio. pro con. et c. presenti. de offi. ordi. li. vj. Receperunt ergo in ordi

Modus ordinarius

ratione clauis: quantum ad essentia et habitum: non quantum ad usum seu
 actum earum. Ex quo sequitur: quod quantum ad populum habent clauis ligas
 tas / quibus uti non possunt / nisi de nouo concedatur eis executio et usus
 clauis a superiore cum applicatione populi. Quapropter secundum glo. in h
 alieno sacerdoti. c. omnis de pe. et re. Parochianus cui data est licentia eli
 gendi confessorum / non potest confiteri non curato / quia glo. dicit alieno
 sacerdoti scilicet executionem habenti. Et huius declaratione ponit. Pa
 ibidem. Post hoc. Idem Panor subiungens dicit. Intellige hoc dictum
 glo / quando simpliciter datur parochiano licentia eligendi sibi confessorum
 Secus autem si ipse proprius sacerdos committeret alicui / ut audiat confes
 sionem sui parochiani / tunc enim non requiritur: quod ille habeat executionem
 quia tunc cognoscit / ut delegatus / non ut ordinarius. quod nota pro consue
 tudine generali / ut sacerdos habens parochiam amplam possit in sui auxilium
 aduocare alium sacerdotem / etiam non habentem curam in actu hec ille.
 Et hoc dictum Panor et glose multi doctores approbant. Ange: autem de
 Cla. in h. Confessio. ij. §. ij. dicit / quod omnis sacerdos / non excommunicatus
 suspensus / vel interdictus: et huiusmodi: licet non habeat curam animarum
 potest audire confessionem et absolvere a proprio sacerdote licentiam habente
 etiam generaliter dando licentiam subdito / ut quicumque voluerit eligat si
 bi confessorum: quia quilibet sacerdos: ex quo est sacerdos ordinatus habet
 executionem / solum deficit materia in qua exerceatur. Et ideo cum sibi ex
 hibetur per talem licentiam in genere datam absoluit auctoritate propria: quam
 habet et potest exercere oblata sibi materia debita hec Ange. Quibus allu
 dit Gabriel lecti / in vbi dicit. In omnibus itaque his vel reservationibus
 siue confessionibus potestas clauis in ordinatibus omnibus equaliter col
 lata / neque extenditur neque restringitur / sed illimitabilis manet in sua radi
 ce / duntaxat autem usus illius potestatis impeditur pro tanto tollitur
 materia circa quam huiusmodi potestas posset exerceri. sicut qui fabro tollit
 ferrum nihil artis vel potestatis fabricandi aufert / sicut nec confert ferrum
 tribuendo. Impedit autem usus eius per materie subtractionem. Et sicut
 Hierarchis aliquando partim subtrahit / et partim ministratur. quando cer
 to populo / et eorum certis et non omnibus peccatis absoluendis preficitur
 ita non nunquam per suspensionem ab officio et grauiiores penas puta excommuni
 cationem: depositionem: aut degradationem omnis materia subtrahitur et usus
 potestatis clauis penitus impeditur / ita ut neminem ab aliquo peccato
 absolvere possint taliter suspensi. Et si acceptaret nihil faceret / et non est simi
 le de potestate consecrandi et potestate absoluendi: quantum ad earum exercitium: quia
 illa impediri non potest simpliciter per superioris auctoritatem. Ista vero sim
 pliciter potest impediri / ut patet ex premissis: huius ratione / assignat Sco: in.
 ij. dist. xix. q. j. ar. iij. Quia potestas consecrandi est quasi potentia propria: que
 habet materiam in natura panis scilicet triticeum nec aliquid aliud concurrit seu re
 quiritur: ut panis sit materia non requiritur. quod sit a consecrate tam res propria pos
 sessa / vel quod sit ab illo vel ab isto coctus vel ministratus: quia omnem triti
 ceum panem sacerdos potest consecrare ad quem dirigit consecrandi intentio
 nem. Sed potestas clauis est quasi potentia remota non habens materiam in natu
 ra quia materia huius potestatis non est simpliciter peccator penitus: sed pec
 cator penitens subditus / duplici subiectione: quam subiectionem peccator

non habet a natura: sed ab auctoritate superioris / et ideo per eū fit materia dum subicitur / et definit esse materia dum subiecto reuocatur.

Potestas iurisdictionis.

Secunda potestas ecclesiastica est potestas iurisdictionis que consistit in quadam prelatione seu superioritate super certam plebem vel personā quia dicitur iurisditio quasi auctoritas vel potestas dicendi ius: secundum Joannē Berfon. hoc autē nulli competit respectu alterius / nisi super ipsū habeat quādam prelationem. Et de ista dicit Aug. de ankona. v. b. supra. ar. iij. Si loquamur (inquit) de potestate iurisdictionis in spiritalibus sine temporalibus nullus est equalis pape in tali potestate. quia omnes alij Episcopi vocari sunt in partē sollicitudinis et administrationis. Solus autē papa vniuersalem habet administrationē in toto orbe. Unde dicit Criso. in omelia super Joānem. Quod Christus Jacobum localiter in vno loco prelatum determinauit / Sed petrum totius orbis ordinauit magistrū et doctorem. Et idē super actis apostolorum dicit: quod petrus a dei filio super omnes / filij potestatem accepit: nō vt moyses in gente vna vel in vno populo / sed in vniuerso orbe terrarū. Si vero loquamur / de potestate iurisdictionis temporalis similiter / nullus est equalis sibi in potestate: quātum ad immediatā auctoritatem: et vniuersalem iurisdictionem et infra: licet imperatores et reges habeant immediatam executionem et administrationē in temporalibus / ex hoc tamē non arguitur: quod sint maiores vel equales pape in potestate: sed potius inferiores: hec ille. Idem eadem. q. ar. j. dicit / quod potestas iurisdictionis in temporalibus immediata est in solo papa / deriuata vero in episcopis et prelati / sed in omnibus secularibus et principibus est in ministeriū data / idem in ea. q. ar. viij. dicit / qui potest in maius / potest in minus sed magis est posse in spiritalia / quā in corporalia et temporalia. Ergo cum papa habeat potestatem super spiritalia: habet etiā potestatem super temporalia. Non est ergo vt infra idem dicit: de ratione vite perfectę discipulorum Christi nisi temporalia possidere / cum ipsi apostoli multa temporalia in cōmuni haberent / et vnicuique prouidebatur: sicut cuius opus erat. Nam Abrahā perfectus homo erat: et multas diuitias habebat: possidere ergo diuitias / non vt in eis spes ponatur: sed vt in eis diuinū preceptum impleatur: ad presentis vite sustentationem / ad pauperum arrogationē / et virtutum operationē est de ratione vite apostolice: et qui habet prouidere de spiritalibus / habet eodē modo prouidere de temporalibus sine quibus spiritalia in vita ista pollitica exerceri non possunt. Unde apostolis dicētibz dimitte turbas / vt sibi emanent escas / dictum est / nō habet necesse ire: dato vos illis manducare. Idem ea. q. ar. j. dicit: illa potestas est in ministerium data alteri cui iuramentū fidelitatis prestat: et ab eo cognosci quid habet. Sed omnis potestas secularium principū imperatorū et aliorum talis est dicitur enim. lxiij. d. c. Tibi domino. Quod imperator iurat summo pōtifici nō quod mandati preterire et sibi in omnibus fidelitatem seruare. Ergo talis potestas est sibi solum in ministeriū data: et si inueniatur: quādoque aliquos imperatores dedisse aliqua temporalia summis pōtificibus / sicut Costantinus dedit siluestro / hoc nō est intelligendū eos dare: quod suū est: sed restituere quod iniuste et tyrannice ablatū est. Eodem modo / si legatur quādoque aliquos summos pontifices dare bona temporalia imperatoribus et regibus: pōt nō est intelligendū eos facere in dominij recognitionē: sed in pacis

Modus ordinarius

ecclesiastice cōseruationē / quia seruū dei nō oportet ligare / sed mansuetū
esse ad omnes: hec Aug: qui supia: in summa de ecclesiastica potestate / vbi
multa de hoc. Et de hac quidē potestate: et iurisdictione ecclesie longe an-
te domini natiuitatē ore pphero Daniel predictū / eiusdem. c. ij. vbi (pre-
missis regnis ante Christi aduentum et post regnātibus) dicit. In diebus
autem regnorum illorum: scilicet imperatorū romanorum. Suscraabit deus
regnum celid est Christi et ecclesie / quod in eternum nō dissipabitur. Ad-
minuet autē: et cōsumet vniuersa regna hec / et ipsum stabit in eternū hec ibi
Tunc autem illa regna et secularis iurisditio / de quibus in dicto. c. dicit
contrita sunt et in fauillam redacta ventos rapti / vt dicit ibidem / quādo
lapis abscessus est de mōte: sine manibus / id est Christi natus est de virgi-
ne Maria / sine virili semine. Et maxime tempore Cōstantini: qui Roma-
num imperiū et seipsum iurisdictioni pape subiecit: gessitq: stratoris officii
tenēs equū sub sacro Siluestro papa: vt habetur. xvi. di. c. Cōstantinus
non humano nāq: iudicio / sed diuino hec ordinata sunt / per danielēq:
diu ante ea preuisa: vt quēadmodū vnus deus est Christus et dominus om-
nium / sic et eius vicarius pōtifer: videlicet romāus: nō sine nāq: causa: quā-
do romanorū regnū cepit: assiriorūq: defecit. Tunc pphete: primo ceperūt
vaticinare de vocatione gentiū: et non tantū populo pprio / sed etiam gen-
tibus salutem pphetabant: vt refert beatus Augustinus de ciuitate dei
li. xviij. c. xviij. Quorū pphetarū in sequētib: capitulū de regno Christi et
ei: ecclesie pphetias ponit. Cui? quidē ecclesie potestas distincta est aliq:
mō ad instar distinctiōis / que est in ecclesia trīspōbāte / vt sicut ibi sub Chri-
sto pūcipe sunt angeli / quorū qdā sunt superiores quidā mediū qdā inferi-
ores / neq: equalis est omnium potestas: sic in ecclesia militāte sub vicario
Christi sunt: patriarche: archiepiscopi / Episcopi / et sub illis inferiores sa-
cerdotes / et est eorū potestas distincta secundū ordinationē vicarij Christi
cui videlicet vicario Christi in psona petri data est ab ipso Christo / Ioānis
vlti qndo ter dixit: pasce agnos meos: pasce agnos meos: pasce oues meas
id est ad te petre et tuos successores pertineat et dispositio et regimē gene-
rale ouium et ouilis. Et data est singulariter Petro et eius successoribus
ad euitandū confusionem: et dissencionis materiam que fieret si quilibet
indifferenter et equaliter curam haberet de omni populo / et essent multa
scismata et hereses in ecclesia: que lege diuina dānantur: vnde chore: dathan
et abiron: principes / qui contra Moyse scisma fecerant / vna cum eorum
subditis: igne deuorati sunt: vt habetur numeri. xvj. Sic decē tribus: que
regnū Israel sciderāt: puniti sunt et. Que quidem potestas in foro anime
interiori / vt dicit Gabriel vbi supra / non est potestas ordinis: nec cōfertur:
in ordinis susceptione / nā eo ipso quo aliquis ordinatus est presbiter non
est constitutus prelatus / nec curator: alicuius persone / vel plebis: presup-
ponit tamen eā et fundatur in potestate ordinis sacerdotalis / quia nulli cō-
mittitur: nisi sacerdoti potestatem clauis ex ordine habenti. Non enim per
potestatem iurisdictionis datur natura potestas absoluēdi sacramentaliter
sed (vt dictū est) materia subicit: in quā accepta potestas clauis valeat ex-
erceri. Coherēt ergo sibi he due potestates clauis ordinis videlicet et iu-
risdictionis: quātum ad forū anime: ita q vna sine alia nō sufficit ad absoluē-
dum a peccatis. Non sufficit dico: nedū ad ordinare et licite absoluēdum /

nō potest ab
soluere non
subditum.

Non potest
quis ligari
vel absolui
a non suo iu
dice.

Sacerdotes
eq̄les nō po
tūt sibi inuē
cē absolutio
nē impedere

sed simpliciter ad absoluendū/ ita si q̄ sacerdos tentauerit absoluerē non
suum/ non modo peccat/ mittendo falcem in messem alienā: sed omnino
nihil facit. Confitens etiam tali scienter grauer peccat p̄p̄ij sacerdotis
fori declinando/ quod facere non potuit/ vt in. c. de pe. 7 re. 7 c. si diligen
ti. 7 c. significasti de foro cō. 7 tenetur iterū cōfiteri eadem peccata suo sa
cerdoti: secundū doctores in. iij. dist. xvj. quia per illū absolutus non fuit
Quoniam a non suo iudice ligari nullus valet vel absolui/ vt in. c. p̄ autē
de pe. 7 re. Unde ibidem Panor. dicit fori penitencionalis in multis re
gulatur ad limites fori cōtentiosi/ Sicut enim in foro cōtentioso: non po
test quis absolui/ vel ligari/ a non suo iudice: ita in foro penitencionali. 7 In
no. Cum volentē (inquit) confiteri non suo sacerdoti: id fieri debere de li
centia p̄p̄ij sacerdotis: causam subdit dicens. Tū aliter ipse eum non po
test soluere vel ligare. Itaq̄ ad soluendū requiritur potestas clausū ma
teria in quam absolutio recipiatur: seu ad quā terminetur. Sicut tam in na
turalibus: q̄ in artificialibus ad agendum requiritur potentia/ seu virtus
agendi: 7 materia debita: in quā actio terminetur: potestas itaq̄ agendi/
potestas est claus. Materia p̄p̄inqua siue per se/ est peccatum. Materia
secundaria siue per accidens/ peccator subditus: Subditus quidem du
plici subiectione: scilicet voluntaria: 7 subiectione prelati superioris: ytraq̄
subiectio requiritur. Unde Episcopus nullos potest ligare vel soluere/
nisi de sua diocesi: vt in. c. nullus de parochi: Sic etiam curatus seu pleba
nus in alienos: sue parochie non subiectos absoluēdi vel ligādi nullā ha
bet potestatem. Unde. xij. q. j. c. Ecclesias dicitur: vnicuiq̄ ius p̄p̄ium habere
statuimus/ ita videlicet vt nullus alterius parochie terminos/ aut ius
inuadat: sit vnusquisq̄ terminis suis cōtentus: 7 aliter ecclesiā 7 plebē sibi
cōmissam custodiat/ vt ante tribunal eterni iudicis ex omnibus sibi cōmis
sis rationē reddat 7c. Non curatus vero absoluere potest neminē/ 7 nedū
absoluere: sed etiā nec alios actus sine licētia speciali Episcopi vel prela
ti loci/ exercere potest/ omnibus enim generaliter clericis potestatis exe
cutio interdicitur: vt ait textus in dicto. S. Ecce. xvj. q. j. 7 in sequenti. c. ibi
dem. vbi sic dicitur. Tunctis fidelibus 7 summopere omnibus clericis attē
dendum est/ vt nihil absq̄ Episcopi p̄p̄ij licentia agant non vtiq̄ missas si
ne eius iussu quisq̄ presbiterorū in sua parochia agat: nō baptiser: nec quie
quā sine eius permisso faciat: 7 quod dicitur hic de missis non celebrandis
intelligitur de publicis. Nam p̄uate celebrari possunt: vt dicit glo. ibidem
Et est textus. c. iij. de cle. peregrini. vel etiā si inuitetur ab alio presbitero/
tunc potest sine licentia Episcopi. vij. q. j. Episcopi. Omnia enim honeste
7 secundū ordinē fieri debent: secundū apostolum. j. ad Thoin. xij. de in
de docto: prefatus Gabriel infert corollarū dicens/ q̄ sacerdotes simpli
ces nō curari/ non possunt sibi iuicē absolutionis beneficium impendere si
ne sui superioris licentia cōcurrēte/ patet ex dictis: quia nullus eorū ha
bet super alii iurisdictionē. Nec etiam curati equales/ vt plebanus pleba
num ex eadem ratione. neq̄ enim sacerdotes excipiūtur ab illa sacra Pa
teranensi cōcilij cōstitutione: qua precipit omnib⁹ vtriusq̄ sexus fidelib⁹
suo p̄p̄io sacerdoti: vel de eius licentia/ ex rationabili causa petita: 7 obrē
ta alteri: cōfiteri de pe. 7 re. Omnis. Unde dicit glo. ibidem in d. Ligare: q̄
Clericus sine licentia sui Episcopi non potest in nō suū iudicem cōfiteri.

Modus ordinarius

Nec valet cōsuetudo / quia ei Canon obuiat: Si Episcopus de pe. & re. l. vj. vbi dicitur. Nulla quoq; cōsuetudine potest introduci: q̄ aliquis preter sui licentiā superioris cōfessorem sibi eligere valeat: qui eum potest soluere vel ligare. Nec habens iurisdictionē alios audiendi potest eā delegare alteri / vt ab eo absolui possit: quia hoc priuilegiū dīstat ad Episcopos & similes prelatos Episcopis superiores: & etiam ad prelatos exemptos / non habentes super se superiorem: preter papam pertinet: vt in. c. si. de pe. & re. ceteri ergo prelati: vt sacerdotes parochiales alias plebani: prepositi: decani Canonici seculares / & huiusmodi ecclesiastici non exempti inferiores Episcopis: similiter religiosi etiam exempti / qui habent abbatem vel generalē & huiusmodi super se nō possunt sibi eligere cōfessorem: quia tales secundū omnes doctores Cyt dicit Ange. de Claua. in h. Confessio. iij. §. xij. Tenetur / sicut alij simplices cōfiteri suis prelati: vel de eorū licentiā. & de hoc latius dicit Panor. in. d. c. si. de pe. & re. Pondera ergo rubrū & teneat mōti: quia est de mente & institutione sacrorū canonū: & matris sancte ecclesie extra quā omnino quāscūq; bene viuatur: & in eamisi recte viuatur: non est salus. xxiij. q. ij. Si quis a catholica. Secundo prefatus doctor Babil. infert dicens q̄ sacerdos non solum nō alienū / sed nec a quolibet crimine absolueret potest suū subditū cōfitemem. patet / quia sicut per auctoritatem superioris ministrari oportet materiam: quātū ad personā absolūdam. ita etiam quātū ad peccata / a quibus absolui debet. Utraq; enim & peccator & peccata sunt materia potestatis clauis & sacramēti penitencie / peccata quidē materia p̄pina: peccator vero remota / quia p̄pter peccata cōfiteris est materia / qui sine peccatis absolutionis capax non esset. nō enim absoluitur: nisi ligatus. & si innocens cōfessori se offerre posset: non tamē posset cōfiteri: nec absolui cum cōfiteri se de peccatis accusare. & absolueret / sit a peccatis liberare / vel ab eis liberatum iudicare ac p̄nunciare. Nūc ergo summus Hierarcha cuius est / potestates iurisdictionis alijs impartiri / sicut partitus est personas / parochias / & dyoceses: ita & peccata / & sicut nō omnibus / quos in partem sollicitudinis assumpsit: omnes generaliter subiecit ita & subiectoꝝ non omnia peccata subegit: sed maiora quedam sibi: quedā Episcopis reseruauit / cetera inferioribus curatis cōmisit. Sed & episcopi quorū est tradere materiam immediate subiectis: per eorum institutionē ad curam agendam populi tantū institutis concesserunt: quātum sibi p̄ bono regimine populi expedire iudicauerunt. Nē si etiam maiora peccata eorum potestati subicerent / facilitas venie incentiuū preberet delinquendū ideo etiam quedam sibi reseruauerunt. Unde sicut (vt supra dictum est) sacerdos absoluens non subditum suum peccat. sic absoluens suum subditū a quo non potuit peccat mortaliter secundum Rich. in. iij. dist. xviij. Siue hoc faciat ex malicia / siue ex crassa / aut affectata ignorantia de quo lacus Ange. de Claua. in h. Confessio. v. §. xij. Scire etiā debent sacerdotes: q̄ si alicui eorum Episcopus cōmittatur suā auctoritatem generaliter audiendi confessiones. Nihilominus ex hoc non potest absolueret a casibus Episcopo specialiter reseruatis. Similiter Episcopus cōcedēs licentiā alicui vt eligat sibi cōfessorem idoneum eo ipso non concedit licentiā absolūendi a casibus suis / dicto cōfessori electo / nisi hoc exp̄misit / vel euidenter cōstat p̄pter alia signa / q̄ hoc in speciali voluit cōcedere / q̄ in generali cōced

Extra vñ
tatē ecclesie
nemo saluat

Non a quo
libet pecca
to sacerdos
& peccata
sua subditū
absolueret
potest.

nonne non veniunt illa: que non esset / quis verissimiliter specialiter cōcessus
 rus / vt dicit textus in. c. Si Episcopus de pe. et re. li. vi. Et nota Ange. in. d.
 Confessio. §. v. et vj hic etiam Notandum est / q in casu extreme necessita-
 tis quando alicui imminet periculum mortis pbabiliter / et pprium sacra-
 dotē habere non potest / tunc quilibet sacerdos potest et debet talem pec-
 catorem audire in cōfessione et absoluerē ab omnibus peccatis / casibus / et
 excommunicationibus vt tenet glo. in. c. pastoralis de offi. ordi. de quo vide
 latius dictum Ange. in. d. Confessio. li. §. ij. Item nota / q fratribus minori-
 bus et p̄dicatoribus libere et sine aliqua licentia pprii sacerdotis cōfiteri po-
 test / illis duntaxat / qui fuerint habituati secundum Cle. dudum de sepul.
 Item aduerte rubrum vbi habes: q cōfessor tanq iudex p tribunali iudicii
 diuini / sedere debet. et cōfiteus tanq peccator flectere. Simile est in fori cō-
 tencioso iudice: qui sedens p tribunali iudicare et sententiam pferre debet
 vt notatur in Auren. de iudiciis. §. Sedebunt. ¶ His itaq p̄cursis in p̄-
 sentiarum breuitati inferuire cupiens: que dispendiose p varios doctores
 tradita sunt omisiss: ad nudum p̄cessum / et gestus significationem diuina
 gratia opitulante me cōuertam / p simplicitatem cōtemplatione et noticia ex-
 plicando / non iuxta meam sententiam / sed potius secundum intellectum
 verum et rectum doctissimorū viroꝝ et clarissimorū doctozū breuia nota-
 bilia p eiusdem elucidatione annectendo / quatenus quilibet attentus le-
 ctor / et diligens: bec scripta perlegendo ea: que cōcernunt diuinum cultū
 et sacratissime officii misse / valeat cum mentis suauitate / atq animi p̄fec-
 tu intelligere. Accipe ergo o sacerdos bec literarū monimēta / et sanctorū
 doctorū optima documenta / his indefinenter adhereas / in his te exer-
 ceas / addiscendo quomodo illa diuinissima sacramenta tractare debeas re-
 uerenter: pura mente / tanto regi Christo cōpaciendo / suamq non minus
 speciositatem in amarissima passione omnino amissam deplangere studeas:
 cuius tota memoria in sacratissima missa pagis / ipsa enim est representa-
 tiua totius vite Christi. Tota namq vita eius in hoc seculo: quasi vna so-
 lennissima missa fuit / que in memoria semper est habenda. vnde dicit Sal-
 uator. Luce. xxi. Quotiescunq feceritis in meam memoriam facietis. Et
 Apostolus. 1. ad Corin. xj. Quotiescunq panem hunc manducabitis et
 et calicem bibetis / mortem domini annuntiabitis. Ideoq totum misse offi-
 cium ad p̄sentandum (vt p̄fertur) dominicā maxime passionem ordinatur
 In cuius memoriam etiam mater sancta ecclesia instituit / vt et ante misse in
 eboationem celebrans vestibis representantibus habitum / quo Christus
 tempore sue passionis indutus erat se induat / ac p hoc anteq missam faci-
 piat saltem in generali actualiter domini passionem cōmemoret.

¶ Sequitur Textus.

¶ Deinde si voluerit poterit pro deuotione orationem se-
 quentemque est sancti Augustini ante altare: vel alio cōue-
 niēti loco genuflexus dicere.

Oratio.

Summe sacerdos et vere pontifex: qui te obtulisti deo pa-
 tri hostiam viuat: puram et immaculatam: in ara crucis
 pro nobis miseris peccatoribus: quiq dedisti nobis car-

In casu ex-
 treme neces-
 sitatꝝ quibet
 sacerdos po-
 test absolue-
 re.

Audiens cō-
 fessionē sede-
 re debet.

Vita Christi
 quasi vna mi-
 ssa solennissi-
 ma fuit.

Modus ordinarius.

nē tuam ad manducandū: et sanguinem tuū ad bibendū: Et posui
isti mysteriū illud in virtute spiritus sancti dicens: hoc quotiescunq;
feceritis in mei memoriā facietis. Rogo te per sanguinem tuū pre
ciosum magnum salutis nostre precisi. Rogo te per hanc mirā: et in
enarrabilem charitatem: q̄ nos miseros et indignos sic amare dī
gnatus es: ut lauares nos a peccatis nostris in sanguine tuo: doce
me indignū serui tuum: quem inter cetera dona tua etiam ad offi
cium sacerdotale vocāre dignatus es: nullis meis meritis: sed sola
misericordiē tue dignatione: doce me queso per spiritū sanctū tuū
tantum tractare mysterium: ea reuerentiā et honore: ea deuotione/
et timore: quibus oportet et decet: fac me queso per gratiā tuam sē
per illud de tanto mysterio credere et intelligere: sentire et firmiter
tenere: dicere et cogitare: quod tibi placet et expedit anime mee.
Intret spiritus tuus bonus in cor meum: qui sonet ibi sine sono: et
sine strepitu verborū/ loquatur veritatē tātorum mysteriorū p̄fū
da sunt quippe nimis et sacro tecta velamine: ppter magnā clemē
tiam tuam cōcede mihi missarum solennia puro corde et munda mē
te celebrare: Libera cor meum ab immundis et nequandis: vanis et
notis cogitationibus. Muni me queso beatorū angelorum pia:
et fida tutela atq; fortissima custodia: vt hostes omnium bonorū
confusi discedant per virtutē tantī mysterij: et per manū sancti an
geli tui repelle a me et a cunctis seruis tuis spurcissimū: et nequā
dissimū spiritum inanis glorie: iracundie: fornicationis: superbie. et
cenedope: inuidie: auaricie: blasphemie: et immūdicie dubietatis et
diffidencie: vt tantū sacrificium cū omni puritate valeam tibi offer
re. Confundantur qui me persequuntur. pereāt illi qui perdere cun
cta bona festinant. Rex virtutum deus amator castitatis et inte
gritatis celesti rore benedictionis tue extingue in corpore meo ro
tum fomitē ardentis libidinis. vt maneat in me tenor totius casti
tatis: et integritatis anime et corporis. Fortifica in membris meis
carnis stimulos: omnesq; libidinosas cōmotiones: et da mihi verā et
p̄petuā castitatis sanctimoniā: cū ceteris donis tuis: que tibi pla
cent in veritate: vt sacrificium laudis tue casto corpore et mundo
corde valeam tibi offerre. Quanta enim cordis contricione: et lacri
marum fonte: quanta reuerentiā: timore: et tremore: quāta cordis ca
stitate et anime puritate: illud diuinū et celeste sacrificiū est celebra
dum dominere: vbi caro tua in veritate sumitur: et sanguis tuus in ve
ritate bibitur. vbi yma summis iūguntur: vbi adest sanctorū ange
lorum p̄sencia: vbi tu es sacerdos et sacrificiū mirabiliter et ineffabi
liter: quis dīgne hoc celebrare potest nisi tu omnipotens deus of

Celebrande Misse. Foli. xliii.

ferentem feceris dignum. Scio vere domine: et scio ac idipsum bo-
nitati tue cōfiteor: quod non sum dignus accedere ad tantū misterii
ppter nimia peccata mea: et infinitas negligētias meas: sed scio ve-
raciter: et credo ex toto corde: et ore confiteor: quia tu me potes fa-
cere dignū: qui solus potes facere mūdum de immūdo cōceptū se-
mine: et de peccatoribus iustos facis et sanctos/ per hanc omnipotē-
tiam tuā te rogo: concede mihi peccatori hoc celeste sacrificiū ce-
lebrare cum timore et tremore: cum cordis puritate: et lacrimarū fō-
te cum leticia spirituali: et celesti gaudio. Sentiat mens mea domi-
ne dulcedinē beatissime presencie tue: et exubias sanctorū angelo-
rum tuorū in circuitu meo: Ego enim memor venerāde passionis
tue accedo ad altare tuū licet peccator: vt offerā tibi de tuis do-
nis sacrificiū: quod tu instituisti: et offerri tue maiestati precepisti
in cōmemorationē tuā pro salute nostra. Suscipe ergo illud queso
summe pastor p ecclesiā tuā sanctā: pro populo tuo: quē acquisuisti
sanguine tuo. Et quoniā me peccatorē inter te et eundē populū tuū
medium esse voluisti: licet in me boni operis testimoniū non agno-
scas: offitii saltem dispēsationis mihi credite nō recuses: ne per me
indignū famulum tuū eorum salutis pereat precii: p quibus victi-
ma factus: dignatus es esse redēpcio salutaris. Profero ergo do-
mine si digneris ppiciis intueri: tribulationes plebiū: pericula po-
pulozū: captiuozū gemitus: miseras orphanorū: necessitates pere-
grinozū: inopiā debiliū: desperationes languētium: defectus sensū
suspiria iuuenū: vota virginum: lamēta viduarum. Tu enim misere-
ris omnium domine: et nihil odisti eozū que fecisti. **M**emorare do-
mine que sit nostra substantia: quia tu pater noster es: **T**u deus no-
ster es. ne irasceris: neq; multitudinē viscerum tuorū misericordie
tue: super nos contineas: Non in iustificationibus psterimus pre-
ces ante faciē tuam: sed in miserationibus tuis multis: aufer a no-
bis iniquitates nostras: et ignem sancti spiritus in nobis clemēter
accēde. Aufer a nobis cor lapideū de carne nostra: et da nobis cor
carneum: quod te timeat: te amet: te diligat: in te delectetur: te per-
fruat: te sequatur. **O**ramus domine clementiā tuā: vt sereno
vultu familiā tuā sacri tui nominis officia prestolātem aspicere di-
gneris: et vt nullius sit irritū votū. nullius vacua postulatio: tu no-
bis preces suggeres: quas ipse audire ppiciis: et exaudire delecte-
ris. **R**ogamus etiā pater sancte: et p omnū fidelū animabus de-
functorū: vt sit illis salus eterna: ppetua sanitas: gaudiū et refrige-
riū sempiternum: hoc magnū puritatis sacramentū: deus meus sit
illis hodie magnū et plenum conuiuiū de te pane viuo: qui de celo

Modus ordinarius

descendisti ⁊ das vitā mundo: de carne tua sancta ⁊ benedicta: a
gni videlicet: qui tollit peccata mūdi que de sancto ⁊ glorioso vte
ro beate virginis. Hanc est assūpta ⁊ de spiritu sancto cōcepta/
de illo precioso sanguine tuo qui pietatis fōte p lanceā militis et
tuo sanctissimo latere feliciter emanauit: vt inde sanati: refrigerati
refecti ⁊ cōsolati exultēt in laude ⁊ gloria tua. Peto clementiā tu
am piissime redemptor: vt descendat sup hūc panem: ⁊ calicē istum
plenitudo diuinitatis tue: descendat etiam domine illa sancti spiro
tus tui inuisibilis forma: ⁊ incōprehensibilis maiestas: sicut quon
dam in hostijs patrū descendebat: que ⁊ oblationes nostras cor
pus ⁊ sanguinē tuū efficiat: ⁊ me indignum sacerdotē tuū doceat
tantū tractare mysteriū: cū cordis puritate: ⁊ lacrimarū fonte/
cum reuerentiā / tremore: ita vt placite ⁊ benigne suscipias sacri
ficiū laudis de manibus meis ad salutē omnī tam viuorū: q̄ fi
delium defunctorū. Rōgo te domine per ipsū sacrosanctū mysteriū
corporis ⁊ sanguinis tui. quo quotidie in ecclesia tua pascimur ⁊
potamur: abluimur ⁊ sanctificamur: atq; vnus tue summe diuini
tatis pārticipes efficiamur: vt mihi concedas virtutes tuas sanctas
quibus repletus: bona conscientia: ad altare tuū accedam: ita vt
hec sacramēta celestia efficiātur mihi salus ⁊ vita. Tu enim dixisti
ore tuo sancto ⁊ benedicto. Panis quem ego dabo caro mea est p
mundi vita: qui manducat me viuet ppter me ipse manet in me ⁊
ego in eo: Ego sum panis viuus qui de celo descendi. Si quis man
ducauerit ex hoc pane: viuet in eternū: Panis dulcissime sana pala
tum cordis mei: vt sentiā suauitatē amoris tui. Sana me domine
ab omni languore: vt nullā preter te sentiam dulcedinē: nullum p
ter te querā amorem. Nullam pter te amē pulcritudinē: panis can
didissime: habens omne delectamētum: ⁊ omnem saporem suauita
tis: qui nos de te semp reficis: ⁊ in te nunq̄ deficis: comedat te cor
meū: ⁊ dulcedine saporis tui repleantur viscera anime mee. Hanc
ducat te angelus pleno ore: māducat te peregrinus homo pro mo
dulo suorum deficere possit in via: tali recreatus viatico: panis sacre
panis viue. pās pulcherrime: pās mūde: q̄ descēdisti de celo: ⁊ das vi
tā mūdo. Veni in cor meū: ⁊ mūda me ab omni inquinamēto caro
nis ⁊ spiritus. Intra in animā meā sana: ⁊ sanctifica me interi⁹ ⁊ ex
teri⁹: esto tutamē ⁊ ppetua salus ⁊ ptectio corporis ⁊ anime mee.
Repelle a me insidiantes mihi hostes. Recedant pcul a potentia
presencie tue: vt tua ptectione foris ⁊ intus monitus: recto trami
te ad regnū tuum perueniam: vbi nō in mysterijs sicut in hoc tēpo
re agitur: sed facie ad faciem te videam. Amen.

celebrande Misse: fo. xv.

E Oratiōe huiusmodi cōpleta: vel etiā omīssa si eā dicere non sit disposit⁹. Sacerdos induit paramētis sacerdotalib⁹ in sacristia vel ante altare vbi ē celebratur⁹: aut alio loco ad hoc ordinato si huiusmodi paramēta est receptur⁹ in sacristia, vel alio loco ad hoc ordinato, & lauat man⁹ in loco depurato: & alia facit vt infra dicit. Si autē eisdē Paramētis idui velit āre altare in quo est celebratur⁹ anteq̃ ascēdat ad ipsum altare: genu flectit in eius infimo gradu: & detecto capite iunctis manibus ante pectus extēsis & iunctis digitis: ita q̃ sumitas digitorū humeros non trāscendat: posito pollice dextro sup̃ sinistrū in modū crucis quod in omni iunctione manū ante pectus obseruat: vel si paramenta ipsa accipit in sacristia: vel alibi anteq̃ ascēdit ad altare genu flexus corā eo vt preferē secrete dicit. Introibo in domum tuam: in holocaustis reddam tibi vota mea que dīstingerunt labia mea.

*De iunctiōe
manū ante
pectus.*

Surgit: & ascēdit ad altare: accipit Missale p̃quirat & p̃legit missam: & ad comemorationē & alia que est dicturus ordiat signa: ne in missa sit audiētib⁹ tediosus: p̃uidet sibi de ministro qui ei in receptione paramentorū sacerdotaliū & missa seruiat: ac vbi opus erit respondeat: nisi prius talem habeat: vel sit in ecclesia ad hoc aliquis specialiter deputatus: vel ordinatus lauat manus ministro detecto capite: ampulam aque dextra manu tenente: & aquā fundente: & sinistra peluim summitē te. q̃ si non est peluis apponat sinistrā manū pedi ampule: quā dextra manu retinet: vt ambabus nudis manibus seruiat: quod etiā in alia lotiōe obseruat. Similiter cū sumpto p̃ celebrantē sacramēto: eidem p̃ purificatione & ablutiōe vinū fūdat in calicē ambab⁹ nudis manib⁹ detecto capite vt p̃mittit: id facit: lotis māib⁹ sacerdos abstergit eas mappula ad hoc ibi parata: anteq̃ autē man⁹ lauet: vel cū eas lauat dicit secrete.

*Qualiter mī
nister debet
dare aquam
manibus ce
lebrantis ⁊
ampulas vi
ni ⁊ aque mī
nistrare.*

E Da domine virtutē manibus meis ad abstergendū omnē maculā immūdā: vt sine pollutiōe mētis ⁊ corporis valeā tibi seruire. **A.**

Prefata oratione: videlicet Summe sacerdos: dicta vel omīssa. Sacerdos iam sacras vestes induturus prius ante altare detecto capite flectis genibus legit deuote ⁊ attente orationem. Introibo in domū tuam ⁊ c. Per quod docetur quomodo se habere debet quilibet sacerdos ad tam p̃ciosissimū ⁊ sacratissimū mysterium tractandū accessurus mentaliter per ea que foris agit corporaliter. Primo igitur denudat caput ⁊ quicquid eum

Modus ordinarius

impedire posset: vt palliā & bulusmodi a se abiciat. quo instruit vt tunc tem-
poris abiciat a se omnē exteriorē curā & sollicitudinē etiam huius vite ne-
cessariā & a fortiori fantasinata seu cogitationes vanas: & genu flexus orat
vt deuotus & purus mente accedat. Et quatenus dominus virtute sue ora-
tionis & passionis dignetur ipsi mittere angelum sanctū: qui eum confortet
ad hoc grande sacrificiū pure deuote: & fructuose pagandum. **¶** Deinde
lauat manus ad tractandū reuerenter ipsum sacramentū. Preciosa enim
non consueuerūt tractare homines: nisi manibus prius lotis. Unde Grego-
rius in pastoralī. Necesse est vt munda studeat esse manus: que diluere so-
res curat. Corporaliter igitur lauat manū vt spiritualiter mundet affectus
vel actus: ne quasi illotis manibus ad mensā puenire videatur. Non q̄ lu-
tum manuū diuina cōtaminet sacramenta: sed si quis indigne manducat &
bibit: iudiciū sibi māducat & bibit: Sollicite ergo satagendū est: non tam
exteriora manuū: q̄ interiora mētium inquinamēta purgentur: Sacerdos
ergo prius q̄ ad altare veniat per confessionē: & lacrimas penitencie se ab-
luat: p̄ mentis amaritudinē se purget: per considerationē vite sancte se in-
formet: de primo. Esaye. li. Mundamini qui fertis vasa domini. de secūdo
ad Thoin. v. Expurgate vetus fermētum. De tercio ad bebreos xij. ba-
bētes impositam nubē deponamus omne pondus & circūstans nos peccā-
tum / q̄ ppter orat sacerdos. Da domine virtutē manibus meis. rē. Facta
autē lotionē digitos tergit: ne aliquid bumidi carnalis concupiscētie: quo
facile macule cōtrahuntur: remaneat: Post lacrimas ergo cōtritionis pec-
cata abhorre & abolere per opera satisfactionis celebraturus debet.

¶ Deinde supra vestes cōmunes siue cotidianas quibus cō-
muniter vtitur quarū exterior debet salrē talum siue collum
pedis attingere: & super Rochetū: si est prelati secularis:
vel suppelliitū: si est religiosus qui Rocheto nō vtatur: aut
alius sacerdos. & suppelliitū cōmode possit haberi. Alioqui
eciā sine suppellitio calceatus pedibus paramētis sacerdoti-
libus se induit: dicens: ad singula singulas orationes sequen-
tes / anteq̄ paramēta ipsa accipiat. Imprimis accipit circa ex-
tremitates & cordulas hinc & inde amictū / quē in medio de-
osculatur: & ponit sup caput: & mox declinat ad collū & cir-
cum circa vestium collaria tegit: ducit cordulā a sinistro late-
re pendentē sub brachium dextrum. & aliā a dextro latere
pendentē sub brachium sinistrum per dorsum circūducēs
ad ventrem reducit & ligat prius dicens.

¶ Impone domine capiti meo galeam salutis ad expugnandos dia-
bolicos incursums. Amen.

¶ Ostendit quis & qualis debeat esse habitus sacerdotalis. & dicit: q̄ ve-
stis cōmunis exterior debet esse talaris: addit & desup clausus / vt dicitur
in c. Clerici de vita & ho. cle. deniq̄ suppellitium / quo quibilibet serui-

De veste su-
p humerali.

ehs altaris: et sacrosancti vacantes super vestes communes uti debent / quod qui
 dem suppellicium: ut dicit Rationale / propter sui candorem / operum mundi
 ciam seu puritatem castitatis designat. Iuxta illud omni tempore vestimenta:
 id est opera tua / sint candida: id est munda: propter nomen vero suum: carnis
 mortificationem figurat / dictum est enim suppellicium eo: quod antiquitus super
 tunicas pelliceas de pellibus mortuorum animalium factas induebatur. quod
 adhuc in ecclesijs multis observatur: ut pote in cathedralibus et collegiatis
 de lino tamen etiam non omittitur suppellicium super quo in talibus ecclesijs
 de pellibus defertur / representantes / quod Adam post peccatum talibus ve
 stitus est pellibus. Tercio suppellicium de lino denotat innocentiam: et ideo ante
 omnes alias vestes sacras induitur: quia divino cultui deputati innocentiam
 vite cunctis virtutum actibus supponere debent. Iuxta illud Ps. Immo
 centes et recti adhaerent mihi. **C**alciamenta autem quibus sacerdotes calci
 atur ex precepto Apostoli ad Eph. vi. dicitur. Stare calceati pedes in pre
 paratione evangelii pacis: que sunt de pellibus mortuorum animalium et cal
 cant terram: et sunt clausa de subter: et apta de super figurant: quod sacerdotes de
 bet esse mortuus mundo / et debet habere cor clausum ad terrenam: et ipsa tan
 quam lubrica calcare: et vilipendere: et aptum ad contemplandum / et desideran
 dum celestia. **C**elestius est etiam sacerdos sacris vestibus super humera
 li videlicet alba: cingulo. et. quibus in hoc sacratissimo mysterio: ut omnes
 statuit ecclesia: propter earum representationem. Est autem duplex earum rep
 resentatio. Representant enim aliquid in capite Christo: et aliquid in membris
 sacerdote scilicet celebrante. In Christo significat secundum historicum sen
 sum indumentum / quibus Christus in sua passione vestitus est. Nam ut dictum
 est / ad representandum Christi passionem mysterium illud a Christo institutum
 est. Et ideo omnia. que in isto officio aguntur / ad representandum Christi pa
 sionem ordinantur. Unde quod iudaicum furorem Christi in eius passione vestivit
 ad contumeliam / huius sacerdos Christi personam gerens in officio commemorationis
 dominice vestit ad gloriam. Unde passio Christi: que iudeis est scandalum
 Christi fidelibus est virtus sapientia et gloria. In membris autem represen
 tant virtutes: quibus anima celebrantis / et sumens debet adornari: ut pos
 sit stare contra insultus et insidias dyaboli. Iuxta illud ad Eph. vi. Indu
 ite vos armaturam fidei: ut possitis stare adversus insidias dyaboli: qui mul
 tipliciter nititur impedire sacerdotis intentum / et huius sacrificii effectum
Amicus itaque / qui super humerale dicitur / quod sacerdos ad altare a
 scendens accipit et osculatur: et induens operit caput: et cum funiculis strin
 git se circa collum: et medium corporis: significat quod Ihesus proessit obviam
 iudeis dicens eis: quem queritis. et. et ita cum iudas osculo tradidit / et caput
 iudei ligaverunt per collum: et medium corporis: et sic ducentes in domum Cai
 phe velauerunt caput et faciem eius percutientes: illudentes: dicens. Pro
 pheta nobis Christus quis est: qui te percussit. **T**ropologice vero prefa
 tus amicus videlicet super humerale: quo caput obumbratur: et humeri /
 ubi est fortitudo ad portandum onus: cuius funiculis / et pectus preingitur
 significat: fortitudinem fidei per gratiam spiritus sancti. Est enim fortitudo
 fidei celebratio maxime necessaria: cum in hoc sacrificio maxima appare
 ant mirabilia omnem intellectum humanum excedentia: Qui amicus fidei non
 solum et caput recte intentionis munit: et oculos a vanis custodit / sed et fun

Per suppel
 litium quid
 significatur

Quid p cal
 ceos signifi
 catur.

Vestes sa
 cre quid re
 presentent et
 primum secun
 dum historiam
 cum sensum et
 tropologicum

Sup hume
 rale quid si
 gnificet.

Modus ordinarius

miculis gemine charitatis cogitationes pectoris ne ad impuritatem defluant precipit: in quo et salus consistit/ideo et galeam salutis representat/Secundum illud ad Ephē. vi. Galeam salutis assume: propter quod sacerdos se illo induens dicit. **Impone domine capiti meo galeam salutis. et. Tum alba induitur manicam dextram brachio dextro, dein de sinistram brachio sinistro imponens: ac alias ipsam albam corpori adaptans prius dicens.**

O alba me domine: et munda cor meum: ut in sanguine agni dealbatus/ gaudis perfruar sempiternis. Amen.

Alba quid representat,

¶ Secundo celebraturus induit albā vestē ludicram qua Christus velut stultus ab herode est illusus: et ad pilatum remissus. Ruce xxiij. Illusit in durum vestē alba et remisit ad pilatum. **¶** Et significat Tropologicē: quod sacerdos debet esse mundus et castus: tanquam de baptismo de nouo dealbatus confurgens ut possit regnare cum rege superno. Iuxta illud Apocā. iij. Ambulabunt mecum in albis/ quia digni sunt. Ideo tunc orat dealba me domine. et. Vel secundum Hugonē cardinalem hoc vestimētum quo sacerdos induitur regens totum corpus a sursum usque deorsum significat spem/ que ex gratia puenit ecclesie sursum et ex meritis ecclesie deorsum. De hac Apostolus ad Romanos viij. Spe salui facti sumus.

Eleuat ante & a lateribus hinc & inde albam ac cingulo sibi per ministrum a tergo porrecto se cingit dicens.

Precinge me domine cingulo puritatis: et extingue in libis meis humorem libidinis ut maneat in me virtus continentie et castitatis. A.

Minister eleuat albā supra cingulum circum circa: ut honeste dependeat: tegat vestes & eius fimbrias diligenter aptat: ut ad latitudinem unius digiti vel circa: supra terrā equaliter fluat

Cingulus quid significat,

¶ Tercio celebraturus succingit albam: quam indutus est: zona seu cingulo circa lumbos/ significans Ihesum ad columnā ligatum/ et flagellis flagellatum. Joannis. xij. Apprehendit pilatus Ihesum/ et flagellauit.

¶ Tropologicē vero significat/ quod renum incentiua: et luxurie libidines in eo restringenda sunt. Secundum illud ad Ephē. vi. Erate succincti lumbos vestros propter quod induens orat precinge me domine. et. Secundum Hugonē cardinalem per cingulum significatur. Iustitia cuius sunt duo brachia inter se constringentia scilicet declinare a malo et operari bonum. Unde: Esaiē. x. Et erit iustitia cingulum lumborum eius/ hoc cingulum secundum eundem representat flagellum cum quo pilatus cedit Ihesum.

Sacerdos accipit manipulum in brachium sinistrum dicens
Merear domine portare manipulum fletus: et doloris/ ut cum exultatione recipiam mercedem laboris. Amen.

Manipulus quid representet,

¶ Quarto induit manipulū in sinistram brachium: significans/ quod Ihesus funiculum/ quo fuit ligatus in flagellatione/ portabat in brachio sinistro quando dederunt ei/ coronato corona spinea/ arundine in dextrā. **¶** Tropologicē vero penitentiam et perseverantiam significat. Unde tunc orat sacerdos

Mereat domine portare. *et.* Secunda Hugonē Cardinālē p manipulum qui in leua manu portatur fortitudo designatur: qua contra aduersa debelatur / de hac dicit Apostolus. Fortitudo est virtus recondens in pectus aduersitatis. iste manipulus: secunda eundē Hugonē representat funē: quo ligatus fuit Ihesus a iudeis cōprehensus.

Stolam ambabus manibus accipit: deosculatur eam in medio: imponit mediū eius collo & transuersando eam ante pectus in modū crucis ducit partē a sinistro humero pendentē ad dexteram: & partem a dextro humero pendentē ad sinistram: sicq; utrāq; partē stole extremitatibus cinguli hinc & inde ipsi cingulo coniungit dicens,

Redde mihi domine obsecro stolā immortalitatis quā perdidisti in puaricatione primi parentis: & quāuis indignus accedo ad sacrum tuum mysterium merear tamen gaudīū sempiternum. Amen.

¶ Quinto induit stolā crucem significantē: quia sicut sacerdos stolam in scapulis portat: ita Christus crucem in scapulis ad montē caluarie baiulauit. Osculum autē illius assensū & desiderium: quo se Christus huic subiecit cruci representat. **¶** Tropologice vero stola obedientie humilitatē significat cuius duo fines patientiā & prudentiā vtriusque sacerdotali necessariās designat / vel immortalitatē / quā per peccatū in Adam amissimus. Unde tunc orat sacerdos. Redde mihi domine. *et.*

Stola. q. ii.

¶ Deinde induitur casula dicens.

Domine qui dixisti / iugum meū suauē est & onus meum leue / fac ut illud sic portare valeam: q; consequar tuam gratiam. Amen.

¶ Sexto & vltimo celebraturus induit casulam: significans q; milites prolati Christum deridentes tanq; regnare volentē: vel querentē purpuream vestem induerunt. **¶** Tropologice vero Casula / que est vltimū indumentum operimentum ceterorū & pulchrum / significat charitatem: que est complementū: & pulchritudo omniū virtutum / operiens multitudinē peccatorum / iugumq; domini suauē & onus leue fatiens. Unde tunc sacerdos orat dicens domine / qui dixisti. *et.*

Casula. q. iii.

¶ Amictus autem prefatus: & primū suphumerale / in capite idest in Christo humanā naturam mystice significat: quarecta est deitas: que est caput Christi: Alba: que totū corpus tegit puritatē corporis Christi de virgine sumpti sine macula originalis aut actualis culpe representat. Zona: qua alba cōfueus cōstringit vinculum charitatis significat: quo nostram naturā dei filius sibi copulauit. Manipulus: quē leua gestat / brauiū felicitatis eterne: quam Christus in hac vita p multos labores pressuras & cruciatus obtinuit representat. Stola que super amictum collo sacerdotis incumbit / in crucis modū corpus cingit obedientiā (vt dictū est) Christi significat: qua factus obediēs vsq; ad mortem mortē autem crucis. Per Casulā: qua desuper corpus sacerdotis tegitur: plenitudo gratie Christi significatur: qua mēbra Christi adornantur. Sacerdos ergo sacris vestibus se induens hoc credat & memoretur in Christo / hoc habere in se ipso conet: quod vestes ille representat in capite & in mēbris. Ita

Alia vestium sacrorū representatio secundū mysticū sensum.

B

Modus ordinarius

¶ sacerdos Christi armis virtutis armatus de altari vel vestiario ad populum gradiens ad locum scilicet confessionis / ibique peccata sua debite confitendo p se sibiq commissis siue astantibus deum deuote orat / significans Christum verisimiliter corona spinea coronatum: sicq foras ad populum iudeorum deductum / et de varijs excessibus durissime accusatum et finaliter vsq ad mortem diudicatum. Unde ex supra dictis patet q sacerdotum simplicitas sūt sunt indumenta scilicet. Suphumeral. Alba. Lingulus. Manipulus. Stola. Casula que debent esse sacra / munda et honesta nec alijs vsibus: q ecclesiasticis et deo dignis offitijs deputata: de con. di. j. c. vestimenta. Nam vt habetur in c. Relinquit de custodia Eucharistie / districte clericis precipitur: vt oratoria vasa / palle / corporalia et vestimenta: munda et nitida conseruentur. Hoc autem necessario fieri precipitur quod si non fiat: penam habet vt habetur xiiij. q. j. c. Quisquis preceptis. Ne igitur illis qui hec precepta non custodiunt et tenent ea adeo immunda: quasi sint p seruitio rusticorum deputata et peccat grauitur: et vt dicunt doctores mortaliter / et nedum in vsus pphanos non debent conuertere sed nec p laicos tangi xiiij. dist. j. c. Vasa et c. Sacras. Vbi habetur q nec vestimenta altaris / nec vasa sacra nec corporalia debent contingere / et si ex deuotione hoc fatiant presumptuosa est. Unde nec preterit pietatis mortui sunt sacris vestibus induendi de con. di. j. c. Nemo. cl. ij. Quod autem sacerdotes et Episcopi sic induti sepeliuntur: potest dici / q non debent ille vestes esse benedictae / vel si sunt consuetudo excusat: vt ibidem simpliciter tenet glo. et similiter moniales que corporalia lauant: prius tamen esse debent per sacerdotem lota: p quibus quidem corporalibus laundis sacerdotes habere debent nouam peluim ad hoc specialiter deputatam et aquam in sacrario picere scilicet saltem ad primam lotionem d. c. Nemo. Quidam tamen dicunt / vt supplementum: q quantum ad corporalia non excusat moniales lauantes corporalia ppter rationem positam in d. c. Nemo ne scilicet fragmenta / vel pulueres dominici corporis male tractentur / aut a pphanis contingantur. Circa quod non potest esse consuetudo rationalis: ha uere potest intelligi seorsum saltem ad primam lotionem alias videtur consuetudo excusare.

Dupra scripte orationes non ex precepto: sed ex deuotione dicuntur: poterit etiam sacerdos his orationibus demissis dum se parat dicere psalmum. Miserere mei deus. vsq ad finem: cum gloria patri. aut alium psalmum conuenientem. Sic omnibus paramentis indutus sacerdos, si illis in sacristia, vel alio loco ab altari, in quo est celebraturus, distanti indutus est, accipit manu sinistra calicem cum patena simul ligata, que debent esse de auro vel argento, aut de stanno, nec debent esse rupta, ita q amiserint formam, desuper ponit bursam cum corporali & palla, que debent esse de puro panno lineo, non de panno intincto, aut de serico & bursam ipsam ne cadat manu dextra retinens, cooperto capite, accedit ad altare. Ministro cum Missali, cussino ampulis vini, & aque hostiaria cum hostijs, candelis & intortitio more

Calix de qua
materia fieri
debet.

celebrande *Adisse.* *Foli. xviii.*

tuis, seu nō ardentibus ipsum precedente, vbi ante infimum gradum stans sacerdos caput altari seu ymagini crucifixi de sup posite p̄funde inclinans, debitā ei reuerentiā facit, tum ascendit ad mediū altaris vel si paramēta ante altare huiusmodi accepit, ibidem explicat corporale, & calicē de suo saculo soluit, exponit, & iuxta corporale, collocat cū patena versus cornu Epistole, ac hostiā super patenā reponit, & palla coopit, si est consecratur vnam vel plures hostias p̄ comuniōe vnus vel pluriū illa die dispensandas aut p̄ alijs diebus reservandas ponit etiam illā vel illas sup patenā sub hostia p̄ se parata, si ille comode sup patena stare possunt. Alioquin locat eas sup corporale ad dextrā p̄pe vbi post offertoriū calix erit locandus, hoc est ad sinistrā sui celebrātis, aut in aliquo calice vel vase mundo consecrato, ponit eas retro locū vbi calix missæ erit locandus, & alia patena coopit, conspiciat tobaleas siue mappas sup altare positas, que debēt esse tres, an sint omnes & si qua desit facit eā apportari, & sup altare extendi, interim minister accendit candelas, & apponit candelabris, hinc & inde sup altare positis. Si altare nō est cōsecratum habere debet altare portatile desuper in medio positū. Aduertat sacerdos an lapis in ipso altari portatili cōsecratus sit longitudinis vnus palmi, & latitudinis ad minus mediū palmi vel circa, hoc est tante quantitatis q̄ possit cōmode desup poni calix & hostia distantia competentī, q̄ si lapis ipse illius quātitatis nō est, nullatenus celebret sup eo. Tū descendit ad infimum gradum altaris iunctis manibus ante pectus detecto capite, & si est celebraturus corā sūmo pontifice, aut Cardinale, vel patriarcha, Archiepiscopo, vel Episcopo in eorū residentijs, vel loco iurisdictionis eorū, facit prius ei coram quo ex predictis est celebraturus reuerentiā conueniētē, & mox ad altare se cōuertit, aut si nō est corā aliquo premissorū celebraturus q̄ primū ad infimum gradū descendit de altari, conuertit se ad ipsum altare, vbi eodē modo stans, pducens manū dextra a fronte ad pectus signum crucis, sinistrā ponit infra pectus, in alijs benedictionibus cum est in altari, ponit eā sup altare, vel si & quādo manica albe eū impedit retinet ipsa

Tres mappæ
debēt esse in
altari inclusæ
ante pectus.

Modus ordinarius

**Quomodo
et qualiter ce-
lebrās manu
dextra popu-
los vñ rei aut
sibi ipsi bene-
dicat et interi
sinistrā tenet**

manu sinistra manicā huiusmodi brachij dextri. Cū sibi ipsi benedicat, vertit ad se palmā manus dextre & omnibus illis usque digitis iunctis & extensis a fronte, quā tangit ad pectus ac ab humero sinistro, ad humerū dextrū signum crucis format. Si vero alijs vel rem benedicat parvū digitum vertit ei cui benedicat, ac benedicendo totā manū dextram extendit omnibus illius digitis pariter iunctis, & extensis quod in omni benedictione observatur, dicit intelligibili voce.

In nomine patris: et filij et spiritus sancti: Amen:

Et postquā id dixerit nō debet advertere quēcūq; in alio altari celebrantē, etiā si sacramentū eleuet sed cōtinuate psequi missā suā vsq; in finē. Iūgit māus ante pectus dicēs simili voce.

Introibo ad altare dei. Minister ad eius sinistrā aliquātulum tamē retro genuflexus respōdet. Ad deū qui letificat iuētutē meā.

Ascendit quid acturus sit sacerdos sacris vestibus indutus. Ubi primo nota quod calix secundū Hugonē significat dominū sepulchrū. Patena vero lapidem supra positū: qui quales esse debent etiā habetur de cōse: dist. 1. c. calix. Secundo nota quod sacrificiū altaris putat: mappē: pallē: et corporale debet esse consecratū de sindone munda nō serico: aut intincto: sed albo terreno lineo vt patet de Cōse: dist. 1. c. Consulto. Ubi dicitur Consulto omniū statuimus vt sacrificiū altaris nō in serico pāno: aut intincto quis quā celebrare missā psumat: sed in puro lintheo ab Episcopo cōsecrato/terreno scz lineo procreato atq; cōtecto. Sicut corpus dominī nostri Ihesu Christi in sindone linea munda sepultū fuit: hec ibi. Rationabiliter quidem duplici ratione: scz munditiē maioris et mysterij pfundioris. Inter enim omnia genera pannorū illa: que sunt de lino puro ad candorē pspiciū perducta mundissima sunt et mundari melius possunt: et pfundius significant: que domino nostro Ihesu Christo contingebāt: vt allegati Canonis: verba in sinuant: dicit enim in lino puro: in quo notatur innocentia et puritas omni moda sine quacūq; macula saluatoris. Purū est enim cui nihil aliterius nature est permixtū. Sequitur terreno: quo notatur corpus saluatoris passibile et mortale de corpore terreno virginis assumptū. Addit lino procreato atq; cōtecto idest panno lineo multiplici tonsione ad candorē perducto/quo notatur Christus: qui multiplici cruciatu et pressura: puenit ad gloriā. Representat deniq; sindonē mundam: quo dominicū corpus sepulture traditum fuerat inuolutum hec Gabriel lecti: xij. Ex quo patet multorū error: qui pallas: et signatē pallā: in qua inuoluitur corporale: diuersis cōtēxtat colorib: matris sancte ecclesie dispositionē seu statū nō aduertētes.

Tertio nota: quod altare debet esse igne: siue lumine: celebrationis tempore fulgidum: vt precipitur. c. ultimo de cele. missarū. Unde scribitur Leuitici vñ Ignis in altari meo semper ardebit: significat autem ignis siue lumē fidem populi: que nō debet esse absconsa sub modio/ seu manifesta posita super candelabrum/ vt ingredientēs ecclesie vnitatem vident opera ex fide relucē

Calix et patena quid significant,

Quid per pallas significat

Adde ardetes quid significant.

celebrande Missæ: Fo. rtr.

tiā & glorificent patrem/qui in celis est. Et rationabiliter adhibetur ignis
luminosus vbi ille tractatur: qui venit ignē mittere in terram/ quē vult ve
hemēter accendi. Puce xij. Quicq; de se dicit. Ego sum lux mundi: qui sequi
tur me nō ambulat in tenebris: sed habebit lumē vite. Joannis viij. Et ce
lebrās sine igne debet officio/ & beneficio priuari. vt patet in d. c. vltimo de
cele. missarum.

¶ Nota quarto: q; quilibet sacerdos etiā & Episcopus debet missam cele
brare capite discooperto: vt de Eusebio: dist. j. c. Nullus p̄hibet enim aposto
lus viros capite velato in ecclesia orare: vt reuelata facie gloriā domini cō
tēplent. Unde: vt Angelus de Clara: in sua suma. h. missa. §. viij. dicit: q; sine
rationabili causa celebraret & capite cooperto peccaret mortaliter. Secus
si ex rationabili causa: ppter verbū temere positū in d. c. Nullus.

¶ Istis sic dispositis de quibus in rubro Sacerdos ad altaris gradum ac
cedit nō turpis lucri gratia: vel ex inani gloria: b̄pocrisi aut qualibet alia in
tentione corrupta: sed ex diuini amoris desiderio vt tāto bono vn̄iat & cōmu
nicet se & alia ecclesie mēbra. Et quoniā maxime mirabilia sunt nullaq; vir
tute creata perfici possunt/ que acturus sit celebrans: ideo sanctā trinitatē
cuius virtute p̄ficiuntur ad sui auxiliū capite discooperto inuocat dicens. In
nomine patris. &c. Deinde contra tentationes se muniens & excitās subin
git. Introibo ad altare dei: scz ad sacrificandum sacrificiū p̄fectissimū: id est
ad deum scilicet contemplandū & tractandū.

Interessentes quoq; missę huiusmodi, quę legitur, genu flectere debent, a principio usq; ad benedictionē post eius finē per celebrantē datam, excepto cum euangelium legitur, ad quod stare debent attēti. In missa vero que cantatur si est de dnica vel de festo, aut de feria: inter pascha & festum sanctę trinitatis, genua flectunt ad cōfessionē, qua finita stant vsq; ad adorationē sacramēti, cum celebrās illud ostendit populo adorandū, qua adoratione facta surgunt stantes vsq; ad finē missę. Si autem missa ipsa cantatur pro defunctis, vel de feria extra tēpus paschale predictū, genua flectunt vsq; ad finē cōfessionis & ad orationes ante Epistolā & in xl. ad vltimū versum tractus. Dñe none secūdū peccata nostra, &c. & a dicto per celebrantē, Sanctus, &c. quousq; missa cōpleatur ad omnes alias ptes eiusdē missę stare debent: nisi esset locus conueniens sedendi, & tunc posset sedere in missa, que cantatur a dicto kyerie eleyson, &c. per celebrantē usq; ad: Gloria in excelsis deo. & ab illo p eundē dicto vsq; ad dominus vobiscū ante orationes, & ad Epistolā, & quousq; dicatur, Dominus vobiscum: p euangelio, a dicto: Credo in vnū deum: per celebrantem quousq; dicat, Dominus vobiscū, ante offertoriū, &

Quando inter essentes missę debent genua flectere: & quando stare vel sedere.

Modus ordinarius.

A dicto pereundē offertorio quousq; incipiat prefationē, & a purificatione celebrātis quousq; dicat dominus vobiscū ante post cōmunionē, ad verba autē, & incarnatus est vsq; & homo factus est, inclusiue in Credo in vnum deū, & in euangelio Ioannis, Et verbum caro factum est, & in Euangelio Mathei, quod in die Epiphanię domini habet & procidētes adorauerunt eū in omni missa, quadicuntur genu flectitur, nec debeāt alia officia vel alias orationes dicere etiā si celebrātem vel latinū non intelligāt, sed deuote attēdere celebrātem & intentionē suā dirigere ad ea, que dicit & facit celebrās & in animo simul cū eo offerre, supplicare, & orare, que ipse celebrās offert, supplicat, orat. Excepto tēpore adoratiōis sacramēti, & infra Canonē dū celebrās secrete orat quo tēpore licet specialiter orare & se, & quosq; voluerit deo cōmendare

Quod missa in festo de pcepto audiri debet.

Ponit modum missam audiendi: quā quilibet Christianus die festo de precepto audire tenetur: vt habetur de Consecr. di. i. c. Omnes fideles, t. c. & hoc vbi dicitur. Et hoc attendendū vt missę peculiares: que per dies solēnes a sacerdotibus fiunt / non ita in publico fiant: vt ppter eas populus a publicis missarū solennibus abstrahatur. Sed sacerdotes: qui in circuitu vrbis / aut in eadē vrbe sunt & populus: in vnum ad missarū publicam celebrationē cōueniant. Ex quo Canone etiā patet: q missa in festo: diei festi: est audienda. Unde in. c. Quidā laicorū de cele. missarū reprehenduntur laici / qui missas peculiares seu votiuas in festo audire solent. vbi dicit glo. Non quia malū sit audire tales missas: sed malū est propter talē dimittere: cas nonice statutas missas de die. Unde & peccant: nisi sint adeo simplices: q nesciāt discernere inter missam de officio vel votiuā: si audiant votiuā in die festo: Sacerdotes etiā publice eas dicentes & seculares si hoc sciunt discernere: nisi audiant illā de officio a peccato non excusantur: de quo clarius in Summa Angelica. h. ferie. §. xliij. t. xliij. ppter quod: vt videlicet sit discretio inter votiuā seu peculiare & missā: que tunc occurrit de feria: aut de festo pprio: Sacris canonibus est cautū: vt Gloria in excelsis: & Credo: in votiuis nō dicantur: vt habetur in. c. Consiliū de cele: missa exceptis aliquibus votiuis vt infra: deuota tamen consuetudo in his nō reprobatur. Ea etiā de causa institutio beneficij: q quis dicat missam peculiare seu votiuā quotidie: non obligat: quia hoc non obstante potest & debet dici dñi. d. c. Quidā laicorū & de hoc notatur in dicta Summa. h. missa. §. xlv. vbi etiā habes q institutio beneficij: q quis celebret omni die nō obligat institutū ad sic celebrandū. Quia: vt dicit Pa. c. Consultuisti de cele. missarū: talis institutio est illicita & daret materiam peccādi. Nā difficile est: q quis quolibet die sit ita dispositus: vt missa digne valeat celebrare. Versū tamen sacerdos increpari nō debet: si quolibet die celebret. Et beatus Aug: tales nō laudat nec vituperat vt in. c. Quotidie de Consecr. dist. ij. Et ideo taliter institutus videlicet ad quotidie celebrandū debet accipere interpretationē ab

In votiuis gloria in excelsis & credo regulariter dici non debet de quibus infra in locis suis.

isto textu. c. Significatum de preben: vt scz intelligatur: q̄ debet celebrare
 ⁊ teneri quanto frequētius potest salua honestate sua: ⁊ debita reuerē-
 tia: ⁊ deuotione ad sacramētū: sine qua etiā in gratia existēs celebrare nō
 debet: sed potius laudabiliter abstineat. Nec est cōsiliū ecclesie ⁊ sancto-
 rum patrū per sumptionē sacramēti excitare deuotionē: sed per ieiuniū: ele-
 mosinas orationes: ⁊ meditationes deuotas: ⁊ demum ex sūptione Eucha-
 ristie seruoriē ⁊ gratie expectare complemētū. Predicta tamē intellige si
 instituens referat se ad institutū: puta dicendo volo q̄ iste quotidie cele-
 bret: vel sic celebret. Secus si referat se ad missā: puta dicendo volo quo-
 tidie in tali loco celebrare: vel sic celebrari / quia tunc nō est intentio obli-
 gādi sacerdotē ad quotidie celebrandū: sed q̄ si nolit: aut nequeat: suppleat
 p̄ aliū: nec desideratur industria persone: sed quotidiana missa: vt cōter sit.

Pro clariori intelligentia dictorum. Nota q̄ ppter missas peculiares
 (vt dictum est) non debent dimitti: que occurrūt: aut de feria: aut de festo
 p̄prio. d. c. Quidam laycorū. Quod intelligunt doctores: quādo in eccle-
 sia non est: nisi vnus sacerdos. Si enim essent plures bene posset ⁊ deberet
 vnus dicere populo missam occurrentē. ⁊ alius ob deuotionē vel instituti-
 onē dicere missam peculiare seu votiuā: quā si quis in die festo celebrauerit
 nihilbōmus tenet ipse illi⁹ diei. missā secundū modū in rubro positi audire

Circa quod aduerte quatuor ad que omnis Christianus necessariū te-
 netur in die festo. **P**rimū: vt cōteratur vel saltem atteratur de peccato
 mortali cōmissio: in quo iterū est. Et hoc pbatur: quia de precepto tenemur
 vacare deo in aliqua hora diei festi secundū omnes doctores: sed hoc facere
 non potest: qui est in mortali peccato: nisi de eo cōteratur vel saltē atterat
 Propterea dicitur Leuitici. xxiij. Sabatum requietionis est affligetisq; ani-
 mas vestras: ⁊ iterū anima: que nō fuerit afflicta die hoc peribit. Propter
 ea in missa p̄mittitur confessio: vt sit ammonitio. **S**ecundū est vt audiat
 diei festi missam integram. c. Omnes fideles ⁊. c. Et hoc ⁊. c. Missas de cō-
 se. dist. j. Quod si ex vero cōtemptu omittatur: vel interpretatiuo est mor-
 tale secundū Rich. in quol. j. q. xij. Et vocat cōtemptū interpretatiuo: quā-
 do sine aliqua legitima causa ad nō audiendam missam in festis asuefacit
 quē sequitur Angelus de Cla. in Sūma h. ferie. §. xliij. Hoc alij doctores
 non ap̄pbant: quia ista omissio sine causa est mortalis. secundū Archie: Pe-
 trum de palude. ⁊ Panor. in. c. j. de vita ⁊ hone: ele: ⁊ pene omnes. Nec re-
 quiritur cōtemptus hic ad peccandū mortaliter: quia requiritur in his /
 que de cōsilio: non in his / que de p̄cepto sunt: secundū Panor. in Rubrica
 de obser ieiunij in fi ⁊. c. Nam concupiscentiā de consti. ex quibus patet: q̄
 mortaliter peccat: qui hoc preceptum sine rationabili necessitate transgre-
 ditur etiā sine contemptu ex sola pigritia. Sed. q. a. Utrum audiens missā
 dicendo suas orationes satisfat dicit Ange. in. h. ferie. §. xlvj. quod non
 Non credit tamen / q̄ peccet mortaliter: quando ex deuotione facit. dat ta-
 men consilium / vt omittat: quia multo melius faceret. Illū vero non ex-
 cusat a mortali: qui diceret aliquā ad que tenetur: puta officiū quando di-
 citur missa ⁊ est de precepto: vt audiat / secus si missa esset de cōsilio au-
 dienda / vt in die feriali: vel in festo votiuā: si non dimittat missam de die:
 Quid si nō audit sacerdotē iam dicentē. R̄ndetur q̄ excusat: quando cō-
 mode audire nō potest: dummo ibi p̄fērialiter existat. dirigens suā intē-

Quatuor si-
 nt ad que ve-
 rus Christia-
 nus in festo
 tenetur.

Audiens mis-
 sam dicendo
 orationes su-
 as an satis-
 fiat.

Modus ordinarius

Predicatio
in festo ma-
gis est audi-
enda q̄ missa

Audiēdi mis-
sam quis sit fi-
nis.

tionē ad ea/que celebrans agit. **T**ertium est/ut audiat predicationē:
si est qui predicet. Sed,q̄.a. quid magis est peligēdū in festo an auditio mis-
se an p̄dicationis cū vtrūq; non potest audiri. **R**ñdet Ange in di. n̄. ferie
S. xlv. q̄ auditio p̄dicationis/ quia ratio legis in hoc magis militat secū-
dum: q̄ ibidē pbat doctor p̄fatus. **Q**uartū ad quod tenētur omnes
secundū aliquos in diebus festiuis est oblatio: que quando est de p̄cepto t̄
quando non, vide Ange in n̄. Oblatio. S. j. **I**tem Nota q̄ missa nō de-
bet legi vel audiri: nisi principaliter ob reuerentiā dei: t̄ sāctorū. Nō autem
ob aliā deuotionem: puta: vt habeātur diuicie/vel bona fortune/vel me-
liores segetes t̄ huiusmodi/ vt dicit Panor in di. c. Quidā laycorum.

Celebrans prosequitur.

Iudica me deus t̄ discerne causā meam de gente nō sancta: t̄ ab
homine iniquo t̄ doloso erue me.

Minister & intereſſentes dicunt singulos alios siue secunda-
rios versus, & ad alia ut infra ponitur respondent

Quia tu es deus fortitudo mea t̄ quare me repulisti: t̄ quare tristis
incedo dū affligit me inimicus.

Emitte lucem tuam t̄ veritatem tuam/ ipsa me deduxerunt t̄ ad-
duxerunt in mōtem sanctū tuū: t̄ in thabernacula tua.

Et introibo ad altare dei: ad deum qui letificat iuuetutem meam

Confitebor tibi in cythara deus deus meus/ quare tristis es ani-
ma mea/ t̄ quare conturbas me.

Spera ī deo q̄niā adhuc cōfitebor illi/ salutare vult⁹ mei t̄ de⁹ me⁹

Celebrans inclinat caput deo dicens.

Gloria patri/ t̄ spiritui sancto.

Sicut erat in principio t̄ nūc t̄ semp/ t̄ in secula seculorum Amen.

Introibo ad altare dei. **R.** Ad deū qui letificat iuuetutem meam

**Celebrans manu dextera producit a fronte ad pectus signū
crucis dicens.**

Ad iutorium nostrum in nomine domini.

Qui fecit celum t̄ terram.

Sacerdos timens tentationibus quassari/ ac per hoc effectum t̄ fructū
huius diuinissimi sacrificij impediri/ legit psalmum dicens. Iudica me deus
idest secundū iudiciū tuū libera me/ discerne causam mee accessionis ad
altare: t̄ separa de gēte nō sancta: idest immūda t̄ terrena que accedit ad al-
tare qualibet ex causa indebita: cōtaminata mēte t̄ cōscientia. t̄. Quo psal-
mo dicto sacerdos aperta voce repetit Introibo ad altare dei. **R**ñdet mi-
nister loco totius populi. Ad deū qui letificat iuuetutē meā/ idest spiritus
inuocationē/ per huius sacrificij oblationē ppter quam sacerdos nō solum
p̄ se sed etiā in persona totius populi habet introire ad altare dei: vnde sub-
dit. Ad iutorium nostrum in nomine domini.

Celebrans caput humiliter deo inclinat dicens

celebrande Misse. Foli. xxi.

Confiteor deo omnipotēti: Beate Marie semper virgini: Beato Michaeli archangelo: Beato Joāni baptiste: sanctis apostolis Petro et Paulo/omnibus sanctis et vobis fratres/ quia peccavi nimis/ cogitatione/ verbo et opere. **Manu dextra percussit pectus suum interrim dicens** Beata culpa: mea culpa: mea maxima culpa. Ideo precor beatā Mariā semp virginē/ beatum Michaelē archangelū/ beatū Joānem baptistā/ sanctos apostolos petrū et paulū: omnes sanctos/ et vos fratres orare p me ad dominū deum nostrum.

Confiteor celebrantis.

Si est corā summo pontifice, aut cardinale, in ecclesia vel loco sui tituli seu Cardinalatus, aut legato sedis apostolice, vel patriarcha Archiepō seu episcopo, in eorum pūntia, ciuitate, vel diocesi, cōstitutis nō alias, stat corā altare remotius, aliquantulū versus ad ipsū summū pontificē, Cardinālē, legatum patriarchā, Archiepiscopum vel episcopum & obmissa confessione predicta dicit sequētem.

Confiteor deo omnipotēti/ beate Marie semp virgini: beato Michaeli archangelo: beato Joāni baptiste: sanctis apostolis petro et paulo: omnibus sanctis: et vobis: pater/ et fratres: quia peccavi nimis cogitatione: verbo et opere. **Manu dextra percussit pectus suū interim dicens** Beata culpa: mea culpa: mea maxima culpa: Ideo pcor beatā Mariā semp virginē/ beatum Michaelē archangelū: beatum Joānem baptistā: sanctos apostolos petrū et paulū omnes sanctos: et vos pater et fratres orare p me ad dñm deū nr̄m. **Sūmus pōtifex, Cardinalis, legatus, patriarcha, Archiepiscop⁹ vel Episcop⁹, ac minister, & inter essētes genu flexi dicūt.** Misereatur tui omnipotens deus/ dimissis peccatis tuis/ et perducat te ad vitam eternam. **R Amen.**

Sublequenter dicunt idē genu flexi celebrante se erigente.

Confiteor deo omnipotēti: beate Marie semp virgini beato Michaeli archangelo/ beato Joāni baptiste/ sanctis apostolis petro et paulo/ omnibus sanctis/ et tibi pater/ quia peccavi nimis/ cogitatione/ verbo/ et opere. **Manu dextra percussit pectus suū interim dicens** Beata culpa/ mea culpa/ mea maxima culpa: Ideo precor beatā Mariā semp virginē/ beatū Michaelē archangelū beatū Joānem baptistā/ sanctos apostolos petrū et paulū/ omnes sanctos/ et te pater/ orare p me ad dominū deū nostrū. **Respondet celebrās.** Misereatur vestri omnipotens deus/ et dimissis peccatis vestris/ perducatur vos ad vitam eternā. **R Amē Celebrās pducēs manu dextra a fronte ad pectus signū crucis dicit.** Indulgentiā: absolutionē: et remissionē:

Confiteor ministrantis

Modus ordinarius.

Pet̃oꝝ nꝛoꝝ tꝛibuat nob̃ oĩs̃p̃s ⁊ mĩsericors dñs. **R.** **A.** **Celebrās**
stās capite inclinato dicit. **A.** **De** tu cōuersus uiuificab nos: **R.** **Et**
 plebs tua letabit̃ ī te. **O**stēde nob̃ dñe mĩsericordiā tuā. **R.** **Et** sa
 lutare tuū da nob̃. **O**ñe exaudi oꝛem meā. **Et** clamor me⁹ ad te
 veniat: **O**ñs vobiscū. **Et** cū spiritu tuo. **O**remus. **Et dicit secrete**
celebrās. **A**ufer a nob̃ q̃lūm⁹ dñe tūc̃as iniquitates nostras/ vt
 ad sctā sctōꝝ mereāmur pur̃ mēib⁹ itꝛoīre. **P**er **C**hr̃stū d.n. **A.**
Predicta om̃ia celebrāti ordinata, excepto aufer a nobis. **& ē**
 dici debent p̃ eum intelligibili voce, ita q̃ ab interessentibus
 misse intelligibiliter audiant. Similit̃ & introit⁹ cū suo psalmo
 & gloria patri, kyerie eleyson. Gloria in exelsis deo. **& ē.** Do
 minus vobiscum. Oremus s̃lectamus genua leuate, oratiōes
 p̃phetie. Epistola. Graduale. Alleluia. Tractus cum suis ver
 sibus. Euangeliū. Credo. Dominus vobiscū. Offertoriū. Ora
 te fratres. Per omnia secula seculorū. Prefatio. Sanctus. **& ē.**
 Nobis quoq̃ peccatoribus. Per omnia secula seculorū Pax
 domini. **& ē.** Agnus dei. **& ē.** Pax tecū. Domine non sum dñs
 gnus. Communio. Dñs vobiscū. Oremus. Post cōiōnes, huc
 miliate capita vestra deo. Dñs vobiscū. Ite missa est. Benedi
 camus domino. Requiescāt in pace. Benedicat vos. **& ē.** Om
 nia alia. que in missā dicuntur, dici debent secrete, ita, q̃ a cir
 eūstātibus seu interessentibus misse nō audiātur, dicto aufer
 a nobis. **& ē.** Celebrans ascendit ad medium altaris, coram eo
 stans, capite inclinato, māibus iunctis sup̃ altare positis, po
 sito pollice dextro sup̃ sinistrū, que ita super altare ponunt̃,
 quod digiti parui dūtaxat frontē seu medium anterioris par
 tis tabule seu mense altaris tangāt, residuo manū inter alta
 re & se retento, quod semper obseruatur cum manus iuncte
 super altare ponuntur, secrete dicitur.

Que dici de
 beant in mis
 sa p̃ celebran
 tē intelligibi
 li voce.

Quomodo
 fieri debeat
 inclinatio ca
 pitis ante al
 tare.

Oramus **O**ro te domine p̃ merita sanctorū tuorū: quorū reliquie hic sunt
 & omniū sanctorū indulgere digneris omnia peccata nostra. **A**me.
 Osculatur altare in medio manibus extensis, hinc & inde su
 per ipsum altare positis, quod in omni deosculatione altaris
 ante consecrationem sacramēti obseruatur. Similiter & post
 consecrationem eiusdem, solo dempto q̃ pollices ab indicis
 bus propterea tunc non disiunguntur.
Eponit modum cōstendī. **E**bi nota q̃ minister **C**onfiteor in singulari

Sacerdos vero dicit in plurali: Etia si solum vnus fuerit minister: quia sacerdos constituitur peccata sua in ppria et singulari persona: Sed minister in psona totius ecclesie. Et dicitur ter: mea culpa ppter triplex peccatū scilicet Cordis: oris: et operis: Pectus tribus vicibus pcutitur: quibus tres ptes penitentie vel satisfactionis necessarie figuratur. In hac autē cōfessione secundum Or: Rō: nō flectuntur gēua: vel ad differētiā scz alterius cōfessionis sacramentalis: vbi cōmuniter gēua flectuntur: vel ad seruandā reuerentiā honestatis: vt pote sacris indutus: in quibus non facile debet fieri gēu flexio / multo ramen plures gēua flectunt: quod et apud nos seruatur / forte ad maiorem hūilitatem exprimendā. Ultimo sacerdos ascendēs gradus et inclinatus sup altare dicit. Oro te domine. et quo dicto osculatur altare vt deuotionē suā cum Maria Magdalena peccatrice ostendat ad Christū.

Nota q̄ hac oratione: Oro te domine et: Completa et osculato altari iuxta ritum Romane ecclesie celebrans sumā missam cum cantu anteq̄ incipiat introitū missæ: accipiens thuribulū solet incensare altare: representantes: q̄ legalis sacerdos ferens sanguinē et carbones cum rhimiamate in thuribulo orans ponebat: donec fumus esset obstraret: per hoc etiā significatur deuotio et oratio celebrantis et assistentiū directa ad deū. iuxta illud. Ps. Dirigatur oratio mea: sicut incensū in conspectu tuo domine. Quod etiā significatum est in Apocalipsi. c. viij. vbi dicitur. Stetit angelus ante altare habēs thuribulum in manu sua et data sunt ei incensa multa / vt daret de orationibus sanctorū / per thuribulum Christus incarnatus significatur / cuius bonitas: et immensa charitas / per thuribulū plenū igne intelligitur: Habere autem thuribulū / vt incensat mortaliter instruit / q̄ si quis vult incensū orationis ac deuotionis deo offerre / thuribulum aureum incarnationis per fidem debet tenere. et de quo in Rationale diuinorum. l. liij.

Accedit ad cornu sinistrū altaris videlicet Epistole. vbi stās versus altare, pducens manu dextra a frōte ad pectus signū crucis, iunctis manibus supra librum positis, ex libro missali ibidem existente, qui recte inter anteriore & posteriore ptes altaris poni debet, dicit intelligibili voce introitum mille cum psalmo, & gloria patri, si est dicendum, deinde repetit introitum. Si vero legit p defunctis vel alias, gloria patri nō sit dicēdū, post psalmū, obmisso Gloria patri repetit Introitū.

De introitu.

Cōtinuādo autē supradicta: nō de Christi passiōe: sed ad sequētiā de eius incarnatione. Orationes preuie: significant perfectā et deuotā orationē beatæ virginis Mariæ / in qua inuenta est ab angelo anteq̄ Christum cōcepit et parturiuit / humilis genu flexio sacerdotis dicentis illā orationē. Introito ando ea ad bo in domum tuam. et. Representat exinanitiōē / qua deus semet ipsum exinanuit inclinando celos et descendit in vterum virginis / formā serui accipiens. Totio manus puritatem beatæ virginis / que Christum concipere et parere debuit. Assumptio vestimentorum / nostre humanitatis assumptionē: in qua premeditatus est / quibus vestimentis illud debuit representat / Cōfessio / quam facit sacerdos ante altare significat Christum in similitudinē car

Alia representatio pmissio- rum continu sequētiā

Modus ordinarius:

Osculum altaris hic quod significet, nis peccati missum. ad Ro. viij. Osculatur altare significans quod Christus per incarnationem suam sibi sanctam copulauit ecclesiam/humana natura osculatus. Non solum enim humanitas in Christo unita est deitati/verum etiam sponsa ecclesia copulata est spouso Christo. Iuxta illud prophetici Esaye. lxxj. Quasi sponsam decorauit me corona/et quasi sponsam ornauit me monilibus suis. Accessus ad australem pretem altaris significat: quod Christus in lege promissus prius venit ad iudeos: quod ad gentes: qui per Aquilonem designatur. Iudei enim tunc propter legem et quod unum verum deum colebant in australi pretererunt. Gentiles vero in aquilone/qui idola colebant. Ideo sacerdos primo transit ad austrum ad ostendendum (ut dictum est) quod Christus in mundum veniens venit ad filios Israel visitandum. Secundum quod dicitur Matthei. xv. Non sum missus/nisi ad oues. etc. de quibus et nasci voluit. Denique sacerdos trunc Christi personam representans: signo crucis se munit/per quod innuitur Christum in hunc mundum non ad delicias et quietem/sed ad miseriae labores: et crucis morte turpissima condemnandum nasciturum. Unum autem Ber. O pauper: o inops: o primus: et nouissimus hospes in diuersorio/pauper in praeseptio/fugit in egiptum: sedet in asino: cum pauperibus offertur in templo/et nudus suspenditur in patibulo: Idem nascitur dei filius/cuius in arbitrio erat quodcumque vellet eligere tempus/eligit quod est molestius/et tamen fratres ipse promissus olim per Esayam/paruuulus sciens reprobare malum et eligere bonum/malum voluptas corporis est: et bonum eius afflictio sed hanc elegit/illam reprobauit puer sapiens verbum infans. ¶ Istis sic pertransitis sequitur officium misse: quod incipit ab introitu ab introendo dicto. Et significat introitum Christi in hunc mundum quando de Maria virgine creditur natus de quo infra latius. Unum nota/ quod prius officium misse ad passionem dei representandam ordinatur: tamen quia Christus secundum carnem assumptus passus est: in qua et primo natus/ deinde triginta tribus annis quasi cum domino nobiscum exemplariter et doctrinaliter conuersatus Postremo passus: mortuus: iterum resurrexit: et celos ascendit: in quibus omnibus passionis insignia secum tulit Ideo hoc officium non solum passionis domini ad laudem disse in tres teram: sed etiam totius vite eius est representatiuum ita ut tota missa Cuius partes diuisi supra dictum est sit totius vite Christi secundum ordinem suum representatiua o secundum litteram et per consequens alia diuisione non eget. quod eius vita: secundum sensum litteralem sensum teralem hic magis principalior: et secundum hoc tota missa diuiditur in tres hic magis per tres partes In quarum prima aduentus Christi in carnem/ secundum quam passio principalis a sacerdote suscipitur/ et vita precedens passionem eius usque ad canonem scilicet Te igitur. etc. dore memo insinuat/ ac deinde progressio eius ad passionem: et ipsa passio verbis et signis usque quo dicitur. Oremus preceptis: et signanter cum dicitur. Pax domini etc. et ibidem consequenter resurrectione exprimitur. ¶ Vel sic secundum quosdam: missa diuiditur in quinque partes principales. In prima premititur preparatio ad digne faciendum ea: que sunt agenda. In secunda fit oblatio eorum: que sunt consecranda. In tertia fit consecratio eorum/que sunt oblata In quarta consecratorum consumptio. In quinta redditur per sumptorum perceptio gratiarum actio. ¶ Prima pars: incipiens ab introitu et durans usque ad offertorium subdividitur in duas particulas. In quarum prima preparatur audientis. vel legentis missam/ affectus quadrupliciter/ scilicet per deuotionem: humilitatem, rectam intentionem/ et gratie consecutionem deuotio. ex

citatur per laudis iubilum in introitu: humiliatio declaratur per miserie
gemitum in kyerie eleysen. Recta intentio explicatur per celestis glorie
concentum Gloria in excelsis. Vratie consecutio postulat per orationis
suffragium in collecta: per que quatuor preparari potest in affectu tam sacer
dos / q̄ populus ad digne pficiendū vel participandū tantum sacrificium
In secunda vero particula preparatur intellectus dupliciter. Primo di
positiue per doctrinam pphetarum: et apostolorū in pphetia vel Episto
la: per vie pfectum in graduati: per spirituale gaudiū in alleluia / vel per
cordialem luctum in tractu. Secunda perfecte per Euangelicam lectionem
in euangelio: et per fidei katbolice prestationem in simbolo / his enim quis
dispositus et perfectus: secundum intellectum potest digne celebrare vel au
dire missam. ¶ Secunda pars principalis totius incipiens ab offertorio et
durans vsq; ad prefationē: in qua fit consecrandorū oblatio: subdiuiditur
in tres particulas. In prima nāq; premitit offerentiā cū laude exultatio in
canticis offertorij. In secunda fit oblatio cum orationibus Suscipe sancte
pater. rē. In tertia petit oblationis acceptatio in secretis. ¶ Tertia pars
principalis incipiens a prefatione et finiens ante orationem dñicā: in qua fit
oblatorū consecratio: subdiuiditur in particulas quinq;. In quarum prima
populus primo ad deuotionem et attentionē excitatur p secrete orationis
altam et expresse conclusionē / et per sursum leuandorū cordium atq; gra
tiarum actionis monitionē. Secundo duplex ratio gratiarū actionis assi
gnatur per approbāde responsionis declarationē. Ibi vere dignum et iustū
est. rē. Tercio laudes nostras cum laudibus angelorū simul acceptari sup
plicat. ibi. Cum quibus. rē. In secunda particula tertie partis principalis
subiungitur deuota Tristi et totius trinitatis laudatio / angelorū: et bom
num / hymnum put in fine prefationis admitti postulamus dicentes primo
cum angelis. Elaye. vi. Sanctus s.s. dominus deus sabbaoth. Secundo
cum pueris. Mathei. xxi. Benedictus qui venit. rē. In tertia particula pe
titur consecrande materie benedictio et acceptatio. Et primo generaliter
premittitur quod petatur quantum ad oblationē: que dicitur sacrificiū ibi
Te igitur. rē. quantum ad offerentes et eos p quibus offertur quorū salus
postulatur / ibi In primis que tibi offerimus. rē. Quantum ad eos quorum
patrocinium imploratur in quorum etiam reuerentia offertur ibi Communi
cantes. Secundo specialiter et expresse concluditur quod per oblationē po
tē impetrandum postulat / ibi hanc igitur. In quarta parte tertie partis
principalis pagitur cōsecratio vbi primo effectus consecrationis postulat
ibi. Quam oblationem / Secundo ipsa cōsecratio cōsumatur quantū ad cor
pus Christi ibi. Qui p̄dicis. Sed quantum ad sanguinē Christi ibi. Simili
modo. Tercio rei consecrate cōmemoratio explicatur ibi. Unde et memo
res. In quinta vero particula huius tertie partis principalis exprimit vir
tutis cōsecrati sacramenti postlatio. Vbi primo p̄mittitur quod petas
tur et hoc quo ad gratiam et quo ad gloriā. Quo ad gratiam / petitur: primo
acceptari sacramentū: ibi. Supra que. Secunda dari gratie donā. ibi. Sup
plices. Quo ad gloriā petitur p mortuis. ibi. Memoro etiā: et p̄uis ibi.
Nobis quoq;. Secūda petitio finitur. et inducitur Mediator / per quē petit
obtineri sperat cum concluditur p Christum dominum nostrum. Tercio to
tus Canon concluditur / et omnia circa perfectionem huius sacramēti per

Secūda ps.

Tertia pars.

Modus ordinarius

Quarta ps.

acta in Christum patris filium reducuntur. Et primo ea/que sunt ex parte sacramenti: ibi, per quem Secundo ex parte personarum in sacramento operantium: ibi/ p ipsum. **Quarta** pars principalis totius officij misse: incipiens ab oratione dominica/ finiens ante Antiphonam post communionem in qua fit cōsecratorū sumptio: subdividitur in duas particulas. In prima preponitur ad sumptionem sacramenti pparatio duplex scilicet cōmunis et specialis. Cōis primo p orationem officiam/ cui premittitur exhortatio/ ibi: **Oramus: et psumptionis excusatio: ibi: Preceptis.** Secundo p de pccationem sacerdotis priuatam. ibi. **Libera nos quesumus. et.** Tercio per pacis concupiscentiam, que a sacerdote populo optatur/ ibi. **Pax domini et a populo postulat**ur/ ibi. **Agnus dei.** Similiter et a sacerdote subiungēte orationē: ibi. **Dñe Ihesu Christe qui dixisti et.** Specialis que fit p orationes aliquas sequiales sacerdotis vt cum dicit **Domine Ihesu Christe fili dei viui. et.** et sequētem. vt perceptio corporis tui: et. In secunda particula fit sacramenti sumptio a sacerdote/ qui post p̄actas orationes priuatus sacramentum sumit/ primo ad manus cum patena premittēs orationē panem celestē accipiam. et. **Quinta** et vltima pars totius officij misse: in qua red

Quinta ps.

ditur gratiarum actio p sumptorum pceptione/ subdividitur in tres particulas. In prima fit accepti beneficii cōmemoratio et p eo gratiarum actio p antiphonam vel post communionem que cum letitia canitur. In secunda petitur cōis perfectio: per orationē sacerdotis/ que cōplenda dicitur. In tertia concluditur totius misse consumatio. Et habet tres partes. In prima sacerdos populum ad redeundū ad ppria licentiat/ per verba/ **Accipite** missa est. Secundo oratione se ad deum conuertēs totū officiū concludit et terminat/ per verba placeat sancta trinitas. Tercio et vltimo populum licētium benedicendo sanctificat/ per verba benedicat vos omnipotens deus.

Introitus qd affectu dici debeat: et qd eius gestus significet.

Et hec est secundū quosdam diuisio misse/ quam sacerdos inchoans: cōplicat in manibus et sup libro positis **Introitus** legere incipit desiderando deū patrem: p Natiuitate filij sui/ cum sanctis patribus in limbo existentibus quiescēt multis suspirijs gemitibus et clamoribus eū expectauerunt/ et dixerunt quidā eorū. **Emitte** agnum domine dominatōre terre. Alij vtinā dixerunt peres celos et descenderes. Et iterum alij/ domine inclina celos et descende sic de alijs. **Introitus** autē (vt dictū est) Christi natiuitatē representat. **Quanyum** complicatio in libro positorum significat. Quando gloriosissima virgo Maria Christum natum se reclinans de loco vbi natus est: leuauit et dulciter amplectens posuit in gremio deniq; pannis inuolutū locauit/ in presepio/ vbi et bos et asinus posuerunt/ tanq; sacerdos manus in libro/ oratione in presepio: stantes p nares ac si ratione vtentes cognoscerent q puer sic pauprime contactus calefactione tanti frigoris indigebat. vt inquit **Bona uē**/ in de vita Christi. Vñ dicitur **Esaye** primo. **Cognouit** bos possessore suum et asinus presepe domini sui. **Versus.** Vero immensū desiderium gemitibus et clamorem sanctorum patrum: **Aduentum** Christi desiderantiū: iam esse cōpletum/ et verum in gaudiū significat. **Gloria patri.** et. Dicitur toti trinitati/ quia tota trinitas opata est incarnationem Christi. In missa autē pro defunctis et de passione domini: **Gloria patri.** et. non dicitur/ Quia tunc ecclesia p cōpassionem agit luctus non gaudiū officii/ Gloria autē ad gaudium et exultationem pertinet. **Introitus** autē ideo reperitur/ quia tam pcc

De versu qd significet.

Gloria patri

celebrande Misse. Fol. xxiii.

cedentes scz patriarche et pphete / & sequentes scz apostoli / et alij sunt cō
cordes de fide Christi nati. Introit? eni
repetitur.

Postea manib' ante pectus iunctis, accedit ad mediū altaris, vbi
stans versus ad illud, manibus vt supra, iunctis dicit voce simili.

Kyerie eleyson.

Minister.

Kyerie eleyson.

Kyerie eleyson.

Minister.

Kyerie eleyson.

Kyerie eleyson.

Minister.

Kyerie eleyson.

Kyerie eleyson.

Minister.

Kyerie eleyson.

Kyerie eleyson.

Si minister vel intereſſentes celebranti non respondeant, ces
lebrans ipse solus omnia dicit.

¶ Tunc cōſequēter inuocam' puerū natū miſericordiā ab eo petētes: pueri
eni cito rētrāt offēſas et cito dāt etiā q̄ſcūq; magnā et priōſa: dicētes nōies
Kyerie eleyson. et. q̄ bina ſūt vocabula et greca: latine ſcantia: dñe miſerere
In q̄buſdā autē feſtis ſtatim poſt vltimū Kyerie eleyson / addit ymas qd
verbuſ grecoſ: ſignificat latine nobis. Et quia nos p peccatū triplicē incidit
m' miſeriā ſcz ſubiectiōē ſeruituti et peccati. Quia qui facit peccatū ſeru
eſt peccati vt dicitur Ioānis viij. Et ſic clamamus dñe miſerere. Secūdo
incidimus paup'tatē bo nī gratuitus. Trenoꝝ. iij. Ego vir vidēs paup'tatē
meā ſup quo iterū clamamus dñe miſerere. Tertio incidimus cōculcationē
a demonib' viliſſimis. Trenoꝝ. v. ſerui dominati ſunt noſtri. Ps. Concul
cauerunt me inimici mei tota die: tñc tertio clamamus dñe miſerere. poſtea
ter Chriſte eleyson: et iterū ter Kyerie eleyson reſumitur. Itaq; nonies ſi
mul replicatur / quia eccleſia nō modo de p̄dictis miſericordiā expoſtulat
ſed p̄cipue clamat petendo miſericordiā a deo de nouē generib' peccato
rū. eſt enim peccatū Cogitationis: locutionis operis. Item peccatū Venia
le: mortale / et Originale. Item peccatū malignitatis: ſeu in ſpiritu ſancto
fragilitatis / vel per impotentia reſiſtendi ſeu peccatū in patrē. peccatū p
ignorantia ſeu in filiū / cui ſapiētia a p̄p̄iatur. Quia ergo nouē modis pec
cando excedimus. Rationabile eſt: vt nonies miſericordiā dñi imploremus
Et dicit ante mediū altaris ad reprēſentādū qd dñi mediū ſilentia tenerēt
omnia / natus eſt in medio / ideſt p omnib' Deſſias / quē pphete p̄dire
rant. Et hec autē diuine miſericordie poſtulatoria oratio ex nomine et
verbo cōnera a grecoſ primū ſumpta / etiam apud latinos greco ſermone p
fertur / ut omnis lingua cōſiteatur deo: et eius depromat laudem: et caueat
ne he bina dictiones videlicet: Kyerie eleyson pro vna corrupte dicantur /
ſunt enim gemine dictiones / ideo ſemper diuiſum atq; ſeperatim ſcriben
de et pferende. Similiter et Chriſte eleyson duas eſſe voces quia ſane men
tis dubitet. Abuſus ergo eſt: et error: vetuſtus et intollerabilis illorū / qui
bas voces binas pro vna corrupte videlicet Kyerie eleyson proferunt et
ideo proxiſus eliminandus eſt et explodendus.

¶ Tum in eodem loco ſtans manib' iunctis ante pectus, vo
ce p̄dicta dicit ſi ſit dicendum.

Gloria in excelsis deo. Quod dicendo continuo manus extē

Modus ordinarius.

dit, & iterū iūgit āte pect⁹, & caput deo iclinat, q̄ ibidē p̄ ipsū dicto, iūctis manib⁹ vt pri⁹, i eodē loco ac eodē mō stās p̄fect⁹.
 Et in terra pax hominibus bone voluntatis.
 Laudamus te. Benedicimus te. Adoramus te. Glorificamus te.
 Gratias agimus tibi. Quod dicendo caput deo inclinat & p̄sequit⁹
 propter magnā gloriā tuā. Domine deus rex celestis; deus pater
 omnipotens. Domine fili vnigenite Ihesu Xriste. Caput deo
 inclinando. Spiritus & alme orphanorū paraclite. Domine deus a
 gnus dei filius patris. Primo genitus Marie virginis matris.
 Qui toll pctā mūdi miserere nob⁹. Qui tollis pctā mūdi suscipe de
 p̄cationē nostrā. Quod dicēs caput deo iclinat. Ad mariē gloriā
 Qui sedes ad dexterā patr⁹ miserere nob⁹. Quoniam tu sol⁹ sanct⁹.
 Mariā sanctificās. Tu solus dñs Mariā gubernās. Tu sol⁹ alt⁹.
 sim⁹. Mariā coronās. Ihesu Xriste. Caput deo inclinas. Cum
 sancto sp̄ritu Quod dicendo seipsum signat/manu dextra signo
 crucis a frōte ad pectus interim perficiēs. In gloria dei patris. A.
 Textus in rubro positus dicitur tantum in missis beate Ma
 rie virginis tam festiuis & eorum octauis, etiā si infra ipsam
 octauam de dominica vel aliquo alio festo agatur, q̄ votiuis
 eiusdem ex consuetudinē tantum, quia in quibusuis missis
 votiuis, quocūq; tempore regulariter non dicitur Gloria in
 excelsis deo, exceptis votiuis beate marie virginis, & angelos
 rū p̄ eo q̄ angeli hunc hymnū primitus decantarūt. Si infra
 hebdomadā in aduentu dicitur officium missę dominice, nō
 dicitur in ea Gloria in excelsis deo, nec in missis defunctorū
 quocūq; tempore, nec in missis de tempore a dominica. lxx.
 inclusiue, vsq; ad diē Iouis sanctę exclusiue, dicūt autē quā
 do extra aduentū infra hebdomadā missa dominicę preteris
 te celebratur, dicitur etiā Gloria in excelsis deo in missis offi
 cii singulorum dierum in, quo dictum est in matutinis Te de
 um lauda⁹, & nō alias, nisi diē Iouis sanctę quę cena dñi appels
 latur, & sabato sancto in quibus etiā Gloria, huiusmōi in mis
 sa dicitur, licet Te deum laudamus. & ē. in matutinis non ha
 beatur & secunda: & tertia. & quarta feriis: quę rogationū
 seu letaniarū minorum nucupantur, ante festū Ascensionis
 dñi Gloria in excelsis deo in missis dierū earundē nō dicitur
 licet in matutinis Te deum laudamus habeatur, dicitur autē

Quando Glo
 ria in excelsis
 dicūt & quā
 do nō.

in missa eisdem diebus si de festo missa celebratur.

Sacerdos Gloria in excelsis deo dicens typi gerit angelis: qui in natiuitate dñi pastoribus dixit. Anntio vobis gaudiū magnū: quod erit omni populo Luce. ij. Et cum dicit deo caput inclināt et manus extensas iungit ad laudem et gloriam eius: qui factus est mediator dei et hominū et inuentus est in medio duorum animalium oriens ex alto. Vel quia tunc humana natura quā multū erat per peccatum depressa/est extensa et eleuata et iuncta deo/Thorus vero: si missa canitur/postea rādens et psequens gerit personā multitudinis/ quia dicitur Luce vbi supra/ facta est cum angelo multitudo celestis exercitus laudantium et dicentium. Gloria in excelsis deo et in terra pax hominibus. Et venerunt pastores et inuenerūt Mariam et Ioseph et infantē positum in presepio et reuerſi glorificauerūt et laudauerūt deum/ quod nos etiam facimus dicentes eidem puero: eo quod incarnatus sit/ laudamus te et glorificamus. et. Et dicitur ideo in medio altaris quia (vt dictum est) ad laudem et gloriam eius/ qui est mediator dei et hominū. Repſentans etiam quia angelus Christi natiuitatē pastoribus annuntians stetit in medio eorum.

Signū autē crucis/ quod sacerdos Gloria in excelsis concludēdo super se facit/ repſentat. Circumcisionē Christi/ in qua p̄mum p̄ciosissimū suū sanguinem p nobis peccatoribus effundere cepit/ acerrimā incisionē corporis sui sustinendo/ vel quod impletum sit illud. Esaye ix. Factus est principatus super bumerum eius baiulando sibi crucē etiam a pueritia in mente vel in exteriori conuersatione/ p quam aereas p̄tates debellauit et celſi potenter intrauit.

Sed quereretur aliquis primo Gloria in excelsis tempore aduentus quare nō cantatur. Respondetur vt cū maiori reuerentia/ leticia et deuotione in natali: quādo primo cantatū est. cāteſ. Nā: que p interruptionē dicuntur maiorem feruorē habere solent. Et ad figurandum afflictionē sanctorū patrū ex longa expectatione incarnationis Christi. Spes enim que differtur affligit animā: puerbiorū xij. dicitur tamen alleluia ppter certitudinem pmissi: que: ex alia parte leticiā generat: vel etiā ppter duplicem aduentum/ quorum vnus est iocundus in carnem. Alius dolorosus ad iudiciū. Ideo quedā/ que gaudiū sunt dicuntur/ quedam vero omittuntur.

Secūdo quare in die innocentū nec Gloria/ nec alleluia dicitur: cū tamē in octaua dicant Rñderur Quia innocenter occisi sunt ppter Christū/ qui ab herode inique fuit inter eos quesitus ad perdēdū nō ad glorificandū: Ideo ad compatiendū eis et etiam paruulo Christo nato ab infantia tam cito persecuto/ et in Egiptum fugato nō cantatur Gloria in excelsis. Et quia nō statim venerunt ad paradysum sed descenderūt ad limbō patrū/ ideo nō cantatur alleluia: in octaua tamen cantatur/ quia hec significat resurrectionem futuram ad gloriam.

Tertio quare a Septuagesima vsq; ad pasca nō cantatur Gloria in excelsis/ nec alleluia. Rñderur/ Quia tūc ecclesia recolit miseriam humani generis: quam incurrit ex transgressionē primorum parentum/ qua impedita fuit reparatio ruine angelice et amissio facta bonorum gratiē et glorię. Ideo p bonā memoriā filijs suis imprimēda ad cautelam futurorū deponit hymnum angelicū: qui et hymnus gratiē dicit: et canticum glorię Alleluia. ad pasca autē p maiori gratiarum actione excitanda quia tunc hec per Christum sunt restituta. In die tamē cene dicitur ppter priuilegium et celebritatē singulārē ratione institutionis diuinissimi sacra-

Gloria in excelsis quare ante mediū altaris dicit.

Crucis signū quo concludendo gloria in excelsis se sacerdos signat: quid si significat. Quare Gloria in excelsis tempore aduentus nō dicitur.

In die Innocentū quare non dicitur.

Alr. vsq; ad pasca non dicitur.

Modus ordinarius

In missis vo-
ciuis qre non
dicitur.

menti illo die facti. Et in sabbato sancte pasche/ quia illud officiu missę per-
tinet ad diem sequentem pasche. **¶** Quarto cur in missis votiuus dici nõ de-
bet. Rñdet textus. c. Consiliu de cele. missarum/ vt videlicet sit differentia
inter festum & cõmemorationẽ: exceptis votiuis beate Marię virginis. & an-
gelorũ: vt hic dicitur: & hoc ppter specialia pũlegia. Prosa etiam: que quã-
dam solemnitate festi denorat in missis votiuus omitti potest/ quia missę vo-
tiuę non publice & solemniter/ sed priuatim dici debent/ vt dicit textus in. c.
Et hoc attendendum de Conse. dis. 1.

¶ Tropologicę vero introitus: significat introitũ Christi in mētem per gra-
tiam tñc intime & ex toto corde desiderandus/ quod cum factum fuerit: ver-
titur & mutatur quis in virum alterum. Ideo sequitur versus: deinde In-
troitus. Repetitur p quod docemur: vt introeuntes: corde desideremus
gratiã subsequente sine qua gratia pueniēs nihil pdesset. Non enim qui ce-
perit: sed qui pseuerauerit hic saluus erit. Vñ & misericordiã eius petimus
per Kyrie eleyson nonies/ qua indigemus (vt supra dictum est) Et vt
laus nostra cõsuetur laudi angelorum per nouem choros eorũ. Sed qui
vult cum angelis in futuro deum laudare oportet in pñti: vt cum ipsis inci-
piat non querens que sua sunt: sed que Ihesu Christi/ & que aliorũ. Ideo
sequitur gloria in excelsis deo: & in terra pax hominibus/ quod concludēs
facit: Signum crucis significans q̃ Christo semper cõfixus debet esse sa-
cerdos in cruce carnem suam mortificando.

Quando dī-
citur flecta-
mus genua.

Quando ce-
lebrans se su-
stinet cū ge-
nu flectit.

Quo ibide per ipsum copieto, vel si non sit dicendũ illo ob-
misso, si legenda est pphetia, dicto Kyrie eleyson, Celebras
reuertitur ad cornu epistole, vbi stans ante librũ extendit &
iungit manus ante pectus dicens eadem voce.

O remus. Tum iunctis manibus subiungit simili voce,
Flectamus genua. Et ibidem rursus vt stabat manibus extẽ-
sis hinc & inde super altare positus vt se ad ipsum altare susti-
neat, quod in omni genuflexione ante altare fieri cõsuevit,
excepto a cõsecratione vsq̃ ad ablutionem digitorum post
cõionem, quo tẽpore annulares & paruos digitos dũtaxat
extendit, dum ad altare se sustinens genu flectit, & sine mora
dicit eadem voce.

Qualiter ex-
tensio manu-
ũ ante pectus
fieri debeat.

Leuate. Surgit & stans ibidẽ manibus extensis ante pectus
intelligibili voce dicit orationẽ in missali ordinatam, cum sua
cõclusionẽ, ad quam iungit manus & orationẽ perficit. Ex-
tensio autẽ manuũ ita fit, q̃ vna manus aliam respicit digitis
nõ disiunctis, quorũ sũmitas altitudinem humerorũ non trã-
scendat, & eorũ distantiam nõ excedat, quod in omni exten-
sione manuum ante pectus obseruatur, deinde manibus iũ-
ctis vel disiunctis pui sibi magis placeat super librũ vel altare.

positis, legit prophetiam qua finita minister dicit. **D**eo gratias

Tum celebrans stans eodem modo legit ibidem Graduale, & si plures prophetie sunt dicende, ante singulas prophetias dicit: Oremus flectamus genua leuate & facit, ac minister in fine singularum dicit, deo gratias, put de prima dictum est, nisi missale aliter contineat, prout in diebus veneris sancte & Sabaothi sancti. In vigilia autem penthecostes & diebus mercurij ac sabbati penthecosten immediate sequentibus non dicitur Flectamus genua, leuate, put etiam in missali ordinat. Dicto graduali post prophetiam, vel si non sit legenda prophetia alijs, vt promittitur dictis celebrans stans ante medium altaris, manibus hinc & inde desuper positis illud osculatur in medio, tum iunctis ante pectus manibus, demissis oculis ad terram, ad manum sinistram hoc est ad latus dextrum vertit se ad populum, & dicit voce pre dicta. **Dñs vobiscum.** Quod dicendo extendit & iungit manus ante pectus digitis tamen non disjunctis. **Et cum spiritu tuo.** Tum iunctis vt prius manibus reuertitur per eandem viam ad medium altaris, & facta ibidem cruci reuerentia, accedit ad librum vbi dicit voce simili.

Oremus. Quod dicendo extendit & iungit manus ante pectus, & caput deo inclinatur, tum extensis manibus ante pectus eadem voce dicit ibidem orationem diei convenientem usque ad **Per dominum nostrum.** Vel aliam conclusionem, quam dicendo iungit manus ante pectus, & sic tenet eas usque ad finem orationis, quam cum sua conclusione ante librum perficit, & dicendo, **Ihesum Christum filium tuum.** Et quotienscunque hoc nomen Ihesus nominatur caput deo inclinatur. Conuenit etiam quod cum nomen gloriose virginis Marie nominatur caput ei inclinatur, & si sunt plures orationes dicende idem in eis, in voce, extensione & iunctione manuum & capitis inclinatione, quod supra dictum est obseruatur, sed ante primam tantum orationem ex pluribus huiusmodi dicitur Oremus & sub conclusione ultime orationis omnes terminatur. Aduertendum quod si altare est versum ad populum, & in eo celebrans stat facie populo versa non se vertit aliter, cum dicturus est Dñs vobiscum ante orationem. Sed osculato altari stans ad populum versa

Quod orationes & omnes orationes & post conclusiones cum suis conclusionibus vsque ad eandem finem dicitur a te librum.

Quod ad nomina Ihesus & Maria caput inclinatur.

Si altare est versum populo celebrans se non vertit cum populo alioquin vel cum ei, benedicit.

Modus ordinarius.

Quod cele-
brans adora-
te fratres &
populi bñdi-
ctionē dñi
rat. circulū p-
icit.

Sus ut erat dicit. dñs vobiscū Idem obseruatur admonitionē,
Orate fratres. &c. Dñs vobiscū acate offertoriū acate & post
cōionem, Item missa est, & benedictionem populi si est danda
Cum autē in alio altari se vertit ad populū bis tantū videlicet
ad orate fratres, & cum in fine populo benedicit circulū per-
ficit, alijs vicibus semicirculo facto ad eandē manum, ad quā
se populo verterat ad mediū altaris se cōuertit. Sciendum q̃
ecclesia Romana in festis duplicibus, vna tantum oratione
vritur, nisi festū ipsum extra aduentū & quadragesimam in
dñica venerit cuius officium in alium diem illius hebdoma-
dæ trāsserri, & de qua sit cōmemoratio facienda, & tunc orati-
one festi sub sua conclusione dicta, dicitur alia de ipsa domi-
nica tantum etiā sub sua conclusione nisi sit infra aliquā octa-
uā de qua sit agenda cōmemoratio tunc cōmemoratio octa-
uæ subiungitur cōmemorationi dñice, & sub conclusione
orationis octauæ ambe ipse orationes cōcluduntur, Si vero
in aduentu vel. xl, huiusmodi festū in dñica venerit: festum
ipsum trāssertur in diem sequentē in qua similiter ex quo cū
q̃ die tūc huiusmodi festum venerit, dicta oratione festi sub
sua conclusione dicitur alia oratio de feria siue de tempore
etiam sub sua conclusione, nisi sit infra octauam de qua venit
cōmemoratio habenda, quia tunc dicta oratione de festo hu-
iusmodi sub sua cōclusionē, subiungitur oratio octauæ. quā
sequit̃ oratio de feria, siue de tēpore, sub cui⁹ cōclusionē abe-
terminantur. Nec vnq̃ cum prima oratione missæ concludi-
tur secunda oratio, nisi in collatione ordinum consecratione
Episcoporum, virginum, Ecclesiarum, & altarium, benedicti-
one abbatum, abbatissarum, & cimiterij benedictione & cons-
secratione Regum & reginarum. ¶ In dominicis vero & a-
lijs festiuis ac feriatis diebus, etiam in aduentu & in. xl, tres o-
rationes dicuntur, exceptis festo sanctorum innocentum, &
ipsum sequētibus diebus, vsq̃ ad diem sancti siluestri inclu-
siue, & alijs diebus quibus in missali cōmemorationes ha-
bende specificantur, in quibus dicuntur orationes ibidem
ordinate. Et si de sanctis orationes huiusmodi sunt dicendæ
debet post primā orationem, in alijs ordo letaniarum obser-

Quod & q̃
ordine dicit̃
tur oratio
sine collecta.

celebrande Disse. Fol. xxvii.

uari, scilicet de sancta trinitate, vel de spiritu sancto, aut de sancta cruce, seu de beata virgine, si de eorū altero cōmemoratio veniat agenda sit, prima sequat de apostolis, deinde de martiribus, confessoribus, Virginitibus respectiue, & sic de alijs de quibus erit agendum, nisi esset infra aliquā octauā, quia tunc oratio de octaua haberet primum locū post primā orationem, extra tamē diem dñicam, Si vero orationes de pace Contra paganos, p papa, p benefactoribus, p seipso, vel similes, celebrans sit dicturus quibus omnibus orationes de sanctis sunt pponende, vtatur discretionē in huiusmodi pponendo & postponendo orationes, put magis conueniat non tamen sicut sacerdoti coram p̄lato suo, aut principe vel domino temporali celebranti orationē p seipso dicere, cōuenit autem dum celebrat in priuato: Si in vigilijs festorum, & alijs diebus de quibus sunt pprie missæ ordinatæ, vel in quibus horæ Canonice dicuntur de alio, quā ordinariū officii illius diei requirit celebratur alia missa quam de vigilia, vel die currente, debet in missa huiusmodi de ipsa vigilia siue die cōmemoratio haberi, & orationi vigiliæ siue diei addi alia oratio conueniens, nisi esset infra aliquā octauā, de qua ageretur Quia tunc prius fieret comemoratio de octaua deinde de vigilia siue die huiusmodi. Quando autē missa dicitur de vigilia & horæ Canonice dicunt de festo vel sancto, in ipsa missa post dictam orationem vigiliæ sub sua cōclusionē dicitur oratio de festo vel sancto predicto, cui additur alia oratio cōueniens. Idem obseruat si in .xl. agitur de festo simplici quod nō habet ppriam missam etiam si habeat ppriā orationē cum secreta & post cōmunionē, & missa celebratur de die currente, .xl. post conclusionē orationis ordinariæ huiusmodi, dicitur oratio de dicto festo, cui alia oratio conueniens adiungitur. Si concurrāt eadē die duo festa agitur de digniore eorū aut si sunt paria, de eo quod habet plura de pprio, de alio autem nō fit cōmemoratio sed transfertur in aliū diem quo agi possit de eo cōuenienter. Et si in dñica vel infra aliquā octauā venerit festum, cui dñica vel octaua nō cedit, etiam nō fit de huiusmodi festo cōmemoratio, sed transfertur in aliū diem extra do

Modus ordinarius.

in ieiunium & octauam huiusmodi, quo non habetur aliud festum, & tunc de ipso agitur.

Contrariis hic
i. diocesi cra
et seruatur
na festa feci
da feria, oc
currētia vigi
lias suas ex
plēt die dñi
co in secundo
loco quantū
at suū offitium

Et si festum vigiliam habens venerit secunda feria, vigilia & offitium vigilię huiusmodi agitur in die sabbati præcedentis & non in dominica, siue per integrum offitium siue per commemorationem, ut prædiximus cōueniat pagi. Si quarta feria vel sabbato quorūcūq; quatuor temporū, aut alia quacūq; die, qua in missa ante Epistolā habetur prophetia, dicitur in missa de aliquo sancto, vel votiua, aut alia, in qua feria huiusmodi currentis cōmemoratio sit faciēda, prima oratio, que post introitū missę illius ferię posita est, dicitur per eiusdem ferię cōmemorationē. In ecclesijs in quibus sunt plures sacerdotes beneficiati, si in xl. aut dñicis, vel alijs diebus, in quibus habetur propria missa, que non potest in aliū diem transferri, dicenda sit missa de festo currēte, vnus sacerdotum eorūdem dicit missam de dñica vel feria, seu aliā propriā illius diei ordine solito, alius de festo absq; aliqua cōmemoratione. Inceteris autē ecclesijs vnicū sacerdotē habentibus, in quibus in missis festorū de dñica vel feria seu die alias propriū offitium habentem cōmemoratio debet haberi ut supra diximus. Cōuenit q; sacerdos qui missam celebrauit dicto per eū post benedictionē in fine missę datā Euangelio sancti Ioānis, deposita casula stans in cornu epistolę versus ad altare legat ex missali offitium proprię missę illius diei, excepta secreta quā non legit & ante orationē & post cōionem nō dicit dominus vobiscū neq; oremus sed eas legit absolute. Similiter ad euangelium omittit dñs vobiscū, & incipit, sequentia sancti. &c. put etiā dicemus infra de missa sicca. Quādo autē offitium missę dñicalis pōt conuenienter in aliū diem illius hebdomade transferri, put fieri cōiter potest, de officijs dñicarum extra aduētum, lxx. lx. & xl. debet dici offitium missę festi, eo die quo occurrit absq; cōmemoratione dñice, & infra hebdomadam tunc currentem missa officij dñicę huiusmodi celebrari. ¶ In missa votiua dicta oratione ordinaria sub cōclusionē suā subiungi potest alia de feria, aut de festo, vel de sanctis, de quibus illa die agitur, & eidem addi alia ipsi, & ipsi missę conueniēs vel cōuenienter.

In missa voti
ua quo ordi
ne orationes
dici debent.

celebrande Misse. Foli. xxviii.

om̃s cōmemoraciones pretermitti. ¶ Si nō celebrat p̃defun-
ctis sed velit p̃ aliquo defuncto, vel pluribus orare, ponit ora-
tionē ipsam p̃ defunctis hm̃oi, ante vltimā, ita q̃ oratio p̃ de-
functis nō cōcludat, sed sub vltime orationis cōlusionē cō-
cludat. ¶ Si vero celebrat p̃ defunctis in die exequiarū vna
tantū oratio dici consuevit. In tertio autē, vii, xxx, & anniuersa-
rio diebus, ac alijs missis p̃ defunctis, prima oratione sub
sua cōlusionē terminata possunt alie due orationes addi p̃
defunctis que sub vltime cōlusionē terminantur, & cōue-
nit q̃ ipsa vltima oratio hm̃oi sit generalis p̃ omnibus fide-
libus defunctis, videlicet. Fideiū deus omnium. & c. In ipsa
quoq; missa defunctorum oratio de sanctis, vel feria, aut alia
q̃ p̃ defunctis dici non debet,

Quod in mis-
sa p̃ defun-
ctis oratio a-
lia q̃ p̃ defun-
ctis dici non
debet;

¶ Angelico hymno finito: sacerdos osculatur mediū altaris quod semper
facere debet: quotiens se ad populū vertit/ ad significandū se esse mediato-
rem recōciliationis ⁊ pacis in persona Christi iuxta illud: scilicet ad Thesal. vlti-
mo, Salutare fratres om̃s in osculo sancto. Postq̃ autē se verterit ad po-
pulum dicit dñs vobiscū: Annuntiando populo/ q̃ dominus sit cum eis per
incarnationem Christi/ qui eis p̃missus est olim in p̃phetis/ ⁊ resalutatur
a populo vel ministro loco populi/ ⁊ cum spiritu tuo/ scilicet sit dominus. Et
dicitur spiritu: Quia sacerdos nihil sentiens de corpore totus debet esse in
sp̃u ⁊ apparere tanq̃ stella trium regum virtutibus ⁊ sancta vita coruscans
⁊ regem regum adesse demonstrans. Representat enim primā apparitionem
Christi, que facta est gentibus in stelle apparitione. Sic q̃ reuersus dicit/
oremus sc̃z fil' in vnum vos meū ⁊ ego vobiscum: vt quod petimus facili-
us impetremus: Quod dicendo caput inclinat: significans/ q̃ tres reges p̃-
cidentes adorauerūt puerū Ihesum in diuersorio in gremio matris. ¶ De-
nig dicit Collectam a colligendo dictam/ quia colligit vota ⁊ orationes po-
puli que sacerdos (qui fungitur legatione populi) offert Christo regi nato
Thobie rj. Quando orabas cū lacrimis ego orationē tuā obtuli dño. hec ait
Angelus s̃z sacerdos agel⁹ exercitū dñi dicit Malachie. ij. Et cōiter sub
nōro ternario collecte dicitur ad representandū/ q̃ tres reges obtulerūt
tria munera Christo paruulo sc̃z Aurū Thus ⁊ mirrā: ita ⁊ nos debemus il-
li offerre cū memoria prime collecte aurū dilectiōis ⁊ amoris. feruētis de-
siderij ad deū. Tū secunda deuota orationē instat thuris ex ignito fumo
cordis ad deum descendente. Ps. Dirigatur oratio mea: sicut incensū in
conspectu tuo. Cum tertia vero mirram idest dñice memoriā passionis.
Non tamē necesse est: vt semper tres dicantur collecte: aliquādo enim vna
dicitur ordinaria/ vt in solemnitatibus: ⁊ aliquādo due vel plures/ secun-
dum exigentiam temporis vel voluntatē votiuā celebrantur/ vt hic in ru-
bio patet. Nam legens votiuā potest vnā collectam ordinariā idest missē
quā legit cōuenientē/ dicere ⁊ bene. Hoc enim institutio antiqua officiorū
exigere videtur: vt sicut ad vnam missam: vnā tantū epistolā ⁊ euangelium

Collecta vna
de dicit ⁊
quot dicit pos-
unt.

Modus ordinarius.

legimus. Item vnum introitū: imo vnum officiū dicimus: sic tñā collectā dicere deberemus. sed hec iam pauci obseruant imo plures intantū orationes multiplicant: vt auditores sibi ingratos efficiant: et populum dei potius auertant: q̄ ad sacrificiū alliciant/ hoc autē sapientioribus multum displicet/ q̄ et si aliquando antiquam traditionem alijs morem gerendo excusant/ in ipsa tamen sua excessione modum tenere solent. Concluditur autē vt in plurimū p̄ dñm nostrum Ihesum Christum. rē. Quia Ioannis xv. dicitur. Quidquid petieritis patrem/ in nomine meo hoc facietis. In merito enim eius eraudimur/ et nō in merito nostro. Ideo maxime sit attentus sacerdos nominando hoc dulce nomen Ihesus/ recolens q̄ iuxta apostolum nullus sit dignus nominare ipsum/ nisi in spiritu sancto. ¶ Sane sacerdos dum orat ad cornu versus austrum consistit altaris. Iuxta illud Exodi. xxx. Deprecabitur Aaron sup cornu altaris et placabitur sup eo in generationibus vestris. in hoc et illud signans quod fuerat p̄phetarum deus ad austro veniet. Christus enim iudeos docuit ad quos a patre luminis missus fuit: quia austrum iudeos/ aquilo gentiles figurat/ insuper letitia per austrum/ tristitia vero p̄ aquilonem designatur/ idcirco ad australe cornu altaris primū accedit: vt gaudium dñice natiuitatis et iudeis Christum prius predicasse ostendat. Deinde dicitur euangelium ad cornu versus aquilonem conuertitur: vt tristitiam passionis insinuet: vel quia a iudeis conuersus est Christus ad paganos/ sed iterum reddit ad austrum vt gaudiū resurrectionis et ascensionis annūtiat/ et q̄ in fine seculi iterū fides Christi conuertetur ad iudeos figurat. ¶ Et aduerte/ q̄ exortatio per oremus/ et omnes collecte seu orationes et post cōmunionem cū suis conclusionibus vlt q̄ ad eorū finem dici debent ante librū/ vt sic inter exhortationē seu insinuationem et orationem (vt dicit Rationale) nullus alius actus interponatur/ et vt ibi precedat orandi insinuatō vbi mox subsequi ipsa oratio et populi/ debet esse intentio. ¶ Pro conclusione autem orationū nota regulam/ q̄ si petitio fiat a patre concluditur Per dñm nostrum rē. Si vero a filio concluditur Qui viuis et regnas/ et si fiat ibi mentio de patre/ tñc dicit/ Qui cū eodē deo patre rē. Si autē mentio fiat de filio in oratione/ que ad patrē dirigit/ et hoc est/ vel in principio/ vt ibi/ Deus: qui in filij tui humilitate iacentē. rē. Et tñc concludit p̄ eisdem rē. Vel in orationis fine: vt ibi Respice qm̄s dñe sup hāc familiā tuā. rē. et tñc concludit. Qui tecū viuit: rē. Si autē ad totā trinitatē sermo dirigatur/ tñc dicitur in fine per dñm: siue p̄ eundem dñm nostrū: rē. et eiusdem sp̄s sancti. rē. vel dicitur per Christum dñm nostrum Amen: quod succedit in orationibus in locum p̄ dñm nostrum: causa breuitatis/ vt in illa oratione canonis. Suscipe sancta trinitas et in illa: que dicitur in fine missę. Placeat tibi sancta trinitas/ que cōcluditur per Christum dominum nostrū Et sic patet/ quid dicendū sit de cōclusionē illius orationis. Fidelium deus cōditor/ que dicitur ad trinitatem: Lo ta namq̄ trinitas cōditor: et redemptor est/ licet Christus sit p̄prie redemptor/ vt dicit Rationale. Vel possumus dicere secundum quosdam: q̄ prefata oratio. videlicet: Fidelis deus: potest concludi dupliciter. Primo capiēdo redemptor auctoritatiue: tunc concluditur per dominū nostrū Ihesum Christum. Secundo capiēdo redemptor administratiue: tunc cōcludit Qui viuis ac regnas additur/ in orationum cōclusionibus/ in unitate sp̄s.

De conclusi
onibus ora
tionum.

ritus sancti deus. Quia sp̄s sanctus est vnitas patris: et filij amor: et cōne-
rio vtriusq. Si ergo sit mentio in oratione de spiritu sancto / et tunc debet
concludi in vnitate eiusdem spiritus sancti deus: subiungendo / per omnia
secula seculorū / idest eternaliter / que particula ponitur ppter luciferanos
hereticos: qui dicunt luciferum adhuc regnaturum et ad sedem Christi col-
locaturum. Populus respondet vel minister loco populi. Amen: idest fiat
Sed. q. a. Cur aliquādo oratio non dirigitur ad spiritū sanctum: sicut
ad patrem: et ad filiū: ex quo sit equalis patri et filio. R̄ndetur. quia spiritus
sanctus est donum / siue habet rationē doni: secundum illud saluatoris: Pa-

ter dedit vobis spiritum: quē mittet pater in nomine meo et c. a dono autē nō peri-
tur donū / sed a largitore doni: **Item. q. a.** Quare in missa nō pro defun-
ctis: collecta p defunctis: in fine poni nō debet. R̄ndetur: q̄a finis debet ad su-
ū principij retorqueri. Nec in missa p defunctis collecta nō p defunctis po-
ni debet ad inuendum q̄ defuncti iuuare neque sūt viuētes in hac vita nec
etiam implorare viuētes eterna vita licet ipsi iuuari valeant ab vtriusq. vt
dicit rationale. Ideo etiam collecta p defunctis potest poni in missa pro vi-
uis et sanctorū: a quibus iuuari possunt. Defuncti enim existeres in purga-
torio: licet sint in gratia: nō sunt tamen in statu merendi: sed in statu puni-
endi et iuuandi / ideo ipsi nec sibi possunt: nec alijs mereri sed ab alijs bene
iuuari possunt. **Extensio** autem manū significat / q̄ opatio Christi fuit
mirabilis in eius incarnatione: et huius sacramenti institutione. **Autio** vero
manū representat: q̄ orationis deuotio debet esse feruēs et operosa. **Tro-**
pologice vero finito hymno angelico sacerdos osculatur altare ad ostendē-
dum deuotionem suam ad Christū / ne in deuotio: videatur illis / pastorib⁹
qui postq̄ natus sit Ihesus venerunt et eū deuote adorauerunt. Deinde di-
xit dñs vobiscum / vbi ex toto corde debet desiderare et orare quatinus per
meritum sue incarnationis sit cum populo / et ecōtrario populus seu mini-
ster loco populi respondens et cum spiritu tuo / scz sit dñs p meritum sue in-
carnationis vt te instruat. regat et accendat / sic q̄ in spiritu et veritate pro
nobis omnibus orare valeas. **Oremus** dicit: vt se et populū ad orandū simul
excitet: **Collecta** dicitur hec: vel illa secundū petenda. **Et** tunc omnes col-
lecti debent esse ad intra in deuotione et charitate diuina / et sic petere ne-
cessaria. **Sane** hec saluatio. **Dñs vobiscum:** est tante dignitatis q̄ a nes-
mine / nisi sit sacerdos / dici debet: secundū **Buigelmū** in rationali diuinorū
li. iij. **Dyaconus** tamen legens euangelij: illā dicit / quia tunc vtitur officio
p̄dicatois et p̄nuntiat doctrinam ab ipso Christo immediate platam. Et
etiam cereum paschalem benedicens / quia tunc Christi resurrectionem re-
presentat. In hois vero non dicit / eo q̄ non ita gerit typum Christi / qui p
Boos hac saluatione vsus est: sicut sacerdos q̄ ea in persona Christi vtit.

Missa nō p
defunctis nō
debet cōclu
di p oratōes
p defunctis

De hac ora
tionē dñs vo
biscum.

Epistola
quo gestu di
ci debet.

Finis orationibus, celebrans positus super librum, vel altare
manibus iunctis, vel disiunctis p̄t sibi magis placet, dicit ea-
dem voce intelligibili epistolam ibidem, cuius vltimam sillā
hā aliquātulū p̄trahit, qua dicta minister dicit. Deo gratias
Et tum eodem mō stans celebrans dicit simili voce, vel pau-
lulū mutata, Graduale, & Alleluia cū suo versu, ac psalm vel se

Modus ordinarius.

Alleluia quā
do dicitur &
qñ non,

quentiam si habetur, aut omissis Alleluia cum suo versu, & psa, vel sequentia si missæ aut tēpori nō conueniant, vel non habeantur dicit Tractū si est dicendus. Nam Alleluia nō dicitur in missis p defunctis & a dñica Septuagesime, inclusiue vsq; ad vigiliā paschæ exclusiue, & in quatuor temporibus aduentus, & mensis septembris, & omnibus vigilijs totius anni, in quibus est indicium ieiunij, exceptis vigilijs paschæ Penthecostes, & Natiuitatis Christi, si venerit in dñica ac festo innocentij si venerit in dñica, in quibus tunc dicitur Alleluia. Si autem in diebus hmōi, in quibus Alleluia nō dicitur, dicenda est aliqua missa votiuā vel alia, in qua Tractus nō habeatur poterit post graduale cum suo versu, loco tractus obmisso, Alleluia, dici eius versus, vel etiā eo omissio, dicto Graduali cum versu suo dici, Munda cor meū, & alia put habet infra, in dicendo autē alleluia hic modus seruatur, ante versum bis alleluia dicitur, & post versum semel replicatur, ab octaua vero pasche vsq; ad octauā penthecostes, quo tempore Graduale nō dicitur sed illius loco scđm alleluia primo iungitur ante versum primi, bis alleluia dicitur & post versum semel. Similiter & post secundi versum alleluia semel replicat. quocunq; autem tempore psa vel sequentia est dicenda, illa post versum dicitur anteq; alleluia replicatur quod post dictam psam seu sequentiā hmōi repetitur, & si extra tempus paschale in quocunq; festo, put in festis purificationis & natiuitatis beate Mariæ virginis sancti Ioannis baptiste, Ludouici episcopi cōfessoris, exaltationis sanctæ crucis, sancti Francisci, omniū sanctorum, & alijs quibuscunq; diebus duobus alleluia cum duobus versibus, vel put in festo dedicationis sancti Michaelis archangeli tria alleluia cum tribus versibus habeantur dicitur tantū vnum ex eis cū suo versu, vna etiam prima die festi, alia vero die siue vice omissio dicto, poterit dici aliud cū suo versu, & vbi tria habentur cum tribus versibus, alia die vel vice poterit dici tertium cum suo versu omissis prius dictis. Si vero habeantur duo versus sub vno alleluia, ambo versus hmōi dicuntur absq; intermissione sub eodē alleluia seruato alias in omnibus modo supradato. Quibus

Contrariū a
pud nos seruatur: psa enim post replicationē alleluia dicitur.

dictis minister seu celebrans ipse portat librū missalem ad cornu dextrum altaris, videlicet euangelij si altare ipsum nō sit magnæ longitudinis. Si vero sit magnæ longitudinis ponit librū missalē inter ipsum cornu dextrum & medium altaris vt celebrās in medio altaris stans, possit omnia dicēda ex eo cōmode dicere, & eūdē missalæ ita locat, q̄ caput missalis respiciat ipsum posterius cornu altaris in parte predicta, & nō ad parietem siue ad partem eius contra se directam.

Qualiter lib-
ber missalis
ponatur sup
altare p̄ eua-
gelio & alijs
dicendis vsq̄
ad cōmuni-
onē.

E finita oratione sequitur Epistola: dicta ab epi grece: quod est supra & stolon missio / quasi super missio latine. Nam sponsus misit sponse literas per pphetas / & ergo inter dñi leguntur pphetie. Jam vero tempore gratie personaliter venit Christus sp̄sūs p̄ntare se in templum sponse sue. In cuius signum legunt epistole & littere testimoniales apostolorum / vt sunt actus apostolorū: Epistole Canonice: precipue Epistole pauli / qui annuntiavit vbi q̄ Christus venisse dicentē: Ecce ego / qui loquebar olim in pphetis: assum in humanitate: desideratus igitur Ihesus a patriarchis & pphetis venit ad templum sanctum suū / & oblatuſ est in aram nostre redemptionis. Unde Ihesus iuuenis sponsus voluit sponse sue ecclesie p̄ntari / an placeret ei sp̄s salia cum eo contrahere: que ecclesia per os Simeonis approbavit & tanq̄ sponsū pmissum libens suscepit: & ergo canit Suscepimus deus misericordiam tuam in medio templi tui. Et Ihesus obrulit se sponse sue ad amplectendum seu sponsalia sua contrahendum / & Symeon in p̄sona ecclesie accepit eum in vlnas suas tanq̄ sponsa videns pmissum. Adorna ergo talamum tuū Syon & suscipe Ihesum sponsum tuū. In cuius signū sacerdos legens Epistolam manus suas iunctas ponit super librum in persona ecclesie ac si eas velit iungi cum manibus sponsi sui Ihesu: & vt alter Symeon accipiat eum in vlnas suas brachijs amoris. Et hoc est q̄ Epistola secundā hystorici sensum significat. **G**raduale a gradiēdo dictum / significat q̄ Ioseph & Maria timore herodis gradiēbantur / seu egressi sunt in Egiptum / cum puero Ihesu sibi degentes vsq̄ ad mortem herodis. Quare cantat in voce graui quia tristitiam matris & filij insinuat. Unde quidam dicit / O dulcis puer Ihesu / cum aduc inter dultia matris ybera fugens dependebas / tutus nō fuisti a persecutorum gladijs. Apparuit enim angelus dñi Ioseph dicens Surge & accipe puerum & matrem eius: & fuge in Egiptum. **V**ersus significat reuersionem Ihesu de Egipto in Israel: vbi anno duodecimo erat dolenter a parentibus quesitus per triduū / & in templo inter doctores inuētus / & erat subditus deus parentibus & habitauit in Nazareth / deniq̄ anno Tricesimo Ihesus baptizatur a Joāne in aquis Iordanicis preparās sp̄s se sue aquas: & sanctificans eas a tactu sue sacratissime carnis in quibus lauda est a maculis peccatorū & desponsat sibi ecclesiam. Nam fide in baptismo desponsantur anime infantium dño. Ideo canit ecclesia / hodie celesti sponso iuncta est ecclesia: quando in Iordane lauit eius crimina. Et in signū talium nuptiarum canitur. Alleluia idest laus ineffabilis / signans effectum inexplicabilem & nulli mortalium plene cognitum. Et est alleluia: canticū Epithalamicum ab angelis in nuptijs Christi cū ecclesia sponsa eius modulatū.

De epistola.

De Graduali.

De versu.

De Alleluia.

Modus ordinarius.

Versus post alleluia quid significet.

Prosa quid significet.

De Tractu.

Diebus paschalibus penthecostes quid significet.

Euangelium lecturus presbyter permittit.

Versus post Alleluia significat veterem patris vocem: scilicet penitet me fecisse hominem: versam in noua: videlicet hic est filius meus dilectus/ in quo mihi complacuit ipsum audire. Repetitur alleluia/ quia celi apti sunt ei et vidit spiritum dei descendentem/ sicut columba et manentem in ipso et dixerunt iterum angeli Alleluia. **Apo. xxi.** Unum scilicet propter malum ablatum aliud propter bonum collatum. In fine subiungitur multarum notarum pertractio sine verbis et vocibus significatiuis/ ad significandum maius esse gaudium celeste/ quod possit explicari sermone vel voce: ad quod perueniunt/ qui innocenter baptismalem cum Christo seruauerint. **Post Alleluia Prosa seu Sequentia** dicitur: quod est similiter canticum exultationis/ sed significat spirituales exultationem/ vel que accidentaliter tripudia gaudium supradictum sequentia secuta et secutura. **Adverte** tamen quod temporibus lucrum deputatis loco Alleluia canitur Tractus habens multas graues notas. Quia significat Christi grauem penitentiam: quam pro peccatis nostris ablundis post baptismum fecit in deserto. ubi xl. diebus et xl. noctibus ieiunauit orauit: vigilauit: habens terram pro lecto/ celum pro tecto. Nam super nudam terram dormiuit discooperto capite nudis pedibus incessit/ cum bestiis humiliter conuersatus/ terra dyabolo tentatus. **Tropologice** vero Epistola significat supra missam instructionem et testificationem per quam/ intellecta et bene pensata in sua sententia/ probare et cognoscere possumus/ an Christus venerit in mentem nostram pro gratia probabiliter: aut quod seruari possit ne recedat a nobis. Unde ibi lecta et audita debent memoriter retineri diligenter quantum est possibile/ et quanto citius ope adimpleri. Ideo sequitur Graduale significans gradus virtutum/ per quas: cum Ioseph virgine Maria et puero Iesu debemus gradi viam patris vite ad destruendam ydolatriam. **Egitur** id est peccata in hac vita actiua/ quod cum factum fuerit/ vertitur in gaudium/ et gradiens in virum alterum/ quod significat versus: diebus tamen paschalibus et penthecostes non cantatur/ quia dies illi significat statum supne felicitatis futurum: ubi non erit amplius: neque luctus neque clamor: sed nec ullus dolor. **Apo. xxi.** et statim in virtutibus non ulterius progressus. Deinde sequitur alleluia incipiens ab a et terminans in a significans gaudium celeste ineffabile et incommutabile habens principium et carens fine. Per quod amonetur tam sacerdos/ quam populus/ ut tunc omnia terrena et transitoria ab affectu postponat et ad eterna gaudia ex toto corde festinet.

Tum celebrans stans in medio altaris versus ad illud, leuatis ad deum oculis, iunctis manibus ante pectus secrete dicit.

Quando cor meum et labia mea omnipotens deus: qui labia Esaye prophete calculo mundasti ignitor: ita me tua grata miseratione dignare mundare/ ut sanctum euangelium tuum digne valeam nuntiare. Per Christum dominum nostrum. Amen.

Tum similiter stans dicit eodem modo:

Iube domine benedicere. Et sub ipsi benedict et respondet dicens
Dominus sit in corde meo/ et labijs meis/ ut digne et competenter annuntiem euangelium suum. Amen.

celebrande Misse. Foli. cxxi.

His dictis, vertit se ad librū missalē, vt p̄mittitur positum, vbi sic stās iūctis manibus ante pectus, dicit intelligibili voce. *Y.*

Dominus vob̄ scum. *R. A.* t cum sp̄ritu tuo.

Deinde pollice dextre manus signat primo librum super p̄cipiū euāgelij quod est dictur⁹, postea se ipsū infrōte, ore & pectore signo crucis dicens eadem voce.

Sequentia sancti euāgelij secundum. *M. R.* vel si est dicendum.

Iniciū sancti euāgelij secundum. *M. R. G.* gloria tibi domine.

Tum iūctis iterū, vt prius manibus, stans versus, vt supra, p̄sequitur euāgelij voce predicta, vsq; ad finem: & eius vltimā sillabā aliquantulū p̄trahit, quo completo minister dicit, **L**aus tibi Chrīste. Celebrans osculatur euāgelium p̄ eum dictū in eius principio, nisi celebret p̄ defunctis, quia tunc nō osculatur euāgelij, vel celebret corā summo pontifice, aut cardinale, patriarcha, archiepiscopo, vel Episcopo, cui lib̄ & textus euāgelij portatur per eum osculandus, quo casu celebrans euāgelium ipsum etiam non osculatur.

Nunc sequitur Euāgelij legem cōtinens gratie: secundū quā sollicitē & obediēter viuendum est: penitentibus peccatorū remissionē p̄ Christi aduentum consecutis. **U**bi nota: q̄ dum missa solenniter canitur, lecta Epistola & eam sequentibus/celebrans facit ad sinistram partē altaris fēder insinuans/ q̄ Joanne predicante Christus tacebat/ quia nō predicabat apte/ sed dicturus euāgelij surgit: quia vt euāgelista tradit/ postq̄ Joannes traditus est/ venit Ihesus in Galileā pdicans euāgelij regni dei/ & qm̄ sedes victoris est/ sessio celebrantis victoriā Christi recte significat/ qui post ieiunium vicit dyabolū suū tentatorē. Surgens ergo celebrans ad dextram altaris: partē seu ad cornū versus aquilonem accedens p̄nunciat euāgelium scians q̄ Christus nō venit vocare iustos sed peccatores/ quia qui sani sunt/ medico nō indigent/ sed infirmi qui per aquilonem scantur. **A**nteq̄ autē legat euāgelij cōtra medium altaris stans orat dicens. **E**unda cor meum scians: q̄ Christus pdicaturus orauit patrem qui est medium & vnio partis versus aquilonem ad austrum fatiens de peccatoribus iustos. **I**uxta illud. **N**ullus venit ad me nisi quem pater traxerit. &c.

Deinde accipit benedictionē vel sibi p̄p̄i benedict per quod innuit: q̄ Christus pdicare nō p̄sumpsit etiā vsq; ad annū etatis sue Tricesimū: nisi prius accepta benedictione a patre dicere. **H**ic est filius meus dilectus ipsum au dicit. **R**egitur autē contra aquilonem plagam frigidā & tenebrosam ad repellendum omne malum frigus induratoriū cordium/ & tenebras demonij sus legitur. **C**ontra illam ergo dicturus euāgelij disponitur/ vt tenebras ac vitiōrū/ **C**ontra illam ergo dicturus euāgelij disponitur/ vt tenebras & frigus arceat charitatem Christi. **Q**uasi dicatur illud. **S**anti. **iij.** Surge aquilo & veni auster/ idest recede dyabole & veni sancte sp̄ritus/ & p̄mitte tibi dñs vobiscum/ orans quatenus dominus sit cum fidelibus circūstātib⁹

Modus ordinarius

Sequentia vlt
initii sancti
euangelij.

Crucis qua
tuor facit sa
cerdos: ante
q̄ legerit e
uangelium.

Churificat e
uangelium.

Euangelium
quando oscu
latur et quan
do non.
In fine euā
gelij dicitur
laus tibi chri
ste.

In illo tem
pore quando
q̄ p̄mittitur
euangelio et
quandoq̄ nō

saltem participatione et mentis deuotione: quo ad eos / qui non sunt aut esse
non possunt p̄ntes corpore vt reddat eos dignos et attentos ad audiendū
p̄dicationem Christi efficaciter. Et responderet populus vel minister in per
sona omnium. et cū spiritu tuo. scilicet sit dñs ad digne et fructuose p̄feren
dum euangelium. Deinde alta voce dicit. Sequentia vel initium sancti euā
gelij secundum Matheum: vel Matheum. id est secundum q̄ Matheus
vel marcus recitat / Et respondet populus. Gloria tibi domine: scilicet sit
Qui euangelium salutis et pacis predicasti ad magnificandū gloriā regni tui
Et facit tunc celebrans quatuor cruces. Primam in libro. Secundā in frō
te. Tertiā in ore. Quartā in pectore / vt per hoc doceamur conformari Chri
sto / qui crucem p̄ oculis / sicut in libro: habuit. In passione crucem nō erubu
it / publice crucē predicauit ore / et iugiter tenuit etiam a principio sue cō
ceptionis in pectore: dum autē euangelium canitur / duo cerei accensi feri
tur qui representant lumē legis et p̄phetarum / quod in euangelio Christi
lucet et in eo perfectius resplendet. Churificatur in signum q̄ odor diuine
noticie et bone fame Christi p̄ euangelium est diffusus et pluribus cōdicatus
sicut et hodie diffunditur et hominibus bone voluntatis cōdicatur / et prout
ecclesia statuit stare debent vniuersi masculi nudatis caputibus ad deuote
et reuerenter verba euangelica / in quibus nuda veritas patet laudanda /
et vt ipso facto se ostendant paratos pugnare p̄ euangelica veritate et fide
Christi seruanda. In quolibet enim actu ad dei reuerentiā p̄tinent et maxi
me / qui sit in persona ecclesie vir habere debet caput nudum etiam a populo
liberum: vt patet. j. ad Thim. ij. vbi etiam reprehenduntur masculi comam
nutrientes. Osculatur autem euangelium in signū pacis et charitatis: que in
euangelio apte monstrantur: et ne de corde auferantur / sed et fortius impio
mantur. Unde et tunc cogitare potest quasi osculetur dulcissimū pectus: ex
quo mellisua verba illa euangelica p̄fluxerunt. Sed quando legitur missa
p̄ defunctis euangelium non debet osculari / quia de animalibus defun
ctorum incerti sumus an sint in pace vel penis. In fine euangelij dicitur
laus tibi Christe in signum gratulationis: quam apostoli habebant ex euan
gelio et doctrina Christi quos nos imitantes dicimus. Laus tibi Christe.
Datur etiam osculū libri tantum sacerdotibus post euangelium ad designā
dum / q̄ ipsis debent esse manifesta diuina secreta / ceteris autē in parabo
lis. Ruce vij. **C** Illud quoq̄ p̄recedū non est / q̄ euangelis que in ec
clesijs leguntur due p̄fationes p̄mittuntur. Prima est initii sancti euan
gelij. Secunda Sequentia / scilicet sunt verba sancti euangelij / quia verba
illa: que legenda sunt sequitur post initium seu post ea: que precedunt in euā
gelio / Unde sumpta sunt: vel sequentia est numeri singularis et tunc dicitur.
Sequentia sancti euangelij secundum Ioannē supletur hec est. Deinde su
bicitur quandoq̄. In illo tempore / et quandoq̄ nō subicitur. Si quidē sine
In illo tempore dicuntur qñ ex eorū verbis certum est de tempore et tunc
incipiunt p̄ aliquam determinationē regie vel alterius potestatis / vt illud
Anno quindécimo Tiberij. Vel per simplicem rei geste narrationē certum
tempus determinantem vt illud: cum esset desponsata: et illud. Postq̄ cō
summati sunt. Et illud. Cum natus esset. Ihesus: et illud factum est autē cum
baptizaretur. et illud cum esset Ihesus annorū duodecim. Et illud. Postq̄
impleti sunt dies. Et illud. Elisabeth implem. et illud. Despere autē sab

celebrande Misse. Foli. rrrii.

bati. r. Reliquis euangelijs subicitur. In illo tempore. Et est sensus. In illo tempore. scz gratie de quo dicit apostolus. Ecce nunc tempus acceptabile. Tropelozice vero euangelij significat boni nuncium/ab eu quod est boni et angelum/quod est nuntiū/quia per ipsum nunciatur nobis maximū bonū:quo pfecte instrumur et cōsolamur in agēdis:cauēdis et desiderādis.

Tum stans in medio altaris versus ad ipsum altare manibus iunctis ante pectus & aliquantulū eleuatis, intelligibili voce dicit, si est dicendū. Credo in vnum deū, Quod dicendo extendit & iterū iungit manus, & stās manibus iunctis ante pectus, in eodem loco psequitur vsq; ad finem eadem voce.

Patrem omnipotentem factorē celi et terre: visibīlium omnium et inuisibīlium. **A**t in vnum dominum Ihesum Christum. **Caput deo inclināt.** filiū dei vnigenitū/et ex patre natū ante omnia secula/deum de deo/lumen de lumine/deum verū de deo vero/genitū non factū consubstantialē patri/per quē omnia facta sunt. **Q**ui ppter nos homines et ppter nostram salutem descendit de celis. **In eodem loco vbi stabat genu flectit coram altari dicens.** Et incarnatus est de spiritu sancto ex **M**aria virgine et homo factus est: **Surgit et stans vt prius psequitur.** **C**rucifixus etiam p nobis sub pontio pilato passus et sepultus est. **A**t resurrexit tertia die secundum scripturas. **A**t ascendit in celum sedet ad dexterā patris. **A**t iterū venturus est cū gloria iudicare viuos et mortuos: cuius regni nō erit finis. **A**t in spiritum sanctum dñm et viuificantem. **Q**ui et patre filioq; pcedit/qui cū patre et filio simul adoratur et cōglorificatur/qui locutus est p prophetas. **A**t vnā sanctā Catholicā et apostolicā ecclesiam. **C**onfiteor vñū baptisma in remissionē peccatorum. **A**t expecto resurrectionē mortuorū. **A**t vitā vēturi seculi. **A**ñi.

Et dum hec vitima verba pfert, pducit manu dextra signū crucis a fronte ad pectus. Credo autē dicitur in omnibus diebus dñicis totius anni, etiam si de festo missa celebretur, vel octaua in qua alias Credo non esset dicendū aut votiuā dicitur, in qna tamen de dñica cōmemoratio habeatur. Item ad missam noctis & ambas alias missas diei Natiuitatis dñi nostri Ihesu Christi, & sex diebus sequentibus. In circuncisione dñi in octaua sancti Stephani, quia infra octauā sancti Ioannis euangeliste, in octaua eiusdem sancti Ioannis euangeliste. In Epiphanie domini, p eius octauam, In cōuersionis sancti pauli apostoli. In omnibus festiuitatibus beate Marie virginis, & per earū octauas, que habentur In Cathedra

Primus articulus,

Secūsus arti,

Tertius arti

Quartus arti

Quintus arti

Sextus arti,

Septim⁹ ar.

Octau⁹ arti

Non⁹ articu

Decim⁹ ar.

Indecim⁹ a

Duode. arti

Quando credo est dicendum,

Modus ordinarius.

sancti petri, Feria quinta cene domini. In festo resurrectionis
dñi, & sex diebus sequentibus. In festiuitate ascensionis do-
mini, & per octauā. In Penthecostes, & sex diebus sequēti-
bus. In Corporis Christi, & p octauā. In sancti Ioannis ante
portam latinā. In apostolorū petri & pauli, & per octauā. In
octaua beati Ioannis baptiste. In sancti petri ad vincula. In
transfigurationis domini. In octaua sancti laurencij. In inue-
ntionis, & exaltationis sancte crucis. In angelorū. In omnium
sanctorū, & p eius octauā, ac singulorū apostolorum & euā-
gelistarum, ac quatuor doctorū festiuitatibus. In omnibus
consecrationibus ecclesiarum altarium & pontificū, & in sin-
gulis ecclesijs, in festo illius sancti vel sancte, in cuius hono-
rem ecclesia ipsa, vel altare specialiter sunt consecrata etiā in
illius festo alias dicere non liceret, ac p octauam eiusdē festi
& anniuersarijs dedicationū, ecclesiarum, vel altarium, & eo-
rum octauis, si eas habent. Dicitur quoq; infra singulas octa-
uas suprascriptas. Credo, etiam si non de ipsa octaua, sed de
quocunq; alio festo tunc currente missa celebretur. In quib-
uscūq; autem missis votiujs, etiā beate Marie virginis. Cres-
do non dicitur, nisi esset in die dominica, vel infra aliquā octa-
uā, infra quā hoc liceret dicere, quia tunc in omni missa voce
dicitur. Credo, si in ipsa sit de dñica aut octaua huiusmodi
cōmemoratio alias nō. nec dicitur in missis defunctorum, vel
quibuscūq; al ijs superius nō specificatis.

Et quia / vt supra dictum est / euangelij Tropologicè significat bonum
nuntiū secundū quod agere debemus ita / vt ipsum in corde bene & pfecte
retinentes fructum feramus in patientia / quod facit fides formata / ideo
post euangelium sequitur Symbolum seu Credo: quod est pfectio fidei in
euangelica doctrina contenta / vt quod corde creditur ad iustitiam: oris cō-
fessione resonet ad salutem. Vñ tunc deuotissime est attendendū & ex eo-
de desiderandum / quatenus in fide euangelica & articulis fidei cōfirmemur
quia sine fide impossibile est placere deo: vt dicitur ad Hebræos, xj. Articuli
autem fidei duodecim in numero in Symbolo continentur / dicti ab artā-
do eo qd artant nos ad credendū eos / non quidem simpliciter: sed sub cō-
ditione si volumus saluari. Concludendo autem Credo signo crucis mu-
nit se celebrās: qd & astrates facere debēt ne volucres celi id est dyaboli au-
ferant de cordibus eorū semen verbi dei pacis & charitatis euāgelij lecti
& articulozū fidei in Symbolo contentorū. Canitur autē vel legitur publice
ne quisq; excusationem habeat de ignorantia eorū / que in ipso continentur
Vnde dicit Augustinus sermone cccv. Nescio qua fronte audeat se christiā

celebrande Misse. Foli. xxxiii.

dicere / q̄ pauca verba in symbolo / ⁊ oratione dñicare: decalogo nō vult ad
discere. Et dicit Symbolū a sin: quod est cō: ⁊ bolos moris: q̄si pposita p
moiselles paruos id ē articulos. Est em̄ collectū ex diuersis locis sacre scri
pture: i quo ē tota fides ne sit difficile: q̄rere articulos fidei i scripturis mul
tis. Et significat hystorice predicationē apostolorū: quos dñs misit binos ⁊
binos ad predicandū fidē catholicā per vniuersum mundū. ¶ In quibus
autem festis dicitur vei non dicitur: Credo patet in Rubro. Generaliter
nanq; non dicitur in festis sanctorū Martirū: confessorū: virginū ⁊ viduarū
v. Vidua non credit: confessor: virgoq; martir: nisi contingat dñico die. ⁊c.
vt in Rubro: Cuius ratio est secundū Innocentiū / quia solum in illorum ⁊
non in aliorum credo dici debet / quorū sit commemoratio in Symbolo seu
in credo vt in omnium dierum dñicarum ⁊ festis domini / quorū sit mētio
ibi Dñm nostrum Ihesum Cbistum / in cuius bonorem omnes dñice cele
briantur. Item in apostolorū festis: quorum sit memoria / ibi Apostolica. In
Joannis baptiste / qui non solum fuit pp̄b̄ta / sed plus quam pp̄b̄ta. Et
in symbolo de pp̄b̄ta sit cōmemoratio ibi Qui locutus est per pp̄betas.
De ipso etiam scriptū est fuit homo missus a deo. ⁊c. Et ita fuit apostolus
¶ Quatuor quoq; doctores gaudent priuilegio apostolorū eo / q̄ fidem a
postolicam declarauerunt / ⁊ corruptam ab hereticis restaurauerunt vt pa
tet ex eorum scriptis. Ideo ⁊ in eorum festiuitatibus credo dicitur. Quo
rūdam tamen sit cōmemoratio obscure vt Epiphaniē est tamen illud festū
domini. Est etiam festum illud baptismatis de quo in Symbolo ibi confite
or vnum baptisma. Tene domini quod est solemnitas / Eucharistie / ad quā
respicit illud: sanctorū cōiōnē. Angelorū qui nōie celi intelligū ibi factorē
celi ⁊ terre. Dedicationū ⁊ consecrationū altariū ecclesiariū. ⁊c. quorū mē
tio fit ibi. sancta ecclesia catholica. Tūc em̄ sanctificatur ⁊ catholicizatur cū
dedicatur. Episcopus vero in consecratione sui cum ea sponsalia cōtrahit
Et ideo ⁊ in eius consecratione: Credo dicitur. In ecclesia autē cathedrali
Tracouensi quodlzt festum quod a populo celebratur / habet altare sibi
cōsecratum ratione cuius in ipso festo in prefata ecclesia semper Credo di
citur. Deuota etiam consuetudo in hoc non reprobat.

Dicto symbolo vel si non n sit dicendum, illo omisso osculatur
altare in medio & iunctis manibus ante pectus, ibidē ad ma
num sinistra, hoc est ad latus dextrū vertit se ad populum, &
dicit intelligibili voce. Dñs vobiscum. Quod dicendo extē
dit & iungit manus ante pectus. ⁊c. Et cum spiritu tuo. Iuns
ctis manibus reuersus p eandem viam ad mediū altaris, facta
reuerētia cruci, manib⁹ vt supra iūctis, stās ibidē versus ad ip
sum altare, dicit voce simili. Oremus. Quod dicendo similif
extendit & iungit manus ante pectus & caput deo inclinat.
Tum iunctis vt prius manibus, dicit eadē voce offertoriū, p
ut in ordinario, & omnia que vsq; ad finem misse in medio al
taris dicenda sunt, dicit ibidem stans versus ad ipsū altare, &

Que quis
bet christia
nus tenetur
scire.

Modus ordinarius.

non ad aliā partem, nisi vbi infra aliter ordinatur, dicto offero-
torio si qui sunt volētes offerre, celebrans accedit ad cornu e-
pistole vbi stans detecto capite latere suo sinistro altari ver-
so deponit manipulū de brachio sinistro, & accipiens illud
in manū dextram porrigit fumitātē eius singulis offerentib⁹
osculandam dicens singulis,

Aceptabile sit sacrificium tuum omnipotenti deo. *Vel sic.*

Centuplum accipias / et vitam eternam possideas.

Accepta omniū oblatione celebrans reponit manipulum in
brachium sinistrū & reuertitur ad mediū altaris. Vel si non
sint offerentes stans in eodem medio altaris versus ad illud
accipit patenam cū hostia & hostijs desuper posita & posi-
tis, si qua sit, vel que sunt p alterius vel aliorū cōionem, con-
secrande, dispensande, vel conseruande, illam ambabus mani-
bus vsq; ad pectus eleuatā tenens, & si sunt alie hostie nō su-
per patenā, sed super corporale, vel alio calice seu vase ad hoc
conuenienti posite p cōione populi cōsecrāde, calicem illū
seu vas manu dextra discoopit & intentionē suam dirigens,
vel etiam illas offerre & cōsecrare oculis ad deum intentus
dicit secrete,

Suscipe sancte pater omnipotens eterne deus hanc immaculatam
hostiā: quā ego indignus famulus tuus offero: tibi deo meo viuo
et vero: p innumerabilib⁹ peccatis: et offensionibus et negligencijs
meis: et p omnibus circūstātibus: sed et p omnibus fidelibus chri-
stianis viuis et defunctis: vt mihi et illis pficiat ad salutem in vitā e-
ternam, Amen.

Facit signum crucis cum patena sup corporale & locum in
quem positurus est hostiā, quam deinde cū patena ponit in
mediū seu circa medium anterioris, siue pximioris partis cor-
poralis ante se, & patenam ad manū dextram, aliquantulū sub-
tus corporale, & calicem seu vas aliarū hostiarū, si sit, sua pa-
tena coopit, postea accipit calicē quem purificatorio diligen-
ter mundat, & ampulam vini de manu ministri, quā ille ma-
nu dextra nuda, detecto capite sibi porrigit, accipiens impo-
nit vinum in calicē ad sufficientiam, nihil dicens. Tum si nō ce-
lebrat p defunctis, facit signū crucis sup ampulam aqua, quā
etiam de manu eiusdē similiter manu dextra nuda, detecto ca-

celebrande **Adisse.** **Foli.** xxxiii.

pite illam sibi porrigentis accipit, & ex ea imponit pusillum aque in calicem **secrete** dicens.

Deus qui humane substantie dignitate mirabiliter condidisti: & mirabilius reformasti: da nobis p huius aque & vini mysterium: eius diuinitatis esse cōsortes: qui humanitatis nostre fieri dignatus est particeps: **I**hesus **C**hristus filius tuus dñs noster. Qui tecum vinit & regnat in vnitae spūs sancti deus. **P**er omnia secula seculorū. **A**men.

Si vero celebrat p defunctis, nō pducit signum crucis sup ampulam aque, sed imponit absq; signo hmōi, ex ea pusillū a que in calicem dicens eandē orationē proximo scriptam, imposita aqua, & finita oratione predicta, accipit ambabus manibus calicem discooptū, videlicet cum sinistra pedē, cū dextra autē nodū infra cuppam calicis, & stans in medio altaris calicem ipsum discooptū vsq; ad pectus eleuatū tenet & intentus ad deū oculis dicit **secrete**.

Offerimus tibi domine calicem salutaris: tuā deprecantes clementiā vt in conspectu diuine maiestatis tue: p nostra & pro totius mundi salute cum odore suauitatis ascendat. **A**men.

Signat cū calice super corporale, & ipsum in medio seu circa mediū eius post hostiam collocat & palla coopit, ac iunctis manibus sup altare positis, capite inclinato dicit **secrete**. **I**n spiritu humilitatis: & animo contrito suscipiamur a te dñe: & sic fiat sacrificiū nostrū in cōspectu tuo hōdie: vt placeat tibi dñe de. **E**lenat manus extensas: & iungit eas ante pectus **secrete** dicens: **V**eni sanctificator omnipotēs eterne deus & bene **dic.** **S**ignādo manu dextra comuniter super hostiā & calicem. **H**oc sacrificiū tuo sancto nomini preparatum.

Tū iūctis atē pectus manibus accedit ad cornū epistolę vbi stās ministro aquā fundēte lauat, & tergit man⁹ dicēs **secrete**.

Lauabo inter innocētes man⁹ meas: & circūdabo altare tuū dñe. **E**t audiam vocem laudis: & enarrem vniuersa mirabilia tua.

Domine dilecti decorē domus tue: & locū habitationis glorie tue. **N**e p das cū impijs deus animā meā: & cū viris sanguinū vitā meā.

In quorū manib⁹ iniquitates sunt: dextera eorū repleta est munerib⁹. **E**go autē innocētia mea ingressus sū: redime me & miserere mei.

Pes meus stetit in directo: in ecclesijs benedicam te domine.

Gloria patri & filio & spiritui sancto.

Sicut erat, in principio & nūc & semp: & in secula seculorum, **A**men.

Modus ordinarius.

Lotis & tēsis māibus & illis āte pect⁹ iūctis ad mediū altaris reuertitur, vbi stans ad deū eleuatis oculis, manibus iūctis sup altare posit⁹, inclinato capite, vers⁹ ad ipsū altare dicit secrete.

Suscipe sancta trinitas hanc oblationē: quā tibi offerimus ob memoriam passionis: Resurrectionis: & Ascensionis Ihesu Christi dñi nostri in honore beate Marie semp virginis: & beati Joēnis Baptiste: sanctorū apostolorū petri & pauli: & istorū & omnī sanctorū: vt illis p̄ficiat ad honorē: nobis autē ad salutem: & illi p nobis intercedere dignētur in celis: quorū memoriam facimus in terris. Per eundē Christum dominum nostrum. Amen.

Extēsis manibus hinc & inde sup altare positis, osculatur altare in medio, tum iūctis manibus ante pectus, demissis oculis ad terram vertit se ad manum sinistrā, hoc est ad latus dextrum ad populum, & sic versus ad illum dicit voce alī quantulum eleuata.

Orate fratres secrete prosequitur vt meum & vestrum sacrificiū acceptabile fiat apud deum omnipotentem.

Quod dicendo extendit & iungit manus ante pectus, & cōtinuo ad altare reuertitur p̄ficiendo circulū inceptū. Minister vero, & alij intereſſentes genuflexi detectis capitibus respondent dicentes secrete.

Suscipiat dñs sacrificiū de manibus tuīs: ad laudē & gloriā nominis sui: ad vtilitatem quoq; nostram: & totius ecclesie sue sancte. **Q**uod si minister vel alij intereſſentes non responderint, celebrans ipse dicit secrete.

Suscipiat dñs sacrificiū de manibus meis: ad laudē & gloriā nominis sui: ad vtilitatem quoq; nostram: & totius ecclesie sue sancte. Tum celebrans ipse extēsis manibus ante pectus, stans ante librū dicit secrete, orationem secretā, cōuenientē vsq; ad Per dominū nostrū. Vel aliam conclusionē, quam dicendo iūgīt man⁹ ante pectus, & ad verba Ihesum christū filium tuū. Caput deo inclinat, sicq; manib⁹ iūctis cōtinuat vsq; ad verba Per omīa secula seculorū exclusiue, si vnica ē secreta. Si vero plures secrete sūt dicēde, addit cōclusiōi priē, etiā illa v̄ba p oīa secula seculorū. Am̄, deinde absolute subiūgīt alias orationes secretas, prioribus orationibus cōueniētes, quia tot, & cōuenientes ac eodē ordine dici debent secrete & post com

muniones, quot, quo ordine, & de quibus dicte sunt ante Epistolam, orationes.

C Fide in Symbolo pelamata: et osculato altari in medio: ratione qua supra celebras vertit se ad populum dicens: dominus vobiscum scz sit p meritum sue oblationis deo patri p nobis oblate: vt possitis primo vosipso: de inde tantum sacrificiis corporis et sanguinis Christi mecum digne et fructuose offerre: et oblato sacrificio incorporari. Rndit populus vel minister loco populi: et cū spiritu tuo: scz sit dominus modo predicto. Nec autē versio sacerdotis ad populum fecit: q Ihesus in die palmarū vertebat fatiē suā: vt irer in Ierusalem suscinere mortē et offerre seipsum p nobis. Et vidēs ciuitatē fleuit sup illā intantū / q intumuit faties eius a multitudine singultus: peccatoris sui p quibus ad plenā verba non potuit formare: et ideo imperfecte dixit: quia si cognouisses et tu. Considera igitur oculis mentis Ihesum flentē / et ne auertas fatiē tuā a singultu domini dei tui: sed respice in fatiē saluatoris tui: et sic deuotione affitueris si attente eius piperis lacrimas p te effusas. **C** Consequēter celebrans excitat se et populū adorandum simul et deuote dicens oremus: et quāuis sacerdos dicit oremus. Non tamen orationem mor psequitur: sed calicem et se pparat: dicto tamē prius offeritorio / quod est canticum laudis: et significat oblationē laudis / quam iudei in die palmarum exhibuerunt Christo venienti: et sponte atqz hilariter nō minus q flebiliter se offerenti. Recipientes eum cum hymnis et canticis: floribus: et ramis palmarum: pstratis vestimētis in via atqz dicentes. Osanna filio dauid. **et c.** Deniqz sacerdos offerens panem in patena eleuata: significans latitudinem charitatis Christi et populū Christū cū gaudio in die palmarum suscipientis: qua hec hostia est oblata deo patri / dicit hanc orationem. Suscipe sancte pater: et c. Et cum eam finiat facto signo crucis cum patena hostiā sup altare ponit ad significandū pmpriā voluntatē Christi: qua obrulit se patri offerendū p crucē p nobis. Et tunc statim patena sub corporali absconditur: quia licet in altitudine charitatis bonoifice esset a cōi populo susceptus: et ad templum: vbi se obrulit patri deducus: tamen illa latitudo charitatis statim abscondita fuit quando ipso predicante: quasi tota die a nullo fuit inuitatus. Secundū illud Marci ij. Circūspectis omnibus scz an aliquis veller ipsum inuitare cum iam vespera esset: exijt in Bethaniā cū discipulis duodecim. Et sic postq se obrulit in templo: etiam latitudo charitatis eius recedendo abscondita fuit ab eis et cū Maria / Martha: et Lazaro in Bethaniā nō multū distante mansit. Vel aliter p patenā a patendo dicā et rotundam ad modū crucis triumphalis: significatur patēs triūphus Christi: in quo deductus et oblatus est ad templum / ex quo potenter eiecit vendentes et ementes / sed hic patens triūphus Christi statim abscondebatur / quando eodem die tanq abiectus a nullo inuitabatur et paulo post ad passionem ducebatur. **C** Deinde cōsequenter sacerdos facto signo crucis sup aquam / et accepta ampula / vnam guttam vel duas aque mittit in vinum calicis dicens orationē. deus qui humane substantie: et c. p quod significatur humanā naturam Christi in aqua significatā p assumptionē benedictā esse: et transisse in diuinitatem in vino significatā / vel quia vinum in hoc loco Christum significat: qui nulla eget benedictione: aqua populum secundū

De patena et eius mysterio.

De aque mysterio.

Modus ordinarius.

Alud Apocal. xvij. Aque populi sunt et gentes qui in hac vita nequit esse sine peccato: propter quod indiget benedictione dei: ut reddatur dignus ad vni onem cum Christo. Pusillum autem aque imponendum est: ita: quia a vino absorbeatur et vini sapore retineatur: ad significandum quod populus seu ecclesia debet incorporari Christo non Christus ecclesie. Unde augustinus: Non tu mutabis me in te sicut cibum carnis tue: sed tu mutaberis in me. In missa vero pro defunctis aqua non benedicitur: ad innuendum: quod ipsi defuncti non sunt de populo seu ecclesia militante: et ideo non benedicuntur tamquam absentes. Sicque calix pro paratus offertur cum oratione, offerimus tibi domine. et significat quod Ihesus tunc paratus ad passionem, se obtulit patri pro totius mundi salute: et sic deposuit calicem super altare cum signo crucis super qua facta est hec oblatio et iterum iam in ministerio perficienda et tunc calicem operit: quia hec oblatio in abscondito cordis fuit celebrata. Deinde dicit orationem. In spiritu humilitatis et animo contrito. et. que fuit puerorum in camino ignis. Danielis. iij. ad significandum quod in camino ignis maxime charitatis et deuotionis et contriti cordis Christus tunc se obtulit cui nos conformari petimus ut scilicet et sic fiat sacrificium nostrum. et. Quo facto dicit orationem. Veni sanctificator pro quo significatur quod Christus subleuatis oculis et manibus in celum: ait. Pater venit hora clarifica filium tuum ut filius tuus clarificet te Ioannis. xviij. Et cum hec dixisset. Turbatus est Ihesus spiritu et dixit. Amen dico vobis: quia vult vestrum me traditurus est Matthei. xxvi. Et aduerte quod secundum ecclesie Romane consuetudinem. hic hac oratione dicta videlicet Veni sanctificator munera ipsa in altari collocata: in summis festis et maioribus duplicibus in summa missa celebrans incensat ac thurificat/thuriscum incensum in thuribulo super ducit et crucis modum circumducit/quatenus thuris incensio et crucis signaculo omnes dyabolice malignitatis et fraudis conatus exerceantur: ne contra celebrantem vel sacrificium aliquo modo preualeat. Nam de fumo thurificatio bis facta vunctionem domini: qui a Maria Magdalena bis vinctus legitur. Primo pedes. Luce. viij. Secundo caput dum fracto alabastro vnguenti effudit super caput Ihesu Marci xij. et repleta est tota domus odore vnguenti Ioannis. xij. propter quod celebrans vndique totum altare incensat designans quod factum hoc totum vndique resperfit ecclesiam/sicut testatur ipse dominus Matthei. xxvi. Amen dico vobis vbiunque predicatum fuerit hoc euangelium in toto mundo: dicetur quod hec fecit in memoriam eius. Et hac autem vngenti positione/ut Iudas ait: occasionem accepit idem dominice traditionis qua dominus iudeis crucifigendum tradidit: cuius memoria in hoc sacrificio celebratur et de hoc latius in Rationali diuinorum li. iij. in eodem loco. **Modus autem thurificandi hic est. Primum cum celebrans ponit incensum in thuribulo hanc orationem dicit. Per intercessionem beati Michaelis archangeli stantis a dextris altaris incensi et omnium electorum suorum incensum istud dirigetur dominus bene dicere et in odorem suauitatis accipere pro Christo domino nostro Amen. Cum incensat ablata dicit. In censum istud a te benedictum ascendat ad te domine et descendat super nos misericordia tua. Amen. Incensat altare dicit. Dirigatur domine oratio mea sicut incensum in conspectu tuo/elevatio manuum mearum sacrificium vespertinum. pone domine custodiam os meum: et postium circumstantie labijs meis ut non declinet os meum in verba**

Aqua in missa
pro defunctis
non benedicitur

Quod in sum
mis festis sit
oblatio tu
rificatio.

malicie: ad excusandas excusationes in peccatis. **¶ Quando reddat thuri-
bulum dicit.** Accendat in nobis dñs ignem sui amoris: et flammam eterne cha-
ritatis. Amen. **¶ De ex missali Romano.** **¶ Denique dicta oratione vcz.** **¶ Per lotionē**
ni sanctificator facit sacerdos extremitatum lotionem digitorū dicens. La-
uabo inter innocentes manus meas. rē. **¶ Ista lotio secunda manū / vel extre-**
mitatum digitorū: potest representare lotionem pedum scilicet quando Ihe-
sus in cena p̄cinctus linteis instar serui omnī lauit discipulorū pedes luto-
sos / et coram p̄ditore suo Iuda genuerit p̄cumbens ante male dictos pe-
des veloces ad effundendū sanguinē: quos sanctissimis manibus atrectare
lauare: extergere / et osculari ore suo sanctissimo voluit: fit denique p̄ sacerdo-
tem hec lotio **¶ Cui inquit Gabriel le. xvij.** Ad excitandum se ad internam de-
uotionē ac puritatē / quā principalissime intendere debet. **¶ Unde secundum**
Inno: lauat manus corporaliter / vt mundet actus spiritualiter. **¶ Et Alexan-**
der de aless ait. **¶ Hic moraliter insinuat / q̄ sacerdos: oblaturus hostiā la-**
crimis cōpunctionis lauari debet cōscientiam. **¶ Ps.** Lacrimis stratum meū
rigabo / ne scz indignus accedens ad tantum sacrificium reus fiat corporis
et sanguinis dñi. vt dicitur. **¶ Iad Thozinth. xj.** Est autē hec lotio secunda /
prius enim ad celebrandum se p̄parans in alio loco manus abluit / vt secun-
dū Albertum: qui primo ad missam se parans: se lauet ab iniquitate: modo sa-
crificiū oblaturus quasi ampliori indigens lotionē etiam a venialibus et pec-
catorū se purget reliquijs dicens cum p̄beta lauabo nō iam inter peccato-
res / sed inter innocentes manus meas. rē. et hanc interiorē ablutionem p̄e-
tijt Dauid dicens. Amplius laua me ab iniustitia mea dñe / ac si dicat laui-
sti a mortalibus / laua me etiam a venialibus / quia nemo adeo lotus est vt
nō indigeat lotionē vltiori in tanti sacrificiū oblatione / hoc quoq̄ signa-
uit dñs Joannis. xij. quia cum loti essent apostoli cum accederent ad refe-
ctionem mense dñi paschalis et literalis agni: noluit eis exhibere corpus su-
um: nisi iterato lauaret pedes eorū / quo significata est affectus ablutio os-
cens / qui lotus est non indiget: nisi: vt pedes lauet / et est mundus totus p̄-
parat ergo se secundo sacerdos iterata manū lotionē / non p̄pter timorem
cōtaminationis corporis Christi / quod nulla corporali immundicia contami-
nari potest / vel maculari / cum quia gloriosum: tum quia eo modo: quo est in
sacramento corporaliter tangi nō potest: cū nō sit in sacramento q̄ntitati-
ue seu per modū quantitatis situalis / qui modus ad corporalem contactum
requiritur: vnde solite satagendū est: vt non tam exteriora manū / q̄ interio-
ria mentis inquinamenta purgentur / quia nō tantum inquinat hominē tra-
ctare sacramēta illotis manibus. quantum illotis animabus. Sed cum iam
manib⁹ sacerdos tractare habet sacramēta p̄pter eorū reuerentiā fulgere eri-
ā debet manū corporali mūdicia. Qui ergo hic manus lauant cauere debēt
ne cum digitis sic lotis vertant folia / aut aliquid aliud tanguant / sed omni-
no mūdicos custodiant: et forte p̄pter hanc causam scz vt mundius possint cō-
seruari: qui alias in querendis secretis et folijs vertēdis facile possint cōin-
quinari / in dyocesibus regni huius polonie hec lotio digitorū ante canonē
maiores immediate licet minus cōuenienter vt p̄bat Gabriel vbi supra
fieri consuevit. **¶ Itaq̄ facta lotionē vel omīssa vbi est cōsuetudo sacer-**
dos iunctis manibus ante pectus et inclinatus dicit orationē **¶ Suscipe san-**
cta trinitas: et significat hec inclinatio p̄fundam Christi humilitatē / qua

Modus ordinarius.

exinanivit seipsum formā serui accipiens. Oratio vero hec (que est longa) significat Christi longā orationē / quam ante suam passionē et post edicationē corporis sui per discipulis suis premisit dñs ait. Non rogo ut tollas eos de mundo: sed ut serues eos a malo. Joannis xvij. ¶ Finita oratione osculat altare / in signum qd Christus oscularus est pedes discipulorū post eorū locationem / osculato altari vertit se ad populū dicens. Orate fratres ut meū et vestrum etc. ubi ad suplicandū invitamur ibi orate. ad nos mutue amandum inflāmur / quia fratres: ad quid petendū informamur: quia ut meum et vestrum etc. Et rñdet populus vel minister loco populū: Suscipiat dominus etc. Miratur autem se celebrans / quia ad hec excitat omnes circūquaqz stantes et significat qd Ihesus vertens se ad iudam dixit ei: quid facis fac cito: et iudas accepta buccella exiit cōtinuo vertens se ab austro societatis discipulorū Christi et non rediens: sed girans se ad aquilonē pside societatis iudeorū. Et nota qd hic sub nomine fratres (vt inquit Gabriel) uterqz seipsum cōprehenditur / Quia secundum apostolū ad Gal. iij. Non est masculus neqz femina / omnes enim vos vni estis in Christo. ¶ Secreta autē significat secretam traditionē Christi: et cōsiliū: quod Iudas secreta habuit cū iudeis / quōd eum caute traderet et ipsi caperent sub signo pacis sine turbis. ¶ Tropologicē vero per oblationem corpalem significatur spiritualis oblatio suūpū / que requiritur ex pre offerentis vel offerentiā ad fructuose et digne tantū sacrificitium offerendum / secundū illud ad Ro. xij. Obsecro vos fratres per misericordiam dei / ut exhibeatis corpora vestra hostiā viuentem sanctam deo placentem etc. Quia tamē nulla oblatio est accepta. nisi deus sit cum offerente per gratiam: ideo premititur orando dñs vobiscum etc. vt supra / debet ergo primo quilibet seipsum dño offerre / deinde munera / secundū illud Genes. iij. Resperit dominus ad Abel et ad munera eius: et hoc deuote et hilariter: hilarem enim datorem diligit deus. hñ ad Thozin ix: offert autem seipsum quando pponit ex toto corde quantū potest seruire deo: et ppter deum offensas omnes remittit primo. Secundū illud Mathei v. Si offers munus tuū ad altare et ibi recordatus fueris etc. Debemus ergo per feruorem caritatis. contritionē cordis: et castigationē corporis nos ipsos Christo conformari per nobis offerenti ad que inducimur per gestus celebrantis et orationes deuotas. de illis autē qd hic alias habet orationes et ritus diuersos dictum est supra circa principii. ¶ Circa vero materiam offerendorum animaduertendū est / qd materia offerenda debet esse panis / et vitis vinum nō acetum / alias nihil fieret et cōmitteretur idolatria. Eius enim huius sacramenti / est resectio: que ad sui integritatē cibum et potum conuenientes requirit. Significatio etiā eius est duplex vna passio Christi: in qua sanguis fuit seperatus a corpore. Alia est cibatio anime / et ppterea ppter cōuenientiā vsus / et significationis duplex exigebatur materia. Sed qualis debet esse panis. Rñdetur breuiter qd debet esse triticeus. Secundū Scotū in iij. dist. xj. et cōmuniter theologos / debet esse szimus nō euaporatus seu putrefactus quia ppter hostiensis / et cū eo Panormitanus in capitulo pmittimus de sen. exco. dicit sacerdotem nō debere custodire seu seruare eucharistiā vltra vnā septimanā ne putrescat / quia tunc desineret esse corpus Christi: ex quibus verbis hostiensis et panor / patet qd debet esse vnius septimane ad

Per secreta
orationē quid
significatur.

De materia
offerenda.

maximū: et facit textus. b. c. p. mittimus qui permittebat olim tempore interdicti semel in ebdomada celebrare p. consecranda infirmis bestia/quasi ultra vna ebdomada non deberet referuari: sed singulis septimanis debet recenseri: hodie vero quolibet die potest et debet/ vt ante celebrari/ secundum modificationē. c. Alma de sen. exco. li. vi. Videtur ergo in periculo esse qui pluris quā vnius septimane oblata in corpus Christi consecrare presumit. Nō est consulendum talibus/ vt a Romana ecclesia panis cōfectionē recipiant: aut a sede metropolit. Ecclesia autē cathedralis Tracouienf in duabus ebdomadis panem nouū conficere solet. Item illud rubricā quod de dāda manipuli sumitate offerentibus ad osculandum loquitur: vbi cōsuetudo talis non est minime est tenendū/ ne scandalum aliquod/ vel fastidium generetur/ sacerdosq; a cōtinuatione diuini distrahatur officij.

Peruenio in conclusionē vltimē secreta ad verba. Per omnia secula seculorū, exclusiue, celebrans stans in medio altaris, de positis super eo hinc & inde manibus extensis, dicit cōueniēti voce & intelligibili prefationem sequentem, que cōis est omnibus missis, etiā defunctorū, nisi spetialis habeatur, & vbi spetialis p̄fatio habetur illa dicitur tam in festo, q̄ infra octauam, si octauā habeat, etiā si infra ipsam octauā agatur de dominica vel aliquo alio festo spetialem p̄fationē nō habente. Si vero, ipsum festum de quo infra octauā agitur habeat spetialem p̄fationem, illa spetialis dicitur, ommissa p̄fatione octauæ, nisi in missali aliter ordinetur. In missa quoq; votiuā dicitur p̄fatio p̄pria illius diei vel festi de cuius votiuā agitur si dies ipsa vel festū p̄fationē p̄priad habeat.

Per omnia secula seculorū: R. Amen.

Dominus vobiscū. R. A. t. cū spū tuo. Manus extensas eleuat dicens.

Sursum corda. R. N. abemus ad dominum.

Gratias agamus domino deo nostro. Quod dicendo iungit manus antepectus: et caput deo inclināt. R. Dignū et iustum est.

Eleuatis & extensis vt prius manibus, psequitur p̄fationem sequentem si non habetur alia p̄pria.

Uere dignū et iustū est equū et salutare: nos tibi semp et vbiq; gratias agere: dñe sancte pater omnipotens eterne deus per Christum dominum nostrum.

Quod dicendo caput deo inclināt, tum extensis vt prius manibus psequitur.

Per quē maiestatem tuā laudant. angelica adorant orationes: tremunt potestates: celi celozq; virtutes: ac beata seraphin socia e-

Modus ordinarius.

gultatione concelebrant: cum quibus ⁊ nostras voces: vt admitti
iubeas deprecamur supplici confessione dicentes.

In suis manibus ante pectus voce mediocri dicit.

Sanctus. Sanctus. Sanctus. dñs deus sabao th. Pleni sunt celi ⁊
terra gloria tua. O sanna in excelsis.

*Manu dextra pducendo signū crucis a fronte ad pectus se
ipsum signat dicens.*

Benedictus qui venit in nomine domini. O sanna in excelsis.

Dicta secreta consequenter eandē cōcludit sacerdos alta ⁊ expressa voce
p quod populus ad deuotionē ⁊ attentionē excitat. **U**bi sciendū est q si
nis secreta: est initiū prefationis/ p quod insinuat: q **T**ristis: est lapis an
gularis/ quē re pbauerunt edificantes: iudeos videlicet cōtinēs ⁊ gētes ⁊
dicendo: p omnia secula seculorum. ⁊. **S**acerdos manus depressas te
net: donec dicat: sursum corda. **P**rimo ad deuotandū/ q omne cogitatum
temporalem deponit/ ⁊ se totaliter deo committit/ imolationi dītraxat tota
mente intendēs. **S**ecundo manus deponit: cum enim tunc ad cordis eleua
tionē ⁊ ad gratiarum actionem inuitat/ ⁊ eleuationē cordis p contemplatio
nem pcedere debeat exercitiū bone operationis: quā manu depressio signi
ficat: vt dicit **R**ationale: **U**el ideo manus deponit ⁊ postea eas eleuat: vt sic
gestu ostendat corda nostra ab infimis ⁊ terrenis ad celestia leuata de cōse.
dis. j. c. **Q**uā ppter quod populus vel minister loco populi respōdet habem⁹
ad dominū: quod pfecto dignum est/ vt scilicet in celestibus cor toto desi
derio habiter: vnde tam sublimia dona expectat: ne in puerbiū illud incidat
Appropinquat populus iste ore suo ⁊ labijs suis glorificat me. cor autē eius
longe est a me. **E**ase xxix. quod timendū est in plerisq verificari: qui alta
voce respondent/ habemus ad dominum. **E**t in inferioribus pstrati obse
ra tractent/ ad terrena inbiant secundum sua desideria/ quibus diligunt
carnem ⁊ mundum. **D**einde sacerdos attollit se ipsum ⁊ populi ad agen
das gratias per confessionē diuine laudis dicens. **G**ratias agamus. ⁊. aga
mus dicit seipsum populo coniungens/ quia vni⁹ doni corporis scz ⁊ sangui
nis **C**hristi sunt participes quo in vnum corpus mystici vniuntur omnes de
vno pane ⁊ vno calice participantes/ vnde dicit. j. ad **C**horin. x. **U**num cor
pus multi sumus omnes/ qui de vno pane ⁊ vno calice participamus. **G**ratie
autem: ad quas nos monet sacerdos/ aguntur: quando dona dñi/ digne pci
piuntur: discretē cognoscunt: ⁊ magna deuotione in ipsum referuntur: huic
monitioni seu exhortationi populus vel minister loco populi respondet assen
tiendo dignū ⁊ iustū est/ dignum quantū ad ipsum deum: quia ipse dñs deus
noster. **I**ustum quantum ad nos: quia nos populi eius ⁊ oues pascue eius.
Deinde sacerdos ap pbās responsonē populi dicit. **V**ere dignū ⁊ iustū
est. ⁊. **C**uius assignat duplicem rationē. **U**nam diuine perfectionis excellen
tiam quia dominus sanctus pater eternus deus. **S**ecundam angelicam scz
laudem/ cui additur p coniunctione vocum nostrarū angelicis laudibus de
uota supplicatio. **S**ubiungitq̃ communis angelorū ⁊ hominis adorande tri
nitatis excelsa laudatio cum dicit/ **S**anctus: sanctus: sanctus. ⁊. **E**t cōclu
ditur vltima secreta/ vel secrete alta ⁊ clara voce ad significandum/ q cum

celebrande Misse. Foli. rrrviii

Judas p[ro]ditor exisset dixit Ihesus, Nunc clarificatus est filius hominis et continuo clarificabitur eum pater. Joannis xij. et continuat p[re]fatione[m]: que significat longum et dulcissimum sermonem/ quem Ihesus in cena fecerit que cōscripsit Joannes euangelista eiusdem: xij. et xv. dicens autē Benedictus: qui venit. et. Signo crucis sacerdos se. signat/ quod et circumstantes facere debent ad significandū: q[uod] Christus p[er] crucem triumphauit: et benedictionem nobis dedit valedicens discipulos/ et non nisi p[er] crucem dare ordinauit/ ad quā sustinendā hymno dicto/ exiuit in montē oliueti Mathei. xxv. et tantū de prima sacratissime missę p[re]te vitā christi atē passionē representante. Sequitur canon in cuius prima parte sanguinis Christi prima effusio/ et ea que acta sunt apud Annā primum/ et Cabipham: ac tandem hora prima apud plerumque commemorantur.

Manibus iunctis sup[er] altare positis, stans ante medium altaris versus ad illud, eleuatis ad deū oculis & sine mora demissis capite inclinato dicit secrete.

E igitur clementissime pater per Ihesum Christū filium tuum dominum nostrū supplices rogamus ac petimus. Osculatur ante se altare: erigit se et stans eleuatis et iunctis manibus atē pectus dicit. Et accepta habear et benedicās. Deetra manu ter signat comuniter sup[er] hostiam: et calicē dicens. Hec do. Na. Hec mea. nera: hec sancta. sacrificia illibata.

Hic secundum sensū literalem magis principalem et intentum est secunda pars sacratissime missę/ in qua p[er] multa signa et inditia Christi passio amarissima declaratur. Circa quod primo: Notandum est/ q[uod] hec pars habet quatuor nomina. Dicitur em̄ primo Canon id est regula: quia significat passionē Christi/ qua docemur: quomodo nos oporteat regulariter ambulare. Nam (vt inquit paulus) p[er] multas tribulationes oportet et nos intrare regnum celorum. Vel quia non solū regulariter efficit consecrationē: p[er] sua verba/ sed etiam regulariter representat passionē Christi amarissimā/ secundū ordinem p[er] omnia sua signa. Secundo nominatur hec pars/ Secretū: quia submissa voce atq[ue] secreta p[er]ferri debet/ ne tam sancti mysterij verba manifeste plura p[er] quotidianum vsum vilescant/ et a laicis etiā in locis p[ro]phanis irreuerenter p[ro]nuncientur. Vel dicitur Secretum: quia verba ista secretissimam habent virtutē scilicet q[uod] transmutant ea/ que distant in infinitū. Tertio vocatur actio p[ro]pter sacra mysteria/ que in ea aguntur. Quarto dicitur sacrificiū/ et hoc a sua parte digniori/ p[ro] hunc enim canonē: ex pane et vino cōficatur sacrificiū salutare/ sacrificiū laudis/ sacrificiū iustitię/ quod sacrificiū iubet nos offerre p[ro]p[ter]ta in vera spe/ charitate/ et dilectionis dicens/ Sacrificate sacrificiū iustitię et sperate in d[omi]no. Secundo sciendū et notandū ē: q[uod] due sunt nature in Christo: Una est diuina: secundū quā nihil passus est/ nec pati potuit/ cum sit inuariabilis. Alia est natura humana/ quā in se ex parte p[ro]pter nos assumpsit ab intrinseco: secundū quam maximam passionem et amarissimā mortem sustinuit/ quam vnq[ue] aliquis hominum passus est aut pati potest in p[re]senti vita. Quod patet ex hoc: quia Christus sup[er] omnes

Due nature
sunt in Christi.

Modus ordinarius.

mortales fuit excellenter bene cōplectonatus. Nam fuit castissime & purissimē virginis filius / & eius sanctissimū corpus fuit formātū admirabili virtute diuinā / & operatione spiritus sancti de purissima Maria idest de purissimis immaculatis & mundissimis guttulis sacratī sanguinis intemerate & precelle gloriose virginis marie / vt Damascenus dicit: & similiter magister sententiarum in ij. dist. ij. & ideo quanto Christus dominus a natura nobilior / purior: sincerior: delicatior: & in omnibus sensibus dispositior fuit cunctis ceteris hominibus / tantum quodlibet tormentum in sua p̄iosa carne causa- bat valde maiorem dolorē / q̄ in alio humano corpore qualicūq̄. Cum ergo tormenta Christo illata fuerunt nō pauca: aut parua / sed multa: & magna nimis / cōstat q̄ in eo intensissimū causabat dolorē. Ideo ipse dicit p̄ prophetam. *Trenorum. s. Vos omnes / qui transitis p̄ viam: attendite & videte: si est dolor similis: sicut dolor meus.* In quibus quidē verbis Christus hortatur omnes fideles ad diligenter inspicieūdū oculis cordis: vt deuote meditandum magnitudinem & grauitatē sue passionis / tam quo ad tristitiā interiorē / q̄ quo ad dolorē exteriorē / & ipsius excelsam super omnes huius mundi passiones. Sed quia eandem passionē sponte sustinuit ex obedientia paterna / & p̄ salute & redemptione nostra. Iuxta illud oblatus est / quia ipse voluit. *Esaye. liij.* Ideo cōuenientissime fuit: vt sacrificium sanctissime passionis & preciosissime mortis Christi in hoc sacratissimo missę officio p̄ ageretur: & nobis cōmemoreretur. **T**ertio notādum q̄ in hac parte sacratissime missę aliud verba / aliud signat & gestus pretendunt. Nam vt dicit In no. Verba principaliter pertinent ad eucharistiā cōsecrandam: Signa vero ad historiā dñice passionis recolendā. Cui concordat beatus Thomas p̄te. ij. q. lxxxiij. dicens huius crucis signa / quibus signatur sacrificiū non fieri dumtaxat ad cōsecrandam hostiam / alioquin post cōsecrationem fieri nō deberent / sed principaliter ad modū & ordinē dominice passionis representandam. Signatur autē cōuenienter modus / & ordo passionis Christi p̄ signa crucis / quia in omnibus articulis passionis / & signanter hic expressis cruentum quendā singulārē sustinuit / & tandē passionē omnē in cruce consummauit. Unde & non sine diuina p̄uidencia creditur factū / vt canō ipse ab ea littera inchoat: que crucē plus ceteris representat qualis ē littera T ad instar thau formata / vt scilicet p̄ eius inspectionē sacerdos statim in memoriā dñice passionis reducat / tunc ex ordine pagendam: p̄pter quod & ibi expressa ymago crucifigi laudabiliter depingitur. **E**t diuiditur ista pars in quatuor partes principales secundū quintuplicē sanguinis Christi effusionē: que fuit facta primo in sanguinei sudoris effusione. Secunda in flagellatione. Tercio in coronatione. Quarto in crucis affixione. Quinto in lateris apertione. Secūda ibi. *H*ęc igitur oblationē. Tercia ibi. *Qui pridie.* Quarta ibi. *Et memores.* Quinta & vltima ibi. *Demēto etiā.* Quantum igitur ad primū finitū hymno angelico & puerili / ac vbi est cōsuetudo nihil dicēs lorīs q̄tuor digitorū extremitatibus sacerdos capite inclinato & manibus positis in altari incipit canōnē: cōmemorans illam pfundam inclinationem / vel potius corporis p̄strationem: quā fecit Christus in monte oliueti / quando factus est sudor eius sicut gutte sanguinis decurrētis in terrā. *Luce. xxiij.* & sic inclināte humiliter cū pauore & tremore instar Christi in monte oliueti oīa

In canone aliud signa aliud gestus pretendunt.

Diuisio huius secunde partis missę secundum sensū literale & hystoricū

do dicit. Te igitur clementissime. **et.** Et est sensus verbalis. **O** clementissi-
me pater: qui clementer/ admissisti voces nostras cum angelis: ad laudandū
maiestatem tuam: igitur nos supplices (id est humiles/ et deuoti) rogamus et
petimus te. **Per** Ihesum Christū tanq̃ per mediatorē/ vti id est vt/ accepta
id est grata/ habeas/ et suscipias et benedicas: vt sint idonea tam diuino sa-
cramento: hec dona scz panis et vini te deo nobis donata: et in verū corpus
et sanguinē Christi trāsubstantianda: hec munera a nobis oblata/ hec sancta
sacrificia/ quo ad representationē/ quia representāt corpus et sanguinē Ihe-
su Christi illibata/ id est immaculata. **C**irca hanc litteram est notandum
q̃ in canone dicitur. Te igitur/ ad denotandū continuationem pfationis ad
canonē/ et q̃ nulla oratio inter canonē et prefationē p̃ter sanctus/ est inseren-
da/ nec aliquis actus: nisi vbi est consuetudo lotio digitorum/ et hoc ratione
cōtinuationis: continuat enim canon ad p̃cedentia immediate. **M**ultiplicat
etiam verba petitionis/ scilicet rogamus: et petimus idem significantia/ p̃-
pter exprimere magnitudinem affectus. **I**tem nota q̃ illa tria verba scz
dona munera. **et.** idem significant/ sed diuersis rationibus: Ideo sub diuersis
verbis reiterantur hic: et hoc ppter excitare deuotionē. **Vñ** Innocentius Ber-
monum (inquit) multiplicatio et inculcatio pie deuotionis est excitatio: vel
ineffabilis cōmendatio sacramenti. Et dicuntur dona/ quia Christus fuit
nobis a deo datus. Munera/ quia a Iuda traditus. Sacrificia/ quia a iude
is ad mortē oblati. Et hec dicitur sancta ratione significationis: quia vt
dictum est/ significant corpus et sanguinem Christi/ et illibata ratione offe-
rentis/ quia debet sine macula peccati esse/ qui hec offerre p̃tendit: alias in
dilectum sibi manducat et bibit: vt dicitur. **I. ad** Thoin. **xj.** Et dicuntur ista ver-
ba in plurali hec dona. **et.** ppter diuersitatē spectierum atq̃ substantiarum
panis et vini. **E**t ad hec verba scz dona munera. **et.** tres cruces sunt ad
designandum triplicem Christi traditionē. Traditus est p̃mo erat a patre
ex nimio amore ad nos. **B**rego. **O** mira circa nos tue pietatis dignatio. **O**
ineffabilis dilectio charitatis/ vt seruū redimeres: filium tradidisti/ et hāc
traditionem significat prima crux. **S**ecunda vero crux significat: q̃ traditus
fuit a seipso/ quia p̃cessit obuiam eis ad eum capiendum venientibus et ait
quem queritis/ et responderunt Ihesum Nazarenum/ sed exterruit eos di-
cens. **E**go sum. **I**terū interrogauit eos: quem queritis. **E**go sum. si ergo me
queritis finite vos abire. **et.** **B**ernar: **O** bone Ihesu si me nō plus dilexisses
q̃ te nō dedisses te p̃ me. **M**aiorem charitatem nemo habet/ q̃ vt animā suā
ponat quis p̃ amicis suis. **S**ed **O** Ihesu tu maiorem charitatē habuisti: po-
suisti enim animā tuā p̃ inimicis tuis. **T**ertia crux significat: q̃ fuit tradi-
tus a discipulo suo Iuda/ vñ dicitur. **I**udas querebat oportunitatem/ vt
eum traderet. **M**athei **xxvj.** **O**sculatur aut̃ altare significans fraudulen-
tum osculum Iude/ de quo dicitur. **I**uda osculo filii hominis tradis. **Luce**
xxij. **Q**uo facto/ vt dicit **M**atheus/ accesserunt iudei et manus iniecerunt
in Ihesum et tenuerunt eum. **E**t vt dicit **I**oannes: duxerunt primū ad **An-**
nam. **Q**uod autē sacerdos canonē incipiens oculos eleuat et mor demit-
tit. **E**t rei geste cōmemoratio. **C**hristus enim flexis genibus dirigens orati-
onē ad patrem respexit in celum/ ac deinde oculis demissis cecidit ad ter-
ram/ et factus in agonia plūius orabat: et factus est sudor: eius sicut gutte
sanguinis decurrentis in terram: vt dicitur. **Luce** **xxij.**

Quid p̃ hos
tres cruces si
gnificatur

Osculatio al-
taris quid si
gnificat.

Modus ordinarius.

Extensis manibus ante pectus psequitur.

Imprimis: que tibi offerimus p ecclesia tua sancta catholica: quā pacificare: custodire: adunare: & regere digneris: toto orbe terrarum vna cum famulo tuo **Papa nostro. H.**

Exprimendo nomē pape. Sede vero apostolica vacante **vel ba predicta vna cū famulo tuo papa nostro. N.** omittuntur **& antistite nostro. B.** Specificādo nomē Patriarche, Archiepiscopi vel Episcopi ordinarij sui. Qui si est vita functus, illa verba **& antiste nostro. B.** omittuntur.

Si celebrans est episcopus, archiepiscopus, vel patriarcha **omissis verbis, & antiste nostro. N.** dicit, **& me indigno seruo tuo.** Si autem est papa qui celebrat dictis verbis, toto orbe terrarum, **omissis verbis vna cū famulo tuo papa nostro. N. & antiste nostro. N.** dicit, vna cū me famulo tuo indigno quē gregi tuo pesse voluisti, **& cōtinuant omnes vt sequit. &**

omibus orthodoxis atq; catholice & apostolice fidei cultorib?
Postq; sacerdos deprecatus est deum patrē / vt sua clemētia appositā dona & munera sanctificet / hic specificat p quibus hec ipsa dona & munera deo offerat. & primo petit ea acceptari p tota ecclesia generaliter. Secundo p summis ecclesie capitibus specialiter: ibi. Vna cum famulo tuo. Tercio p omnibus recte credētibus fraternaliter: ibi. Et ouib? orthodoxis. Quarto p quibusdam specialiter: ibi. Memento. Recte quidem offerendum est prius p ecclesia tota / deinde p personis singularibus. Quā bonū cōmune bono priuato & singulari pponendum est / secundū pph. s. Et pcorum Et ppter hoc persone publice in sublimitate cōstitute: a quibus dependet res publica psonis simplicibus pferunt. Hinc Apostolus. s. ad Thimo. ij. Obsecro primū omnium fieri orationes p omnibus hominibus / id est ecclesia: p regibus / & p omnibus: qui in sublimitate sunt cōstituti. Et est sensus literalis vna cum expositione eius. **Imprimis / idest principaliter:** que scz dona & munera & sacrificia: tibi deo patri offerimus / idest sacrificamus p ecclesia tua: idest p congregatōe omnīū fidelīū vinculo charitatis vnita. Sancta: id est cōfirmata / & sanctificata / catholica / idest vniuersali / quā scilicet ecclesia pacificare: idest: vt pacem ab hereticis & scismaticis / ac infidelibus habeat. Custodire idest: a vicijs & demonijs & inimicis: adunare scz: que dispersa est inter pfdos / & regere digneris scilicet in pspersis & aduersis / toto orbe terrarū: scilicet diffusam. Vna idest pariter: cum famulo tuo papa nostro: nomē eius / secundum decretū Gelasij pape exprimendo / & antiste nostro / idest / Episcopo: & debet intentio referri ad ipsum in cuius dyocesi quis celebrat. **Hic in dioce / Romana non debet dicere celebrās p antiste nostro / quia ista dyocesis nō habet antistitem: sed solū papā. Similiter regis nomē nō exprimitur ex eadem ratione. Extra vero dyocesim Ro / secundū pfatam doctrinam apostoli / debet addi: & dici regi nostro. H.** referendo ad eum inter

Textus expositio.

tionem in cuius regno sacerdos celebrat. Deinde subiungitur. Et omnibus orthodoxis idest christianis / qui sub utraque potestate fidē Christi colunt / atque catholicis: idest: vniuersalis. Et apostolice fidei: idest p apostolos fundate. Cultoribus / idest: veneratoribus. ¶ Nota primo q sacerdos gerit typum persone communis / representans Christum / et ideo dicit offerimus / ad vñ notandum / q sacerdos nō tantum / in sua: sed totius ecclesie persona sacrificat: qua ppter nō minus / vel maius pficitur a sacerdote bono vel malo: qd non in merito sacerdotis / sed in verbo cōficatur creatoris. Non enim iniquitas sacerdotis effectum impedire potest sacramēti / sicut nec infirmitas medicī virtutē impedit medicine. Sed tamē si malus: sibi recipit ad eternā dānationem. Si bonus ad vitam eternā. Unde in p̃sa de corpore Christi canit Sumit boni sumunt mali / sorte tamen inequali: vite vel interitus. *Oratio* est malis vita bonis. *et.* ¶ Nota secundo / q nomen p̃prium. Pape. Episcopi: et Regis: extra dyocēsim Romanā exprimi et specificari debet: vt attētiō certior et particularior fiat applicatio huius sacrificij his: qui singulariter cura nostra habet: et p nobis redituri sunt rationē: et hoc insinuat litere posite in Canone / alias frustra poneret Pape nostro. *N.* Hoc autē intelligendū est / vt inquit Gabriel / q nemo celebrantiū ex contemptu nomē pretermittere debet. Si enim celebrans nomē p̃prium non crasse ignorauerit / vel legendo canonē nō occurrerit / et ita sine nominis expressione orauerit / non estimo illum peccatum incurere / nec oportet p rememoratione nominis sacerdotē diu tardare / ne cōfusio tedium aut scandalū in populo orietur et p̃prie mentis distractio causa vitandi maioris periculi caueatur. Hec ille lectione. *xxij.* ¶ Nota tertio q hec oratio: quam sacerdos dicens stat recit / et humiliter ante altare: significat / q postq Christus captus est et durissime ligatus / quia vt inquit sanctus Bernardus / tantū eum anxiauerit / q ex sudore sanguineo / qui adhuc ex nimia anxietate moris defluebat p totā fatiē eius: et os suū: et ex sputis iudeorum: quib⁹ illitus fuit in genis ac ex colli eius: constrictione / omnino suffocatus fuisset / nisi diuina virtus eum ad vltiora p nobis toleranda reseruasset / tanq latro cum gladijs et fustibus ad Annā primo adductus ibiq ad maxillā accerrime percussus / stetit patienter rollens cum magna mansuetudine et humilitate / et tranquillitate / dominus rēdit et dixit. Si male / idest sc cōtra veritatē locutus sum / Hic enim male loquitur: qui cōtra veritatē loquitur / testimonij prebe de malo. Si autē bene / cur me cedis. q. d. impunit⁹ debet esse / qui bene loquit.

Significatio

Memento om̃e famulorū famularūq tuarū.

Brans in quiete, manibus iunctis, & vsq ad iaciē, vel pectus
put sibi magis placet eleuatis, agit cōmemorationē viuorū
Christi fidelium ad suā voluntatē, eorū tamen nomina nō est
necesse q exprimat, sed solū in mente eorum memoriā habet
at, potest tamē celebrans si p pluribus orare intendit (ne circū
cūmstātib⁹ sit molestus) iāte missam. In animo suo pponere
om̃s illos tā viuos q defunctos, p quibus in ipsa missa orare
intendit, & in hoc loco generaliter vnico cōtextu ipsorū vis

Modus ordinarius.

Uorum cōmemorationē agere, quibus ante missam p̄posuit
in ipsa missa suis orationibus subuenire, qua facta seu habita
demissis & extensis manibus vt prius continuat.

Et omnium circumastātiū: quorum tibi fides cognita est & nota de
uotio p̄ quibus tibi offerimus: vel qui tibi offerunt hoc sacrificium
laudis p̄ se: suisq; omnibus: p̄ redemptione animarū suarū: p̄ spe sa
lutis & incolūitatis sue tibi reddūt vota sua eterno deo viuo & vero
cū specialiter sunt orationes p̄ quibusdam personis coniunctis & cir
cumastātibz. Et est sensus vna cum expositione litere. **D**ñe memento idē
miserando recolle / nō q̄ aliqua obliuio caderet in deum / ideo dicimus **D**e
memento: sed sicut illorum obliuisci dicitur: quos sua gratia nō visitat / vt dī
cit Innocentius: Sic & deus dicitur scire hos: & noscere illos / quos visitat
sua gratia. & quos approbat. **M**emento igitur famulorū / idest seruorum.
Famularum: idest ancillarum / p̄ tuā gratiam eos visitando colentiū te / p̄
fidem catholicam. Et omnium: idest singulorū. Circumastātiū: idest audien
tium missam: secundum modum dictū superius. Quorum scilicet audientiū:
fides tibi cognita est: idest / tu solus scis / qui recte credunt. Et nota: idest
aperta. **D**euotio: idest qui habent charitatem / & qui deuote te diligunt co
gnoscis: eo q̄ nīhil te latet. Qui tibi offerunt / scilicet circumastātes fideles
p̄ p̄sonā sacerdotis. Hoc sacrificium: idest oblationem. Laudis: idest in quo
specialiter laudaris. Vel dicitur sacrificiū laudis: quia est omni laude digni
ssimū eū ad salutē p̄ nullū vnq̄ fuit sacrificatum nisi p̄ illud. **P**ro se scilicet ip
sis. Suisq; omnibus scilicet cōsanguineis: affinis / familiaribus / amicis / &
benefactoribus. **P**ro redēptione animarū suarū: idest remissionē peccato
rum. quibus anima captiua tenetur. **P**rouerbioz. v. Iniquitates sue capi
unt impiū & funibus peccatorū suorum constringitur. Quibus remissis re
demitur. **P**ro spe salutis scilicet eterne obtinēde. Et incolumitatis: id est sa
nitate corporis consecrāde vel acquirēde: vt eo melius possint tibi seruire &
hanc salutem eternam acquirere / tibi scilicet deo. Reddūt: idest iterū tribu
unt / a quo acceperunt p̄ gratiam. **O**ra sua: idest deuotionē suam / vel desi
deria / & alia bona opera a voluntate libere elicita. **E**terno deo. &c. scilicet
qualis tu solus es p̄ essentiam / & eternam / vitam veraciter cōferens p̄ his
sacramenti gratiam nō sicut dī gentiū: qui sunt manu facti / vel homi
mines mortui vel solum ficti. **N**ota primo: q̄ in hac cōmemoratione p̄ vi
uis tantum debemus rogare / & non est necesse vocaliter eosdem exprimere
sed mente dumtaxat sunt exprimendi / cum deus sit exauditor cordis plusq̄
vociū: vel p̄pter mysteriū significationis de quo infra. Nec nimis magna
memoria debet fieri / & hoc p̄pter cordis distractionem: mentis euagationē
& tedium circumastātiū: sed breuiter debet se sacerdos expedire. **U**n̄ **B**ul
bel. Parisiensis / de breuitate orationis loquens ita dicit. Qui missas adeo
longas fatiūt / q̄ tedio plixitatis sue: corda circumastātiū a gratia deuoti
onis arefcunt / & ipsam refectionē spiritualem: quam in missis percipere debe
rent / in molestie amaritudine eas vertunt: de his igitur potest cōqueri po
pulus circumastās & discere / dederunt in escam meā fel. &c. **E**stultitia igit
huiusmodi sacerdotum hoc est: vt p̄ pugillo deuotionis / que eis in missis tri

Sensus lites
re.

dustr totius populi deuotionē deo auferunt: et p̄ tribus aut quatuor vt ita dicam: lacrimis cōpunctionis: aut deuotionis vasa magna: id est corda deuote et lacrimose orantiū effundant. Vbi ergo breuis debet esse oratio: vbi breuitas eius aliorum deuotioni orantiū militat et deseruit. Nunq̄ tamē p̄licitas et longitudo orationis deo displicet / nisi vbi ipsa p̄licitas alijs impedimentum p̄stat orandi: hec Suisbel. Vñ consiliū dant doctores / vt ante missam / vel si missa cantatur infra Kyrie eleyson aut alias / vbi cōpetenti fuerit: memoriā sacerdos faciat / desiderando ibi ex toto corde: quatenus dñs misereatur istorū vel illorū et omniū. Deinde hic in memoria canonis faciat in generali ipsam memoriā duobus vel tribus sp̄tialiter in corde exp̄ssis / taliter videlicet cōmemorando. **Memento** dñe famulorū famularūq̄ tuarū. **N. et R.** et illorum / quibus nosti me obligari: et in eo gradu in quo me nosti obligatū esse: et eorum: quorum prius sp̄tialē habui memoriā. Hec est generalis memoria: que hic sufficit exp̄ssis in corde sp̄tialiter duntaxat: p̄ quibus tunc celebrat. **Ultū** autem laudabile et decens est / q̄ sacerdos seruet personarū cōmemoratiū ordinem / vt vcz sic cogitet. **Memento** primo mei indigni sacerdotis gratiam mihi tribuendo / vt hoc sacrificium laudis valeam digne et fructuose offerre tibi deo / et omnibus sanctis tuis ad honorem: p̄ me et omnibus / p̄ quibus tenor ad salutē et p̄speritatē. **Secundo** parentum tam carnaliū / q̄ sp̄tualiū: fratrū: sororum: et omniū cōsanguineorum. **Per** parentes intelligas: patrem: matrem: auos: pauos: attauos: auiam: pauiam. et. tam ex parte patris / q̄ ex parte matris ascendentes / sic et cōsanguineos. **Tertio** benefactorum in genere: in sp̄te istorū. **N. et R.** tri buendo illis iuxta tuam sanctā voluntatē / atq̄ eorum corporis et anime necessitatē. **Quarto** inimicorū / et malefactorum: iudeorum / et gentiliū ceterorūq̄ infidelium: vt et virtute huius sacrificij corda eorū illuminētur: et ad penitentiam conuertantur: his sic mente cogitaris. Deinde vltērius p̄cedēdo ore exp̄ssimē dicat / et omniū circumstantiū. et. **Ex** quo patet q̄ salubre sit missarū solennijs fideliter et deuote interesse: cum et p̄ his sp̄tialiter oretur et offeratur. **Circumgirantes** autē et cōfabulātes: non solum earū participes non sunt / sed et grauiter peccant: sancta violantes: se negligētes et alios tanq̄ dyaboli impediētes. **Aug.** Qui ad ecclesiam veniens hoc fecerit / ibi se vulnerat / vbi se orando sanare potuerat. **Hec** ille de tempore in sermone. cccv. vbi de hoc vide plura. **Nec** satis faciunt p̄cepto de audienda missa vsq̄ ad benedictionē diebus dñicis et solennijs: debent ergo stare / vel flectere in quiete et silentio: animaduertendo / et cōsiderando que dicuntur: canuntur: et representantur in ritibus / vestibus sacris / et ordine orationum. et. debet etiam intentio referri ad eos: qui circumstant mente et deuote / licet corpore nō possint interesse iustis et rationabilibus causis impeditis.

Item nota: q̄ hoc silentium sacerdotis seu memoriā viuorum: significat q̄ postq̄ Christus de domo Anne ductus et presentatus Cayphe / ibiq̄ maioribus iniurijs illi illatis ac diuersis falsis testimonijs p̄ falsos testes pductis siluit / et tanq̄ agnus innocens et mansuetus tacebat. **Qua** p̄pter Cayphas ex impatientia surgens ait ad Ihesum. Nihil respondes ad ea: que isti aduersum te testificantur. **Vel** hoc silentium sacerdotis in memoria diuersorum gradus statū tacite cōmemorantis representat / q̄ Christus illa nocte apud Caypham diuersa sup̄litiā et acerrima p̄ totā noctē passus est: de

Dado qualiter in memoria sit seruandus.

q̄ confabulantes seu murmurantes in ecclesia grauius peccat.

Quid p̄ memoriā significatur.

Modus ordinarius.

quibus tacent et silent euangeliste. Hieronymus passio: inquit: Christi: quā illa nocte sustinuit nunquā erit manifesta: nisi in die iudicii. Hec autē omnia scz que dominus passus ē in domo Cayphe: vt inquit Albertus magnus dñs maiestatis sustinuit: vt nobis formā daret humilitatis et patientie: et nos sue charitatis obligaret.

Stans eodem modo dicit.

Cōmunicantes et memoriā venerātes: Imprimis gloriose semp virginis Marie genitricis dei et osi nostri Ihesu Christi. **Inclinat caput deo et psequitur.** Sed et beatorū apostolorū: ac martirū tuorum, Petri et Pauli. Andree. Iacobi. Ioannis. Thome. Iacobi. Philippi. Bartholomei. Mathei. Simonis. et Thadei. Vini. Eleri. Clementis. Sicti. Cornelii. Cipriani. Laurencii. Erisogoni. Ioānis. et Pauli. Cosme. et Damiani. et omnium sanctorū: quorū meritis precibusq; concedas: vt in omnibus ptectionis tue muniamur auxilio per eundem Christum dominum nostrum. Amen.

Sensus litera.

Hic sunt memorie aliquorū sanctorum: et inuocationes p suffragijs eorūdem. Et est sensus vna cum expositione textus. Nos superius cōmemorati. Cōdicantes: idest in vnitāte fidei sumus cum sanctis hic in via: quia picipamus cū eis in fide: et quod ipsi habuerūt: et quod ipsi crediderunt et nos credimus indubitanter. Vel cōdicantes scz in vsu et oblatione huius sacrificij cum sanctis: qui eo mediante salutem cōsecuti sunt: et etiam p cōtinuationem: quia ab ipsis dum vixerunt cōionem et vsum huius sacrificij accepimus. Actū. ij. Erant perseuerantes in doctrina apostolorū: et cōdicatione fractionis panis: et in eadem fide: et spe: quam ipsi habuerunt obiectiue. Et subiungitur memoriā venerantes: scz omni veneratione dignā: precipue in hoc sacrificio p eorum patrocinio implorando. Imprimis: idest p omnibus sanctis: quia sanctorum sanctissima: pcellens omnes etiam angelos gratia et gloria: p cuius manus mundissimas hunc panem angelorū accepimus: gloriose scz anima et corpore: gloriosior: residens post Christum: et cunctis sublimior in regno glorie. Semper: idest ppetue virginis Marie. Genitricis idest matris. Dei et domini nostri Ihesu Christi. Sed et beatorū apostolorū et hoc ideo: quia ipsi nobis tradiderunt formā et ritum offerendi hoc sacrificiū ac martirum tuorum: qui effusione sanguinis sui tanq; testimonio pbauerunt. Et nominantur duodecim apostoli: et duodecim martires: qui p testamento dei et testimonio fidei duodecim articulos sua corpora tradiderunt. Quare autem illorum sanctorū et nō aliorum nomina inserta sint Canonē cōpositum ex spetiali dei instinctu et ordinatione: in cuius signū referunt: q aliqui patres ex singulari quadam deuotione: quā ad certos sanctos habuerunt: ipsorū nomina studuerūt apponere: et quorūdā iam appostorum remouere. Sed transacto die in crastino: reppererunt illos delectos et priores aureis literis inscriptos. Quia ppter decetero nullus debet esse tante audacie: vt velit aliquid circa huiusmodi immutare. Deinde sequitur Et omnium sanctorum. Quorum meritis et precibus: idest intercessionibus Nam iuxta Hieronymū hec clausula apponitur: quia festiuitas omnium san-

etorum singulis diebus celebrari non potest. Tum secundum Eusebium in quolibet die amplius: q̄ quinq; milia sanctorum festa cōcurrāt: excepto die Kalendarum Januarij: quo intendebant gentiles epulis et solemnitatibus: et non ad martirisandū sanctos. Sequitur vt muniamur/idest p̄regamur: auxilio tue p̄cectionis in oībus scz operibus: orationibus: actionibusq; nostris. Concludit tandē: hec oratio: p̄ eundē Christū dñm nostrū. rē. q̄a sicut p̄ ipm oīa facta sunt: sic et oīa p̄ ipm termināda. Cui cōclusioni: sicut et alijs addit. Amē: nō obstat motiuo quorundā cōtrariū dicentū: vel eos possumus soluere intelligendo: q̄ līj. Amē. bic et in sequentibus dici nō debet: verū est a ministro. A sacerdote tamen debet dici. Et quia et sic inuenitur in veteribus missalibus: et est de ordinatione ecclesie: vñ minus rationabiliter faciunt/qui bic et in sequentibus nituntur missalia corrigere līj. Amen delentes aut illud subtrahētes legēdo Canonē. Hec aut oratio representat: q̄ post q̄ dñō a media nocte vsq; mane scz ad horam primam illussissent. et afflicto co vigilijs verberibus: et sputis atq; illusionibus. Mane facto idest prima hora ortus solis cōsilio inito aduersus ipsum dñm Ihesum et conclusio: vt eū mortuū traderent dñe vinctum duxerunt de domo Cayphe p̄ plateas vidēte eū sua matre a discipulis derelictum cōsputum. rē. ad domū Pilati corā quo stetit de multis accusatus. Et nota q̄ in aliquibus diebus sit additio ad hanc orationem cōcantes/sicut ad sequentem vcz. Hanc igitur et hoc ex privilegio et speciali ratione aliquorū magnorum festoꝝ secundum exigētiā/p̄t̄ patet in missalibus. De quo nota versus. In Pascha. Penthe. Con. dicitur octo diebus. Solo die vno. Nat. Ep̄. dicit. Ascen. Sequit̄ Secunda pars canonis in qua cōmemorantur que acta sunt apud herodem et tandem apud pilatum/qui volens dimittere Christū dedit iudeis optionē/quē sibi dimitti vellent: an Ihesum vel barabam/sperans Barabā p̄pter eius malitiam et homicidiū non petendum sed in hoc nō p̄fecit. Deinde p̄cessit ad flagellandū vt sic p̄p̄o satis faceret et posset dimittere Christū

Minister accendit intortutium, quod erectū in dextra manu retinēs & conuenienter eleuans, genuflectit in gradu, vel in terra p̄ dispositione loci, retro celebrantē, qui dictis p̄missis extendit manus versus oblata dicens secrete.

Amē legi debet in orationum cōclusionibus.

Significatio

Hanc igitur oblationē seruitutis nostre: sed et cuncte familie tue quesumus dñe: vt placatus accipias: diesq; nostros in tua pace disponas: atq; ab eterna dānatione nos eripi: et in electoꝝ tuorū subeas grege numerari. Per Christū dñm nostrū. Amen.

Ista est secunda pars principalis Canonis: in qua postulat dei patris benigna placatio/et huius sacramenti cōsecratio et secundū hoc ista pars subdividitur in duas partes. In prima postulat dei patris benigna/ vt dictum est/ placatio: vt sic placatus acceptet nostra sacrificia/ et det nobis pacem/ et vt liberet nos de massa/ et congregatione damnatoꝝ: et numeret nos inter electos suos. Secunda ibi. Quam oblationē. rē. Et est sensus literē iste. Quia sancti tui domine/ quorum cōmemoratio iam acta est/ nobis ritum et formā huius sacramenti tradiderunt/ ipsumq; offerendo et sumendo gratiam cōsecuti sunt: sic et nos meritis et precibus eorum tua solita p̄tectio

Sensus literē.

Modus ordinarius.

ne muniti confidimus. Ideo illis p nobis sic intercedentibus/rogamus
 cōfidenter: quatenus tu deus pater p Ihesum Christū. d. n. Hanc oblatio
 nem idest oblatum sacrificiū/quam tibi soli deo in vera adoratione nos ser
 ui/et cuncta familia tua/secz militans sub vexillo sancte crucis et cristiane
 militie. Offerimus et impēdimus. Placatus idest mitigatus meritis et in
 tercessionibus sanctorum tuorum approbando accipias/et gratuite accep
 tes/ut hoc sacrificium in diebus nostris idest temporibus vite nostre tran
 quillitatē pacis. Liberationem ab eterna damnatione et cōsortium tuorum
 sanctorū omnium nobis obtineat. Et aduerte q̄ hec oratio quodāmodo est
 cōclusio omniū p̄dictorum/specialiter huius: quod p oblationē huius sacri
 fitij impetrare intēdimus. Ideo dicitur hanc igitur oblationē. **et.** So
 lent quidam ad hanc orationē pfunde inclinari/ad representandum dñi no
 stri Ihesu Christi deductionem a pilato ad herodem: et econverso ab hero
 de ad pilatum: demisso et verecundo vultu: quandoq; ut pye creditur: nō
 nunq̄ in faciem sup̄ terram cecidisse maxime/quando herodes ipsum Ihe
 sum illudum et indutū alba veste et longa tanq̄ stultum ad pilatum remisit
 et ppter longitudinē illius vestis et tabulas cum clavis ferreis in ea pen
 dentes/et ppter impetū iudeorum creditur sepius corruisse in via. Sed se
 cundū **2. Ro.** hec inclinatio fieri non debet: quia sacerdos melius hic re
 cre stando cōfōrari potest Christo/qui tanq̄ agnus māsuetissimus nō ape
 riens os suū ad multa ab herode interrogata coram eo stetit. Cum ergo co
 rā herode Christus nullū signū facere/nec respondere vellet/reputauit eū
 herodes esse fatuus: et desepit ipsum/ac repulit a se/et in signū fatuitatē
 herodis milites induerūt eū veste alba ludica et ligatū veri sorie inter se
 trudēdo duxerūt ad pilatū: ut cum eo faceret sicut vellet:q̄ significat et p
 palmarum versionem versus oblata.

Significatio

Iungit manus ante pectus dicens secrete.

Quam oblationē tu deus in omnibus quesumus. **Dextra manu**
communiter signat ter sup hostiam et calicē dicens. Bene dictā
Ascri ptam: **Ra** tam rationabilem: acceptabilemq; facere di
 gneris: ut nobis. **Semel separatim signat sup hostiā tantū dicens.**
Cor pus. **Deinde sup calicem tantum dicens et sanguis: Ele**
uat et iungit manus ante pectus psequens. Fiat dilectissimi fili tui
domini nostri Ihesu Christi.

Sensus lite
re.

Hic petitur magnum et arduū scz q̄ ex esca materiali: fiat nobis corpus
 et sanguis dñi nostri Ihesu Christi: quod maximū est/et huius gratia in ver
 bo fiat sacerdos ex intima deuotione cū tremore et suspitio: manus suas ver
 sus celum erigit/quasi diceret. O dulcissime pater non dedigneris: q̄ ego
 paup/et inimicus tuus ausus tam magnifica dona a te de celo postulare: q̄
 si rogā a te celum et terram modicum esset: sed postulare a te corpus et san
 guinem fili tui vnigeniti/ut sub tam immūdis manibus crearetur: quis nō
 contremisceret. Et est sententia littere ista. O tu deus pater clemētissime
 In omnibus scz existens. Nos petimus: quatenus hanc oblationē. **Benedi**
ctam: idest cōsecratam/boc est cōsecrare. **Ascriptā:** idest ap̄batam: boc est
 ap̄bare. **Ratam:** idest firmā/boc est firmare et cōseruare digneris. **Ratio**

habilem / idest diuine rationi ⁊ voluntati cōformem. Et acceptabilem tibi
 hostiam vel sacrificium: ita / vt ad nostram salutem panis ⁊ vini fiat corpus
 ⁊ sanguis dñi nostri Ihesu christi. Sed, d. a. Hec sacramentum per certitu-
 dinem operatur virtus diuina / superflue ergo sacerdos petit huius sacra-
 menti pfectionem. Cū dicit quā oblationem, ⁊c. Rñdetur secundū sanctū
 Tho. ii. q. lxxxiij. q. efficacia verborū sacramentalium impediri potest p in-
 tentionē sacerdotis / nec tamē est inconueniens / q a deo petamus: id quod
 certissime scimus ipsum facturum: sicut Christus Joannis: xv. petijt suam
 clarificationē. Non tamen videtur ibi sacerdos orare / vt cōsecratio impleat
 sed vt nobis fiat fructuosa. Unde signanter dicit vt nobis corpus ⁊ sanguis
 fiat / ⁊ hoc significant verba que pmittit dicens. Hanc oblationē facere dī
 gneris benedictam / secundum aug. idest p quam benedicimur / scz p gratiā
 ascriptam p quam in celo ascribimur. Rata scz p quā in sanctis Christi cen-
 seamur. Rationabile: idest p quā a bestiali sensu exuamur. Acceptabile: idē
 p quā vt qui nobis ipsis displicemus / per hanc acceptabiles vnico tuo filio
 simus hec ille. ¶ Unde nota primo: quod notanter dicitur fiat deprecati-
 ue ad significandum / q sacerdos sua naturali actiua virtute non operatur
 ad hanc mirabilem cōuersionem: nisi in quantum minister / vel instrumētum
 Unde nō in ppria persona loquitur factio: sed fiat scz virtute omnipotētis
 in cuius potestate est facere hūc transitū substantie in substantiā sicut ⁊ ei sub-
 sunt quantū ad totū est ⁊ nō est / ⁊ hoc cōformiter ad illud Gen. j. Fiat
 lux. ⁊c. Et Luc. j. Fiat mihi secundum verbū tuum. Quia nimirum eadem
 potētia requirit in hac trāsubstantiōne: que in rerū creatione ⁊ verbi incar-
 natione. ¶ Secundo nota: q sacerdos hic facit quinqꝫ cruces / tres super
 panem ⁊ calicē cōiunctim. Quā dicit. Benedicam. Ascriptā: Ratam. Du
 as. Unā sup panē: quādo dicit corpus: reliquam super calicē / qñ dicit san-
 guis. Et representant nobis secundum quosdā venditiōnē iude / que fuit
 maledicta: pscripta: irrita iniqua ⁊ derestabilis. Ideo dicit sacerdos. Sed
 tu deus hanc oblationē digneris facere benedictam: pro qua nos in celesti-
 bus benedicas / Judas deletus est de libro viuētiū: tanqꝫ maledictus: ⁊
 cum iustis nō est scriptus. Ascriptam / p qua nos inter electos ascribas. Ju-
 das se laqueo suspendit ⁊ episcopatu eiꝰ accepit alter. Rata / p quam rati-
 ⁊ certum sit noscere salutis pmissū. Judas exijt cōdemnatus ⁊ oratio eius
 facta est in peccatum. Rationabile / per quā rationabile fiat nostre seruitu-
 tis obsequium. Judas reddit malū p bonis / ⁊ odium p dilectione tribuit.
 Acceptabileqꝫ: per quā reddas nos tibi acceptos. hec quidā. Vel vt Gabri-
 el dicit: cui concordat Rationale / p tres cruces sup ablata ⁊ calicem con-
 iunctim factas designatur Christi venditio facta tribus psonis / scz sacer-
 dotibus / scribis: ⁊ phariseis: vel pretiū venditiōnis scz ter decim argente
 ⁊ per quartā ⁊ quintam cruces significantur psonē / venditi Christi / ⁊ ven-
 dentis iude: que quoniam valde diuerse fuerunt in dignitate seperatim sūt
 Alie significantur ab alijs ponitur. Secundū vero literalem ⁊ historicū
 sensum continuādo ad pcedētia. he quinqꝫ cruces possunt significare quinqꝫ
 dolores seu passiones multū penales / quos Christus pult in domo pilati
 postqꝫ ab herode in veste / vt dictum est / ludicra tanqꝫ fatuus adductus e-
 rat: vox ita tercia incipiente seu currēte. Nā p m a crux significare potest quā-
 do iudei maledicti adducunt Ihesum / vt dictum est: ab herode ceperūt.

Quid p has
 quinqꝫ cru-
 ces significa-
 tur.

Modus ordinarius.

Clamare petentes Pilatum / vt ipsum crucifigeret. Secunda crux illa crudelium acclamatione: qua iudei clamabant Barabam dimitti: et Ihesum tolli et crucifigi. Tertia crux immanissimam flagellationem Christi / etiam usque ad confusum. Ita vt a vertice capitis usque ad plantam pedis non remaneret ullus locus sanus. Quarta autem: que est ad verbum corpus super oblatam / et quinta ad verbum sanguis / que est super calicem / que sunt separata significatur / quod in hac flagellatione copiosus sanguis erat a corpore separatus. ¶ Sequitur tertia pars Canonis: in qua / tertia Christi sanguis effusio in coronatione vespere et eaque post coronationem usque ad affixionem in cruce: acta sunt commemorationes.

Inclinat caput deo & tergit aliquantulum pollices & indices super corporale dicens secrete. Qui pridie quod pateretur.

Accipit cum pollice & indice dextre manus hostiam, & eam cum illis, ac pollice & indice etiam sinistre manus tenens, stans erectus ante medium altaris dicit.

Accipit panem in sanctas ac venerabiles manus suas.

Eleuat ad deum oculos & sine mora demittit dicens.

Et eleuat oculum in celum ad te deum patrem suum omnipotens: tibi gratias agens

Tenet hostiam inter pollicem & indicem sinistre manus & dextra producit semel signum crucis super eam dicens.

Bene dixit: fregit deditque discipulis suis dicens accipite et manducate ex hoc omnes.

Discooperit manu dextra calicem seu vas aliarum hostiarum, si sit & cubitis super altare positis, stans inclinato capite. verba consecrationis distincte secrete, & reuerenter perfert super hostiam, & simul super omnes, si plures sunt consecrande, & hostiam suam tantum pollicibus & indicibus tenet dicens.

Hoc est enim corpus meum.

His dictis celebrans hostiam inter pollices & indices super altare tenens, reliquis manuum digitis extensis ac binis & binis simul iunctis & ceteris hostiis si sunt plures consecrate in loco in quo a principio misse sunt posite super corporali, vel in alio calice siue vase dimissis genuflexus eam adorat. Tum se erigit, eleuat in altum quantum commode potest hostiam & populo ostendit reuerenter adorandam, & mox ipsam venerat super corporale reponit unde eam eleuauit, & pollices ac indices non disiungit usque post communionem, nisi quando hostiam consecratam tangere vel tractare debet vt infra dicitur. Tum usque in terram genuflexus hostiam ipsam veneratur, & calicem seu vas aliarum

hostiarū, si sit, sua patena coopit. Interim dum celebrans hostiam eleuat, minister etiā eleuat manu sinistra fimbrias posteriores planete siue casule celebrantis, ac totā posteriorem eius partē ne ipsū celebrantē impediāt in extēsiōne brachiorum.

Tertia est tertia pars principalis Canonis in qua ponuntur verba consecrationem efficiētia: et diuiditur in duas particulas. In prima introducuntur verba cōsecrationis corporis Christi. Et illud representatur quod dominus noster Ihesus Christus in cena fecit. In secunda vero particula ponuntur verba efficiētia cōsecrationē sanguinis Christi: ibi Similimodo postq̃. *et.* Quantū ad primū est sententia talis. *O clementissime pater / dñs noster Ihesus Christus filius tuus prima die pcedente passionē suam hora cene. Accipit panem nondum cōsecratum. In sanctas manus suas. Et eleuatis scilicet secundū humanitatē. Oculis tam mentis / q̃ corporis. In celum: id est versus celū. Ad te patrem suum: scz secundū diuinitatē referens tibi gratiarū actiones. Benedixit id est cōsecrauit. Fregit scilicet speciem panis. Et dedit discipulis suis dicens. Accipite scilicet per fidem. Et comedite p̃ charitatem. Et hoc scilicet corpore omnes. et.* Nota primo q̃ hoc relatiuū qui refert verba vltima pcedentis orationis / in qua premissum est. *O pater clementissime digneris benedicere hanc oblationē: vt ex ea nobis ad salutem fiat corpus et sanguis dilectissimi filij tui dñi nostri Ihesu Christi.* Deinde sequitur qui scilicet dominus noster Ihesus Christus / pridie q̃ pateretur id est pcedenti die anteq̃ pateretur. Tangitur ergo huius institutionis tempus et hora / cum dicitur pridie q̃ pateretur id ē quartadecima die primī mensis. Primus autem mensis dicitur ille: cuius coniunctio primior est equinoctio vernali / secundum notata Burgensis super *Matth. c. xvi.* Et fit quandoq̃ *Marcus:* quandoq̃ *Apulis.* In huius ergo mensis primī a prima die coniunctionis computando / quartadecima die: que erat p̃ma a simonū Christus pascha legitimi comedit cū discipulis suis ad vesp̃rū: post cuius esum sacramentum instituit / In ipsa nocte cōprehensus mane parascēue pasche institute p̃ iudeos p̃ tunc obseruare crucifixus est / vt patet ex decursu euangelistarum: licet lira aliter dicat. tres enim euangeliste vtz *Matheus Marcus et Lucas:* dicunt de legitimo paschate / in cuius parascēue solus Christus cum apostolis / pascha comedit. *Ioannes* autē dicit de paschate instituto: in cuius parascēue Christus in cruce oblatu est / *Iudeiq̃* suum agnū paschalem māducauerunt. vnde textum *Ioannis.* Secūdo nota ibi cum dicitur in sanctas ac venerabiles manus q̃ hoc sacramentū non nisi sanctis et venerabilibus manibus non viciatis / nō pollutis / ac cū summa reuerentia sit tractandum / ppter quod et ab Episcopo crismate vngūtur et sanctificantur. Ne ergo illis sacerdotibus / qui manus cōsecratas ad illicitos et inhonestos vsus pariter et ad tantū mysterium pagendum indifferenter extēdunt / de quibus *Bernardus* ita dicit. In multis multipliciter regnat fornicatio / qui puritatis auctori impuro corde ministrātes nō verentur stare ante angelū domini qui fecit eos medio et disperdat / sed omnino audent agni imaculati sacras cōtingere carnes et intingere sanguinem saluatoris manus suas neptarias et mali-

Sēsus literę

Modus ordinarius.

gnas quibus paulo ante meretrices attraxerunt. Sic et altaria etiam circuire psalmos decantare / cui tamē huiusmodi laus sit execrabilis et oratio fiat in peccatū. **T**ertio nota: quod licet illa verba eleuat oculis in celū a nullo euangelistarum sint expressa / sicut et illud eterni testamētī mysteriū: et plura alia / put dicitur de ce. missa. c. Mathe. Tamen certissime credit factū. Quia siquidem tam de factis / quod verbis / officis premissis euangeliste / que tamē apostoli / vel facto suppleuissē: vel verbo expressis leguntur. Et sane etus Thomas dicit / multa sunt a dño facta vel dicta / que euangeliste non scripserūt / que tamen ecclesia ex traditione apostolorū habet. bec ille. ij. q. lxxij. Testis est Ioānes euāgelista. c. vltimo. Inter que et illud est: quod dñs in cena oculos leuauit in celū / quos quidē leuauit ex multiplici causa. Primo in recognitionē / quod hanc potestatem transubstātiandi: sicut et cetera omnia / accepit a patre / put pater Mathei. xj. Secundo propter arduitatē facti: et dignitatē tanti sacramenti instituēdi. Tertio propter nostram instructionē ut et nos oculos cordis non deprimamus in terram / sed eleuemus in celum / si quod petimus volumus impetrare. Et cōgruū est ut sacerdos Christi se cōformer etiā corporales oculos sursum eleuando in celū reuerenter quatenus per hoc mentis oculus excitatus recognoscat tantū mysterium a domino patre celesti accepisse. **Q**uarto nota circa illa verba tibi gratias agens: quod Christus / ut inquit Chrysostomus / accipit panem gratias egit iam primus passioni: ut nos gratias agamus in flagellis positi / et maxime in celebratione tanti sacrificij. Vñ et sacrificiū laudis appellatur. Et egit quidem Christus gratias deo patri de tanto dono / de tam excellenti gratia / de tā efficaci cibo sacramēto dignissimo: et misterio tā profundissimo. **Q**uinto nota quod illa verba benedixit / fregit: dedit: ad congruū referuntur: benedixit enim panē: et hic fit: crux sup panē / nō quod Christus benedicens panem fecit crucē: sed fit crux ad panē cōuertendum in corpus Christi / qui pro nobis immolatus est in cruce. Tum sequitur fregit scz formam et speciem panis. Et notandum: quod omnia verba: que significant corruptionē: vel attritionē / vel diuisionē: masticationē: et huiusmodi / predicantur de eucharistia: et referuntur ad illas species / que videntur: et nō ad corpus Christi. Deinde sequitur: dedit scz corpus suū. Quale autē Innocētius respondet. Ego dominica sacramēta magis veneranda / quod discutienda pñteo: simplicitas si dei sufficit. Et si dicatur: quod tale dedit quod leuauit. Dedit et iude de vna mensa comedunt petrus et iudas / sed diuersimode / vnus ad salutē: alter ad dānationem. Accipite et manducate. Accipite scz cum deuotione. Manducare scz est ueneratione. Ex hoc omnes hoc nullus euangelistarū addidit de corpore: sed de sanguine bene dicitur bibite ex hoc omnes et creditur ab apostolis esse additū. Et dicitur notanter: ex hoc. quid. lñ. hoc presentat queri potest: vel quid mōstrat / an speciem vel panē vel corpus Christi. Regula est cōmunis sacre scripture: quod frequenter in ea videtur agi de vno / quod tamē agitur de diuersis: ut est illud benedixit: fregit: et dedit. Benedixit panē. Fregit formam vel speciem panis. Dedit corpus. Eodem modo cum dicitur Manducate ex hoc omnes. lñ. hoc: pronomē demonstratiuum ostendit integrū corpus / et illa ppositio: ex inuicem formā diuisam: ut sit sensus. Comedit corpus meum sub forma diuisum. Nam forma seu species panis per partes diuiditur et totū corpus māducatur. **S**exto nota circa verba forme cō-

secrationis: que est. Hoc est enim corpus meum: & h̄ hoc p̄nomen: secundū
 Ricbar/ de sancto victore: in li. de tri: partim demōstrat ad sensum/ & par-
 tim ad intellectū: sub hoc sensu: illud in q̄o hoc transubstantiabit: est cor-
 pus meum. Et sic est demōstratio mixta. Quia sicut ista pp̄o esset vera: & ma-
 gis pp̄ia/ si demōstrando cibum diceret/ hoc est corpus meū: sc̄z illud: in
 quod iste cibus est transmutādus: est corpus meum/ quādo virtute eius in
 plationis termino/ ille cibus fieret corpus meum. Sic in p̄posito/ quia ibi
 virtute verborum in cōplemēto/ & termino ipsius orationis/ panis fit verū
 corpus Christi. Hec Ange. de claua in summa in verbo Eucharistia. s. s. xx
 li. Unde S̄tego. dicit q̄ in instanti plationis verborum hōrū. Hoc est enim
 corpus meum: celi aperiuntur/ celestīū curie adueniunt cum verbo dei in
 carnato ad vocē sacerdotis intentionē cōsecrandi habentis. Quanta ad-
 mirabilis vis cōsecrandi data his verbis: vt quotiescūq; plata fuerint: cū
 intentione cōsecrandi a sacerdote rite ordinato: super materiā debitam: sta-
 tim ab instanti vertatur in verū corpus Christi/ ex p̄missio eius diuino & pa-
 cto: cui semp̄ assistit absq; dubio. Deinde in p̄fata forma cōsecrandi post h̄.
 Hoc: sequitur: est: id est existit in veritate. Addit enim/ que cōiunctio/ licet
 non sit de substantia forme/ omitti tamē non debet. Et ponitur ibi ad de-
 notandum ordinē cōsecrationis ad vsum materie cōsecrate: qui tamē ordo
 non est de necessitate sacramēti/ vnde & cōiunctio similiter: illam tamen ex
 negligētia vel cōtempni omittens mortaliter peccaret/ quia est de consue-
 tudine ecclesie Romanę: data a beato Petro apostolo: secundū sanctū Tho-
 m̄. q. lxxvii. Secundum vero Scotum in. iij. dist. viij. h̄ enim ibi ponitur ad
 cōiungendum/ ne sc̄z verba forme sine p̄cedētibus proferantur/ vnde si q̄s
 solum modo p̄fata verba super pane diceret nō cōsecraret/ secundum eun-
 dem doctorem vbi. supra. Ratio: quia dicendo: hoc est enim corpus meum
 non refertur ad corpus Christi. Et ideo licet nō sint alia verba de substan-
 tia forme/ & p̄dicta: tamen de necessitate requiruntur/ vt exprimantur alq̄
 verba/ ex quibus p̄fata forma solummodo determinetur ad corpus Christi
 sicut fit cum dicitur fiat dilectissimi filiū tui domini nostri Ihesu Christi/ qui
 p̄disce & pateretur. & aliter nihil fieret. Et hoc tene: quāuis quidam tene-
 ant cōtrariū & male: vt inquit p̄fatus Ange/ in verbo Eucharistia. s. xliij.
 Adde quod notat idem docto: in verbo missa. s. xliij. Secundum vero san-
 ctum Thomā. li. q. lxxvii. cōsecraret: si hoc celebrans intenderet grauer tñ *Per gestus*
 peccaret sacerdos ritum ecclesie nō seruans. *¶* Septimo nota circa gestū hos quid si-
 gnificatur. *¶* in platione p̄fate orationis seruandos/ q̄ sacerdos dicens hec/ verba. Qui gñificatur.
 p̄disce pollices & indices vtriusq; manus ducit sup̄ pallā altaris tergēs eos
 licet eosdem ante canonis inceptionē lauerit: ad designandū/ q̄ hoc sacri-
 ficiū: nō nisi mundis manibus nullo pollutis vitio/ debet venerabiliter ac
 cum summa reuerentia cōtrectari/ & significat interiorē puritatē: deuotio-
 nē/ & intentionē/ que p̄ illam exteriorē ductionem: siue terfionem excitā-
 tur/ & summo studio tunc excitari debent secundum exemplū Christi/ qui ex
 tunc sic excitatus dixit desiderio desiderauī hoc pascha manducare vobiscū
 anteq̄ patiar sc̄z extendendus in cruce. Historice vero seu secundum lite-
 ralem sensum/ significare potest/ coronationem & illam illusionem/ quan-
 do soluto Christo a columna ducebatur: sic nudus flagellatus p̄scrutan-
 do pro vestibus suis: que sparsim p̄ domum p̄ecte a spoliatoribus fuerant.

Modus ordinarius.

Tunc vellet se vestire cōtendunt pessimi dicentes pilato. Dñe hic se regē facit coronemus eum more regio. Et accipiētes clamidē sericā rubeam venterem et turpem vestierunt eū: et spinis coronauerūt / et sceptro arundineo in dextram dato / et illusorie dicentibus. Ave Rex iudeorū eū adorauerunt quibus signare voluerūt regnū eius esse ludibrio / et pena dignū: et rāq̃ arūdo fragile: et infirmū non ratum. Cum tñ ipse dixisset regnū meum non est de hoc mundo. De quo danielis vñ: potestas eius potestas eterna / que nō auferretur: et regnum eius quod non corrūpetur. Trux autē in verbo bene dixit significare potest: q̃ milites accipiētes arundinē capiti eius coronā spineā vsq̃ ad cerebrū violēter impresserūt: vt sanguis ei⁹ ex capite copiose defluens frontē genas et collum rubicaret. Pilatus autē sic immuniissime pmissit Christum tractari: vt hoc modo saltem iudeorū furore mitigasset ne vsq̃ ad mortē seuire prenderēt: vt dicit Aug: de cōsensu euāgelistarū li. iij. c. xij. Acceptio quoq̃ hostie p̃ celebratē significare potest illā p̃parationem: qñ pilatus p̃parauit se adducere Ihesum foras vt ostenderet eum iudeis cū insignijs illusionum / secundū illud Joannis xix. Ecce adducē eū vobis foras / vt cognoscatis quia in eo nullā causam inuenio. Sicq̃ eleuatio corporis Christi representat illam passionē / quā Christus sustinuit: quando extitit de p̃torio portās coronam spineam et purpureū vestimētum / vndiq̃ sanguinolentus facie in terram demissa: sanguine p̃ oculos: genas: nares: et collum copiose fluente et deformante. De quo pilatus quasi ad eū excusandū et liberandū dixit. Ecce homo. et iterum Ecce Rex vester: Et tamē: nec sic inuidi iudei eius sanguine tam copiose effuso / tantoq̃ eius cruciatu et op̃probrio fuerunt satiati. Sed econtrario crudeliter clamabant. Tolle tolle crucifige eū: quod multum creditur fuisse penale dño Ihesu tam innocenti et verecūdo: vñ sicut furoz iudaicus clamabat voce canina. Tolle tolle crucifige eū. Sic nos econtra videntes corpus Christi eleuari cum suspirio dicamus. Ave salus mundi / vel Salue saluator: et huiusmōdi. Hora eleuationis / et ante: nola pulsatur / quia in lege moysi tempe sacrificij tubis clangebat: et sic etiam laudamus eum in cimbaliis / et etiam vt populus p̃pararet se ad deuotionē et orationem. Tandē et facies accendunt / quia corda fidelium circumstantiū accendi debēt deuotius: et inflāmari feruentius / ad adorandū eū: qui est cando: lucis eterne. et ignis cōsumens / qui nunq̃ extinguitur.

Deinde celebrās discooperit calicē, & pollices ac indices su per illius labium aliquantulum tergit, & eos iterum iungit, & stans erectus dicit secreta.

Similimodo postq̃ cenatum est.

Ambabus manibus accipit calicē iuxta modum infra cuppā calicis & illum aliquantulum eleuat, & sine mora reponit in eundē locū de quo eū leuauit, sup̃ corporale, interim p̃sequē Accipiens et hunc preclarū calicem sanctas ac venerabiles manus suas item tibi gratias agens.

Tenet calicē manu sinistra p̃ modum infra cuppam, dextra

vero signando super eum dicit.

Bene **X** dicit: deditq; discipulis suis dicens: accipite et bibite ex eo omnes.

Accipit ambabus manibus calicē, videlicet cum sinistra pedem, cum dextra vero nodū infra cuppā calicis, & cubitis super altare positus, stans inclinato capite super calicem secrete distincte & reuerenter verba consecrationis profert dicens.

Nic est enim calix sanguinis mei: noui: et eterni testamenti: myste- rium fidei: qui p vobis: et p multis effundetur in remissionē peccatōrū.

Hic ponuntur verba efficientia cōsecrationē sanguinis Christi. Unde di- citur Similimodo postq̄ cenatum est / id est eodem modo: quo Christus prius accepit et cōsecrauit panē / quantum ad eius bonitatē: charitatem / vir- tutem / et gestorum cōformitatē: vt sic eisdem cerimonis seruatis idem effe- ctus sub vtraq; specie crederetur et esset / scilicet / vt sic cessantibus veteri- bus noua institueret sacramenta: et vt ipsa in cordibus arctius fixa remane- rent. Vel sic Similimodo: quasi diceret sicut caro Christi sub forma panis a Christo cōsecrata est / et omnibus discipulis ad manducandū data: Simili- modo / id est eodem modo vinum corporale. Postq̄ cenatum est / id est cele- brata cena in esu agni paschalis scz dñs Ihesus. Accipiens et hunc preclarū calicem: id est p alijs clarum tam quo ad vas / q̄ quo ad cōtēntum: maxime ppter preclari / ac coruscī sanguinis sui puritatem: in quē vini liquor est ver- tendū / et sic non figurale vmbrosū: et nubilum: et ad significandum: q̄ nō nisi in decenti vase: et vino est celebrandum. In sanctas / id est sanctificantes quia deitatis vnitatis. Ac venerabiles manus suas: id est a nobis in omni vene- ratione recolēdas et habēdas: imo summa veneratione adorabiles: vt sic ta- cta sanctarum / ac diuinarum manū suarum vino cōferret: vt esset materia cōsecrandi sui sanguinis debita. Item: id est iterum. Tibi patri gratias agēs id est gratiarū actiones referēs. Benedixit: id est cōsecrauit virtute diuina. Deditq;: id est Distribuit discipulis suis / ad significandum / q̄ nemo hoc sacramentum digne percipit / nisi ipsius fuerit discipulus p fidem: charitate formatam. Joannis xij. In hoc cognoscent omnes / q̄ discipuli mei estis: si dilectionem habueritis adinuicē. Est enim hoc sacramentū corpus Christi videlicet et sanguis specialiter fidei et dilectionis: dicens. Accipite / scilicet de manu mea reuerenter cum deuotione: et sacramentaliter p fidem. Et bi- bite scz spiritualiter ad incorporandū. Ex eo scz sanguine vel calice. Om- nes scilicet vos mei discipuli / et capitur hic lxx omnes collectivē. Hic est: id est existit / scz rpe p quo pfertur / demonstratio: hoc est oratione cōpletur: quia tunc primum habetur eius sensus et effectus demonstrando ad sensum speciem vini / et ad intellectum sanguinē christi. Calix id est potus alias vi- num cum aqua mixtum in calice: et ponitur cōtēnens p cōtēnto. Sanguinis mei veri et naturalis. Et valet tantū calix sanguinis mei / id est potus / qui ē sanguis meus. Unde Bonauē. dicit. licet sanguis ponatur in obliquo: intel- ligitur tamen intransitiue in recto / vt poculum vini / creatura salis: id est po- culum quod est vinum / et creatura / que est sal: vt sit cōstructio intransitiua. Noui et eterni testamenti. Nouū dicitur respectu veteris testamēti: cui succē-

Modus ordinarius.

cessit. Et quemadmodum vetus testamentum fuerat stabilitum per asperersionem sanguinis super voluminem federis / et super populum Moyses Exodus xliij. dicens / Hic est sanguis federis: quod pepigit dominus vobiscum super cunctis sermionibus his. Sic et novum testamentum effusione sanguinis Christi et intercedente morte ipsius est confirmatum. Unde apostolus ad hebreos ix. scribens ait / ubi enim testamentum est: mors necesse est intercedat testatoris: testamentum enim in mortuis confirmatum est / alioquin novum non valeret / dum vivit qui testatus est. Unde nec primum quidem sine sanguine dedicatum est. et. Etenim vero: id est perpetuum et a parte post. Quia eternaliter durabit: et non revocabitur: quia non est aliud testamentum illi successurum / sicut veteri successit novum sed usque ad finem mundi perseveraturum est. Quod admodum promittit dominus per Ezechiam eiusdem: l. v. dicens feriā vobiscum pactum sempiternum. Additur mysterium fidei. Mysterium quidem nomen grecum idem significat quod secretum et occultum neque passim omnibus patens / tale autem fuit sacramentum humane redemptionis per sanguinem Christi completum et perfectum. Prius quidem sub figuris veteris testamenti absconditum in Christi morte et passione patet factum. Et absconsa prius mysteria Christi iam revelata patuerunt. Dicitur etiam hoc sacramentum mysterium fidei / quia totum id sola fide attingitur: quod continetur in hoc sacramento. Et sola fide comprehenditur / quicquid ad veritatem huius mysterii pertinet quantum ad cognitionem continentia: substantias et accidentia ut quavis in omnibus sacramentis fides sit necessaria / in hoc tamen tanto maior et firmitior quam totum id proponitur magis: captum fugit humanum et aliud supra sensum et rationem eminet. Tertio dicitur hoc sacramentum mysterium fidei: quoniam aliud ibi cernitur et aliud intelligitur. Cernitur enim species vini et creditur veritas sanguinis Christi: quam credere debemus et fide amplecti. Talis ergo sanguinis est mysterium fidei: quia sub figura et sapore vini occultus creditur verus sanguis Christi: Demum sequitur. Qui scilicet sanguis. Pro vobis sanctis proptibus. Et per multos: scilicet absentibus: et futuris: non autem per omnibus effunditur / eo: quod plures se indignos faciant. Effundetur / id est totaliter et penitus ex corpore fundetur: et referendum est / hoc verbum effundetur / ad tempus / quod in hora institutionis fuit futurum et non ad illud / quod nunc post horam consecrationis est futurum / quia certum est: quod in futuro non effundetur quia mors ultra Christo non durabitur. et. ita: quod tantum valeat effundetur: id est effundendum erat / nunc autem effusum est in remissionem peccatorum / put in veteri testamento multipliciter fuit figuratum: ubi pene omnia in sanguine mundantur et sine sanguinis effusione non fit remissio ad hebreos ix. Christi enim passio est sufficiens remedium ad remissionem peccatorum. Secundo nota / quod in calice sub specie vini est integrum corpus Christi / sicut et in Eucharistia sub specie panis. Sub utraque enim specie / panis videlicet et vini / est Christus vivus / corpus: anima et sanguinem in se continens / et idem: et unum sacramentum ratione contenti: possunt tamen dici diversa sacramenta / ratione specierum contentum. Unde cum dicitur in complendis perficiant nobis sacramenta. et. ibi fit relatio ad continentia siue significantia / Sed cum dicitur in singulari / ut hoc tantum sacramentum. et. fit relatio ad contentum: et significatum. Sed diceret aliquis. Ex quo in hostia est integrum corpus Christi vivum: quod sine sanguine esse non potest. Sicut nec corpus hominis vivi sine anima et sanguine nec sanguis hominis vivi sine corpore et anima. et. et in calice est etiam integrum corpus

Christi. Quare ecclesia vtitur supflue? altero sacramēto. Respondetur fecundum Panor. in. c. cum Marthe. de celei: missarum / q ppter tria: primo ad representandā Chri sti passionē. De cuius corpore eruit sanguis. Ideo vinū transubstātiatur in sanguinē principaliter. Unde ex vi sacramēti sanguis principaliter est in calice: sed ex cōcomitātia necessārio est ibi corpus cum aia. In eucharistia vero ex vi sacramēti est ibi corpus / sed ex mera cōcomitātia est ibi sanguis cum anima. Secundo. quia magis cōuenit huiusmodi sacramento vt corpus detur in cibū & sanguis in potum. Tercio ppter effectum / nam corpus principaliter datur p salute corporis. Et sanguis p salute anime. Et ex his potes sumere rationē? quare cōciantibus datur tā tñ eucharistia & nō sanguis / quia recipiendo eucharistia sub specie panis recipit corpus & sanguinē / nec est necesse / vt iterum recipiat sanguinē: quia (vt dixi) cum sanguine est integrū corpus / sed sacerdos vti hīs duobus sacramentis ad representandā (vt dixi) passionem Christi / hec ille / patet ergo q hoc sacramentū debet solū sumi a sacerdotib? sub vtracq; specie. Quoniam nam sacrificant & Christi morē suo sacrificio representant. Sanguinē videlicet a corpore seperatum. Ceteris vero nō sacrificantibus satis est specie panis accipere: in quo totus Christus: hoc est caro: sanguis: & anima: cū deitate sumitur. Tur igit / qui non celebrat: sub vtracq; specie cōcicare debeat cū sub specie panis totū & integrum Christū acceperit / nam si Christus: vnicam panis speciem duobus illis discipulis in castellū Emaus pfectis: & paulus in nauis: Luce & ceteris discipulis suis: identidem solā speciem panis exhibuerit: quis nō cōsequenter videri sufficere sibi specie vnicam put id & cōpore apostolorum factum legitur. Dicitur enim actus ij. erant pseuerantes in doctrina apostolorum: & cōicatione fractionis panis & orationibus. Sed ppter hec velut in vmbra qdam licebit idipsum ex alijs Christi factis videri. Cū enim / vt traditur Joannis vi. Christus ex quinque panibus quinque milia hominū paup. Credibile est nullū illuc vinū affuisse: & tamē hec refectio ceu quedā vmbra / fuit cōionis carnis sue. Quod ex eo patet / q inde sumpserat occasionē plurima differendi sup sue manducatione carnis / quā & panē vocat. Facit ad hoc / quod in oratione dñica petere docemur panem illum sup substantialem / hoc est panē corporis Christi. Pro cuius quidē panis sumptione Christus in euangelio multa pollicetur / p specie vero reliqua / hoc est p specie vini / nihil pmittit. Pro illo dicitur panis verus est / qui de celo descendit dat vitam mundo. Et rursus hic est panis de celo descendēs vt si quis ex ipso manducauerit nō morietur. Ego sum panis vīnus qui de celo descēdi: si quis māducauerit ex hoc pane viuet in eternū / & panis quē ego dabo caro mea est p mundi vita. Que verba plane cōuincunt / hoc totū capitulum Joannis sextum p eucharistia debere accipi: p cuius sumptione sub specie panis vitam Christi pollicetur. De reliqua vero specie: videlicet vini potatione nullibi in euangelio vita pollicetur. Nam si allegaueris illud hic calix nouū testamētū est in meo sanguine / nihil pmittit p calicis potatione. Nec illud / si ex matheo / quod sequitur adiunxeris / qui p multis effundetur in remissionē peccatorum. Non enim hic remissio peccatorum pro calicis potatione pmissa est / sed p sanguinis duntaxat effusione. Sed aliquis dicet an nō / Christus dicit: nisi manducaueritis carnem filij hominis / & biberitis eius sanguinē / nō habebitis vitam in vobis. Respondetur. Prims

Quod autē
Christus sub
vna specie cō
municauit si
militer apo
stolus: testes
sunt Lucas:
Augur: de cō
sensu enāgeli
stārū. li. i. c. x
rv. Chrysostom
m? homelia
xviij. sup Ma
theum: & alijs
patres: exi
mij.

Modus ordinarius.

Hoc obicere nō posse/cum sit capitula sextum Joannis: cuius quidem verbum nullū ad hoc sacramentum affirmat pertinere. Testes sunt Cyrillus: Basilianus: Ciprianus: ac ceteri patres eximij. Deinde nihil dubitamus asserere: quod qui sub specie panis Christum sumit: eundem et carnē eius manducare ac sanguinē bibere: cum et carnē integram accipiat: cuius acceptatio eius. Dicit et sanguinē integrū: cuius sūptio potatio dici poterit. Tertio dicim: quod nihil bis verbis de vini specie traditur: sed de sanguine duntaxat: qui nūquā ab hoc pane separatur. Caro enim viua cōtinet in se sanguinē viuū. Nō potest igitur ex euangelio pbari Christum sub vtrāq; specie populū cōcasse/aut dari fuisse. Sed inquiet aliquis: Christus accipiens calicem: gratias egit et dedit illis dicens. Bibite ex hoc omnes. Dicendum est: quod li omnes refertur ad illos: qui tunc cum Christo cenauerant: videlicet ad duodecim dūtaxat apostolos/vt ex euangelistis liquet/qui nō sine causa ceterū numerum discubentium narrant: ad quos p̄fata verba dicta sunt. Quod si allegauerit aliquis: quod paulus ad Corinthios prima epistola capitulo vñ decimo scribit/dicendū est: ubi apostolus nihil dicit: nisi: quod ipse Christus in cena gesserat/que verba nullo pacto possunt intelligi ad laicos fuisse dicta. Quomodo enim potuit ad laicos dici/boc facite quotiescūq; bibetis in meam cōmemorationē. Quid est/boc facite: idest cōsecrate/quotiescūq; bibetis. Nemo bibiturus est ex calice: nisi prius cōsecrauerit. Nam dicit quotiescūq; bibitis at qui laicū nemo sane mētis dixerit: posse consecrare. Non igitur laicis dictum fuit/neq; iussum est a Christo: quatenus vtrāq; speciem acciperent laici. Nec potest de hoc ostendi aliq̄ scriptura. Solis ergo sacerdotibus/qui sub et cōsecrandi tribuit potestatem vtrāq; speciem Christus porrexit et ab eis vtrāq; voluit sacrificari quatenus hoc ipsum representarent sacrificium quod olim ipse patri p nobis in altari crucis immolauit. Sic sancti patres sentiunt. Sic ecclesia docet credendum. Vñ eucharistia bifaria cōsiderari potest: aut q̄ntum ad efficaciam: aut quātum ad significanciam. Quāntū ad efficaciam nihil amplius sub vtrāq; specie cōtinetur: quā sub altera tantum: totus enim Christus cū anima sanguine corpore et deitate: non minus sub vini q̄ sub panis specie/cuiq; siue laico: siue sacerdoti cōfertur. Sed quantum ad significantiam spectat aliud est. Sic enim eucharistia representat sacrificiū/quod p nobis Christus in cruce obtulit. Cum videlicet a corpore sanguis erat separatus. Et quoniam significantie mysteriū magis pertinet ad cōsecrantem: quā ad suscipientem: Ideo quotiens sacerdos missam celebrat: sacramentū: hoc sub vtrāq; specie cōsecratur. Nō solum vt astantibus passionis Christi memoria viuacius ingeratur: verum etiam: vt tali sacrificio/quo nihil melius aut acceptius offerri deo queat diuinā ipsi munificentia facilius pmercamur. Cum vero sacerdos nō celebrat/sed laicorum more suscipiat ab alterius sacerdotis manu. Nam sub vna specie panis istud sacramentum ei cōcatur: quēadmodū: Ambrosio: Hieronimo: Eusebio alijsq; sanctis innumeris in eorum ab hoc seculo migratione factum legitur. Verba ergo illa/nisi māducaueritis carnē filij hominis: et biberitis eius sanguinē. et. q̄ quis sub vtrāq; specie sacramentaliter cōdicare debeat nō cōcludunt/quia loquuntur de manducatione et bibitione sp̄iali: que nō distinguunt/quia qui manducat sp̄ialiter bibit sp̄itualiter/et econuerso non de carnali/neq; sacramentali. Sicut carnaliter verba Christi intelligen

tes abierunt retrosum. Unde Christus verba sua p̄dicta discipulis manē-
 tibus exponēs dixit. Spiritus est: qui viuificat caro nō p̄dest quicq̃. Ver-
 ba que ego locutus sum vobis spiritus et vita sunt: idest spiritualiter intel-
 ligenda. Manducare igitur carnē filij hominis: nihil aliud est nisi venire ad
 Christum. Et bibere eius sanguinē: est credere in ipsum: et in ipso manere.
 Et hoc est: quod ipse Christus in eodem capitulo Joannis vj. dicit. Ego
 sum panis vite qui venit ad me non esuriet. Et qui credit in me nō siciet in-
 eternum. Vñ beatus augu. in omelia dicit Christus exposuit quōd id fiat: qđ
 loquitur / et quid sit manducare corpus eius: et sanguinē bibere / et qui man-
 ducat carnem meā et bibit meum sanguinē in me manet et ego in eo. Hoc est
 ergo manducare illam escam / et illum bibere potū in Christo manere et illā
 manētem in se habere: ac p̄ hoc qui nō manet in Christo et in quo nō manet
 Christus p̄cul dubio nō manducat spiritualiter eius carnem / licet carnali-
 ter et visibiliter premat dentibus sacramenta: hec ille. Digenes etiā i ome-
 lia sup̄ illa verba caro mea vere est cibus et sanguis meus vere est potus. r̄.
 dicit panē ac carnē et sanguinē suū vocat hic dominus fidelium societate in
 corpore suo / quod est ecclesia: panem / quia ecclesia quotidie reficit: quos
 recipit / et in ea quousq̃ ad plenam societate pueniatur alter alterum verbo
 et exemplo pascit. Unde dñs ad petrum pascite oues meas. Caro etiam et san-
 guis Christi ecclesia dicitur / quia incarnatione verbi: fide / et sacramētis vni-
 ta viuit de spiritu Christi. Sicut enim corpus vniuscuiusq̃ hominis viuit de
 sp̄s suo: idest de anima sua. Ita fideles aīe viuit de sp̄s sancto. Vñ ergo pa-
 nis et vñ corpus: siue vna caro et sanguis Christi multi sumus. Et post pau-
 ca subinfert: hoc est ergo manducare illam escam et illum potum bibere in
 Christo manere et illum manētem in se habere. igitur sacramētalis cōio nō
 est simpliciter et semp̄ necessaria / sed sp̄s alis: quomodo etiam cōicant para-
 uuli baptisati: eo: q̃ p̄ baptismum p̄cipes efficiuntur corporis et sanguinis
 Christi. Similiter Maria Magdalena. Maria Egipciaca / et alij multi san-
 cti: qui p̄ plurimos annos sacramētali ter nō cōicabant / et aliqui nec ipsum
 sacramētū viderunt: quia tunc ecclesie non erat p̄ceptū / quod nunc artat
 quēlibet christianum / q̃ saltem semel in anno: etiam sacramētali ter cōicet.
 Ergo sanguinē sacramentaliter bibere laicis nō est de necessitate salutis.
 Hoc enim affirmat et in vsu habuit / et habet tota vniuersalis ecclesia / et ab
 omnibus ita obseruari debet. Nam scriptura sacra in sui receptione et expo-
 sitione autentica finaliter resoluitur in auctoritate: receptione et appo-
 sitione vniuersalis ecclesie / que recepit eam et eius intellectum immediate a
 Christo et reuelante spiritu sancto in die p̄t̄becostes: et alias pluries patet
 q̃ quia Matheus vel Joannes. r̄. scripserunt veraciter euangelium et Tho-
 mas vel Bartholomeus. r̄. non: solum habemus ab auctoritate ecclesie.
 Iuxta beati Augustini: contra epistolā manichei quam vocant fundamētū. c.
 v. dicentis ego vero euangelio non credere / nisi me catholice cōmemoret
 auctoritas. hec ille. Hec est enim ineffabilis regula a spiritu sancto data vel
 directa / que in his: que fidei sunt / nec fallere potest / nec falli: quod est p̄-
 mum / et p̄cipuū in fide tenendum / quo nō credito / nō sup̄ est arguere cō-
 tra sic negantē / sicut nec cōtra negentē. prima principia in scientijs arguē-
 dum esse tradit Aristoteles. Nūc posito casu / q̃ in primitiua ecclesia fuisset
 ad tempus ante multiplicationē fidelium. cōsuetudo talis scz cōicatio la-ya-

Modus ordinarius.

eorum sub vtraque specie obseruata. Sed post multiplicationē fidelum post
 quod fides fuit diuulgata per vniuersum mundū per apostolos et alios missos di-
 scipulos: presens consuetudo scilicet de non cōdicando laycos sub vtraque spe-
 cie licet et rationabiliter est introducta et obseruari debet inuariabiliter: et
 hoc propter cōtationē multiplicis periculi: irreuerentie et scādali: circa su-
 scepcionem huiusmodi sacratissimi sacramenti. Primum periculum in effusio-
 ne sanguinis Christi: quod facile cōtingere posset / presertim in tanta multi-
 tudine cōdicantium. Vbi sepe cōueniunt tremuli / iussientes: infirmi / paruuli
 aut alias inepti. Sic autem irreuerenter et negligēter tractare sanguinem
 Christi quam grande sit peccatum patet ex graui penitencia qua sacerdos
 precipitur in hoc casu penitere quadraginta diebus: scilicet ieiunando et a
 celebratione abstinendo / vt dicitur de con. di. ij. Si per negligētiā. Secun-
 dum periculum in deportatione de loco ad locum. Tertium in uasori sordis-
 datione que deberent esse sacrata / nec passim tractata / vel tacta a laycis.
 Quartū in barbis longis laycorum. Quintū in conseruatione per infirmis
 quoniam posset in vase acetum generari / et ita desineret / ibi esse sanguis
 Christi. nec suscipiendum esset / nec nouiter consecrandum sine missa: et fieri
 posset / quod daretur acetum purum per sanguine Christi ydolatrifando: addito
 quod in estate bibiones / aut musce generarentur / quantūcūque esset vas clau-
 sum / quandoque etiam putresceret: aut fieret velud abhominabile ad biben-
 dum / et hec ratio est efficax valde: et ex alia ratione. Quando alij multi presbi-
 teris. Et queritur: in quo vase fieret cōsecratio tanti vini: quantū requirit
 in paschate per decem / aut viginti milibus personarum. Sextum damnum esset
 in sumptuositate vini / saltem apud multas partes in quibus vix inuenitur
 ad celebrandum / et alibi care cōparatur / vel haberi non potest / propter quā
 causam / vt dicit Angelus de Claua in sua summa / potest papa dispensare
 vt etiam et sacerdotes in illis terris vbi vinum haberi non potest / celebrent
 et consanciant sine specie vini corpus Christi / quod / vt dictum est / non est si-
 ne sanguine / ne propter defectum sacramēti incurrat maximum damnum: et non
 tantum hoc: sed etiam contra alia precepta diuina / ex rationabili causa ipse
 papa dispensare potest. aliter / vt dicit Richardus in iij. di. xxxviii. Non vi-
 deretur deus fuisse bonus paterfamilias / nisi dimisisset pastorem super gregem
 suum / qui posset cōsulare omnibus occurrentibus et necessario expediendis
 Nec obstat c. Literas de resti / spo. et similia: que videntur dicere quod contra
 legem diuinam / et euangelicam / aut apostolicā non potest papa dispensare /
 vt in. c. sunt quidam xxv. q. j. Quia verum est vbi ratio legis non cessat. Sed
 eius est si occurreret casus particularis / in quo deficeret ratio legis / propter
 causas speciales impediētes obseruationē preceptorū legis ex applicatiōe
 ipsorum ad diuersas materias. Tunc papa C exemplo apostolorum qui ex ratio-
 nabili causa cōtra euangelium / formā baptismi mutauerant / potest dispen-
 sare: et est tutus dispensatus. Unde firmiter credendum est: quod si aliquis pe-
 tens dispensationem in aliquo casu contra legem dei non interponat impos-
 sibilitatē munerum: vel precum / sed simpliciter ponat se in manibus ipsius
 pape exprimendo casum suū: quod deus non permittet errare vicarium suum in
 dispensando / vt inquit Ange. de claua. in h. Papa. S. h. Alij vero dicunt: pa-
 pam non posse dispensare quod sacerdotes sine specie vini celebrent. Quia ea: que
 sunt substantia seu integritate sacramentorum mutari non possunt: secundum

8. Thomam. *ij. q. lxxij.* Eucharistia enim est sacramentum vni/ vt pbant do-
ctores in. *ij. di. viij. t. de Conse. di. ij. c.* Quia passus. In quo tria sunt: spet-
es visibilis panis et vini. Corpus Christi verum. Et corpus Christi mysticū
idest ecclesia et unitas ecclesie. Cum igitur Eucharistia est sacramentum vni-
tatis: et unitas diuisione non recipit. *xxij. di.* Quorundā. Sacerdos igitur
celebrando tenetur simul sub vna oblatione offerre panē et vinum/ et cōse-
crare/ ac sumere vtrumq. Nec sufficit alterum sine altero/ quia sacramētū
esset imperfectum et incōpletum/ et esset cōtra institutionē Christi. Et immane
sacrilegium. Vñ cōsiliū toletanum cōtra tales excoicationis sententiam
tulit. *vij. q. j. nihil.* Nec obstat/ qd sub vna specie panis a fidelibus sumit/ qd
hoc sacramentū nō consistit in vsu fidelium/ sed in consecratione materie se-
cundū. *l. Thomā. ij. q. lxx.* Unde secundum ipsum eadē parte. *q. lxxij.* Dis-
cendum est: qd nō est aliqua terra: ad quam nō posset tantū portari de vino
iquātum sufficeret ad celebrandum. Racionibus aut et alijs periculis/ que
possent ex cōtione sub vtraq. specie sequi/ omisiss videndum est: quid p cru-
cis signum significatur. Rñdetur/ qd hec crux in verbo benedixit/ significat
illam passionē: quam Christus sustinuit/ quando crucē suam p prijs hume-
ris vsq. ad locum caluarie portauit/ et maxime: quando eū ante crucē igno-
miniose nudauerunt: et vestes eius vulnerib. induratas pbrabiliter viola-
ter abstraxerūt: vt vulnera renouarent: ac sanguinē copiose funderunt.

Reponit calicem sup corporale dicens secrete.

N. oc quociēscūq. feceritis in mei memoriā facietis.

Et genuflexus sanguinē reuerenter adorat, tum se erigit, ac-
cipit calicem discooptum cum sanguine ambabus manibus
vt prius, eleuat eum erectum quātū comode potest, illū po-
pulo ostendens adorandum, & mox ipsum reuerēter repo-
nit sup corporale, in locum solitum, & manu dextra ipsum
palla cooperit, & genuflexus sacramentum veneratur. Inte-
rim dum celebrans calicē eleuat, Minister manu sinistra ele-
uat dictas simbrias, & posteriorem partem planete celebrans
eis, vt prius, & postq. celebrans calicem super corporale re-
posuerit, surgit extinguit intorticiū, & reponit in locū suū.

**Tradita forma consecrationis additur efficacia significationis consecra-
ti corporis et sanguinis Christi. Et est sensus littere: Q. vos mei discipuli et
vestri in officio legitimi successores p̄biteri. Quocienscūq. Hoc idest cor-
pus et sanguinem meum. Feceritis: idest cōsecraueritis et māducaueritis.
Facietis in memoriā/ idest in representatiōē. Dei. scilicet sacrificij in cruce
p tūc offerēdi: hoc est mortis et passionis. Et habētur hec verba originalē-
ter. Luce *xxij.***

**Nota primo/ qd ex his verbis ostenditur vna causa institutionis huius
sacramenti: vt videlicet in ecclesia militante esset ppetuū memoriale passio-
nis dñice in qua sanguis a corpore erat separatus. Nam primo sanguis sub
tilis et intercutaneus p sanguinē sudorem effusus fuit. Secundo sanguis
magis grossus etiam intercutaneus p flagellationē extractus fuit. Tercio**

Modus ordinarius.

sanguis capitis p spinee corone impressionem. Quarto sanguis nervorum efflurit p clauorum infirionem. Quinto sanguis alens cor & vitam p lacte transfigurationem. Et sic totus sanguis Christi in passione extractus & separatus fuit a corpore Christi. Ideo in memoria istius & representationem (vt dictum est) sanguis Christi in calice sepatim cōsecratur. Et corpus in panis specie q̄ q̄ntum ad cōtentū sunt vnū & idē sacramētū. ¶ Secōdo nota q̄ hec verba cōmemorationis ponuntur potius post consecrationē calicis & sanguinis magis / q̄ post cōsecrationē corporis / licet ad vtrūq̄ referantur. Quia expressius significatur amaritudo passionis Christi p calicem & sanguinē: q̄ p corpus: q̄a corpus potest esse sine passione. Sanguis vero nō potest esse sine corporis lesione. Vñ & in die passionis / scilicet parasceues sacerdos nō cōsecrat sanguinē / sed tunc sumit t̄mmodo sacramētū sub specie panis / ad refectionē potius ecclesie: q̄ ad significationē passionis / quia alias p totum officium illius diei sancta mater ecclesia memoriā facit passionis Christi. Ex quo etiā sume argumētum / q̄ non est necesse sanguinē cōsecrare ppter cōdicaturos quia (vt dictum est) non ad hoc sanguinis cōsecratio instituta ē sed ad representationem passionis Christi. Nec hic pr̄econdū est hoc vnū singulare & memoratu dignum / quod in die parasceues agitur. Nam tunc in officio missę / hostia cōsecrata in vinū nō cōsecratū mittitur. Hoc fit ideo quia ista die Christus totus immersus erat in aquis tribulationis vt figuratum fuit in Jona / qui fuit missus in aquam maris vel ideo / quia Christus in die parasceues totaliter in suo sanguine est madefactus. ¶ Tercio nota q̄ eleuatio calicis / in cruce Christi extensi eleuatio cum eadē cruce vel in cruce a terra significat / hora sexta tunc corrente / post cuius terminū tenebre factę sunt vsq̄ ad horam nonā. ¶ Sequitur quarta pars canonis in qua cōmemorantur / que Christo in hora sexta & infra vsq̄ ad nonā in cruce pendenti acciderunt.

Per eleuati
onem calicis
quid signifi-
catur.

Tum celebrans vt prius ante altare, **extensis manibus ante pectus more consueto dicit secrete.**

Unde & memores dñe nos serui tui: sed & plebs tua sancta Christi filij tui domini nostri tam beate passionis: nec nō ab inferis resurrectionis: sed & in celos gloriose ascensionis: offerimus preclare maiestati tue de tuis donis ac datis.

Iungit manus ante pectus, tum manu dextra signat ter **communiter super hostiam & calicem dicens.**

Hostiam ✠ puram. **Hostiam** ✠ sanctam. **Hostiam** ✠ immaculatā
Sup hostiam tantum signat dicens. **Panem** ✠ sanctū vite eterne
Super calicem tantum signat dicens. **Et calicem** ✠ salutis ppetue.

¶ Hec est quarta pars principalis Canonis / in qua postq̄ facta est & posita oblatorum cōsecratio hic cōsecratorum cōmemoratio. Et diuiditur in tres p̄cūlas. In quarum prima sacerdos ad memoriā reuocat Christi passionem. Resurrectionem: & eius ascensionē / p quib⁹ donis gratuitis: offerre se dicit hostiam puram. &c. Partes alie parebunt in p̄cessu. Et est sententia talis. O dñe pater, ex quo oblatio huius sacrificij fieri debet in filij tui memoriā & eius mortis & passionis, precepit enim hoc dominus ipse Ihesus

sus fieri in sui memoriam dicens: hoc facite in mei memoriam. Unde: I. ep.
 hoc pcepto. Nos sacerdotes serui tui. Et plebs tua: idest, populus Christi
 passionis filij tui sanctificatus existens memores eiusdem Christi filij tui
 dñi nostri. Tā beate passionis: scilicet: que nos beatificat. Nec nō: idest etiā
 resurrectionis. Ab inferis: idest a mortuis. Et gloriose ascensionis: offeri-
 mus tibi de tuis donis gratuitis hostiam purā. **¶** Nota primo: q in lite-
 ra dicitur. Unde et memores ad inuendū: q dominus Ihesus sacerdotibus
 preperat vt hoc in eius memoriam facerent. Idcirco tria cōmemoranda ppo-
 nit ecclesia vtz Christi passionem: resurrectionē / et ascensionē / quorū primū
 accendit cōmunitatē. Secundum corroboret fidem. Tertium: scz ascensio leti-
 ficat spem. Quid enim in nobis magis charitatem accendit / q p ppio fi-
 lio suo non peperit deus: sed p nobis omnibus tradidit illū. Quid ma-
 gis in nobis fidem cōfirmat: q q Christus resurrexit a mortuis primū dor-
 mientium. Quid magis in nobis ampliat spem / q q Christus ascendens
 in altum captiuam duxit captiuitatē dedit dona hominibus / vt ibi ipse est
 illic et minister eius sit hec Innocentius. **¶** Alterius est notandū / q sa-
 cerdos hanc orationem dicens: facit quinqz cruces sup species sacramenti. **¶** Per signa
 hec crucis dō
 Tres cōiunctim sup vtrasq species / et duas distincte sup panis speciem: et
 calicis / ppter correspondentiā ad verba / quorū quedam specialiter panis
 sacramentum / quedam calicis representant / quedam coniunctim seu eque
 vtrumq. Et sicut supra dictum est: q cruces ante cōsecrationē facte signi-
 ficant ea / que pceserunt crucifixionem Christi. Ille vero: que sequuntur cō-
 secrationem significant ea: que Christus in cruce et post crucē passus est: et
 egit. Vñ quia secundum Inno: ecclesia se dñice passionis memorē dixerat sta-
 tim acerbiorē sue passionis speciem recolit in quinqz crucibus quas (vt di-
 ctum est) format sacerdos ad plationē verborum pmissorum scilicet hostiā
 purā. **¶** His quinqz crucibus (vt dicit Gabriel) significāt vulnera quinqz
 manuum pedum et lateris in cruce accepta / seu inflicta / que sunt petre vi-
 uentis foramina / in quibus residet illa immaculata columba videlicet san-
 cta ecclesia sponsa Christi fructuose nificans. Anticorum ij. Duo scilicet
 manus / et totidem pedū / et vnum lateris / que fideli cōreplant memoria
 hec ille. Iec. liij. Cui cōcordat rationale li. iij. in octaua parte Canonis. Sic
 etiā quelibet anima deuota in horum vulnerū meditatione versata / tute in
 eis requiescit / accenditur / illustratur. De quo Aug. in manuali xij. c. ait
 Tuta et firma requies est infirmis et peccatoribus in vulneribus saluatoris.
 Nā vulnera Ihesu Christi plena sunt misericordia: plena pietate / plena dul-
 cedine / et cōmunitate / p foramina corporis patent mihi arcana cordis / p ma-
 gnum pietatis sacramentū: patent mihi viscera misericordie domini dei no-
 stri: in quibus visitauit nos oriens ex alto. et sequitur. xij. c. Tum me pulsāt
 aliqua turpis cogitatio / recurro ad vulnera Christi. Tū me pmit caro mea
 recordatione vulnerū domini mei resurgo. Tum dyabolus mihi parat insidi-
 as fugio ad viscera misericordie domini mei / et recedit a me. Si ardor libidi-
 nis moueat membra mea / recordatione vulnerū domini nostri filij dei extin-
 guitur. In omnibus aduersitatibus nō inueniam efficacē remediū / q vulne-
 ra Christi / in illis dormio securus / requiesco intrepidus / Christus mor-
 tuus est p nobis / nihil tam ad mortem / quod morte Christi non sanetur to-
 ta spes mea est in morte domini mei. **¶** hec aug. Alij autē dicunt q quinqz

Modus ordinarius:

hec signa crucis cum duobus sequentibus in primo significant septem passionibus / quas Christus secundū septem verba protulit in cruce pendens vsq; ad horam nonā viuus. Sed continuādo ad pcedentia / q postq Christum cum violentia sup crucē in terram nudū deiecerunt / ita atrociter eū extēderunt vt ossa eius dinumerari poterant / manusq; eius ac pedes obrufis / et grossis clavis cruci affigendo / crucem cū corpore erreperunt / et cum impetu ac magna vi in forām petre ipsam immiserūt: itaq; omnia vulnera manū et pedum dilacerabantur: et sanguis copiosissime fluxit. Sicq; inter malefactores eleuatus et cōputatus quasi tribus horis viuus extensus pepēdit. Que quidem erectio corporis cū cruce et extensio brachiorum Christi et totius corporis eius in cruce. Hic p primā crucē designari potest. Per reliquas vero quatuor: cruces Christi crucifigi / quatuor illusiones et ex pbrationes. Primā: que fuit a vulgaribus clamantibus vach / qui destruis templū dei. et. Secundam a principibus et pbariseis clamantibus alios saluos fecit seipsum non potest saluū facere. Tertiam a latrone sinistro. Quartā et vltimā illusionē / que fuit a militibus offerentibus ei acetū cum felle mixtum

Secrete psequit, stās manib; ante pectus more solito extēsis.

Supra que ppitio ac sereno vultu respicere digneris: et accepta habere: sicuti accepta habere dignatus es munera pueri tui iusti Abel: et sacrificiū patriarche nostri Abrahæ: et quod tibi obtulit summus sacerdos tuus Melchisedech scdm sacrificiū immaculatā hostiā.

Ista est secūda particula quarte partis Canonis / in q illa cōsecrata et oblata in figuris cōmemorantur / et petitur vt diuino vultu benignus: respiciantur et acceptentur a deo patre nō ratione oblationis in se / que cum sit patri vni genitus nō potest nō benigno vultu respici et acceptari a deo patre sed ex parte offerentium ex quorū sorde potest refutari quantum ad vim reconciliatiuā offerentiū ppter indignitatē eorum / petitur ergo vt hec sacro sancta oblatio sit accepta deo / eāq; respiciat noticia ap pbrationis tanq; placamentum nostre deuotionis. Et est sententia literæ. O deus pater digneris respicere ppitius placida facie: et serena sup hec dona et data: scilicet sup corpus et sanguinem Christi filij tui habendo ea grata et accepta ex parte offerentiū / sicut grata et accepta dignatus es habere munera pueri / scilicet seruī tui iusti Abel / qui dicitur puer / tam a pueritia q; a puritate. Et sacrificiū idest holocaustum sancti Abrahæ patriarche et melchisedech summi tui sacerdotis / qui obtulit panē et vinū in sacrificiū: quod dicitur sanctū et immaculatum ppter sacrificiū eucharistie in ipso figuratū. Cōmemorantur autē hic sacrificia horū trium p alijs: quia nō solum ipsorū sacrificia exprelius fuere tipi et figure sacrificij nostris: sed et ipsi patres specialiter fuere figura Christi Abel ppter martiriū. Abrahā ppter pfectam obedientiam. Melchisedech ppter pacis principatum. Nam Christus sanguinis sui effusione factus est martiris corona / speculū obedientie / princeps pacis et pater futuri seculi. Et pprie Melchisedech representat Christum cum nostro sacrificio / vt de eo dicitur: tu es sacerdos in eternū secundū ordinē Melchisedech.

**Inclinat se ante mediū altaris & manibus iunctis sup illo, pgo
his dicit secrete,**

Supplices te rogamus omnipotens deus: iube hec perferri p manus sancti angeli tui in sublime altare tuū in conspectū diuine maiestatis tue/vt quotquot ex hac altaris participatione.

Separatis manibus hinc & inde super altare positīs, osculat altare erigit se, & iunctis manibus continuat.

Sacro sanctum filiū tui.

Signat manu dextra super hostiam tantum dicens.

Corpus. **S**ignat eadem manu super calicem tantum dicens.

Et sanguis. **N**em sumpserimus omni bene dictione.

Quod dicendo seipsum eadem manu signat signo crucis a fronte ad pectus & continuat.

celesti: & gratia/repleamur/per eundē Christū dñm nostrū. Amen.

Ista est tertia particula quarte partis Canonis: in qua petitur effectus huius sacramenti/qui est gratie diuine infusio. Et est sensus literē. O omnipotens deus/nos supplices: id est humiles/ & deuoti te deprecamur. Iube. i. fac. Hec: scilicet vota fidelium: vel corpus & sanguinē filiū tui/ vel ecclesiam militantē. Perferri id est/representari per manus angeli tui: scilicet assistentis in sublime altare tuū in totā curiam celestem in conspectu diuine maiestatis tue. Et quotquot scz ex clero & populo. Vel vt quotquot: id est vt quotienscūq;. Nos fideles tui sumpserimus sanctum corpus & sanguinē filiū tui. Ex hac participatione: id est cōione. Altaris: id est sacrificij tibi dedicati. Repleamur omni benedictione celesti & gratia p eundem Christum dominum nostrū. Amen. **N**ota primo: q ista verba (hec p ferri) tante sunt profunditatis: vt dicit Anno: vt intellectus humanus vix ea sufficiat penetrare & post ea pauca subdit: saluo tamē occulto celestis: oculi sacramētorum sunt hec verba licet simplicius tamen securius intelligi/sic tripliciter/secundum q pnomē hec potest demonstrare vel fidelis vota/vel corporis & sanguinis sacramenta/vel p ea mystice significata. Primo modo sic iube hec scz vota fidelium. Secundo. Iube hec scilicet corpus & sanguinē filiū tui in sublime. Altare id est in celum/pferri. nō secundum realem loci translationē quia iam ibi residet in forma gloriosa sed secundū acceptionē gratiam inquit tibi hec videlicet corpus & sanguinē offerimus petētes: vt ex eorū participatione celesti gratia repleamur. Tercio iube hec pferri scz signatum p hec sacramenta/quod est ecclesia militans. In sublime altare/id est in ecclesiam triumphantē. Secundū illud leuitici. vj. Ignis in altari meo semp ardebit/id est feruor charitatis in ecclesia triumphantē vbi sacrificatur sacrificiū laudis: p manus angeli: id est p mysterium angelorū: vel specialiter sancti Michaelis: qui princeps ecclesie dicitur/vel Christi summi sacerdotis/qui & angelus testamenti dicitur Mal. iij. **S**ecundo nota/q sacerdos hanc orationē dicens humiliter & pfunde se inclinat iunctis manibus super altari positīs: tum vt per hanc exteriorē internam humilitatem & deuotionē ostendat aut excitet: tum ad significandum q Ihesus mortis appropinquās non habens vbi caput suū reclinaret iam doloribus fessum & spinea corona grauatū/cepit ipsum caput super pectus suum inclinare: & seipsum patri to

Significatio
gestus.

Modus ordinarius.

caliter offerre/ ppter quod & Joannis xix. legitur inclinato capite tradidit
se spiritum. Hicte vero manus ad altare cōclauationē manuum Christi ad
crucē significāt. Cū autē dicit seu dicto ex hac altaris participatione oscu-
latur altare: vt scilicet se participē fieri altaris sacrificio cum alijs ostendat/
vel vt significet reconciliationē humani generis cū deo patre in altari cru-
cis factam p filij eius mortem. Deinde facit tres cruces p primā que est sup
verbo corpus cōmemoratur immensus dolor & passio: quā Christus i toto cor-
pore suo ex rigidissima tenerrimi corporis tēione in cruce vsq; ad omniū ner-
uorum & ossium dinumerationē passus est quasi clamans illud ppheticum/
o vos omnes: qui transitis p viā attendite & videte si est dolor sicut dolor
meus. Trenoꝝ. j. Et psal. Foderunt manus meas & pedes meos dinumera-
uerunt omnia ossa mea. Per secundam crucem: que est sup verbo sangui-
nem effusio largissima sanguinis figuratur/ qua omni defluxo humore cor-
pus saluatoris sanctissimus torruit/ sicut cremium in frigio/ & aruit tan-
q̃ testa virtus eius. De quo psal. Sicut aqua effusus sum/ & dispersa sunt
omnia ossa mea/ factum est cor meū tanq̃ cera liquefscens in medio ven-
tris mei. Aruit tanq̃ testa virtus mea: & lingua mea adhesit faucibus meis
quo facto idest effuso iam toto Christi sanguine: cepit Ihesus clamare vo-
ce magna & cum lacrimis dicere pater. In manus tuas cōmendo spiritum
meum. Et sic inclinato capite tradidit spiritū: quod omniū penarum Chri-
sti fuit acerbissimum. Quia inter omnia terribilia terribilissimū est mors. iij.
Ethico. Per tertiam crucem: que sit ante faciem sacerdotis: innuitur passi-
onis fructus tātus fact⁹. Ut etiā signo crucis: in q̃ Christus passus ē sit col-
latū quo p ipsum omnis benedictio celestis & gratia in nos pfluat: & cōtra
demonēs terribile factū efficaciter nos muniat. Vel secundum quosdā hec
crux significat Titulum scriptū supra caput Ihesu scilicet Ihesus Nazare-
nus rex iudeorum. Hunc titulum triumphalē dyabolus maxime pbonefscit
ergo munimus nos eo in facie cōtra dyabolū: de quo titulo iudei multū mo-
ti ad pilatū dixerunt. Noli scribere rex iudeoꝝ: sed quia ipse dixit/ rex sum
iudeorum. ¶ Sequitur quinta pars canonis/ in qua ea: que post Christi
mortem vsq; ad sepulturam acta sunt/ cōmemorantur.

Memento etiā domine famulorum famularūq; tuarum.

Stans manibus iunctis ante pectus, vel vsq; ad faciem eleua-
tis, sicut magis sibi placuerit, oculis ad sacramentum in altari
positum, intentus agit cōmemorationē fidelium defunctorū
de quibus sibi videbit, eodemmodo, put de cōmemoratio-
ne viuorum supra diximus, qua habita stans extensis manis
bus ante pectus vt prius cōtinuat dicens.

Qui nos pcefferunt cū signo fidei: & dormiunt in somno pacis: ipis
domine & omnibus in Christo quiescentibus loci refrigerij lucis
& pacis vt indulgeas deprecamur/ p eundē Christū dñm nostrū. B.
¶ Hec ē quinta pars principalis totius Canonis in qua oratur p refrige-
rio & gloria mortuoꝝ tacitis nominibus eorum/ non debent esse nomina eo-
rum recitari oretenus: sed in corde memoriter & cordetenus p celebrantē
reuelū: pphibitum est nāq; ne alicuius in collectis missæ neq; in canone mē-

to oretenus publice fiat: vt habetur in c. Visum: r. c. De nominibus recitan-
dis. de cōse. di. s. Ne scz altantium deuotio turbetur / aut in vanā laudē mis-
sas dici pcurantes extollantur / aut ne ex hoc psumptio auaritie sacerdotē
fallat. Et diuiditur ista pars in duas particulas in prima (vt dictum est)
petitur refrigerium p defunctis. In secunda imploratur suffragiū p viuis
ibi. Nobis quoq; peccatoribus. Quantum ad primū est sensus littere. **Dei** Sēsus. *littere*
potens deus / scilicet nos etiā rogamus r petimus te suppliciter. **Demēto**
idest miserere: vel miserando recorderis. **Famulorū** famularūq; tuarū idest
omniū fidelium / qui in obedientia mandatorum tuorum tibi famulati sunt
N. r. N. hic habeatur memoria specialis quorundam defunctorū / vt supra
habita est viuorum Qui scilicet defuncti fideles. **Precesserunt** s. moriendo.
Nos scilicet viuentes cū signo fidei: idest caractere baptismali r operibus bo-
nis fidem pstantibus r significantibus. Et dormiunt: idest requiescunt.
In somno pacis: quia liberati ab omni mutabilitate r strepitu mundi iterum
resuscitandi tanq; a somno / securi sunt de sua finali liberatione a penis r pe-
narum locis: quod eis prestat multam pacem cordis. **Domine** precamur: idest
petim. **Ut indulgeas**: idest tribuere digneris ipsis scz b specialiter cōmemo-
ratis. Et omnibus: scz in fide formata defunctis quiescentibus in Christo
in spe prime resurrectionis vel qui in fide catholica decesserunt. **Locum** refri-
gerij: idest gaudiij. **Lucis**: idest glorie. Et pacis scz eterne. **Nota** primo
q; circa hanc materiam valēt ea: que dicta sunt supra circa memoriā viuorū
q; circa hanc materiam valēt ea: que ibi dicta sunt de vi-
uis. **Secundo** nota: q; hec memoria seu hoc silentium representat **Chri-** *Quid p hāc*
stum mortuū in cruce pendente: r animā eius cum silentio ad limbum pa- *memoriā seu*
trum descendente / ideo extunc in silentio omīmodo ex toto corde oran- *silentiū signi-*
dū: quatenus recordatione huius descēsus dignetur ipse domin⁹ liberare
animas de purgatorio / sicut illo tempore animas patrū liberauit de limbo

Dextera manu pcutit pectus suū aliquantulū alcius dicens.

Nobis quoq; peccatoribus. **Et secrete psequitur.** famulis tuis de
multitudine miserationū tuarū sperantibus partē aliquā r societa-
tē donare digneris cū tuis sanctis apostolis r martinib; cū Ioāne
Steph. **Barthia.** Barnaba. **Ignatio.** Alexādro. **Marcellino.** **Pe-**
tro. Felicitate. **Perpetua.** Agata. **Lucia.** Agnete. **Cecilia.** **Anasta-**
sia r omnibus sanctis tuis: intra quorū nos cōsortiū nō estimator
meriti: sed venie qm̄s largitor admitte / p Christū dñm nostrū.

Tum iungit manus ante pectus dicens secrete.

Per quem / hec omnia domine semper bona creas.

Manu dextra ter signat cōiter sup hostiam & calicē dicens:

Sācti ✠ **ficas** / viui ✠ **ficas**. bene ✠ **dicis**: r prestas nobis.

Discooperit manu dextra calicē & genuflexus reuerentiā
facit sacramento. Tū se erigit & reuerenter accipit hostiam
inter pollicem & indicē dextre manus, & cū ea sup calicem
quem sinistra manu tenet p nodum infra cuppam, signat ter

Modus ordinarius.

Alabio in labiū dicens.

Per ip̄ **✠** sum: et cum ip̄ **✠** so: et in ip̄ **✠** so.

Cum ipsa hostia bis inter se & calicem alabio calicis incipiens, signat dicens,

Est tibi deo p̄f̄ **✠** oipotētiam unitate sp̄s **✠** sc̄i oīs bonor: et glia Tenet manu dextra hostiā sup̄ calicē, eleuat aliquantulū am̄ habus manibus hostiam, simul & calicem, & sine mora illum ac illā reponit ad loca solita, pollices & indices sup̄ labiū calicis aliquantulū tergit iungit, & calicē palla cooperit, & vsq; ad terrā genuflectens sacramentū veneratur, erigit se & manibus more solito extensis, hinc & inde super altare positīs, dicit intelligibili voce,

Per omnia secula seculorum **✠**. Amen.

¶ Ista est secunda particula quinte partis ipsius secunde partis totius officij missæ: in qua oratio secundario iteratur p̄ viuis: cōmemoratione quorūdam sanctorum prius omissorum inserta. Et est sensus litere. O oipotens deus qui nō es estimator meriti: idest ponderator: quia ultra cōdignū premias cū omnes iustitie nostre sint tanq; pannus menstruatus. Esaye lxiiij. Sed largitor: venie: idest misericordie. Digneris nos associare sanctis tuis et scilicet digneris nobis dare aliquā partem beatitudinis (que licet omni sit vna obiectiua tamē alia et alia beatitudo formalis vniuscuiusq; p̄ capacitatem et merito suo) cū istis sanctis tuis scz Joanne, Stephano, et cū omnibus sanctis tuis scz alijs/nos peccatores sperantes de misericordia tua. Admitte: idest adiunge Per Christū dñm nostrum. Per quem scz Christū dominum nostrum/scz tu deus pater. Nec scz dona omnia semp bona creas Per ipsum scz Christū. Per quē omnia creas. Et cū ipso/scz Christo tibi equali cum quo creata administras et gubernas. Et in ipso: scz tanq; in sine omnia cōsumas et velud in ymagine et lipidissimo speculo videris et coruscas. Est tibi deo patri per naturam, Omnipotenti in unitate: scz essentiali Et cōmunionē spiritus sancti. Omnis: idest p̄fectus honor et gloria p̄ omnia secula seculorum/idest eternaliter. Et responder populus cōsentiendo. Vel minister loco populi. Amē: idest vere et verum est/scz q̄ p̄ ipsum Christū est tibi deo patri omnis honor, et c. Et sic Amē est hic aduerbiū affirmadi et non verbum defectiui p̄ fiat. vel sic cōstruitur litera scilicet O omnipotens deus tu digueris dare et cōcedere nobis peccatoribus. Famulis idest fidelibus tuis. Sperantibus de multitudine/idest de immensitate. Tuarum miserationis/idest tue misericordie. Aliquā partem et societate/idest cōsortiū. Cū tuis sanctis apostolis et martiribus scz cum Joāne/Stephano, et c. Et cum omnibus sanctis tuis. O largitor: nos quesumus, Admitte idest adijce nos Intra cōsortiū sanctorū/idest societate. Quorū: scz sanctorū tuorū. Non estimator: meriti/idest nō secundū exigentiā nostri meriti/sed venie largitor scz secundum exigentiā misericordie tue. Per Christū dominū nostrū. Per quē/scz Christū/scz tu deus creas, San. Qui. Bene. Et p̄stas/idest cōce

Serentia lit
tere.

Etis nobis. Hec oia semp bona: scz bona data oblata. Per ipsum scz Chri-
 stum per quē omnia creas / et cum ipso scz Christo tibi equali. et vt supra vs
 q ad finem. ¶ Nota primo q circa hoc quod dicitur. Nobis quoq pecca-
 toribus. d. a. Quare sacerdos in hac petitione allegat peccatū suū et aliorū
 videtur enim petitione sue prestare obsecratiōē / ne exaudiat. Nā scriptum
 est Peccatores deus nō exaudit. Ioannis ix. Rñdetur: q peccator: vt pec-
 cator petēs nociua et saluti cōtraria nō exauditur a deo placato: licet ad sui
 dānationē exaudiri posset a deo irato. Deus enim quādoq cōcedit iratus
 quod negat placatus: vt dicit beatus Aug: et beatus Grego / peccator tñ
 petens aliquid cū humili sui recognitione ad salutem pertinēs exauditur eo
 amplius / quo se magis humiliat: et vera cōfessione peccata sua dānat exēplo
 illius: qui ait. Deus ppicius esto mihi peccatori. Luce: xviij. ps Resperit
 in orationē humiliū et nō sp̄ruit preces eorū. De quo latius Gabriel: lectio
 lix. ¶ Secundo nota: q circa illa verba non estimator meriti posset dubi-
 tari / quomodo hoc verū sit cum alibi scriptura clamet deū fore iustū iudicē
 et retributorem vniuersiūq secundū opera sua ad hoc respondet Babi-
 s: vbi s. q deus nō est estimator meritorum scd3 valorem: quē habēt precise ex
 natura actus secundū se et suū naturalem valorem / quia si sic non premiaret
 actus nostros temporales premio eterno. Siquidē im pportionabiliter exce-
 dit pmiū eternū valorem actus tēporalis. Est tamē iustus retributor: me-
 ritorum secundū suā acceptationē ad premium liberaliter p tali actu pmissū.
 Et p hoc etiā soluitur illa cōtrarietas / qua aliquando dicitur / q nullū
 meritū nostrū est cōdignum vite eterne / secundū illud Christi. Cum fece-
 ritis omnia / que pcepta sunt: dicite serui inutiles sumus Luce. xviij. Qñq
 dicitur oppositiū / vt est illud Apocal. iij. Ambulabunt mecum in albis / quo-
 niam digni sunt. et ij. ad Thesal. j. Et digni habeamini in regno dei / p quo et
 patemini. Et multa similia / opera enim nostra secundū naturā aut mora-
 lem bonitatē suam nō sunt digna vita eterna. Sed inquātī pcedunt a gra-
 tia / et vt relata ad diuinā pmissionē / qua bene opantibus pmissit vitā eter-
 nam et se eis sua voluntate libera debitore cōstituit eterni pmiij sic sunt me-
 rita cōdigna pmiij eterni. ¶ Nota tertio q in fine illius clausule. Per Chri-
 stum dñm nostrū nō dicitur. Amen: sicut in alijs similibus prioribus clausu-
 lis dicebat / et hoc ppter cōnexionē sequētis clausule / scz p quē hec omnia
 in cuius principio ponitur relatiuū quē / referens immediate Christum dñm
 nostrū in fine pcedentis clausule positi. ¶ Quarto est notandū / q pno-
 men hec potest demonstrare materiā sacramēti / panis vcz et vini substantia-
 as / que ibi fuerunt demonstratione impersonali / et nūc nō sunt / sed earum
 sp̄ties manent / que sunt sacramentum / et non res sacramenti / siue has sp̄-
 ties modū substantie habentes demonstrat. Et tunc sic exponit / per quem
 Christū / hec omnia: idest panis vini et aque cōsecrationis materiā. Semp
 bona creas p nature cōstitutionē / sanctificas p verbum et orationē. Quis-
 cas p vitalem cōuersionē. Benedicis: p gratie exuberationē. Et p̄stas no-
 bis p liberalissimā largitionē. Secundo demonstrare potest rem sacramenti
 cōtentam et sacramētum puta corpus et sanguinē Christi pntes / que sunt
 res et sacramētum / quia alterius rei signū / et tunc sic exponitur. Per quem
 scilicet Christum. Hec omnia scz corpus et sanguinē semp bona / quo ad om-
 nem sp̄tiem boni. Sunt quippe bona ytilia ad reformationē vite lauentis

Modus ordinarius.

Spiritualis. Bona est ad rememorandū opera salutis. Delectabilia ad pmo
uendū effectum summe et intime deuotionis. Hec inq̃ creas ipsa in sacramen-
tū adducēdo. Sanctificas sacris velaminibus obtegendo. Viuificas increa-
te vite viuendo. Benedicis spiritualibus donis et beneficijs implendo. Et
preffas nobis misericorditer largiendo. Tercio potest demonstrare signifi-
catum tris: idest rem significatam et nō cōtentā scz membra corporis Christi
myfici/que etiā mystice offeruntur in hoc sacramento. Et tunc sic exponit
Per quē Christum tu pater hec omnia semp bona: idest omnes fideles in
hoc sacramēto significatos/creas in natura bona cōstituēdo. Sanctificas a
peccato purgando. Viuificas gratia et virtutibus ad vitā preparando. Be-
nedicis viuificatos gloria coronando. Et p̃ffas nobis bona gratie et glorie
sine quibus nemo attingit cōsortium beatorū. ¶ Quinto nota mysteria ri-
tus et gestus circa predicta. Cum sacerdos post defunctorū memoriā ad vi-
uos redit dicens. Nobis quoq̃ peccatoribus/pectus tundit et vocē exal-
tat significans/q̃ centurio/et qui cum ipso erant: visis his que fiebant: scz
miraculis in morte Christi: timuerūt valde: voce alta dicentes. Vere filius
dei erat iste. Et omnis turba: que simul aderat ad spectaculum istud et vide-
bant/que fiebāt et percutientes pectora sua reuertebantur. Voce x̃p̃i. Sic
autē hec t̃sio tribus vltimis digitis: quoniā pollex et index. Quibus sacra-
mentū tractauit: nō debēt separari/ donec post sumptionē abluti fuerint: ne
si forte aliquid sacramēti digitis illis adhereat p cōtractum alterius rei de-
cideret: aut irreuerentia sacramento exhiberet. ¶ Deinde sacerdos facit
octo cruces/ significantes quasi p epilogum omnia cruciamēta Christi/ p̃-
mo siquidē tres cruces in verbis sanctificas/ viuificas: benedicis/ significāt
cruciamēta/que Christus est passus tribus temporibus: scz hora tertia
secta et nona/que omnia Christo iam mortuo beata virgo Maria cū ceteris
sanctis stantibus sub cruce rememorabant et reuoluebant in animo nō sine
magno cōpassionē dolore: q̃b⁹ debem⁹ et nos cōformare. Unde p̃mā signū
crucis ad verbum sanctificas significat omnia/que passus est Christus hora
tertiarā: quando reprobat⁹ esset: et tanq̃ iniquus linguis iudeorū crucifi-
sus: flagellatus: corona spinea coronatus: arundine capite percussus: et illusus
tanq̃ omni sanctitate vacuus. Secundū ad verbū viuificas significat omnia
passa hora sexta: vt q̃ ad mortē est iudicatus. Crucē p̃p̃is humeris baiula
uit. Ante crucē vestibus nudatus. In cruce atrociter extensus/et manibus
gentilium crucifixus. Tertium ad verbū benedicis: significat omnia passa ho-
ra nona/vt q̃ derelictus est a patre. Ageto et vino mirrato ac felle potatus
et tandem mortuus. Deniq̃ celebrans in verbo et preffas nobis discoope-
rit calicē remouendo opturam: significans velā templi scissum a summo vsq̃
deorsum/vt ostenderetur p mortē Christi reuelatum esse/quod multis fi-
guris erat velatū. Deinde cum omni humilitate et reuerētia accepro corpo-
re Christi cum eo ter signat sup calicem a labio vsq̃ ad labium/ducendo: et si-
gnificat autē hec tria signa crucis tres cruciatus/breuit̃ rememoratos/
quos Christus sustinuit tribus horis cōtinuis grauiter: stans exaltatus in
cruce: scz passionē p̃passionē: et cōpassionē. Passionē in corpore quādo illis
tribus horis cōtinuis a sexta ad nonam: non sine maximo cruciatu totum
eius corpus innitebatur diris et duris clauis manū et pedū: ita vt cōtinue
lederetur et dilaceraretur grauiter vulnera foramina. P̃passionē i mētē

Best⁹ signi-
ficatio,

Epilogus.

quo ad meſſitiā & triftitiā: quæ tamen mentē eius nō deordinabant: neq; a nimo dominabantur. Compaſſionē in corde reſpectu cruciſigentiſum & miſſis habui: aut dicit q̄ tres prime cruceſ: videlicet in verbis ſanctificas viuiſcas. &c. que ſunt ſup vtriuſq; oblatā ſc; & calicē cōiunctim ſignificant triplcem orationem / quam dñs in cruce ſecit: primā p ſuis crucifixorib; dicēs pater ignoſce illis: quia nesciunt quid faciunt: Secundam p ſua liberatione a morte cū clamās voce magna ait: beli beli. &c. Tertiā p adeptione glorie dicens: pater in manus tuas comēdo ſpiritu meū. Alie vero tres cruceſ que ſunt cū ſacramēto ducto ſup calicē reſſentant tres horas / quibus pependit Chriſtus in cruce. Si quidē ſexta hora affixus eſt cruci: & pependit vſq; ad horam nonā / in qua exclamans tradidit ſpiritu Ille vero due vlti me cruceſ: quas ſacerdos facit inter ſe & calicē a labio calicis incipiēdo ſignificant ſanguinē / & aquā de corde Iheſu tranſſixo ſueſ: Ioannis. xij. Unus militū lancea latus eius aperuit: & cōtinuo exiuit ſanguis & aqua. Cū aut dicit ois honor. &c. tenet corp? Chriſti ſup calicē parā eleuatū & ſignificat corp? Chriſti tēnū & eleuatū i cruce a Ioseph & Nicodemio aſcēdentib; a terra p ſcalā ad deponendū & ſepeliendū / vt adimpleret illud Eſaye rſ. Et erit ſepulchrum eius glorioſum. Tum ſacerdos reponit Chriſti corpus ſup corporale & calicē cooperit: ſignificans / q̄ Ioseph deponens eum in uoluit ſindone munda. Interim alta voce dicens per omnia ſecula. &c. ponit in altari manus ſacerdos ſignificans contrēctationē & amplexationē corporis Iheſu. & exaltatio vocis reſſentat Ioseph & Nicodemio exaltationē deuotionis / que eſt magnus clamor in auribus dei / ſecūdm illud Exo: xxiij. Quid clamas ad me ſc; p orationis deuotionē nimā. Nam ſi tantā habuerunt deuotionē vt: deſiſſo timore humano prius habito: Ioseph audacter intraret ad pilatum petens corpus Iheſu: Et nicodemus veniret ferēs miſturam mirre & aloes quaſi libras centis: quāto magis putandū ſunt habuiſſe deuotionē: quando illud ſacraſſimū corpus cōtrēctabant & amplexabant in deponendo: & iam deſiſſum de cruce a quo diuinitas nunq̄ receſſit / vbi & pie credendū eſt eos etiam oretenus prumpſiſſe in laudes diuinas: quia ambo fuerūt diſcipuli Chriſti prius occulti / ſed iam volebant eſſe manifeſti Populus vero ſeu miniſter loco populi reſpōdēs. Amē reſſentat deuotionem pariter & lamentationē mulierū / & precipue beate marie virginis cū Ioanne ſub cruce: quibus erat quidē valde lamentabile videre tā nobile corpus ſic mortuū tractari ſeu amplecti vulnera eius extergere & de oſculari. Et tantum de hac ſecunda parte totius offitij miſſe. Et ſi queratur an hic ſit ſiſ Canonis / dico q̄ de hac queſtione doctores litigant / & adhuc hic p̄ſet ſub iudice. nō mea refert ſi hic Canon finiatur vel nō / quia de hoc forte curioſum eſt diſputare ſufficit / q̄ hic quo ad hiſtoricum ſenſum eſt ſiſ ſecunde p̄tis totius offitij miſſe ſecundū quosdā. Quibus tamē placet dicant: q̄ hic Canon ſinitur ſecundū Babi. & alios quosdam doctores. Vel ante cōſonem ſecundū Ange: de cla / in ſua ſumma in verbo miſſa. ſ. xxxvij. qui dicit Canon ſecundū cōſonem opinionē dicit a Te igit vſq; ad cōſonem.

Oramus.

Preceptis ſalutaribus moniti & diuina inſtitutione formati audeamus dicere.

Modus ordinarius.

Eleuat & iungit manus ante pectus, & oculis ad sacramentū in altari positum intentus capite inclinato dicit eadem voce;

Pater noster.

Extensis manibus ante pectus ut prius continuat.

Qui es in celis. **S**anctificetur nomē tuum. **A**dueniat regnum tuum. **F**iat voluntas tua sicut in celo & in terra. **P**anē nostrum quotidianum da nobis hodie. **M**itte nobis debita nostra: Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. **N**e nos inducas in temptationē. **R**espondet minister. **S**ed libera nos a malo. **E**lebrans dicit secrete. **A**men.

Tertia pars misse: secundū sensum historicū.

Ista est tertia pars misse principalis / in qua postq̃ in prima totius misse premissa est pparatio populi & offerendorum & actus Christi & vita pcedens passionē eius representata. Et in secunda pre subiuncta est cōsecratio oblatorum & pgressio Christi ad passionē & ipsa passio eius representata. In hac tertia parte que recte cōio nominatur: agitur vel pceditur ad cōsecratorum dignam pceptionem. Historice autē ea que cum Christi anima a corpore separata & resurrectio eius: ac q̃ post resurrectionē acta sunt in hac parte tertia & vltima representantur. Et diuiditur in tres partes. In prima pponitur ad sumptionem sacramenti preparatio duplex: scilicet cōis & specialis. Cōis primo p orationem dñicam: cui premititur exhortatio ibi: oremus / & sumptionis excusatio ibi preceptis. Secundo p deprecationē sacerdotis p uatam: ibi libera nos quesumus. Tercio p pacis concupiscentiā / ibi par domini. Specialis: que fit p aliquas orationes speciales sacerdotis ut cū dicit: Ihesu Christe. &c. & sequentem: ut perceptio corporis. &c. In secūda cōio & eucharistie sumptio pficitur. In tertia: cum gratiarū actio ne mysteria finis imponitur. Secūda ibi panē celestem / tertia in antiphona postcōis / que Secūda offitiorū diuersitatem variatur. Quantum igit ad primū panē celestī iam cōsecrato sacerdos alta voce hortatur omnes ad petendum hunc panem desiderium excitando / ut sic petitum digne possit accipi dicens. Oremus. Et ad excusationem temeritatis & psumptionis allegat pcepta diuina monita / & informantia nos instituta dicens. Preceptis salutaris moniti. &c. Et est sensus & expositio literę: sic. Oremus: scilicet nos omnes in simul ne cibis salutaris ppter nostram indispositionem fiat nobis exitialis. Moniti: idest instructi. Preceptis salutaribus scz euangelicis & apostolicis ad salutaria dirigentibus. Et formati: idest eruditi scz ex diuina institutione idest ordinatione / quomō / & quid orare debemus / petentibus discipulis domine doce nos orare / hoc enim nescit mortalis imbecilitas: nisi doceatur: ad Romanos / viij. Quid oremus: sicut oportet nescim⁹. Et Iacob: iij. Nescientibus orare dicitur / petitis & non accipietis eo / q̃ male petatis. Et ergo nos eruditi & scientes audemus dicere. Pater noster. &c. Pater. scz vniuersalis omnium: creatione: gubernatione: & necessariorū puissione redemptione. &c. Noster: scz specialis adoptione ad eternā hereditatē. Qui es: scz immutabiliter in te ipso eternus: semp idem ipse. In celis / scz p nouē choros distinctis specialissime: scz p tue glorie apertā visionē: & cōionem ex

Sensus literę

cellus et magnificus in maiestate docens nos ad te sursum tendere et cele-
 stia querere: licet etiam speciali modo sis per gratiam iustus: qui celi dicunt
 et generaliter in omnibus rebus presentia: potentia: et presentiam Aug: in
 omelia. xlii. Inuenimus patrem in celis: attendamus quædam modum viam
 in terris. Sic enim debet vivere: qui inuenit talem patrem: ut dignus sit ve-
 nire ad eius hereditatem. Discimus autem cõiter: pater noster: quanta digni-
 tas: hoc dicit imperator: hoc dicit mēdicus: hoc dicit seruus: hoc dicit dñs
 eius: simul dicunt: pater noster: qui es in celis: intelligunt ergo se esse fra-
 tres quando vñ habent patrem: sed nō dedignetur fratrem habere seruū
 suū dominus eius: quē fratrem voluit habere dñs Christus: hec ille. Per
 hec ergo verba: scz pater nñ de? voluit accēdere inter nos fraternā charita-
 tem: et excludere omnem supbie occasionē. Premissa autē captatione beniuo-
 lentie. Sequuntur petitiones septem. Prima sanctificetur nomē tuū: scz nō in
 se: quia sic sanctissimum amplius sanctificari nō potest: sed in nobis. Aug/
 Sanctificatio nominis dei est: quia efficimur nos sancti. Nam nomen eius
 semp est sanctum. Adueniat regnum tuum: Aug. Oramus ut nobis veniat.
 Quid est: ut nobis veniat: ut bonos nos inueniat: hoc ergo oramus: ut bo-
 nos nos faciat. Tunc enim nobis veniet regnum eius. Addimus fiat volū-
 tas tua: sicut in celo: et in terra: seruiunt tibi angeli in celo nos seruamus
 tibi in terra: nō te offendunt angeli in celo: nō te offendamus in terra: quo-
 modo illi faciunt voluntatē tuā: sic faciamus et nos. Sequitur panē nostrū
 quotidianū da nobis hodie: panē: scz spūalem: scz sacramēti gratie doctri-
 ne. et et corporalē cuius nomine intelliguntur omnia fragilitati humani cor-
 poris ad futurā salutē et cõseruationē necessaria: nō autē supflua et delicata.
 Trisostomus. Christus solum panem petendum docuit: ut habentes alimē-
 ta et quibus tegamur (ut inquit apostolus ad thimo: vj) his cõtenti simus
 Et dimitte nobis debita nostra. Sicut et nos dimittim⁹ debitoribus nostris
 Aug: si debitoribus nostris: qui in nos peccant nō dimittimus: ipsi nostra
 oratione inculpamur: deī aduersum nos in iracundiā excitamus. Induci-
 mus supra nos maledictionē potius: q̃ benedictionē: et peccata nostra: que
 minuere debuimus orando augemus. Et ne nos inducas in temptationē:
 scz carnis: mundi: et dyaboli: idest induci siue intrus duci nō pmittas in po-
 fundū: scz temptationis per cõsensum: ita ut a voluptate carnis absorbeamur
 a cupiditate mundi pervertamur: et ab iniquitate dyaboli seducamur et pda-
 mur: quod cõtingit sōtracta tua gratia. Sed libera nos a malo: scz p̃terito
 presenti: et futuro pene: et ab omni: quod pōt impedire seruiciū tuū. Amē.
 fiat quod optamus vel cōcedantur petita. Nota primo: q̃ hic pater acci-
 pitur essentialiter: ut cōuenit toti trinitati. Nam hec oratio dñica fit ad tri-
 nitatē. Nota secundo: q̃ hec oratio dñica omnes alias orationes p̃cel-
 lit dignitate: breuitate: et fecunditate: quia a magistro magistrozū cōposita
 paucis verbis pfunditate sententiā copiosis edita: omnium: que petere
 decet: est cõtentiua. Unde Aug: ad pbā. Si omnium sanctorū precationū
 verba transcurras. Quantum estimo. nō inuenies: quod ista oratio dñica nō
 cōtineat: in qua quidem oratione primo premittitur modus orandi: cum di-
 citur pater noster: ut nihil diffidamus. Additur in celis: ut cor sursum habe-
 amus. Deinde docētur septem per ordinem petenda: inter que sicut est ordo
 ita et dignitas septem bonorū: primū quid principaliter petere et intendere

Modus ordinarius.

debemus in cuius operibus est gloria patris: si saltē sumus filij boni. Ideo primo ponitur / sanctificetur nomē tuū / sed quia pfecte in nobis sanctificari nō potest nomē patris / nō isī in patrie tuto & tranquillo loco / ideo secundo dicimus adueniat regnū tuū: ad quod debita via est / vt voluntas dei adimpleretur. Ideo tertio sequitur / fiat voluntas tua / scz p̄ impletionē preceptorum. Ad hec aurē p̄cepta continuanda meritorie necessariū est subsidij tā corporis / q̄ anime: quod quarto petimus cum dicitur / panē nostrum. r̄. Et hec quatuor sunt bona positia petēda / residua sunt liberationis a malis: que sunt tria. Primum pessimū est culpa preterita / contra quā dicimus dimitte nobis. r̄. Secunda est futurū malum: quod incidere possumus p̄ tentationē: contra quod dicimus / & ne nos inducas in tentationē. Ubi beatus Ciprianus nō petimus: ne ducamur in tentationē / quia hoc in presenti non est bene possibile / neq; foret nobis vtile. Sed ne inducamur / aliud quiddē est in tentationē duci aliud induci. In tentationē ducitur / qui tentatione pulsatur / in tentationē inducitur / qui in tentatōe succumbit & ab ea superatur. Induci enim est: intus duci / & succumbere / tentationi p̄bendo consensum. Ultimo petimus. Libera nos a malo / nō petimus hic vt omnes pene temporales nobis auferantur in omnē euentum / quoniā secundum Grego. Mala / que hic patimur ad deū nos ire cōpellunt: sed quatinus nobis impedimentum sunt ad bonū eternum. Unde petimus hic libera ri ab omni malo ad peccatū impellente & ad bonū non p̄mouente. Ab omni quoq; malo intus ex nobis orto / ab ignorantia sciendōrum / a pusillanimitate agendōrum / a vana sollicitudine temporalis / a radicibus pessimis viciozū a malis quoq; futuris purgatorij penis / & eterne damnationis. Sequitur orationis cōclusio / qua petitorij optatur efficacia & cōfirmatio in verbo affirmatiui. **T**ertio nota q̄ hanc orationē dñicam sacerdos dicens manus eleuat & vocē exaltat quod nō solum fit ad excitandum desideris quo fructuose posset sumi & participari sacramentū / Sed etiā ad significandum iubilationē & exultationē sanctorū patrum Christum in anima deitate sibi vnita descendēte suscipientis & dicentium. Aduenisti desiderabilis. r̄. Finita oratione dñica sacerdos recipit patenam / quam erectā & nudam tenet sup̄ altare in signū triumphi & victorię / quā Christus descendēs ad inferos obtinuit patres ibi illuminans & spolians principatus & potestates transduxit cōfidenter illos in semetipso palam triumphans.

Significatio
gestum.

Et manu dextra, pollice & indice nō disiunctis accipit patenam de altari, & inter indicem & mediū digitos dicte manus tenet ipsam sup̄ altare erectā, sinistrā vero tenet ante pectus more solito extensam dicens secrete.

Libera nos quesumus dñe ab omnibus malis: p̄teritis: p̄sentibus & futuris: & intercedēte beata & gloriosa semp̄ virgine dei genitrice Maria: & beatis apostolis tuis petro & paulo: atq; andrea: & omnibus sanctis.

Eleuat manus dextra patenam de altari, & signat seipsum crucē, p̄ducendo crucē a fronte ad pectus, ac patenā ipsam oscu-

latur interim dicens secrete.

Da ppitius pacē in diebus nostris: vt ope misericordie tue adiuti: a peccato simus semp liberi ⁊ ab omni perturbatione securi.
Submittit patenā hostie, quā ponit in ipsam patenam, discooperit calicē, ⁊ genuflexus in terram sacramentū veneratur, erigit se, accipit hostiam inter pollicem ⁊ indicē dextre man⁹ ⁊ cū illis ac pollice ⁊ indice sinistre manus eā sup sanguinē in calice tenens: cum reuerentia frangit per medium, ⁊ mediā quam inter pollicem ⁊ indicē dextre manus tenet, ponit in patenam interim dicens,

Per eundem dominum nostrū Ihesum Christum filium tuum,
De alia media quam inter pollicem ⁊ indicem sinistre man⁹ tenet, accipit cum pollice ⁊ indice dextre manus periculum quam inter ipsos dextre manus pollicē ⁊ indicē retinet, partem vero quam in sinistra habet adiungit medie, p ipsum sup patenam posite interim dicens,

Qui tecum viuit ⁊ regnat in vnitāte spiritus sancti deus,
Particula quā retinuit in dextra, tenet sup calicem, quē manū sinistra p modū infra cuppā retinet, intelligibili voce dicēs
Per omnia secula seculorū. Amen.

Orationē hūc additur alia oratio/que embolismus vel 'sup' excreſcēs dicitur: tum quia in ea nihil petitur/quod in petitionibus dñice orationis petitum nō est. Nec tamen hoc ipso supfluit: quia priores petitiones declarat: specificat ⁊ explanat: ⁊ presertim tres vltimas petitiones/quibus maiorum remotio flagitatur. Tum quia petitionum repetitione magis petentium desiderium excitatur. Et per hoc ad obtinendū effectum amplius disponitur. Et exponitur hec oratio sic. O dñe quesumus: idest rogamus. Vt libera nos: scz homines in tua laude existentes/ab omnibus malis pteritis: **S**ēsus ltere
pſentibus/ ⁊ futuris: scz penalibus. Et intercedere p nobis: scz omnibus Beata ⁊ gloriosa/scz mente ⁊ corpore residens a dextris regis glorie. **S**ēper: idest ppetue virgine dei genitrice Maria ⁊ beatis apostolis tuis/qui in magna tribulatione fuerunt. Et petrus resumitur/ ppter principatum apostolatus. Paulus ppter priuilegiū doctrine. Andreas ppter priuilegium amoris crucis. Et omnibus sanctis tuis/qui omnes p multas tribulationes transferunt. Da ppitius pacem: scz pectoris/que in hoc cōsistit: vt sim⁹ ab omni peccato sinceri ⁊ liberi: ⁊ pacē tēporis: q̄ sim⁹ ab omniurbatione securi/vt puenire mereamur ad pacem eternitatis: p eundē dñm nostrum Ihesum Christū: scz ex beata ⁊ gloriosa virgine genitū. Filiū: scz tuū naturalē. Qui scz dñs nŕ Ihesus Christ⁹ filius tu⁹. Tecū scz in eternitate viuit: ⁊ regnat. In vnitāte. idest idēitate essentiali. Spūs sancti scz tertie in diuinis persone/qui amor ⁊ nexus est amboꝝ/scz patris ⁊ filij deus/per

Modus ordinarius.

**Señtū signi-
ficatio.**

**Quid fracti-
o hostie rei
tres partes
significant.**

omnia secula seculorū. Amen. **¶** Nota primo q̄ hec oratio. Libera nos que-
sumus / sub silentio dicitur / et significat illud silentiū sabatum in quo corp⁹
domini in sepulchro quieuit. **¶** Secūdo nota q̄ celebrans dictis illis ver-
bis et omnibus sanctis: eleuat patenā de altari significans sanctos patres
cum triumpho de tenebris limbi eleuatos seu eductos / et signat seipsum cū
ea in faciem ac ipsam osculatur interim dicens secreta / da pprius pacē. et
significans tunc visum esse / quomodo p sanguinē et triumphū crucis pacifi-
cata sint / et qui in terris / et qui in celis sunt. Et cum sacerdos dicit ab omni
perturbatione securi / mittit patenam sub hostiā significans cū patenti la-
titudine charitatis corpus Christi portandum esse ad sepulchrum / deinde
remoto calicis opertorio reuerenter accipit corpus Christi portans ipsum
super calicem / quasi ad sepulchri sepeliendum remoto lapide ab hostia mo-
numenti. Tum frangit hostiam in tres partes. Ubi aliud fractio significat /
et aliud partes fractionis. Fractio enim hostie fit ad obseruandum formam
quā Christus circa cōfectionē huius sacramenti tenuit / ipse em panem fre-
git. et. Hostie fractio etiam fit: ad representandum passionem Christi / in q̄
corpus eius vulneribus fractum siue diuisum / fuit positum ad sepulchrum.
Partes autem fractionis / significant tres partes corporis mistici / que om-
nes tres reficiuntur corpore Christi vero / ex magna eius liberalitate: hic
bene notanda: secundā illud s. ad Corin / 1. Unus panis et vnum corpus
multi sumus omnes / qui de vno pane et de vno calice participamus. Sunt
autē huius corporis mistici tres status diuersi et distincti. Unus eorū: qui
militant in celis et p illis offertur ad laudē et gratiarū actionē sanctissime
trinitatis. Alter eorū: qui viuūt in labore in fide et meritis cōuersantes in ter-
ris / et p illis offertur in pignus redēptionis. Tertius eorū / qui in purga-
torio purgātur / et p illis offertur in supplicationē p afflictis. Ut ergo signifi-
ficetur: q̄ hoc sacrificiū singulis statibus pficiat / panis sacramentum in tres
partes diuiditur / que aut pars quem statum significet: nō est cōcors docto-
rum sententia. Quidā enim dicunt / q̄ pars missa in calicem / significat bea-
tos / qui nunc inebriantur vino leticie potati de torrente voluptatis dei.
Relique due extra calicem significant existentes adhuc in via / vna viuētes
in terra. Alia defunctos in purgatorio. Alij: vt Inno: et post eum Hugo car-
di: dicunt: q̄ pars missa in calicem representat viuentes in terra: subiectos
adhuc passionibus tentationū et laborum: passio enim p calicem significatur
Alie due partes eos / qui nunc securi sunt de beatitudine: beatos beatitu-
dine nunc assecuta: purgatos de beatitudine assequenda. Nec mirū / q̄ idē
diuersa significat / secundū diuersas pprietates in eo cōsideratas. Tū sacer-
dos calice parum eleuato voce clara dicit: per omnia secula. et. significans
q̄ Christus regressus est ab inferis cum spolio et triumpho et pompa nobili.
Cum ipsa particula signat terra labio in labiū calicis dicens.

Pax dñi sit semp vobis bñcum. R. Et cum spiritu tuo.

¶ Hic tertio ad sumptionē sacramēti fit preparatio p pacis cōcupiscenti-
am. Et primo optat cōdicaturis pacem. Secundo ad significandum pacis
nionem particulam mittit in calicē ibi fiat comixtio. et. Tertio vt optatio pa-
cis societur effectum fundit ad Christum p̄cem ibi Agnus dei. Quantum
ad primū dicto p omnia secula seculorū: dicit sacerdos pax dñi. et. Et facit

**Hic tres iste
cruces quid
significant.**

tres cruces sup calicē secundū Anno: ad ostendendū q̄ virtus trinitatis a
nimā Christi redigit ad carnē: ne relinqueret animā eius in inferno: nec car
nem eius daret videre corruptionē: quando Christus die tertio resurrexit
ad dandū pacē triplicem p̄ sue resurrectionis gloriā discipulis. Unde sa
cerdos vocem exaltat/ vt nō solū per verba: sed etiā vocis sonorositate re
surrectionis leticiā designet dicēdo: par dñi. Postea chor⁹ respōder. Et cū
spū tuo. Quasi dicat tu pacem nobis opas: et eadem par cum spiritu tuo ma
neat: quatinus toto spū diuini misterij assistas/ et sic deo acceptū sacrificiū
p̄stas. ¶ Unde nota q̄ triplex est par: scz eternitatis temporis et pecto
ris/ que p̄ sacerdotem populo optatur/ vt participatione huius sacramēti
primam cum beatis consequatur. Per secundam ab ipsa participatione nō
impediatur. Et per terciā ad tante cōionis participationē dignus iudicet.
Est autem par eternitatis ab omni penalitate liberari et summo bono ppe
tuo sortiri. Par temporis ab aduersis nō opprimi: p̄ speris temperare frui
et delectari. Par pectoris ē a voluntate dei nō diuidi/ et ab his/ que dei sunt
viciose non impedi. Que quidem par pectoris: scz et temporis/ a prima pa
ce tanq̄ causa descendit eternitatis: hanc pacē Christus veniens in mundū
p̄ angelos nunciavit: in mundo cōuersatus predicauit/ mundi exiens reli
quit/ moriens perditam reformat: et resurgens discipulis dedit ad signifi
candum ergo hanc triplicem pacē: que p̄ virtutem crucis acquiritur secun
dum Albertum ad litteram sunt hic tres cruces.

Par est mul
tiplex.

**Particulam quam dextra manu tenet, imponit in sanguinem
dicens secrete.**

Hiat cōmixtio et cōsecratio corporis et sanguinis dñi nostri Ihesu
Christi accipientibus nobis in vitam eternam. Amen.

¶ Optata pace ad significandum eius vnionē mittit particulam (qua vlti
mam significationē p̄ficit) in calicē dicens: fiat cōmixtio. et. Et exponit sic
fiat cōmixtio: idest vnio scz quo ad species sacramentales. Nam quo ad rea
les essentias nō potest fieri cōmixtio. Corpus enī Christi non est sine sangui
ne: nec sanguis sine corpore. Est ergo hic sanguis in venis simul cum corpo
re non separatus: et ideo nō fit cōmixtio corporis et sanguinis/ quia idem si
bip̄si non commisceet: sed bene fit (vt dictum est) cōmixtio specierū sub quib⁹
bus corpus Christi cōtinetur. Et cōsecratio: scz quo ad suum effectū: vt scz
eum sortiat. Nam quo ad trāsubstantialē prius facta est cōsecratio corpo
ris et sanguinis domini nostri Ihesu Christi. Accipientibus nobis in vitā eter
nam: scz p̄ collationem gratie: que in hoc sacramēto pignus dicitur future
glorie. Et significat hec cōmixtio specierū/ vnionē corporis et anime cum san
guine Christi factam in resurrectione/ secundū Anno. Et fiendam vnionem
corporis et sanguinis Christi mistici idest corporū et animarū beatorum in re
surrectione futura: que accipiet eos in vitam eternam p̄ inenarrabilem suā
vitam regndantē glorie anime in corpore.

**Pollices & indices sup labium calicis aliquantulū tergit, sum
git, calicem palla cooperit, & genuflexus sacramentum vene
ratur, surgit, & stans iunctis manibus ante pectus capite in
clinato, dicit intelligibili voce.**

Modus ordinarius.

Agnus dei: qui tollis peccata mundi miserere nobis.
Manu dextra percussit pectus suum & persequitur.

Agnus dei: qui tollis peccata mundi miserere nobis.
Interim manu dextra percussit pectus suum & tertio dicit.

Agnus dei: qui tollis peccata mundi dona nobis pacem.
Percussit tertio eadem manu pectus suum.

Erat sacerdos ut par optata effectum habeat in cōsecratione. Et primo orationem p̄mittit. Secundo specificationem eius adiungit: ibi domine Ihesu Christe qui dixisti. Et quo ad primū: quia pacem hanc sine remissione peccatorum nemo cōsequitur / dei misericordia / que peccata remittit / suppliciter postulatur / tanq̄ necessario pueniens p̄fectam pacem: que ultimo exprimitur. Peruntur autem tria ab agno Christo: duo pacem p̄cusa: que sunt misericordia dei in peccati remissione. Iterum misericordia dei in gratie infusione. Et tertio par ipsa que est boni finale omnis desiderii impletum. Vel petimus bis misericordiam ppter amotionē mali: quod est duplex scz culpe & pene. Et semel pacem ppter assecutionē omnis boni hac pace sola cōclusi. Et ppter hoc dicitur ter. Vel ppter tres ptes corporis mistici. Dicit autē agnus dei magis: q̄ Ihesus vel Christus. Primo ppter veritatis re-presentationē sacram in immolatione agni paschalis. Secundo ppter veritatis p̄nuntiationē oraculi p̄phetalis. Emitte agnum dñe de petra. Tercio ppter veri agni ostensionem digito percussoris. Ecce agnus dei. Ecce: qui tollit peccata mundi. Cōmendatur autē Christus in hac oratione de tribus. Primo de puritate innocentie naturalis: quia agnus dei. Secundo de beatitudine venie salutaris: ibi qui tollis peccata mundi. Tercio de affectuositate misericordie liberalis: ibi miserere nobis. Caput vero inclinatur & pectus percutitur more publicani / qui dixit deus p̄pitius esto mihi peccatori ad ostendendū humilitatem / que in oratione necessaria est / & in manu in-cisione unicā & nō variā intentionē.

Tum inclinato capite, ante medium altaris manibus iunctis super altare positis dicit secrete.

Domine Ihesu Christe qui dixisti apostolis tuis: pacem meam do vobis: pacem relinquo vobis: ne respicias peccata mea: sed fidem ecclesie tue: eamq̄ secundū voluntatem tuam pacificare & coadunare dignare. Qui vivis & regnas deus p̄ omnia secula seculorū. **A.**

Di est daturus pacem osculatur altare in medio, & instrumētum pacis, sibi porrectum p̄ ministrū, iuxta ipsum ad dextrā vcz in cornu epistole genuflexū prius dicēs voce cōpetenti **Pax tecum.** Et minister sibi responderet.

A & cum spiritu tuo.

Surgit minister & pacem interessentibus misse porrigit osculandam dignioribus primo, deinde alijs, ultimo mulieribus singulis dicens. **Pax tecum.** **E**t singuli respondent ei.

Et cum spiritu tuo. | Celebrans pace osculata, stans in medio altaris inclinatus vt prius dicit sequētes orationes. Si nō est daturus pacem etiā si illius datio misse cōueniat, nō osculatur altare, sed premissa oratione dicta sine mora, stans vt preferē subiungit sequentes orationes.

Premissa oratione cōi: vt pacis optatio effectum forciatur in populo / Consequenter instantius specialiter hanc pacem postulat sacerdos. Et primo capiat beniuolentiā eius qui oratur. Secundo impedimenta frauditosis tollit: ibi ne respicias. Tercio suā fundit petitionē: ibi eamq: et est textus planus. **N**ota primo: qd hec oratio nō dicitur dum officium defunctorū celebratur / quia defuncti iam mundi leges transierunt / et requiescunt cū si gno fidei et dormiunt in somno pacis. Unde nō possunt a malis hominibus infestari: nec peccatis amplius irritari nec extolli in p̄speris: nec frangi in aduersis: ideo nō egent custodia et regimine nec exteriori pace: aut defensione ab exteriori impugnatione / que in ista oratione attentius postulatur. Vel breuius dici potest / qd in missis p̄ defunctis sacrificium nō p̄ pace p̄sentit: sed p̄ futura requie offertur: ideo tunc pax non postulat. **S**ecundo nota qd sacerdos hac oratione dicta osculatur altare in signū / qd Christus resurgens et apparens discipulis dedit eis pacē. Tum vertit se ad ministrū dicens pax tecum ad ostendendū: qd postq̄ dominus salutauit apostolos iterū dicit eis pax vobis: deinde osculatur pacificale p̄ ministrū sibi portum significans: qd cum hec dixisset apostolū insuflauit in illos et dixit. Accipite spiritū sanctū quorū remisistis peccata, &c. Ceterum in primitiua ecclesia cū esset magna fidelū deuotio ex statuto anacleti pape: omnes qui celebrationi missarum intererāt: singulis diebus cōdicare solebant. Offerebant enim magnū panē: et omnibus sufficientē / quod adhuc greci seruare dicuntur. Sed ex crescente fidelium multitudine / et deuotione decrecente traditū institutum: vt tantū diebus dñicis cōdicarent: post modum autē / quia nec diuine hoc potuit obseruari / tertia secuta est institutio / vt ter saltem in anno quilibet Christianus acciperet Eucharistiā. Vel hodie ad minus in pascha: hoc inuento remedio: vt videlicet p̄ eos: qd singulis diebus cōdicabatur singulis diebus pacis osculum daretur p̄ misterio vnitatis. Hec Rationale.

Si vero celebrat p̄ defunctis, omittit omnibus p̄cedentibus. **A**gnus dei inclusiue hucusq; positus intelligibili voce sine ulla pectoris percussione dicit.

Agnus dei: qui tollis peccata mundi dona eis requiem.

Agnus dei: qui tollis peccata mundi dona eis requiem.

Agnus dei: qui tollis peccata mundi dona eis requiem sempiternā

In missa p̄ defunctis dicto fiat cōmixtio et cōsecratio. &c. Statim subiungitur hoc agnus. **U**bi est notandū: qd loco miserere nobis: et dona nobis pacē dicit / dona eis requiem: qd missa defunctorū specialiter p̄ mortuis celebratur vt ei⁹ requies impetret: deo hoc specialiter exprimitur / et qm animabus triplex oporatur reges: a triplici a flictio: a pena scilicet ardoris: a corporalib⁹ tenebris: ab afflictione expectate beatitudinis p̄mē due requies / si cū precissione tere

Modus ordinarius.

ut accipiuntur sunt temporales. Tertia vero eterna / ideo tantum ad tertium agnus additur sempiternam.

Tum plequitur secrete sequentes orationes que etiā in singulis alijs missis dicuntur excepta solum veneris sancta, quia non missa sed singulare officiū celebratur.

O he Ihesu Chreste fili dei uiuisti ex voluntate patris cooperator spiritui sancto: per mortem tuā mundū uiuificasti: libera me per hoc sacrum corpus et sanguinē tuū ab omnibus iniquitatibus meis: et uniuersis malis: et fac me tuis semp inherere mandatis: et a te nūq̄ separari pmittas. Qui cum eodem deo patre et spiritu sancto uiuis et regnas in secula seculorum. Amen.

Ihic ad sumptionem sacramēti specialiter pparat se sacerdos tanq̄ in grandi piculo indigne sumptionis cōstitutus / nequod instituti est: et summa dei cōparitate nobis datū ad aperiendū uite fructū ex sua indispositione sibi si at cibis ad ingeritum. Iuxta illud Apostoli. Quicūq̄ manducauerit panē et biberit sanguinē domini indigne reus erit corporis et sanguinis domini. Et non inueniens ex se unde tanto misterio dignus habeatur / a dño pietatis et misericordie nictur sui sanctificationem impetrare: reliquas oīdes sūptioni pmittendo. Et primo in prima oratione capiat beniuolentiā Chresti per mortis et passionis sue rememorationē. Secūdo petit liberari a malis: ibi libera me. Tercio stabilire in bonis / ibi Et fac me. Quarto petit cum Chresto pperuo coniungi / ibi Et a te nunq̄. et. quibus addit solitam orationis cōclusionem: ibi Qui cum eodem. et. Textus est clarus.

Perceptio corporis tui domine Ihesu Chreste quod ego indignus sumere psumo nō mihi pueniat in iudiciū / et condemnationē: sed per tua pietate pfit mihi ad tutamētum mētis et corporis et ad medelā p̄cipiendā. Qui uiuis et regnas cum deo patre in unitate spūs sancti deus per omnia secula seculorū. Amen.

Facta oratione per sua iustificatione / ut digne possit tanto misterio: participari. Consequēter hic orat sacerdos per salute cōsequēda ex sacramēti p̄ceptione. Orat enim ne panis: qui de celo descendēs uitā prebet mundo: sibi ppter sua demerita sit causa damnationis.

His dictis in terra genuflectens sacramentum veneratur, tū se erigit, & dicit secrete.

Panem celestem accipiam et nomen domini inuocabo.

Ista est secūda pars tertie et vltime partis totius officij misse: in qua fit sacramenti sumptio a sacerdote. Et diuiditur in tres piculas in quarum prima sumpta fidentia ex spe diuini adiutorij ad sumēdū dignissimū misterium se erigens ad manus cum patena sumit ipsum sacramētum. Sed anteq̄ hoc faciat: prius incitat deuotionē reducēs ad memoriā q̄ est / qd sumere debet: qd panē q̄ de celo descēdit et q̄liter sumere debet: quia nomē domini inuocādo ut sic cum maiori sumat reuerētia et timore. In secunda suam adhuc indignitatem recognoscēs p̄funde se humiliat ibi domine non sum dignus. In

tertia sumit ipm dignissimū sacramētū dicens aliquas orationes: q̄rā q̄dā respiciunt corpus Christi. Hoc est Christum sub specie panis cōtentum. Et quēdā sanguinē: hoc est eundē Christū sub specie vini cōtentū / pars enim ibi p̄ toto accipitur. Quedā vero orationes respiciunt utrūq; put infra patet.

Quo dicto accipit de patena reuerenter ambas partes hostie sup illā positas, inter pollicē & indicem sinistre manus & patenā inter eundem indicē & medium digitos eiusdem man⁹ & tenens partes huiusmodi, supra patenā manu dextra trib⁹ vicibus pcutit pectus suū interim etiā tribus vicibus dicens voce aliquātulum eleuata.

Domine nō sum dignus. **Et se crete psequitur.** vt intres sub tectū meum sed tantum dic verbo: & sanabitur anima mea.

Hic sacerdos sciens summā & ineffabilē sumēdi dignitatem eius qui in altis habitat & tamē nō alta: sed humilia respicit exēplo laudati Centurio nis suam puidendo indignitatē pfunde se humiliat dicens / dñe nō sum dignus. &c. Sed diceret. Sacerdos hanc orationem pferens aut credit se fore indignū: aut non. Si primū ergo sumendo sacramētū pferens aut credit se fore indignū: contra indigne sumēti puulgatā & reus efficitur corporis & sanguinis domini. Si secundū sic fiet: loquit: & est de numero eorum: qui nequiter se humiliant. Ad hoc respondent doctores: quod pferēs ita sentire & de se credere debet: vt loquitur se esse indignum quantū est ex se / & ideo petit vt ipse indignus in oculis suis: dignificetur: idest dignus reputetur in oculis dei. Si quidem nulla creatura ex se ipsa est hac participatione digna / in quo dñs celi omniumq; creator infinite a se distans in pfectione & dignitate accipit. Neq; idē est indignū sumere / & indigne sumere. Indignus sumit q̄ in corporalibus existens ad ei⁹ dignitatē quē sumit accedit / qd facit omnis sumēs quātūcūq; sanctus. Sed indigne sumit: qui sine suūp̄ius p̄batione & p̄uia purgatione accedit / & ille incidit in sententiā apostoli. Et tales Jude traditori & iudeis cōdemnatibus & crucifixoribus sanguinē Christi effundentibus / tāq̄ reus mortis Christi cōparatur vt dicit Babil: lec / lxxxvj. Et dicens sacerdos hanc orationē ter pectus pcutit: vt se: & corde / & opere inuocet nomē domini p sua dignificatione / cōtra quē & his tribus se sepius peccasse meminit / ac p̄pterea indignū plane / nisi dignificetur sua inuocata dignatione: dicens: domine non sum dignus. &c. Hic sacerdos tenens corpus dñi nō repente illud sumat / nisi breuiter recolletus & ad aliqualem deuotionē & maxime p̄ p̄cedentes orationes excitatus / cogitans quis & qualis ipse est / & quātus / quē sumpturus est / orans mente quaten⁹ p amarā passionē suam in toto fere officio representat: dignet ipsum ex se ipso indignum facere dignū / deniq; cum tremore & amore / facto signo crucis / vt infra / sumat cū lingua nō terendo dentibus / p̄pter irreuerentiam & periculum inbestionis vitandā / sed humectatis in ore speciebus reuerenter intra se traiciat / & si palato adhareat / licitum erit: eo casu sacerdoti ad huc bibere vinū vel aquā: & tocens / q̄ descendat. Et hoc est tutius & bonius: q̄ digitum apponere. Nec obstat / q̄ vinum cicius transenderet & vi

Modus ordinarius.

deatur esse nō ieiunus quia qđ sit tali modo dicitur fieri simul. Per notata
c. Quia ppter de electi. Et in: l. Cōtinu². ff. de: verbo oblī. in principio ifra
in notabili post orationē. Quod ore sumimus &c. Laucat tamē sacerdos ne
sit morosus & faciat tedium populo.

Quibus tertio factis & dictis, accipit ambas partes p̄dictas
hostie ex sinistra, inter pollicē & indicē dextre manus, & cū
illis supra patenā signat, seipsum signo crucis dicēs secrete.
Oz p̄ om̄i n̄ri Ihesu Christi custodiat aīam meā i vitā eternā. Am̄.
Cubitis super altare positis, & patena sinistra manu p̄tib⁹ ho
stie p̄dictis, & ori supposita, reuerenter sumit easdem ambas
partes, quibus sumptis deponit patenā sup corporale, erigit
se, & ambas manus ante faciem iūgens, aliquantulum quies
cit, deinde depositis manibus dicit secrete.

Quid retribuam dño p omnibus que retribuit m̄bi.

Dilcoopertit calicem, ac pollices & indices super labiū ipsius
aliquatūlū tergit, ac iterum eas iungit, accipit patenā & eam
diligenter cum pollice dextre manus sup calicē extergit, ne
quid de hostia sup ea remaneat, & si sunt hostie cōsecrate su
per corporali posite p alio tempore cōseruande, facta eis re
uerentia debita, reponit eas in vas ad hoc ordinatum, & dili
genter aduertit, ne qua particula quantūcumq; minima man
eat sup corporali, sed studiose & accurate reponit in calicē
& pollicibus ac indicibus iunctis genūflexus iterum sacra
mentū veneratur, surgit & calicem ambabus manibus, vide
licet cū sinistra pedem, cū dextra vero nodum infra cūppam
accipit dicens secrete.

Calicē salutaris accipia: & nomē dñi innocabo.

Dandans innocabo dñm: & ab inimicis meis saluus ero.

Et signans se signo crucis cum calice dicit secrete.

Sanguis dñi n̄ri Iesu Christi custodiat aīam meā in vitā eternā. A.

Sacerdos corpus & sanguinē domini sumpturus se cū illis ante faciem
cruce signat/ad innuendum: q̄ in signo crucis omnia sacramenta debent
accipi & dari, de cōse, dif, p. Nunq̄. Vel vt Rationale dicit: q̄ sicut prius sa
cerdos cruces faciendo actiue tanq̄ minister corpus & sanguinē sanctifica
uit sic se eis nunc/cruces signando passiue: petit sanctificari.

Et stans reuerenter sumit totū sanguinē, cū particula in calice
posita, quibus sumptis dicit secrete.

Quod ore sumpimus offe: pura mente capiamus/ & de munere tē
porali fiat nobis remediū sempiternū. Amen.

Interim porrigēs calicem ministro, qui infundit in eū vinū,
quo celebrans se purificat & si qui sunt cōicandi eos cōicat
an̄q̄ digitos abluat, seruato ordine de tempore & modo cōi-
candi populū in p̄biterali dato.

Sacerdos sumpto sacramento cū omni reuerētia & deuotione / qua po-
tuit / Subiungit duas orationes vtrāq̄ sumptionē simul cōcernentes / In
quarū prima petit remedia p ipsa sacramenta cōferri / quibus pmouetur
ad ingressum gaudiū sempiternū. In secunda vero / ibi. Corpus tuū dñe. &
petit plene oblationē mali: scz purgari p sumptione sacramenti sub vtrāq̄
sp̄tie cōtenti ab omni macula introitum regnī impediēte. Quantū ad pri-
mā dicit. Quod ore sumpsimus. &. Qua oratione dicta / sacerdos cū calice
vertit se ad cornu altaris versus austrum accipiens vinū p ablutione calicis
significans ablutionē omnium defectuū & penalitatū a corpore Christi sum-
pto a iudaismo p austrū significato: p gloriā resurrectionis. q̄ aut sacramē-
ta dicuntur munera temporalia ad sp̄ties referendum est / que temporales
sunt & mutabiles. Sic aut cautus sacerdos vt dum sumit. vno hausto Cū si
bi n̄hil noceat sanguinē nō sumat: ne impetus ruffis inopinate occurrat: sz
bis vel ter sumat vt impedimentū nō habeat. Si vero sumendo sanguinē re-
maneat particula in calice / debet eam digito ad labium calicis adducere &
sumere. Si aut plures hostias debeat sumere: vt quando hostia est renouan-
da primo sumat eam quā pfecit: demū sanguinē cū reliquijs seu fragmētis
recollectis & desup ablutiones sumat. Sed / quid postq̄ sumpsit cōionem
habet hostiam cōsecratā / que supfluit. &. secundū De / de pal / Et Ange: de
Cla. In p̄: Misa. §. xlvij. q̄ si comode non habet vbi boneffe cōseruet li-
cet ei sumere / dum nō sit ieiunus. Secus esset dicendū de reliquijs / que e-
tiam licet acceperit purificationē an̄q̄ de ipsis aduerteret tamē postea sunt
sumende / tñ quia nō possunt sic seruari imo leuiter amitterentur propter
paruitatē eorū: quia in isto casu / ex quo est in actu purificationis & recol-
lectionis reliquiarū quicquid sit dicitur fieri in cōtingenti: idest quasi simul
sumeret omnia an̄q̄ censeatur nō ieiunus / de quo etiā infra de defectibus
missę / verū tamē si / qui sint cōicandi eos prius cōicer ante q̄ & primā ablu-
tionem sumat / vt sic fragmēta aut hostiā / ex cōicantiū / relictam: que com-
mode seruari nō possit / ieiunus sumat.

Tū purificatis & ceteris cōicatis dicit secrete.

Corpus tuū dñe quod sumpsit: & sanguis quem potavi: adhereat vi-
sceribus meis: & presta: in me non remaneat scelerum macula: quē
pura & sancta refecerūt sacramenta. Qui viuīs & regnas cū deo pa-
tre in vnitāte spūs sancti deus. Per omnia secula seculorū. Amen.
Eodem ministro vinū iterū fundente, celebrans abluat polli-
ces & indices sup calicē & ablutionē etiam sumit, deinde ex-
tergit etiā os & calicem purificatorio, & purificatoriū super
calicem, ac desuper patenā ponit, & put sibi magis placet
collocat, ad partem dextram vel sinistram, aut in medio altaris.

Modus ordinarius.

et dimittit.

Hec est post sumptionē corporis et sanguinis Christi secunda oratio in qua petitur purgari macula / qua impedimur ab ingressu regni. secundū illud Apocal. 17. Nihil coinquatum: intrabit in illud. Alie vero orationes quas hic quidā dicere solent nullomō vocaliter: vt dicunt doctores sunt dicende: de quo s. foli. j. Finita autē hac oratione sacerdos secundo ad cornu altaris accedit vt abluat digitos sup calicem positos cum vino / significās abluionem dubietatis discipulorum Christo eius apparente / et eorū incredulitatē increpāte. Vel sic hec ablutio ppter reuerētiā tanti sacramēti: vt si que particule in calice ore vel digitis remansissent sumerētur et alijs rebus post diuinissimi sacramēti tactū indigne aī eorum abluionē nō cōmiserēt. Et Tropologicē ad significādum / q sacerdos deinceps manere debet mūdus seruans sapore et odore vini cōpunctionis et tristitie in corde: gratiarū actionis et letitie in ore / recte conuersationis / et iustitie in vita et opere. De inde tergit digitos palla ad hoc deputata: q semp dzt seruari mūda et nitiā / deniq sumit abluionē: vt et per sumptionem ipsius sacramētum sumptum deferatur ad stomachum: ppter quod et cōicanti populo datur post sumptū sacramētum potus vini ablutius / quod totū pñet ad reuerētiā sacramēti. **A**duertendū quoq est hic quod scribit Panox: in c. 10. Marthe de cele / missarū: q vinum admixtū sanguini post cōsecrationē nō transsit in sanguinem nec madidat: idest balneat sanguine. Et est ratio / quia sanguis nō est in calice p effusionē / sed p glorificationē corporis. Vñ in calice est integrum corpus Christi / sicut in eucharistia. Nam cū Christus sit ibi viuus / nec est corpus hōis viui sine anima et sanguine. Nec sanguis est hōis viui sine corpore et anima. Et hoc intellige quando apponitur ita modica quantitas liquoris alterius / q assumat saporem accidentiū / que sunt in calice. Nam si apponeretur vinum vel aqua vel alius liquor in tanta quantitate q absorberet accidentia prius vini / definit ibi esse sanguis Christi / quia sanguis nō durat / nisi durantibus accidentibus prius vini / hec ille. verum tñ quantūcumq pars minima alicuius liquoris apponeret sequeret corruptionem in aliqua parte sacramenti. Ex quo patet q nō est necesse post sanguinis sumptionē calicem vel digitos lambere cū p abluionē prius species vini si que relictę essent absorberentur / verumtñ sacerdos cum magna diligentia agere debet. Et sic primo sumat sanguinē de calice / q nihil amplius fluere possit / tñ abluat calicem / ne aliquid de sanguine adherens remaneat in eo / et post sumptionem illius abluionis digitis nō disiunctis sui labia oris et etiam exterior pars calicis speciebus sacramentalibus prius humectata possint tergi: tum eosdem abluat digitos sup calicem vt sic et humectata calicis et species panis si aliquid de illa in digitis remanserit totaliter abluatur: deinde sumat / nō fit aut nimis parcus in vino circa abluionē: sed tantum capiat vt os et labia / que speciebus sacramentalibus fuerunt humectata sufficienter ablui possint. Valde quoq cauendū ne sacerdos sit nimis plius in dicto modo agendi / vt non generet tedium astantibus / nec sit etiā in modo agēdi singularis cōtra cōsuetudinē et astantes nō scād alient de sua singularitate. Vel de alijs sacerdotibus qui illam singularitatē non obseruant / suspicantes illos errare. **H**ic etiam notandū est / si sacerdos

post sumptionē sacramēti vrgeatur sputo vel tussi. et. Quod nullomō ante
sumptionē ablutionis expuendū est / aut exscreādū ne sic species sacramen-
tales et p cōsequens sacramentū ejiciat: sed sputum vel quod vrgit ad tusa-
sim vel exscreādū retineatur vel transglutiat. Si autē ex nimia violentia fieri
non possit: expuatur in aliquod vas aptum vel in calicē si aliud haberi
non possit: vel in paniculū mundū: et postea materia illa cōburatur / et cine-
res in sacrario reponātur. Sed si sacerdos ante inceptionē missę p̄sentiat se
aliqua tali passione violenter molestari. Lucius est vt a celebratione abstine-
at. Si vero post sumptionē debite ablutionis / vrgeatur aliquo p̄dictorum:
quāuis nō sit amplius periculū / tamen ppter reuerentiā maiorem sacramē-
ti bonum est / vt abstineat quantū potest quousq; aliū potum vel cibū sum-
pserit. Si tamē nimis vrgeatur ejiciat huiusmodi sup̄fluitates ad aliquē lo-
cum / vbi non cōculcentur pedibus vel habeat secum paniculū / in quē mite-
rat. Nec ex resolutorio dubiorum missę Joannis de lapide. Quod autem
hic dicitur / q̄ nullomō ante ablutionē expuendum seu exscreādū est intelli-
gi potest / quando statim post sumptionē sacramēti cōtingat. Secus si post
aliquod interuallū fiat / vt in die natiuitatis dñi inter duas missas. Nā non
est possibile / vt species sacramētales diu manere possint incorrupte. Imo
necesse est / vt cito corrumpātur. Cum em̄ post sumptionē in stomachū des-
cendunt nō diu p̄sistere possent incorrupte / ppter p̄mixtionem humorū in
stomacho etiā iesuno p̄sistencium. Sic etiā in descensu ad stomachū si sint
in modica quātitate corrūpūnt p admixtionē humoris salualis. Et pari-
ratione etiā in ore. Presertim cū post descēsum sanguinis adhuc remaneat
in lingua et ore humiditas sacramētales: quā humor salualis (qui maior ē)
corrumpit. Unde circa hoc sacramentum de possibilibus agendū est quod
decentius est: et p maiori reuerentiā tanti sacramenti cōuenientius et vbi oco-
currit difficultas semp accipiendū est illud quod minus habet de periculo /
et q̄ nō sit cum detrimento etiam sanitatis humane. Et nota secundum
eōdem doctorū opinionē hic finit Canon p sanctos patres et Romanos pon-
tifices et editus et ordinatus / et idcirco non secundū arbitriū nostrum corri-
gendus est / vel aliter ordinandus vt quidā litteram antiquā in suis missalis
bus et corruptam insequentēs conati sunt facere.

Interim liber missalis p ministrū ad cornu epistole reportat
ac directe inter anteriore & posteriore partes altaris pōnit
vbi expeditis premissis, celebrans stans versus ad altare, mani-
bus iunctis vel disiunctis, put sibi magis placet, sup altare vel
librum positus & legit exinde Cōionem, que lecta, iunctis ma-
nibus ante pectus, vadit ad mediū altaris vbi depositis sup eo
manibus, hinc & inde extensis, illud in medio osculatur, tū
iunctis vt prius manibus ante pectus demissis oculis ad terrā
ibidem ad manū sinistram, hoc est ad latus dextrū, versit se
ad populum, & dicit intelligibili voce populo versus. **Dñs**
vobiscum. Extendendo interim & iūgendo manus ante pec-

Modus ordinarius

Aut digittis tam en nō dissociatis. **Et cum spū tuo.** Iunctis manibus p eandem viā ad medium altaris reuerſus, facta ibidem cruci reuerentia, accedit ad librū ubi extendendo & iūgendo manus ante pectus stās ad altare verſus, dicit eadem voce. **Oremus.** Et caput deo inclināt extēſis manibus ante pectus, stans vt prius diximus, dicit post cōiōnem misſe cōuenientem vsq; ad. **Per dominū.** seu aliam cōclusionē quam dicendo, iungit manus ante pectus, & ad verba sic eas tenet vsq; ad finē post cōiōnis, quā cū sua cōclusionē ante librū pficit & dicendo. **Ihesum Christū.** Caput deo inclināt, & sic manus tenet. vsq; ad finē post cōiōnis, quā ibidem perfecta finalie sunt post cōiōnes dicende responſo **Amen.** Reperit voce simili. **Oremus.** & subiungit eas, put de orationibus & lecretis supra diximus, quibus ibidem vsq; ad finē dictis, iunctis manibus ante pectus, reuertitur ad medium altaris, & depositis super eo manibus, hinc & inde extēſis, illud in medio osculatur, ac eodē modo iūctis manibus vt prius demissis ad terrā oculis, ad manū sinistra, hoc est ad latus dextrum ad populū, verſus dicit voce predicta. **Dñs vobiscum.** Extendendo & iūgendo interim manus ante pectus, digittis non dissociatis. **Et cum spū tuo.**

Post sumptionē eucharistie sub vtracq; specie & etiā lotionē calicis sequitur Añā: que cōiō dicitur. Et hec est secundum sensū historicum tertia & vltima pars tertię principalis partis totius officij misſe / in qua redditur grarum actio p sumptōrū pceptionē finem misterijs imponendo. Et diuiditur in sex particulas. In quarum prima pmititur quidam iubilus / & exultatio in gratiarum actione p antiphonā / que vt dictum est cōiō dicitur. In secunda humilis deprecatio: vt participatio eucharistie effectū salutis operetur ibi. **Dñs vobiscum.** In tertia populus licētiatur: ibi. **Ite misſa est.** In quarta a trinitate petitur oblātī sacrificij acceptatio & ppetuatio: ibi. **Suscipe sancta trinitas.** In quinta populus benedicitur. In sexta & vltima contra oīa aduersa legitur euangelij Joannis. In principio erat verbum. &c. ad quas partes addit recessus: sed priuatim & aliquę orationes. Quantū ad primā partem & secundā sumpta ablutione sacerdos dicit cum iubilo / & letitia cōiōnē: ad cōmemorandū susceptū beneficiū deī: scz sacramenti suscepti intra viscera cum letitia. Et significat cōnem letitiā sanctorum que post cōicationem glorie Christi sequetur in resurrectione futura. Significat etiam antiphona

Cōiō quid significet.

Redditus ad cornu altaris epistolę quid significet.

illa scz cōiō gaudium discipulorum de resurrectione dñi habiti. Joānis. **Redditus autē** Bausi sunt discipuli viso domino / secundū innocētiū. **Redditus autē** qd cornu altaris epistolę cum libro & lumine si sit vna candela secundū In

no / r Rationale significat p dicationē Christi redituram ad iudeos in fine mundi. Secundum illud ad Roma / ix. Esayas autē clamat p Israel si fuerit numerus filiorū israel sicut arena maris / reliquie salue sient. Sacerdos itaq; spūali gaudio populi secum spūitualmente cōdicantis cōcepto letus r hīlaris tanq; Christus in gloria resurrectionis ad populum se vertit ipsum salutans r dicens / dñs vobiscum: scz sit p resurrectionis sue gloria. Et respondet populus vel vicem eius gerens. Et cum spū tuo. Sciens parum valere dñm sacramentaliter accipere: nisi remaneat in intima spiritus deuotione. Deinde sacerdos reuersus monet populi ad simul orandum in vñs: dices Oremus / r psequitur cōplendā seu cōplendas sic dictas eo / q per eas officii missę cōpleatur / in quibus regulariter petit: vt sacra cōdō effectū suū De comple opetur / scz gratiā augeat in presenti: r gloriā cōferat in futuro. Ad hec em dñs que sepetenda / frequēter sonant cōplende / vel saltem ad aliquā ad gloriā eternā cundā aut ordinata / r significat cōplendorum in iudicio pfectionem. Sed secundum rē post cōdō Anno. Salutat populi: r deinde eleuatis seu extensis manibus / vt hic in rones dicunt. bñ dicitur / dicit cōplendas ad significandū / q Ihesus postq; apparuit discipulis dicens eis: par vobis / eduxit eos foras in bethaniā / r eleuatis manibus benedixit eis / cui se debet cōformare sacerdos / vt r ipse extensis manibus benedicat seu in cōplendis benedictionē petat. Quib; finitis reddit ad medium altaris / quia sicut p australe cornu altaris representatur iudaeus populus / r p cornu versus aquilonē gentilis: ita p mediū altaris significat Christus / qui est lapis angularis duos in se parietes: Iudeos vt altaris versus austrum delicit r gentiles in fidei vnitatē cōnectens. Et iterū versus ad populū saluatur iudaeus populus dicens dñs vobiscum. Optans vt recedētes a templo nō recedant a dño / vt satagant quatenus dñs semper cum eis in omnibus agendis maneat / r nunq; ab eorum intentione r amore recedat. Et populus r versus adq; respondens. Et cū spiritu tuo: optat vt ipse sacerdos post missam nō carnalib; sed spūitualibus vacans exercitijs dño semp adherat / orationibusq; iugibus dño vniatur. Nam spiritus est dñs r eos / qui adorāt in spiritu r veritate adorare oportet. Ioannis. iiii. quasi diceret populus. Et cum spū tuo sit dñs: vt spiritu ambules r desideria carnis nō pficias. Et significat apparitionē vltimā Christi venientis ad iudicium: que bonis r electis erit gratiosa. Historice vero significat cōtemplationē vite eterne / quam Christus ascendens ingressus est in secunda eius apparitione. Apparuit bis in die ascensionis: vt dicit / Lijra Luce vltimo. Primo in ciuitate recumbētib; discipulis r ibi missis vt irent foras in Bethaniā / idest versus bethaniā in mōtem oliueti disparuit ab eis r venientibus ad mōtē oliueti iterū apparuit secundo. Et factum est cū benediceret eis scz eleuatis manibus vt suprapatuit / recessit ab eis scz presentia corporali / r ferabatur in celum vidētib; illis pcul dubio in magna quadā r ineffabili cōreplatione dulcedine r vite eterne p̄gustatione / tum ex benedictione domini iā ascendētis: tum quia corporalibus oculis in gloriofo corpore gloriose viderūt eum ascendere in celum cum magna reuerentiā susceptum. Quibus populus debet se tunc conformare quantum potest / ideo dicitur ei secundum hoc optando dñs vobiscum: scz sit p cōreplationē r collationē vite eterne / quam Christus gloriose ascendens intravit. Respondit populus. Et cum spiritu tuo scz sit talimodo vt in eum transformatus eius psonam digne representes.

Modus ordinarius.

Et adhuc ad populum versus, iunctis manibus ante pectus, dicit intelligibili voce. **Ite missa est.** Quod dicitur ad omnes missas in quibus dictū est, Gloria in excelsis deo. Quo dicto celebrans p eandem viā reuertitur ad mediū altaris. **Rz. Deo gratias.** Vel si missa ferialis sit aut alia in qua nō sit dictū Gloria in excelsis deo. Finita postcōione, & dñs vobiscū, repetitō vertit se per viā p̄dictam ad altare, vbi stans versus ad illud iunctis manibus ante pectus loco **Ite missa est,** dicit intelligibili voce. **Benedicamus domino.** **Rz. Deo gratias.** In quadragesima a die cinerū inclusiue. vsq; ad quartā feriā hebdomade sancte etiam inclusiue in feriali offitio dūtaxat postq̄ celebrans dixit omnes postcōiones, cum suis solitis cōclusionibus, put superius ordinatū est, anteq̄ repetat dñs vobiscum, stans in eodem loco, in quo postcōiones dixit ante librū cōuersus ad altare vt erat, dicit absolute intelligibili voce. **Oremus, Humiliate capita vestra deo.** Inclinat caput & subiungit eadem voce orationē sup populum ibidē ordinatam, cū suā cōclusionē, qua finita, accedit ad mediū altaris osculatur illud, & conuersus modo superius dato, ad populum dicit, dñs vobiscum, & alia vt supra diximus, dñicis vero, & alijs diebus quadagesime, in quibus de aliquo festo, vel p̄defunctis, aut votiuā missa celebrat, oratio huiusmodi sup populū cum suo oremus humiliate capita vestra deo nō dicitur, sed missa ipsa mō pri⁹ dicto terminat. Si vero celebrauit p̄defunctis omīssis, **Ite missa est,** & benedicamus dño, dicto secundo dñs vobiscum. Reuertitur p eandem viā, per quam ad populum se conuerterat ad altare, vbi stās in medio, versus ad illud iunctis manibus ante pectus, dicit intelligibili voce. **Requiescant in pace.** **Rz. Amen.**

De ite missa est. Hec est tertia particula / in qua sacerdos populū ad redeundū ad p̄p̄ia licēciat: missam cōcludens tripliciter / secundū exigentiā tēporis & missē r̄ū corporali necessitate p̄curanda: q̄a missa est scz cōsumata. Hoc em̄ magis cōuenit diebus festiuis in quibus diligentius diuinis est laudibus insistendum / ita vt ante finem missē nō recedatur. Qua finita & sp̄iali refectione accepta cōgrue cōceditur / vt redeant ad p̄p̄ia p corporali. Vt dictū est / refectione & necessitate p̄curanda / vt sic secundū vtrumq; hominē reficiantur, & ideo ampliores gratias agant. **De ite missa est:** scz vestra oratio ac deuotio.

tio ante cōspectū diuine maiestatis in misterio angelorum/qui hunc sacrifi-
 cio assisterunt. Vel ite de virtute in virtutē post Christum/cum sequendo in
 sua vita/charitare et patientia/ut tandem eum sequi mereamini ad eternā
 gloriam/quia missa est/sez hostia salutaris Christus ad dexteram patris: spe-
 tiebus sacramentalibus iā cōsumptis. Et significat illud q̄ dictū est apostolū
 Accūs. i. Viri Galilee quid statis aspicientes in celū hic Ihesus: qui assū-
 ptus est a vobis sic veniet/quemadmodū vidistis euntē in celū sez ad red-
 dendū unicuiq̄ secundū opera sua. Nolite ergo stare otiosi/sed ite adim-
 plete/que docuit et p̄cepit/soliciti. Et populus seu loco populi minister q̄
 si cōgratulando responderet deo/gratias sez de tantis misterijs cōpletis: et
 beneficijs acceptis. Et in hoc imitatur apostolos/qui adorantes egressi
 sunt in Iherusalē cum gaudio magno: Luce ultimo. Vira quia viderunt oia
 mysteria cōpleta esse in Christo. Studeant ergo tunc omnes et singuli se eis
 cōformare non solū ore: sed et toto corde gratias agentes in hoc mundo nō
 stando: sed ad patriā p̄ bona opera festinando. **¶** Secundo cōcludit missa **De benedī-**
 p̄ benedicamus dñō: quo verbo nō datur licentia circumstātī clerico: sed ad **camus dñō.**
 cōtinuandū religionis cultum additur hec exhortatio p̄ benedicamus do-
 mino/nos sez diuino cultui specialiter deputati: et hoc fit in diebus ieiuniorū
 et ferialium/in quibus clericos nō cōgruit se statim ad secularia negotia
 conuertere: sed in dei laudibus semp̄ pmanere secundū Inno. Idcirco neq̄
 eis licentia redeundi p̄ ite missa est intimatur/sed (ut dictum est) p̄ benedi-
 camus dñō. Et respondent deo gratias. Quasi obediēdo sacerdotali exhor-
 tationi gratias de officij p̄fectione dñō reddentes. Et qm̄ in diebus qua-
 dragimis: et aduentus etiā populus magis orationibus insistere debet/et
 diebus ceteris/ideo tunc etiā die dñico dum populus diuini interesse te-
 netur nō licentiat̄ p̄ ite missa est/sed magis p̄ benedicamus domino/quo
 exhortatur ut sollicitudinē temporalis temperantes magis solito laudibus
 diuinis inhereāt et spiritualiter ad dñm se cōuertant/et non vertit se ad po-
 pulum: sed ad orientē/qui a tunc nō loquitur distincte ad populū/sed se cū
 populo hortat ad gratias agendas deo orienti a quo omnes illuminantur.
¶ Tertio in missa p̄ defunctis p̄ cōclusionē dicitur. Requiescant in pace: **De requies-**
 ut finis huius officij respondeat principio/in quo eis requies eterna postu- **scāt in pace.**
 latur. Et quia totum illud officium singulariter ordinatur p̄ requie defun-
 ctis impetranda: ideo eis requies petitur in principio medio et fine triplex/
 sez requies a penis/requies beatitudinis anime/et requies corporis et anime
 quam accipient in fine seculi.

Tum stans ante mediū altaris capite inclinato, & manibus iū-
ctis sup̄ altare positis, dicit eadem voce.

Placeat tibi sancta trinitas obsequiū seruitutis mee et p̄stare: ut sa-
 crificiū qd̄ oculis tue maiestatis indignus obtuli/tibi sit accepta-
 bile/et mihi ac omnibus pro quibus illud obtuli/sit te miserante p̄-
 pitabile. Per Christum dominū nostrum. Amen.

¶ Hec est quarta particula in qua sacerdos inclinatus ad altare humilis-
 ter petit oblati sacrificij finalē acceptationē et p̄pitiatidē dirigēdo sermo-
 nē nō ad Christū solum/sed ad totam trinitatem/ad significandū Christum.

Modus ordinarius.

assumpti iam sedere ad dextram patris & eū eodem patre misisse spūm sanctū. In qua oratione tanguntur quatuor: scilicet dignitas eius cui sacrificatur. Secundo ordo & potestas sacerdotis sacrificium offerentis / ibi obsequiū seruitutis. Tertio humilitas offerētis / qua: vt placitū sit precatur ibi / ego indignus obrui. Quarto ordinata charitas eiusdem / qua: vt sibi & omnibus profit / supplicatur / ibi. **Ad** ibi ac omnibus. Textus est clarus.

Extensis manibus hinc & inde sup altare politis, ipsum altare osculatur, erigit se, & adhuc stans versus ad illud, dicit intelligibili voce. **Benedicat vos omnipotēs deus.** Iungit manus ante pectus, & caput deo inclināt, & iunctis manibus ac demissis oculis ad terram si altare est populo versum, ita q̄ in eo celebrās stat populo vers⁹, stans vt erat bñdicit manu dextra populo, primo inter cornua euangelij, tū in medio altaris deinde inter cornua epistole dicēs interim, Pater, & filius, & spūsanctus. Si vero altare nō est populo versum, sed cōi mō posurum vertit se ad manū sinistram, hoc est ad latus dextrū & p̄ girum tertio populo benedicit, primo versus cornu epistole vbi manu dextra signū crucis pducens sup populum dicit eadem voce **Pater.** Tum in medio dicens simili voce. **& si alius.** Deinde versus ad cornu euangelij dicens voce p̄ dicta **& spiritus sanctus, Amen.** Primā autē & terciā benedictiones huiusmodi nō dat directē versus cornua epistole & euangelij, sed magis versus mediū sup populū ibidem existentem, aut si populus qui misse interfuit est in medio, dictis p̄ celebrantem verbis, **Benedicat vos omnipotens deus,** vertit se, vel non vertit p̄ dispositione altaris, vt supra diximus, & sup populum manu dextra in medio, vnicū tantū crucis signum pducit dicens. Pater & filius & spūsanctus, & circulum pficit. Si celebravit coram summo pōtifice, aut cardinale, vel legato sedis apostolice, patriarcha, archiepiscopo, vel Episcopo, in pūntia ciuitate, vel diocesi sua existēte, celebrans nō benedicit p̄pria auctoritate, sed dicto p̄ eum placeat, cōuertit se ad sumū pōtificē genuflex⁹, aut Cardinālē, Legatū, vel prelatū ip̄m capite inclinato, ab eo benedictionem recepturus, nisi summus pōtifex, Cardinalis, Legatus, vel p̄ latus signū dederit, celebrans iterū ad altare cōuersus dicit **Benedicat vos omnipotēs deus, pater & filius, & interellens**

tribus ad maius sinistrā, videlicet in cornu epistole, & in medio benedicit: omissis verbis, & spiritu sanctus, ac signo crucis ad dextram videlicet in cornu euangelij, in qua est Pōtis fex ipse, Cardinalis, Legatus, vel p̄latus, & ibidem sine mora pōtifici genuflectit, vel Cardinali, Legato, vel p̄lato, caput inclinat, qui ei benedicit. Si vero locus summi Pōtificis, Cardinalis, Legati, vel prelati huiusmodi nō esset in cornu euangelij, sed in alia parte vel altare esset populo versum. Celebrans recepto signo, benedicens p̄transit eū & nō ei sed alijs benedicit ordine solito, tum ab eo benedictionē accipit, vt p̄diximus. Si autē celebrauit coram Cardinale, Patriarcha, Archiep̄o, vel Ep̄o extra eorum titulū ecclesiā siue puinciā, ciuitatē & diocesim cōstitutis, nō habet ad eos in huiusmōi respectū, sed eis vt ceteris interessentibus more solito benedicit, p̄fecto circulo, vel si celebrauit p̄ defunctis, omissa benedictione, quia post missam p̄ defunctis nō datur benedictio.

Dicta oratione placeat tibi sancta Trinitas. Sacerdos osculatur altare / ostendens p̄ hoc vt inquit Rationale / se p̄missis deuore toto mentis & corporis assentire affectu / & hoc osculo salutari summe trinitati cōiungi desiderans / vbi videbitur fatie ad fatiē sicuti est. Quo facto in hac quinta p̄ricula populus ad p̄p̄ia dimissus benedicitur / vt donis celestibus repleatur & in bonis contra omnes inimici aduersitates custodiatur p̄stante diuina maiestate beatissime trinitatis patris: scz & filij & sp̄s sancti. In dicta oratione vcz placeat tibi sancta trinitas inuocate / & significat vltimā benedictionē sup̄ electos qui p̄seuerauerunt vsq; in finē: quibus dicitur venite benedicti patris mei percipite regnū. Sed secundū Inno. Diffusio sp̄s sancti sup̄ discipulos in die penthecostes. Fit autē hec benedictio vt dicit Rationale p̄ verbū oris / & signū crucis / quia illa missio p̄ sonū aeris & linguā ignis intonuit. Actus ij. Factus est repente de celo sonus. &c. Et apparuerunt illis dispersite lingue tanq̄ ignis / vel etiā ad significandū illā missionē esse factam merito crucis Christi. Quando autē missa celebratur p̄ defunctis: vt hic dicitur / nō datur benedictio nec valet cōsuetudo / quia est irratiōabilis / & huius rationē ponit Guylmus in Rationale / quia benedictio fit p̄ populi excitatōe: vt in dñi adiutorio cōfidat: & benedictū in secula cōfiteatur. At defuncti velut absentes excitari nequeunt licet possint nostris suffragiis adiuari.

Osculato post dicto placeat vt p̄mittitur altari in medio, & si est vas cū hostijs consecratis p̄ alio tempore cōseruādis reponendū illud, facto sacramēto debita reuerētia de tecto capite, deferri & deponi illud in locum suū, & locū ipsum bene

Modus ordinarius:

Claudit, quo facto reuertitur ad mediū altaris, & stans ibidē iunctis manibus ante pectus versus ad cornū euangelij dicit intelligibili voce. **Dñs vobiscū. R. Et cū spū tuo. Signat pollice dextre manus ibidē altare, & se in frōte, ore & pectore dicens eadem voce. I niciū sancti euangelij secundū Ioānem. Gloria tibi domine. Tum eodē mō stans iunctis manibus ante pectus psequitur simili voce.**

In principio erat verbū / & verbū erat apud deum / & deus erat verbum: hoc erat in principio apud deum: omnia per ipsum facta sunt & sine ipso factū est nihil. Quod factum est in ipso vita erat: & vita erat lux hominū: & lux in tenebris lucet / & tenebre eā nō cōprehenderunt. Fuit homo missus a deo cui nomē erat Ioānes hic venit in testimoniū: vt testimoniū pberet de lumine / vt omnes crederent p illū. Non erat ille lux sed vt testimoniū pberet de lumine: Erat lux vera que illuminat omnem hominē venientē in hūc mundū: in mundo erat & mundus p ipsum factus est / & mundus eum nō cognouit. In ppria venit: & sui eum nō receperunt: quotquot autē receperunt eū / dedit eis potestātē filios dei fieri: his qui credunt in nomine eius. qui nō ex sanguinibus: neq; ex voluntate carnis: neq; ex voluntate viri / sed ex deo nati sunt. **Genuflexus dicit voce pfecta Et verbum caro factum est. Surgit & stās vt prius pficit euāgelium eadē voce.** Et habitauit in nobis: & vidimus gloriā eius gloriā quasi vnigeniti a patre plenū gratia: & veritatis.

Postq̃ sacerdos populū benedixit: vt donis celestibus impleat in domini adiutorio cōfidens: a quibus aduersarius noster dyabolus ntitur nos impedire & accepta gratia / priuare animabus corporibus & rebus nocere / ideo cōtra aquilonē / a qua secundū pphetam panditur omne malū dicitur hoc euangelij. Tum autē ventū fuerit ad verbū caro factum est / genuflexus erit p gratiarū actione incarnationis christi / vt sicut ab ea incepimus: ita finaliter ad eā redeamus cum abundātia bonorū operū. Sed. a. d. cur ecclesiā a reprehendit: qui hoc euangelij audire solebant / vt habetur in. c. Quidā laycorum de celebratione missarum. Ad h̄ respondet ibidē panos / q̃ ppter hoc illos nō reprehendit / sed quia credebant illi sicut dicunt quedā verule q̃ non potuerunt illi sine penitentiā decedere audiendo hoc euangelij: vel quid simile fatiendo / quod damnatur / quia est supstitio. Et quo patet error multorum qui nō deuotionis causa / sed ex supstitutione hoc euangelium vel alia verba sacra / vel aliquid simile dicunt / vel penes se portant. Quid ergo dicent / qui verba vel nomina mirabilia vel characteres pter signū crucis penes se deferunt. Pro quo nota / quod scribit Bartholomeus de chainis dicens. Si sunt verba diuina & bona cauendū est ne ibi immisceant cum verbis sacris aliqua vana / puta aliqui characteres pter signum crucis aut q̃ spes habeatur in modo legendi / aut scribendi / vel in vno tēpore ma

gis: & in alio vel in vno loco magis & in alio vel p vna personā magis: & p alia puta. q scribat a ieiunio vel reposito missæ: vel quinta feria post cenā: vel in ecclesia: vel p virginē: vel in fine dicatur. Quicq; portauerit penes se istud breue videlicet cartam: vel orationem/ vel verba/ non periclitabitur in igne vel aqua. &c. Hec em̄ omnia supstitiosa sunt & vana illicita secundū Babel & Tho. h. ii. q. cxi. Et etiā notat Archi. xxv. q. v. c. Non liceat. Qui autē talibus credunt scribunt portāt seu docent grauiter peccant. & xxv. q. vii. Nō obseruetis: nisi adeo fuerint simplices q ignorantia debeat eos excusare: que tamen eos nō excusat/ cum sup hoc fuerint moniti & instructi. Portare tñ sup se reliquias sanctorū symbolū/ vel orationē officī vel verba euangelij ex deuotione seu fiducia dei & sanctorū sine predictis supstitutionibus nō est re pbandū sed tamē pibendū ppter periculū simpliciti. Hec ille in suo cōfessionali tertiā parte sub primo precepto decalogi. Finito euangelio si celebrauit coram summo pontifice, aut cardinale Patriarcha, Archiepō, seu Epō, in eorū residentijs, aut ecclesia vel loco iurisdictionis eorū, cōuertit se ad eū coram q ex predictis celebrauit, & facit ei reuerentiā cōuenientem, quod si nō celebrauit coram aliquo predictorū ut p̄fertur huiusmodi conuersionē & reuerentiā p̄termitit. Minister accipit candelas de altari & extinguit eas celebrans plicat corporale palla intra posita, reponit eam in bursam corporalis, & calicē cum patena in sacculum siue lintheum ad hoc ordinatū ligat, ponit desup bursam cū corporali, & omnia in manū sinistram recipiens, manu dextra retinet bursam corporalis ne cadat, & p̄cedente ipsum ministro cum missali, culis no, ampulis vini & aque, hostiaria cū hostijs candelis & incensu extinctis, redit ad sacristiā vel aliū locum cōuenientem vbi depositurus est sacras vestes interim dicēs Antiphonam & psalmos, & alijs sequentia. Si vero sit dimissus huiusmodi vestes ante altare vbi celebrauit, finito euangelio p̄dicto dimissis vt sunt super altari corporali, & calice, ac alijs supra dictis easdem vestes deponit ibidē, & sup ipsum altare reponitur, interim dicens secrete. Antiphonam.

Trium puerorū cantemus hymnum: quem cantabant sancti in camino ignis benedicentes dominū.

Psalmus.

Benedicite oīa opera dñi dño: laudate & superexaltate eū in secula. **B**enedicite angeli dñi dño/ benedicite celi domino. **B**enedicite aque omnes que sup celos sunt domino: benedicite om̄es virtutes dñi dño. **B**enedicite sol & luna dño: benedicite stelle celi domino. **B**enedicite imber & ros dño: benedicite om̄is spiritus dei domino.

R.

Modus ordinarius.

Benedicite ignis et estus dñi/benedicite frigus et estas domino.
Benedicite rores et pruina dñi:benedicite gelu et frigus domino.
Benedicite glacies et nives dñi/benedicite noctes et dies dñi.
Benedicite lux et tenebre dñi:benedicite fulgura et nubes dñi:
Benedicat terra dominũ/laudet et super exaltet eũ in secula. **B**e-
nedicite mōtes et colles dñi:benedicite vniuersa germinatiã in ter-
ra dñi. **B**enedicite fontes dñi:benedicite maria et flumina dñi. **B**e-
nedicite cete et omnia que mouētur in aquis domino/benedicite
omnes volucres celi dñi. **B**enedicite omnes bestie et pecora dñi:
benedicite filij hominum dñi. **B**enedicat israel dñm:laudet et sup-
eraltet eũ in secula. **B**enedicite sacerdotes dñi dñi.benedicite ser-
ui dñi dñi. **B**enedicite spūs et anime iustorũ dñi/benedicite san-
cti et humiles corde dñi. **B**enedicite Anania Azaria Sazael dñi
laudate et superaltate eũ in secula. **B**enedicamus patrẽ et filiũ cũ
sancto spiritu/laudemus et superaltemus eũ in secula. **B**enedict⁹
es dñe in firmamento celũ et laudabilis et gloriosus et superexalta-
tus in secula.

Psalmus.

Laudate dñm in sanctis eius/laudate eũ in firmamento virtutis
eius. **L**audate eũ in virtutibus eius:laudate eũ scdñi multitudinẽ
magnitudinis eius. **L**audate eũ in sono tube/laudate eũ in psalte-
rio et cithara. **L**audate eũ in tympano et choro:laudate eũ in cordz
et organo. **L**audate eum in cimbali bene sonantibus/laudate eũ
in cimbali iubilationis omnis spūs laudet dominum. **G**loria pa-
tri et filio et spiritui sancto. **S**icut erat in principio et nunc et semp
et in secula seculorũ. Amen. **R**epetit antiphona secreta. **T**riũ pue-
rorum cantemus hymnũ quẽ cantabant sancti in camino ignis be-
nedicentes dominum.

Stans detecto capite in cornu epistole versus ad ipsum alta-
re, si est coram eo, vel si est alibi detecto capite dicit secreta.

Kyrie eleyson. **C**hriste eleyson. **K**yrie eleyson. **P**ater noster. **Q**uo
secreta cõpleto dicit. **E**t ne nos inducas in tẽtationẽ. **S**ed libe-
ra nos a malo ami. **C**õfiteantur tibi dñe omnia opera tua. **E**t san-
cti tui benedicent tibi. **E**xultabunt sancti in gloria. **D**etabuntur
in cubilibus suis. **N**on nobis dñe nõ nobz **S**ed nomini tuo da glo-
riã. **O**ñe exaudi orationẽ meã. **E**t clamor meus ad te veniat. **O**ñe
Deus qui tribus pueris mitigasti flammaz igniũ: cõcede ppiciũ
vt nos famulos tuos nõ epurat flamma vitiorũ. **A**lia oratio.

Actiones nostras quĩs domine aspirando pueni et adiuvando p̃se-
quere: vt cuncta nostra oratio et operatio a te semp incipiat: et p̃ te
incepta finiatur. **P**er **C**hristum dominũ nostrũ. Amen.

Quibus dictis & sacris vestib' depositis reponit calicē & patenā in saculum siue lintheū ad hoc ordinatū ligat, plicat corporale palla intraposita, reponit ea in bursam, restituit omnia ad loca sua, & vadit in pace.

Completa missa sacerdos ex intima deuotione legit hymnum trium puerorum: quia sacerdos instar puerorū iam existit ex sumptione diuinissimi sacramenti in camino ignis summe deuotionis purgatus. Et ergo dicit **Bo** nauentura in sermone de corpore Christi. Si post cōionem non sentis aliq' spiritualem refectionē signum est infirmitatis tue spūalis vel mortis: ignē enim posuisti in finem & non sentis calorem: mel in ore & non sentis dulcedinem. Si vero consolationē sentis aliquam non tibi / sed diuine tribue bonitati: de frequentatione autē huius sacramenti hoc breuiter (yt inquit **Sa** briel) dicitur q' licet vtrūq' accedere videlicet ad sacramentalē cōionē & ab eadem abstinere in casu meritorium est: & laudabile ceteris aut paribus melius est accedere sumendo sacramentaliter & spūaliter / q' abstinendo tantū spiritualiter sumere. Nam plures effectus consequitur sacramentū sacramentaliter sumptū ex opere operato / que non cōsequitur eius sumptionē spūalem tantum. Unde pater in prudentia eorum atq' stulticia / qui dispositi abstinēt a sacramentali cōione. Stulti quo ad se & improuidi quo ad primos ymmo ingrati quo ad deum: quia sibi subtrahunt gratie augmentū: primis auxilium: deo honorem & gratiarum actionem. Unde bernar. Sacerdotes dei benedicite domino digna deo satagentes ne vobis fiat in ruīnam / quod digne sumentibus pmissum est in medelam. Sacerdotes dei non immerito vos dixerim si vixeritis sacerdotaliter in domo domini. Non enim prouenit dignitas in hoc nomine / quod est sacerdos: nō in quā ex nomine / sed ex virtute / conuersatione nō offitio: merito nō vocabulo / sanctitate non ministerio. Unde scriptura dicit: Sacerdotes viros querimus: qui plures habemus sacerdotes: plures inquam numero non merito / simulatione non fide spūte non virtute: cōmitione corporali non vinculo spūali: carnis adiunctione nō cordis vnitate. Sunt enim lotis manibus: tamē in lotis operibus: cruenta cōscientia ad diuina accedunt sacrificia comedunt sine timore: & sine reuerentia carnes eius / qui presidet in celo: sicut carnes: que venditur in foro. Non sicut sacerdotes assistunt in altario / sed sicut carnifices in macello. Graue igitur pondus graue est periculum istius bonoris / gradus quippe iste / gradus casualis est / gradus iudicialis est: nisi meritis illustretur dignitas vnctionis: nobilitate morum: exercitatione virtutū / & instantia bonorū operum. Satagite igitur quantū potestis redimere cito in quibus offendistis. Dies enim domini sicut fur ita veniet. Sicut enī nihil certius morte ita hora mortis nihil incertius. Satagite quidem cernere sacre misse tam opera / tam cū signis signata / & eiusdē Cerimonialia. Christi passionē deuotissime figurantia & ad pensandum inuigilate / deo pfecto erit ad gloriā angelis ad leticiam cunctis hominibus odor ad vitam / vobis omnibus ad spiritus & mentis suauitatem / huius cibi dignissimi dignā pceptionem / & tandem in patria ad coronam ppetuā: ad quam nos perducatur: qui in sacro euāgelio **Joannis**, c. vi. & dicit / & clamat / operamini / cibum: nō cibum: qui per-

Nota

Modus ordinarius.

rit/ sed qui pmanet in vitam eternam: hoc est. Ihesu Christo dño nostro: q̄
cū patre ⁊ sp̄s sancto viuit ⁊ regnat in secula seculorū. Amen ¶ Finis notabilis
⁊ glosarum quas Stanislaus Zaborowski Regni polonie thesauri custos ex
diuersis autoribus approbatis apposuit. Sequitur adhuc textus Romani
ordinis misse.

De his que omittuntur in missa p defunctis.

In missa p defunctis: ad introitum nō dicitur Gloria patri. Neq̄
dicitur Gloria in excelsis deo: neq̄ alleluia: neq̄ iube dñe benedi
cere: ⁊ benedictio ante euangelium: neq̄ euangelio dicto oscula
tur textus: neq̄ dicitur Credo: aqua calici imponenda p sacrificio
nō benedicitur: agnus dei sp̄etialia habentur: oratio domine Ihe
su Christe q̄ dixisti apostolis ⁊c. nō dñ. Pat̄ nō dat: neq̄ missa finita
populo benedicitur: sed omissis: ite missa est: ⁊ benedicamus dño
dicitur. Requiescant in pace: placeat ⁊ omnia alia dicuntur ⁊ fiunt
que ⁊ put in ceteris missis dici ⁊ fieri consueuerunt.

De celebratione duarum vel triū missarum eadē die.

Hic habes v
nā casum: in
quo sacer
dos habens
duas ecclesi
as parochia
les potest du
as missas in
festo celebra
re.

Sunt nōnulli sacerdotes: ob raritatem clericorum: aut ecclesiā
paupertatem: duas parochiales ecclesias obtinentes: quibus a iu
re cōceditur duas missas celebrare in die: hī vel quicūq̄ alī sacer
dotes: in casibus a iure pmissis bis in die celebrare volētes: nō de
bent in prima missa post sumptum sanguinē se purificare/ vel ablu
tionē digitorum sumere/ sed post sanguinis sumptionē. digitos sup
calicem abluere: ⁊ abluitionem huiusmodi in aliquod vas mundum
reponere: ⁊ alia die qua vnam missam tm̄ celebrarunt/ post sangui
nis sumptionem: vel eadem die post dictam secundā missam de ea
se purificare seu post purificationē ⁊ abluitionē eiusdem secūde mis
se eam sumere. plures autē q̄ duas missas vna die celebrare nō li
cet/ sola die natiuitatis saluatoris nostri Ihesu Christi excepta: in
qua quilibet sacerdos: alias ad celebrandū dispositus potest tres
missas celebrare/ quod facturū etiā nō debet in prima ⁊ secunda
missa se purificare aut abluitionē digitorū sumere: sed eam in aliq̄
vas mundum reponere ⁊ eam post purificationem tertie misse su
mere. Qui autē eadem die plures missas celebraturus/ in p̄ma vel
secunda missa se purificauerit: aut abluitionē sumpserit/ non debet
illa die vltius celebrare. preterea sacerdos: In die Natiuitatis
p̄dicte duas vel tres missas: etiam sine aliqua intermissione cele
braturus/ debet ante quamlibet missarū huiusmodi dicere cōfes
sionem: ⁊ in fine cuiuslibet populo benedicere/ ⁊ post primam ⁊ se
cundam missas huiusmodi dicere euangelis. Joannis In princi
pio: erat verbum. ⁊c. Ac omnia alia facere ⁊ dicere: purificatione

omissa/ vt prefertur/ que in alijs missis dierum: in quibus vna tantum missa celebratur: dicuntur et fiunt: post tertiam vero missam loco dicti euangelij. s. Joannis solet dici euangelij secundum Mattheum. Cum natus esset Ihesus. et. quod habetur in missa diei Epiphanie domini.

C De missa sicca nuncupata.

Sunt et alij sacerdotes qui in Quadragesima vel in alijs diebus in quibus due missae speciales habentur: videlicet vna de festo: et alia de officio: vel feria: celebrata earum altera: aliam per deuotionem suam legunt: absque consecratione: quod fieri licet hoc ordine: data benedictione post missam celebratam: et euangelio sancti Joannis lecto/ celebrans deponit casulam/ et alijs omnibus paramentis retentis/ stans in cornu epistole versus ad altare/ detecto capite: legit absolute et missali introitum alterius missae Gloria in excelsis deo: si illud in prima missa non dixit: et secunde missae conueniat/ alioquin ipsum praetermittit. Idem obseruat de credo in vnu deum/ subiungit absolute praetermissis. s. dominus vobiscum/ et oremus oratione: Epistolam: Graduale/ Alleluia: vel tractum: Euangelij quod incipit sequentia/ vel initium sancti euangelij praetermissis. s. dominus vobiscum/ offertorium/ cōiōne et similiter omisis s. dominus vobiscum et oremus/ absolute subiungit post cōiōnem/ omnia intelligibili voce legens: et sic ibi absque aliqua cerimonia officium ipsum terminat/ tum dicit secrete seu cōpetenti voce Antiphonā. Triū puerorū et. deponit oia paramēta put superius post missam ordinariā dictū ē.

De eadē missa sicca in mari & fluminibus celebrari solita.

In loco fluctuanti/ vt in mari/ et fluminibus celebrare nō licet alicui. Consuevit tamē in mari: per populorum deuotione/ absque cōsecratione missa (quā siccam vocant) dici per sacerdotem/ hoc ordine/ in loco nauis ecclesiola nuncupato/ parata est mensa: supra quā ponitur mappa munda/ etiā nō benedicta: et in medio partis posterioris eiusdem mense crucis: hinc et inde in cornibus posterioribus ipsius mense: duo candelabra cum duabus candelis ardentibus collocantur/ vbi sacerdos missam huiusmodi dicturus: ante dictam mensam stans/ accipit superpilicium/ et desuper stolam ab humeris pendente quam transuerfat ante pectus in modum crucis/ et cingulo eam firmat/ vel secundū alios: omnibus paramētis sacerdotalibus induitur/ ordine superius dato/ omissa sola planeta/ siue casula/ qua nō vtitur. sicque paratus stans ante mensam praedictam: facit cōfessionem cum interuentibus dicens. In nomine patris et filij et spiritus san-

Modus ordinarius.

eti. rē. Introibo. rē. put habetur supra in principio misse/ vsq; ad o-
rationem. Oratio te domine. Ut per merita. rē. exclusiue ascendit
ad mensam/ predictam/ et omissio illius osculo/ stans in cornu episto-
le/ legit illius introitum. Kyrieleyson. Gloria in excelsis. Si est di-
cendum/ oñs vobiscum: nō vertendo se ad populum/ oremus et ora-
tionē ordinariam: deinde si placet/ et dici conueniat facit vnam vel
duas commemorationes: legit Epistolam. Graduale. Alleluia: si
est dicendū/ vel tractum: portat librum ad cornu euangelij/ dicit in
medio mense mīda. rē. Iube. rē. Deinde ante librum: dominus vo-
biscum. Sequentia. rē. Signando librum et se in fronte ore et pecto-
re/ finito euangelio osculatur textū: dicit Credo/ si dies et officium
requirit. Dñs vobiscū nō vertendo se ad populū: oremus offertor-
ium/ Prefationē/ sanctus. rē. Oremus preceptis salutaribus. rē.
Pater noster: Agnus dei: et dat osculum pacis: si alias officio mis-
se illius diei quod legit cōueniat reuertitur cum libro ad cornu epi-
stole dicit cōionem in eodem loco/ oñs vobiscū: nō vertendo se ad
populum: post cōionē et cōmemorationes: si prius fecit ibidē oñs
vobiscum vt prius/ et ite missa est: vel Benedicamus/ put conue-
nit/ aut requiescant in pace/ si legit p defunctis/ quo dicto ibidem
se vertit ad populum et illi more solito benedicit. Si non legit p de-
functis: p quibus si legit/ benedictionē huiusmodi p̄mittit. Tū
dicit dominus vobiscum/ et signans seipsum in fronte/ ore/ et pecto-
re continuat Inicij sancti euangelij secundū Ioannem: In princi-
pio. rē. vt supra quo finito vestes sacras quas recipit/ ibidē depo-
nit. Omnia premissa in missa huiusmodi dicuntur voce intelligibilis
ita qd ab omnibus illi interessentibus audiatur.

De eadē missa corā infirmo, vel alia persona celebranda.
Et si aliquando accidat: qd quis infirmus vel alius velit missam au-
dire vbi nō est sacerdos ad celebrandum dispositus/ quia ipse eadē
die celebrauit: vel ex alia legitima causa poterit sacerdos in eccle-
sia/ vel alio loco cōuenienti: vt p̄mittitur paratus missam huiusmo-
di siccā legere: in omnibus et p omnia prout superius de missa tha-
uali dictum est: et nō debet in ea sacramentū ostendere etiam si il-
lud in ecclesia ibidem in loco suo sacro habeat paratum ppter peri-
culum ostensionis. Ad laudem saluatoris nostri.

Finitus ordinis misse.

Additio ex libro missali Romano.

Ordinis misse Epilogus.

Sacerdos celebraturus prius apud se penset/que sit celebrandi intentio/vt nō ppter vanam gloriā: lucrum: consuetudinem aut verecundiam celebret. Sed intendat precipue latram domini colere: mortem Christi seu passionem recolere: ecclesiā totā eiusq; mēbra: p̄cipue quibus magis obligatus est/et qui plus indigent iuuare: intēdat deniq; huius virtute sacramēti et sacrificij se consecuturum peccatorum remissionē: augmentum diuine dilectionis: sueq; tandem affectionē eterne saluationis seu beatificationis. At vero vt p̄dictum finem seu fines cōsequatur/apud se considerare debet huius misterij veritatē vcz quid et quis recipit. Quid considerando rei dignitatem magnificentiā/immensam maiestatem atq; ineffabilem clementiā/quoniam hic sumitur deus verus sanctus sanctorum: rex regum: et dñs dñantium: qui sua bonitate cuncta creauit: et vt nostre redemptionis precium deo patri offerret/ineestimabili pietati homo factus/mortem crucis pertulit: seqq; sumendū hoc sacramēto: et in eius passionis memoriā, et hereditatis eterne pignus nobis instituit. **C** Deniq; consideret quis sit ipse qui sumere debet: quia creatura humana et rationabilis spirituum omnium quanto infimior et infirmior: tanto indignior. Sic igit̄ consideratio nostre prauitatis: ad timorem et reuerentiā respectu tante maiestatis: animū inclinabit. Nam si ipsius clementiā: bonitatem: et sanctitatē attendamus: quo maior est dignatio sua q̄ in dignitas nostra eo ipso respectu tante bonitatis in amorē et deuotionem simul attendamur: vt et ibi simul sit cū fiducia. timor: nō seruilis: sed cum humilitate amor filialis. Sicq; in spem misericordie consequende erigemur: vt ab ipso auxilium secure postulemus/q̄ dicit/petite et accipietis/querite et inuenietis/quod maxime nobis in hac oblatione assequi credendū est/in qua sacerdos hic et in alhis veniā/et gratiam desursum postulat. **C** Sed quoniā orantis nō est satis diuinū affectare subsidij: nisi p̄prium prius recognoscat defectū et delictum/ideo missam que est orationū precipua debet precedere de omisiss et cōmissis generalis cōfessio/cōtritio: atq; saltē in p̄posito satisfactio. **C** Nō nouerit sacerdos q̄ si cū cōscientia certa vel probabili pcti mortalis missam celebret triplex ad minus mortale peccatum incurrit. primum quia indignus p̄sumit accedere. Secundū quia indignus p̄sumit sacra tractare. Tertium: quia corpus Christi et sanguinē indigne et ad iudiciū sibi nō formidat accipere. **C** Quia ppter cū se ad missam celebrandā disponit a mundanis et vanis operibus et cogitationibus etiam licitis quantū potest

Ordinis Misse.

abstineat. Et se totū id est facta sua recolligat sacerdotem adiens
cōscientiam suam, facta sua manifestans ore p̄prio accuset petens
primo benedictionē dicēs. **B**enedicite pater. **C**onfessor dicat. **D**o
minus sit in corde tuo: ⁊ in labiis tuis ad confitendū peccata tua.
In nomine patris ⁊ filij ⁊ spūs sancti. Amen. **T**um dicat cōfitens sa
cerdos peccata sua quibus manifestatis / correctis ⁊ penitentia
in iuncta cōfessor dicat. **M**isereatur tui omnipotens deus ⁊ dimis
sis peccatis tuis p̄ducatur te ad vitā eternam. Amen. Indulgentiā
absolutionem ⁊ remissionem peccatorum tuorum tribuat tibi om
nipotens ⁊ misericors dñs. Amen. **M**eritū passionis dñi nostri Ibe
su Christi: suffragia sancte matris ecclesie / bona que fecisti ⁊ que
per dei gratiā facies sint tibi in remissionē peccatorum. Amen. **T**ūc
iniungat ei penitentiam: deinde absoluat dicens. Dñs noster Ibe
sus Christus: qui est summus pontifex / p̄ suam p̄ssimā misericor
diam te absoluat ⁊ ego auctoritate ab eo mihi cōcessa: absoluo te
primo a sententia minoris ex cōicationis si indiges. Deinde absol
uo te a peccatis tuis. **I**n nomine patris ⁊ filij ⁊ spūs sancti. Amen.
Hec est forma absolutionis, nec opus est de necessitate ali
as addere particulas nisi quando confitēs dicat se incidisse in
ex cōicationem maiorem vel irregularitatem, & huiusmodi,
tunc confessor si eum absoluendi habeat potestātē post illā
particulam. Si indiges addere debet, & a maiori sententia ex
cōicationis quam incidisti, &c. **H**is itaq; pactis, & penitē
tia iniuncta, si sibi v̄ eam ante missam p̄ficiat iniunctū est com
pleta cū contritione & p̄posito de satisfactione de his, & his
quibus tenetur aliquam orationem vel orationes dicat deuo
te. **S**acerdos igitur missam celebraturus imprimis admi
nus matutinas & primā horas canonicas dicat deuote exce
pta missa noctis & aurore natiuitatis domini que ante primā
celebrari potest, nisi statuto alicuius dyocesis aliter dispos
natur. Deinde si voluerit poterit p̄ maiori deuotione si est di
sp̄situs orationē dicere. **S**ūme sacerdos, &c. vel alias ora
tiones. Illas tamen orationes nō ommittat, quas ex statuto
sue diocesis dicere tenetur, tum ante altare vbi paramenta est
induturus genuflexus dicat. **I**ntrobo in domū tuam, &c. &
cōtinuet oīa modo & ordine, vt supra in hoc libro expressis
De occurrētibz in missa defectibus, & de eorū remedijs

Defectus misse sunt quando requisita ad misse celebrationem deficiunt. Isti autē defectus cōtingunt. Aut ex parte sacramēti. Aut ex parte ministrī. Aut ex parte ministrī quia in sacramento requiritur. Panis triticeus. Vinum de vite. Aqua naturalis et sunt hec ex parte materie. Ex parte vero forme requiruntur verba consecrationis et intentio consecrantis. In ministro autē requiritur exterius debitum vestimentum et in corpore ieiunium et dispositio mentis et anime. Et in ministro requiritur quod missa cōpleatur/secus quod sacramentū sit cōpletum et perfectum et quod sacerdos sumat sacrificium sub utraque specie cōdicando: totiens autē sumat: quotiens celebrat/ quia per ipsum sacramentū in sumptione cōpletum sue significationis recipit et de his aliquid est hic dicendum.

Et primo de panis defectu.

De panis defectu.

Circa quod primū aduerte/ quod stricte et proprie loquendo Canon incipit secundum, Inno. bo Jo. an. panor. Alex et cōiter scribentes p.c. Cum martine de cele. misarum. Qui pridie quod pateretur accepit panem. et. Et forte ab his verbis apostoli vel in ecclesie principio/ loco relatiui quia sic hunc incipiebant canonem dicendo. Dñs noster Ihesus Christus p̄dic: quod patere tur. et. sed postea sancti patres addentes precedentes orationes et eas annexando ad hunc canonē mutauerunt. Dñs noster Ihesus Christus in quo relatiuum: referens tamen eadem verba. Unde si quis sacerdos missam celebrando perpendat nō fuisse debitā panis materiā/ quod si hoc aduertit ante hanc orationē. Qui pridie: Sic accipiet aliam hostiam. Et secundū Ange de Cla: reincipiet ab illa oratione. Suscipe sancte pater. et. qua dicta ommissis alijs dicit. Veni sanctificator. et. his duabus orationibus dictis alijs ommissis psequatur vbi dimisit. Quidā vero dicunt et bene/ quod nihil de prius lectis repetendo pcedi debet vltorius. Quod si post dictam orationem. Qui pridie/ defectum in hostia aduerterit: recepta alia hostia incipiet ab hac oratione. Qui pridie et loco illius relatiui/ qui dicit dñs noster Ihesus Christus: pridie quod pateretur. Accipit panē. et. vsq; ad orationē. Simili modo postquod cenatum est. et. exclusiue/ et omnibus alijs ommissis psequat vbi dimisit. Si vero nō aduertit defectum/ nisi post sumptionē hostie/ quod non erat debita/ hoc non obstat: quod non sit ieiunus accipiet aliam hostiā debitā et reincipiet/ vt dictum est: Dñs noster Ihesus Christus pridie quod pateretur. et. vsq; ad Simili modo. et. exclusiue: Et postea alijs ommissis sumet eam dicens. Corpus dñi nostri Ihesu Christi: et psequitur vbi omiserat. Sed quid dicendū: si hostia inueniatur fracta ante cōsecrationem. R. nihilominus potest cōsecrari/ nisi sit scandalum in populo quia tunc aliam accipiet/ quia fractio et quadratura et huiusmodi non viciant sacramentum sicut nec tollunt substantiā panis. Nec obstat si aliquid nō sit vnum/ quia intentio sacerdotis est totam illam hostiam consecrare/ et consequēter omnes eius partes siue vnite sint siue diuise. Sed/ quid si hostia ante consecrationem inueniatur parum corrupta: vel fermentata: dicendum quod alia debet recipi et consecrari alias grauiter peccaret sacerdos ppter irreuerentiā tanti sacramenti et ecclesie pcepti transgressionem. Sed si post cōsecrationem/ pcedat et de irreuerentia sacramenti doleat et penitentiam agat.

De vini defectu.

De defectibus.

Sacerdos si aduertat vini esse corruptū. Si quidem hoc perpēdat ante cōsecrationē corporis Christi recipiet aliud vinū cum aqua. Et secundū Ange: de Cla. Reincipiet ab illa oratione. Deus qui humane substantie cum oratione offeremus: et alia veni sanctificator. rē. his tribus orationibus dictis et alijs dimissis psequatur vbi dimiserat. Quidam vero dicunt et bene qd nihil de prius lectis est repetendum: sed simpliciter vino cum aqua accipere vltērius pcedendū. Si vero post consecrationē perpendat/sic accipere pro alio vino cum aqua/solum incipiet ab illa oratione simili modo postq dñs noster Ihesus Christus cenauit: accepit calicē. rē. vsq ad vnde et memores exclusiue: et omnibus alijs omissis psequatur vbi dimisit. Et notanter sic dicitur quia si aliter diceret sacerdos nō consecraret: secundum Scottū et Lau: in. iij. di. viij. et dictū Ange/ in summa. Quia oratio illud significat: quod exprimitur: nō quod est in intētionē pferentis: ideo si nulla fieret mentio de Christo: intelligerēt illa verba de corpore sacerdotis vel sanguine non de Christo: et sic secundū dictos doctores non consecraret/qua ppter quidam in defectu/ tam hostie quam vini: incipiunt ab illis verbis canonis. Hanc igitur oblationem. rē. Vbi tamen aduerte/ qd cū sanctus Iho. inchoandū dicit: a forma intelligi potest a particula: que includit et introducit formam: vt qui pridie: quantū ad corpus consecrandum: et quantum ad sanguinē. Similimodo postq cenatum. rē. mutatis mutandis. Et est verisimile/ vt forma pferatur ex persona Christi non solū quantum ad intencionē/ sed etiam quantū ad verborum seriē. Sed quid si sumpto corpore Christi inuenit calicem vacuū: vel aquam/ aut acetū loco vini in calice/ quā vel quod bibit et deglutiuit. R. Iho. in iij. parte. q. lxxij. tenet/ qd est alia hostia: et aliud vinū sumendū et consecrandum: et allegat p se. c. n. hil. viij. q. j. Quidā dicunt qd ppter scandalum nihil est reiterandū: et maxime cum non sit ieiunus. Sed alij dicunt: vt Scotus in iij. di. viij. Et Gabriel lectione. r. Et Ange/ de Cla in x. missa. §. xvj. qd solum est accipiendū vinū cum aqua et/ vt supra dictum est/ dicendū Similimodo postq dñs noster Iesus Christus cenauit: accepit calicē. rē. vsq ad vnde et memores exclusiue et alijs omissis dicat. Sanguis domini nostri Ihesu Christi custodiat. rē. et sumat. Nec obstat qd non sit ieiunus/ quia est maius preceptum qd sumatur integre: qd ieiuno stomacho/ vt patet in. c. comperimus/ r. c. Relatum. de. cōse. di. ij. Nec scandalum est curandum: quia est phariseorum acceptū et nō datum/ quod dñs cōtemnere docuit. Mathei xv. Nec necessitas subiaceret leō: si sufficit igitur cū id quod deficit suppleatur. Si vero quando habet aquā vel acetum in ore anteq degluciat aduerit/ tunc vt dicitur in Dire. li. j. li. xvij. Si potest sine scandalo spuer in calicē/ et extrahet particulam hostie/ et aquam reponet in alio vase/ et sic accipiet vinum cum alia aqua et cōsecret: vt dictum est/ et in eo ponat particulam hostie: et sumat postea illam aquā: si potest facere sine periculo vomitū/ vel si timer de vomitu finita missa reponat aquā in sacrario et idē diceret de particula qd esset cōbūreda et cineres in sacrario reponēdi: qñ sine periculo vomitus recipi nō posset/ vt dicit An. de Cla. in x. missa §. xvj. Si vero nō potest haberi vinū/ qd de nouo infundatur/ pcedat in missa sumendo corpus Christi cum illo aceto si potest: et agat penitentia de tali negligentia tanq de sacrilegio ppter imperfectū quem sacramenti. Nō enim in aceto puro potest fieri consecratio. Ad acetū

et vinū differant specie/ sicut mortuū et viuū/ secundū philosophū viū. De
 tpa. Si autē nō est omnino aceti/ sed solum acetosum: tendens seu in viā ex
 istens ad corruptionem pcedat: et de irreuerētia sacramēti doleat/ quia
 in acetoso nōdum plene amisso specie vini confici potest/ sed tamen grauiter
 peccat in eo cōficiens ppter irreuerentiam sacramēti. Vñ sacerdos nunq̃
 debet cum tali celebrare scienter/ nisi forte in magna necessitate. **C**au-
 tela generalis contra dicta pericula omnia est/ vt sacerdos a principio ante
 quā ad altare accedat/ vel in offerendo pcedat: non estimet: sed sciat se de-
 bitam habere materiam scz panem incorruptum et vinū purū ac bonū non
 acetosum/ de quo competenter infundat et oblatam conuenientem eligat.
 Quia hoc sacramentum debet sensibus deseruire ad videndū tangendū/
 gustandū/ ita vt sensus resiciatur ex speciebus/ et intellectus ex re cōten-
 ta foueatur. In pparatione quoq̃ calicis caute respiciendū est/ ne pmittan-
 tur gutte adherere calici/ sed statim abstergantur. Si vero primo aduer-
 terit tempore consecrationis: caueat ne hanc guttam consecrare intendat
 preferim si dubitat an sit gutta vini vel aque/ sed vel abstergat: vel descen-
 dere in calicem faciat quantum cōmode potest. Si autē post cōsecrationē
 gutta adherere calici viderit/ nullo modo descendere faciat/ quia ex hoc
 sequeretur corruptio sacramenti ex parte si hec gutta non esset cōsecrata: sed
 cum ablutione sumat vel ante ablutionem sub dubio vel conditione: Si
 de consecratione dubitat: Similiter faciat de particulis in corporali inuen-
 tis/ sed post ablutionē eas nō sumat/ cā non sit ieiunus sed seruet eas in cor-
 porali et loco honesto vsq̃ ad aliā diem/ et tunc sumat: vt sacramentum si
 est certus: vel sub conditione si de consecratione nō est certus. Et intellige
 pdicta quando particula videtur ex intervallo post sumptionē/ puta: quia
 iā reposuit calicē/ secus si in eodē actu de quo circa cōiōnē dictū est latius

C. De defectu aque.

Si celebrās percipiat aquam non fuisse appositam vno ante consecrationē
 vini debet eam apponere nihil reiterando. Si autē pciplat post consecrati-
 onē sanguinis tunc secundū. s. Tho in iij. parte q. lxxxiij. nullo modo appo-
 nat/ quia nō est de necessitate sacramenti et sequeretur corruptio sacramē-
 ti in aliqua parte. Si quis autē ante consecrationē scienter dimitteret ap-
 positionem aque grauiter secundū. s. Tho. peccaret: quia ageret cōtra cō-
 stitutionem ecclesie/ et quia dominum apposuisse creditur: Non autē sufficit
 q̃ aqua ponatur/ quando adhuc vinū est in dolio vel cantaro quia hoc nō si-
 gnificaret aliquid/ sed oportet q̃ imminēte oblatione apponatur/ ad signifi-
 candū mysticum sensum. Similiter secundū Alex. grauiter peccaret: qui
 non apponeret aquā ex negligentia/ quia nulla adhibita est diligentia veni-
 aliter aut peccaret: qui ex negligentia semiplene diligentie/ secundū mē-
 tem. Bona. in iij. dist. xi.

C. De vino in calice congelato.

Quid si vinum in calice cōgeletur. R. q̃ celebrans debet ipsum ante con-
 secrationem resolvere/ vt babeat rationem actualē porus/ si tamen nō resol-
 uit: adhuc conficit/ quia vinum congelatum non differt a nō congelato: nī
 si qualitate accidentali.

C. De perturbationibus occurrētibz missam celebrātibz:

Nunc dicendum est de perturbationibus interdū occurrentibus/ his qui

De defectibus.

missam celebrant. Turbatur autē missa: aut propter scandalū sacramenti: hūte propter scandalū sacerdotis. Scandalum sacramēti si cadat/ aut vomitu piciat. Scandalum sacerdotis est: si sumere nequeat/ aut ppter cōmixtionem alicuius abhominabilis vel periculi: aut ppter aparitionem alicuius spetiei/ que nō debet comedi: aut potari.

¶ Quando cadit corpus Christi.

Si hostia dilabatur in calicem: debet ulterius pcedere/ nec est necesse alio quid reiterare/ secundū s. Tho. iij. parte. q. lxxij. Quia: quod sola vna pars mittatur in calicē hoc respicit corpus Christi mysticum/ ideo ppter missio huius non facit imperfectionem sacramenti. Sed secundū Inno/ vt rectat Bandul in iij. di. x. Si aliqua pars remansit in manu frangat illam et partem mittat in calicem. Conclude igitur q si hostia ex aliquo casu ante fractionē cadat in calicē pcedat celebrans et postea siml corpus et sanguinē in calice sumat. Si vero post fractionē ceciderit/ aut inter frangendum: ita q pars in manu remaneat: tunc frangat illam partem et in calicem mittat/ quia prima casualiter cecidit. Similiter faciendū si infirmus aut alius cōiocandus esset/ nec aliqua consecrata haberetur: quia sacerdos potest frangere hostiā sibi debitam in partes: et sic distribuere/ ita tamē vt sacerdoti semper aliqua pars sumēda remaneat/ quia celebrāti pcepit sumere integrū sacramētū corpus et sanguinē sub vtraq spetie. de. conse. di. ij. c. Perlati.

¶ Si autē sup terram huiusmodi ceciderit radat terra: secundū Sabā lectione lxxvij. et rasura incinerata in sacrariū ponatur/ Sed si cōmode radi nō posset sufficit cū lineo panno humectato locum tergi et lauare. Secus si sup pallam altaris/ aut pannū mundū ceciderit si tamen inuenta fuerit. Si vero inuenta nō fuerit/ aut mus: vel aliud animal comederit. de hoc. c. Qui non bene de. conse. di. ij sic dicit. Qui non bene custodierit sacrariū et mus vel aliquod aliud aial comederit quadraginta diebus peniteat. Qui autem perdiderit illud in ecclesia aut pars eius ceciderit: et non inuēta fuerit triginta diebus peniteat. Addit sanctus Tho. eadem penitentia videtur dignus sacerdos per cuius negligētiā hostie consecrate putrescūt. Itē secundū. ho. Si is ad quē spectat eucharistie custodia illam incaute dimiserit/ quamuis nihil nefandū acciderit tribus mensibus ab officio suspēdat: et si per eius incuriā aliquid nefandū acciderit grauioris pene subiaceat vlcioni. De custo. Eucha. c. j. Animal aut si comederit Eucharistiā si est possibile capiat et cōburatur ac cineres iuxta altare ponit/ secundū s. Thomā.

¶ Quando cadit sanguis Christi de hoc Canon sic dicit.

Si p negligētiā aliquis de sanguine Christi ceciderit sup tabulam et similia lambatur si potest fieri sine horrore et postea locus radatur et rasura comburatur/ et cinis iuxta altare recōdatur: et sacerdos quadraginta diebus peniteat. Addicio. alias si lambi nō potest stupa vel lineo mundo extrahatur et cōburat pariter cū rasura: q si radi nō poterit extracto sanguine aq loci lauerur. Et sequitur. Si vero super altare stillauerit sorbeat minister stillam et tribus diebus peniteat. Si super lintheū altaris et ad aliud lintheū puenerit/ quatuor diebus/ nisi puenerit ad tertiū: quia tunc nouē. Si vsq ad quartū viginti diebus peniteat et lintheamina que tetigit stilla abluant tribus vicibus calice supposito et aqua ablutionis iuxta altare condat. de

cōse. bl. h. c. Si per negligentia. ¶ Predictis aut diebus scd; Blo. ibidē: Tho debet sacerdos ieiunare & a cōione cessare. Rasura autē illa & lotio pōt differi post missam cauendū tamē ne locus maculetur aut pedibus cōculcet & cū residuo quod mansit in calice tempore suo pcedat. Si aut omnino nihil in calice māsit euerso / tunc tempore sumptionis sumat hostiam tantum & pfectum & cōpletum sacramentū credat se sumpsisse: licet ordo cōsuetus & debitus nō potuit in hoc casu obseruari / eo: q̄ prius lambendo sumpserit sanguinē. Sed si lambere nō potuit / nec penitus in calice aliquid remansit oportet / q̄ mox denuo cōsecret: vt sic integrum sacramentū sumat.

¶ De vomitu post receptionē sacramenti.

Si quis Eucharistiā euomuerit: si sit laic⁹ & p ebrietatē vel voracitatē euomuerit ex itq̄draginta. Clerici vero septuaginta / Episcop⁹ nonaginta dieb⁹ penitere debent. d. cōse di h. c. Si q̄s p ebrietatē. ¶ Si vero per infirmitatē euomerit p septem dies penitere debet. ¶ Verum de his penitencijs & super dictis dicit. s. Tho. Pensatis cōditionibus negotij & plone potest minus vel addi ad penitentia pdictā. Sed dñ infirmitas est in causa dicit. Blo. in. d. c. Si quis: q̄ hoc ad cautela positum est: vel quia nō debuit sumere cū esset infirmus & ita fuit in culpa: vel q̄ nō debuit statim comedere cibū vulgarem alias infirmitas excusat. Et debet vomitus secundū s. Tho. cremari & cinis iuxta altare recōdi vel in aquam fluentē pici: secundū Rati. & Angelū de Cla. in Summa. Verum secundū Tho. Quidā species integre inueniunt nō sunt cōburende / sed reuerēter in aliquo vasculo ad hoc apto cū reliquijs donec naturaliter cōsumuntur obseruande / vel etiā sumende / quia manentibus speciebus / manet ibi corpus Christi: de sumptione tamē non semp est cautū / quia vt quidam refert expertum est pestilentiā euomisse sacramentum quod cū sacerdos sumpsisset / statim infectus fuit & mortuus. Et ideo modus secundū Rati. & Angelū de Claui in summa & alios / est melior: q̄ sint cōburende vel in aquā fluentē mittende / tum quia tales species euomite etiā sine nausea nō possunt sumi / tū quia si reseruarentur tandem putrescerēt: ad maiore irreuerentiā sacramēti / quā si statim cōburerentur aut in aquā fluentem mitterentur. Nam & secundū prefatos doctores & sanguis Christi cū in eum cadat aliquid abominabile comburitur. a fortiori tales species / quia sunt maxime abominabiles / de quibus etiam multi dubitant an maneat ibi sacramentū / quia tales species nō ordinantur amplius ad cibū. Siquidem ille sacerdos etiā secundū s. Tho. grauiter peccat p cuius negligentia hostie consecrate putrescunt ppter quod per dies triginta talis sacerdos penitentia vt ipse dicit agere debet. Quid igitur in his casibus dicendū est / cum tales species sacramēti pmitterentur putrescere in maiorem irreuerentiā sacramenti.

¶ De musca vel aranea vel veneno mixto cum sanguine.

Si musca vel aranea ante cōsecrationē in calicem ceciderit vel venenū mixtum fuerit / debet calix ablui & aliud vinum cū aqua consecrandū apponi. ¶ Si vero aliquid eorum post cōsecrationem euenerit debet animal cauteri & diligenter lauari & cōburi & ablutio simul cū cineribus in sacarium mitti / nisi esset res venenosa / vel que pscaret vomitum / quia tunc omnia simul essent reponenda in vase alio: & aliud vinū cum aqua lota ca-

De defectibus.

hic sumenda & consecranda vt dictum est superius/ quando defectus est in vino secunda Archi/ Hugo/ & Jo. de Fauco. d. c. Si per negligentia ost. ij. de consecra. Quia nihil abominabile sumi debet occasione huius sacramenti & a fortiori nullum venenum debet sumi ne calix vite vertatur in periculum mortis. Potest autem in missa venenum coniecturari si aranea fuerit & id circo/ finita missa accipiat sanguinem illum/ & igne comburat cum aliqua stupa vel panno lineo in ipso madefacto/ & cineres ponat in sacrario. Sed quid agendum est/ si sacerdos post sumptionem sanguinis deprehendat venenum aut animal venenosum fuisse in calice/ & illud se sumpsisse/ an liceat illi euomere. R. Si per vomitum speret se liberari licet ei euomere & aliquod vas mōm

De noue specie apparentia.

Quando corpus Christi appareat in forma pueri/ vel huiusmodi non debet sumi/ quia non apparet sub specie conuenienti humane refectioni dicit tñ. s. Tho. q. consilendum esset pōitero q. iterato corpus & sanguinem dñi consecraret & sumeret. Sed Ange. de Claua in sua summa in 8. Eucharistia ij. §. xviij. tenet nō esse necesse iterato consecrare/ quia que sūt miraculose nō sunt sub legibus/ & etiā quia verisimiliter posset etiam in alia consecratione sic apparere & sic esset processus in infinitum. Sacramentū vero transformati recondendum erit cum alijs reliquijs/ si in materiam priorē non redeat: de quo latissime Gabriel lecti. ij.

De excoicatio infra diuina ecclesiam ingrediente.

Quid faciet sacerdos si incepta missa ppendit ibi excoicatum esse. R. q. si est occultus non debet dimittere officium sed omnia psequi excoicatum nō aduertendo/ & dicitur hic occultus excoicatus ille qui cōter habetur p nō excoicatio licet aliqui pauci sciant/ nisi sit platus suus & possit hoc pbare tñc debet eū monere vt ecclesiam exeat/ & si nō vult debet eū publice increpare & eum facere violenter eijci dummodo nō immineat periculum effusionis sanguinis aut faciet vt infra dicitur. De publice excoicatio. aut recurrat ad bñchiumulare secundum supplementū/ nisi immineat periculum sanguinis. Si vero publice est excoicatus moneat eū vt exeat/ q. si nō vult exire/ & sacerdos nō dñi inchoauit canonem debet dimittere missam. & hic nomine canonis intelligitur a. Te igitur clementissime pater/ vsq. ad cōtionem exclusiue. Si vero inchoauit psequatur vsq. ad sumptionem sacramenti qua facta iterum moneat eum vt exeat/ q. si non vult exire dimittat postcōtionem & in sacristia eam dicat/ missam ibidem pficiendo. Sed quid de audientibus missam cum excoicatio. R. q. aut est occultus & sic debet euitari in occulto/ puta exiendo ecclesiam/ fingendo aliam causam & huiusmodi & taliter q. nō pdatur p audientē missam/ nisi sit eius platus/ qui cum eo audiatur missam/ quia talis platus tenetur eum monere vt ecclesiam exeat/ & si non vult/ si potest probare debet eum publice increpare aut publice est excoicatus puta/ quia cōter scitur/ sic debent eum publice euitare. Unde si intrat ecclesiam causa orandi vel audiendi diuina debent eum publice monere vt exeat/ q. si nolit potest ad pceptum sacerdotis violenter eijci dummodo/ vt supra dictum est/ non immineat periculum effusionis sanguinis. Vel saltem de ecclesia debent ipsi audientes exire. Hec ex Ange. de Claua. in sua summa in 8. Excoicatio. vij. §. xx. & xxi. Si autē intrauerit iam Lae

In missa occurrentibus. Foli. lxxi.

none incepto minister exire non debet: sed sacerdoti vsq; ad cōionē assistere.
Adde hic adhuc casum videlicet.

De sacerdote in missa deficiente.

Si sacerdos deficit in missa alius / qui sit ieiunus si iam hostiam saltem cōse-
crauerat debet supplere. Si vero dubitatur an compleuerit cōsecrationem
hostie tunc secundū Inno. incipiendū est ibi addendo scz Dñs noster Ihesus
Christus pñde quā pateretur. 22. quia nō dñ reueratum quod nescitur
esse factum. Si autē certum est q non inceperat verba consecrationis: tunc
nō est necesse supplere: in missa sit de necessitate legenda. Si tamen quis
vellet supplere posset / sed non deberet reincipere si iam signa super hostiā fe-
cerat / sed psequendū est vbi deficit / alias incipiendū est a capite missę. **Hec**
Angelus in h. Eucharistia iij. in principio. Sacerdos ergo si ante cano-
nē in missa deficiat tunc pcerto (vt inquit Albertus li. ij. de missa ppe finē)
alius sacerdos debet reincipere et totā rite pagere / quia ea que ante cano-
nem in missa fiunt / nō sunt de sacramenti cōsecratione / sed potius de populi in-
structione. Si autē in canone deficiat factis aliquibus signis sup hosti-
as oblatis: ante tamē transubstātiatiōē: tunc alius sacerdos non ab initio
missam debet incipere / sed vbi ille dimisit debet: quod omisum est supple-
re. Et hoc ppter duas causas. Prima ex parte sacramenti: quia quamuis
ex illis signis substantie panis et vini nō trāssubstantient / tamē ipsa materia
ex verbis et signis recipit significatiōē ex qua efficitur magis idonea q in
corpus Christi transubstantientur / et hoc non est repetendū sup illam po-
stā ne iniuria fiat virtuti verborū: que tanq; nihil haberentur: quando iteq;
verba eadē sup eandem hostiam reiterētur tanq; priora verba a priore sacer-
dote dicta nullam virtutē habuissent. Secūda causa est ex parte populi: qā
populus ex hoc minus verba et signa canonis appreciaret / si videret ea
tam facile repeti quasi prius dicta / viderentur annullata. Si autē sacro-
dos in ipsa platione verborū / que sunt forma sacramenti deficiat verbis tā
in parte pñciatis / aut dubiū sit an ea dixerit. quia nec infirmus indicare
potuit vbi dimisit nec aliquis alius ppendit. tunc secundū Inno licet Al-
bertus aliter dicat alius sacerdos (vt supra dictum est) debet incipere ab
illis verbis. Qui pridie 22. mutaro hoc relatiuo qui in dñs noster Ihesus
Christus pridie 22. Si autē deficiat: quando iam corpus Christi cōsecre-
tum est et nō calix / tunc corpore Christi in corporali relicto calix cōsecratur
secundū q dictum est supra / quando defectus est in vino / videlicet incipien-
do ab illis verbis. Similimodo postq dñs noster Ihesus Christus cenauit
22. et psequatur vsq; ad finē missę. Si vero peracta consecratione cor-
poris et sanguinis Christi / tunc ibi sequens incipiat / vbi prior dimisit sup-
plendo quod obmissum est / et hoc verum si haberi potest (vt dictum est) sa-
cerdos ieiunus / nam prius exple re nō potest vt dicit Glo. vñ. q. j. c. Nō
hñ vbi casus ille ponit in textu. Quid ergo faciendū erit cū illis sacra-
mentis vez corpore Christi et sanguine cū alius sacerdos nō expleuerit di-
cendū q in alia missa sumenda sunt / post sumptionē sanguinis. Similiter
illa hostia vel vini de qua dubitaretur an sit cōsecrata / etiā post sumptionē
corporis et sanguinis / quos ipse sacerdos in sua missa cōsecrauit / ante ablu-
tionem sumeretur. Sed quid si p illo infirmo sacerdote alia hostia cō-

De defectibus.

Secrata nō habeatur: aut aliquis alius casus rationabilis alicui euenit pu-
ta alicuius alterius infirmitas et huiusmodi poterit ne supplens / aut aliam
missam celebrans illi hostiā dare cum aliā non habeat cōsecratā. R. q non
totam / sed bene partem / et aliam partem ipse sacerdos sumere debet secun-
dum Tho. in iij. di. rj. ¶ Sed quid agendū sit / si celebranti sanguis p na-
res erumpat et fluit. R. pausare debet inclinando vel sedendo: donec flu-
rus cesset. Cauere tamen debet sacerdos: ne vestes vel aliqua sacra p san-
guinē cōsquinentur / recipiendo illum scz sanguinē vel aliquo vase vel pan-
niculo p ut discretioni sue melius cōuenire videatur. Si autē ille fluxus re-
stringi nō possit / nec sacerdos offitium pficere / tunc agendū est / vt in casu
pcedenti / de sacerdote videlicet in missa deficiente. ¶ Item scias: q sacer-
dos laborans morbo caduco vel huiusmodi / a celebratione misse est pbi-
tus / nec se intromittere debet. vj. q. ij. In literis et c. sequenti. ¶ De alijs
autē defectibus seu casibus qui contingi solent / aut circa formā sacramen-
tis / vel anime eius / aut de defectu vestimentorum et huiusmodi hic omī-
tuntur: quia de eis supra dictum est. ¶ Restat autē adhuc videre: que post
misse celebrationē sunt dicenda / agenda: et cauenda. Primo nanq et ante
omnia dicende sunt corde et ore deuote gratiarū actiones. Cum em (vt et
ipse celebrans in prefatione ptestatur) dignū et iustum sit atq equū et saluta-
re / vt semp et vbicq dñō deo gratie agantur / quia in nullo loco vel tempo-
re nobis beneficia sua clementer largiri cessat / dignissimū: iustissimū: et
equissimū est: vt hoc fiat post huius beneficij perceptionē / et tanto diligent-
ius atq deuotius / quanto inter omnia beneficia hominibus a deo collata /
illud vnum de maximis habetur: nō solum autē ideo gratias agere debet
celebrans / ne ppter ingratitudinē de tanto beneficio grauis iudicetur a
dñō / sed et vt de tali gratias debitas exhibens potiorum beneficiōrū dign-
efficiatur / et precipue vt ad futuram celebrationē vel saltem spirituale istius
sacramenti sumptionē / ad quam semper tenetur esse dispositus pparatio
reddatur. Semper enim celebratio pcedens. dispositio ac preparatio esse
debet ad sequentem. Magis autē attendenda est in huiusmodi gratiarum
actione seruīda cordis deuotio / quā plura labiorū oratio. ¶ Secundo au-
tem aliqua singulariter sunt agenda. debet nanq is / qui celebrauit in om-
nibus timore virtuose et exemplariter se habere / et in bonis occupationi-
bus exercitijsq salutaribus consolationē et delectationē querere / vt in me-
ditando: psallendo: orando: studendo: scribendo: legendo: docendo: et bo-
ras canonicas debite psoluendo / ita vt et dyabolus nunq est otiosum in-
ueniat / et ad futura dona pparatio fiat. ¶ Tercio post misse celebrationē ca-
uenda sunt: et ante omnia cobibenda est lingua ne loquatur lenia / inutilia
scurrilia: detractoria / dolosa / iniuriosa et huiusmodi verba. Sic etiā visus
cobibendus est / ne videat vana / et suo mō sensus ceteri sunt caute custo-
diēdi. precipue etiā crapula et ebrietas et maxime taberna fugienda: ioci / ac-
ludi vitandī. Et vt hoc facilius fieri possint studendū est sumope / vt dicit be-
atus Gregorius / q semper animus in suo pondere et vigore seruetur / ne
postea eum fluxa cogitatio dissoluat. ne vana etiam leticia mentem surrepat
et lucrum cōpunctionis animā p incuriam stupe cogitationis pdat. ¶ Et
licet post misse celebrationē ius disponat a cibo potusq per longum tēpus

De celibatu sacerdotum. Fo. lxxii.

abstinendum: de quo habetur de cōse. bī s. c. Tribus gradibus. Illud in ius de cōsuetudine nō seruatur / Verumtū ppter reuerentiā tāti sacramēti dignū est: vt a cibo et potu abstinence: donec debite gratiarū actiones sint redditae et ita etiā in iurea species sacramentales verisimiliter existimentur corrupte.

De celibatu sacerdotum, pro conclusione huius ordinis missae.

Multa sunt p Christi sacerdotes cauenda: maxime aut cauere debent mulierum cōsortia / quia tenentur perpetuā castitatem seruare: et sub eterna damnatione custodire. Vñ dicit Canon Qui fidem castitatis vouerunt deo / irritam faciendo damnationem incurrunt: xxv. q. i. et xxx. s. d. c. s. dicitur. Nullus debet ad altaris ministeriū accedere: n. si cuius castitas ante susceptū ministerium fuerit approbata. Causa vero huius institutionis iudicia fuit sacerdotalis / vt libere cunctis diebus vite: orationi possent vacare. Si enim vt Paulus ait / ab vxoribus est cessandū / vt expeditius orationi vacemus ministeris itaq; quibus quotidiana necessitas orandi incumbit: nunq; conjugali officio vacare permittitur hec ibi et c. sequenti dicitur sacerdotibus / vt semper valeant altari assistere / semp ab vxoribus est abstinendū: sempq; castitas obseruanda precipitur. Et quia sacerdos qui totus est dño et sponso suo Ihesu Christo consecratus / et exēptus a cura rerū familiarū / et solutus legibus ciuilibus debet orationi iugiter vacare. Ideo merito astringitur voto castitatis. Vñ dicit diuus Aug. Si licet / et bonū est nubere: cur sacerdotibus nō licet vxores habere: idē / vt ordinatis iam: nō liceat cōuenire. Quis nesciat vnū quodq; suā legem habere. Est em̄ quod omnino generaliter omnibus nō licet at / est item: quod alijs licet / et alijs nō licet. Et est / quod aliquando licet et aliquando nō licet. Fornicari oibus semp nō licet. Negociari vero aliquādo licet / aliquando nō licet. Anteq; em̄ ecclesiasticus quis sit licet ei negotiari / factum iam nō licet. Et christiano cū vxore sua cōuenire. Aliquando licet / aliquando vero nō licet. Propter dies em̄ pcessionis aliquādo nō licet cōuenire / quia etiā a licitis abstinendū est / vt facilius impetrari possit / quod postulat. Vnde apostolus ex cōsensu ait abstinendū ad tēpus vt vacet orationi. Nā secundum legem in ieiunio cedi et surgari nō licet postea licet / quia maior reuerētia debet dei causis. Nunquid omne: quod ante ceteros licet / ante imperatōrē licet. Quanto magis in dei causis. Ac p hoc antistitē eius puriores ceteris esse oportet: ipsius em̄ personā habere videtur / est em̄ vicarius eius / vt quod ceteris licet / illi nō liceat / quia necesse habet quoridie Christi vicem agere / aut orare p populo: aut offerre: aut tingere / et nō solū huic concubitus nō licet / verum etiā ministro eius / quia ipse mundior debet esse / quia sancta sunt: que ministrat. Nam sicut ad comparationē lucerne / tenebre nō tñ obscure: sed etiā sordide sunt. Ad cōparationē stellarum / lucerna caligo est. Ad solis vero cōparationē stelle nubilose sunt. Ad dei aut claritatē sol nox est ita et que ad nos licita et munda sunt ad dei aut dignitatē / quasi illicita et immunda sunt: quā em̄ bona sunt: dei tamē persone nō competūt: nūquid nō tunica mediocris hominis quāuis munda: imperatōri tamē sordida et illicita est. Similiter et Saronica Senatori. Ac per hoc antistites dei puriores esse debēt: quā ceteri quia et Christi habēt psonā: et ministros dei iudiciores esse oportet / nemo em̄ imperatōri ministrat / nisi vestimentis claris et mundis indutus. Deus autem quia natura clarissimus est: ministros eius natura: magis quam vestibus mundos esse oportet. Hec sanctus Augu. in li. questionū veteris et noui testamenti. Questione vltima. Possent etiā hic multa recenseri: que sunt in libello de sine

De celibatu sacerdotii: pro.

gularitate clericorum: diui Ciprianus ubi etiā docetur a dño fuisse reuelatā: ne sacerdotes cum feminis cō haberent cōtuberniū. **C** Attendant etiā Christi sacerdotes et inspiciāt veteris legis sacerdotes: distaxat in altare dñi hircos et vitulos p peccatis offerentes: quanta sup alios sanctitatis: quanta castitatis eis imponebatur artatio: vxorē non: nisi virginē: nō nisi semel: et vnica: non repudiata: nō sordidam/ipsis pbas erat accipere: vacabāt ab vxorū amplexu quolibet tempore vicis sue/et quando offerre volebant dño sub mortis interminatione. Si moriebat vxor: in eius adolescentia continēdi necessitas incūbebat. **C** Fuerunt et alij inter iudeos qui hēsenti dicebantur: qui sancta religio ne ceteros prestare conati erant/nō lubricum: sed vite cōtinentis vīrū in suā viuendi cōsuetudinē recipiebant. De quibus Solinus de mirabilibus mundi c. lxiij. sic scribit hēsenti/qui p dñi memorabili disciplina recesserūt a ritu gentium vnuerfarū/malefatis vt reor/puidencia: ad hunc morē destinati nulle sibi femine venere se penitus abdicauerunt/pecunia nesciunt/palmis vicitat nemo ibi nascitur: nec tñ deficit hominum multitudo locus ipse addictus pudicitie est: ad quē plurimi: licet vndiq gentiū ppererent nullus admittitur: nisi quē castitatis fides et innocētie meritū psequaret: nam qui reus est: vel leuis culpe: quamuis summa ope adipisci ingressum velit cōtinentis submouetur ita p immensum spatium seculorum incredibile dictu eterna gens est/cessantibus puerperijs hec ille. Iosephus quoq in li. ij. de bello iudaico. c. ij. de eisdem dicit hēsenti gente iudei inter se mutuo amore cōiunctissimi et qui pter ceteros voluptatem quidem solent quasi maleficia vitare/cōtinentiam vero seruare: neq cupiditati succumbere: virtutē maximā ducere. Itaq nuptias quidem fastidiāt: alienos vero filios dñi adhuc molles sunt erudiunt traditos p cognatis habentes/suis moribus diligenter instituunt/voce cibi sacerdos anteuenit: neq quēq gustare pbas est: nisi prius deo celebretur oratio. Post si nem quocq prandij vota repetunt/summū studiū veterū scriptis adhibēt. Se cre sue studiosis nō statim cum eis vna collectio p annū integrū extrinsecus cōmoranti cuiq eundē victus ordinē tribuit. Cum vero pcessu temporum experimentum cōtinentie dedit accedit etiā ad cōmunē cibū et purioribus ob castificationē se aquis participant. Post ostensionē cōtinentie duobus ānis alijs mores eius pbantur. Cumq dignus apparuerit tunc demū in cōsortium assumitur: prius vero quā incipiat cōmunē habere cibū magnis execrationib⁹ abiurat se pmi quidē colere deū. et. hec et alia de eis Iosephus. **G**entiles quoq sacerdotes et flamines vt castā ducere possent vitā: et diuini cōtemplari austeram nimum vitā pagebant/et cohabitatioez populi fugiebāt/put ait Plato in thimeo dicens/quod apud Atbenienses p dñi sacerdotijs sepatim a cetero populo cōiuebant/ne aliqua pphana cōragione castitas corū poluere. Et Hieronimus cōtra Iovinianū. li. ij. dicit. q Theremō stoicus vir eloquentissimus de vita antiquorū sacerdotum gentiliū narrans ait. Omnes sacerdotes eorū virtuosī omnibus postpositis negocijs curisq mundi sem p in templo fuerunt et rerū naturas causasq ac fideri rationes contemplati sunt. Et nūq se mulieribus miscuerunt/nūq cognatos ppinquos ac liberos viderunt ex eo tempore quo ceperunt diuino cultui seruire: carnibus et vino abstinerūt: et hoc ppter appetitū libidinis copibendum/quē ex nimio cibo et potu generatur. Cetera apud eundē Hieronī. vide/quī multa et mira de huiusmodi scribit sacerdotibus. **E**t quoniam Christi sacerdotes sacris occupantur mysterijs/non hirci: aut vituli: sed agnī immaculatū sacratissimū corpus

cōclusionē huius ordinis misse. Fo. lxxiij.

dñi nostri Ihesu Christi dño offerentes: quid diuinius q̄ vt cōtinua possent
 castitate, vacant legi dei: quā ab eorū ore populus requirit. Hec autē lex: si-
 cut immaculata est / sic immaculatum ministrū & doctore requirit. Quod si om-
 nes etiam laicos nō cōiugatos apostolus ad castam inducit vitam: multo ma-
 gis sacerdotes: dicit em̄ apostolus, bonū est mulierē nō tangere. Et infra vo-
 lo autē om̄s homines esse sicut me ipsum: sed vnusquisq̄ ppriū donū habet ex
 deo: alius quidē fiscalis vero sic. Dico autē nō nuptj & viduis bonū est illis
 si sic pmanerint sicut & ego. Item ibidē dicit Solutus es ab vxore noli quere
 re vxorem. Insup dicit volo autē vos sine sollicitudine esse: qui sine vxore est
 sollicitus est: que dñi sunt / quō placeat deo. Et iterum dicit. Beatior autem
 erit si sic permāserit secundū meū cōsiliū hec omnia apostolus. j. ad Corint.
 vij. vbi etiā ad terrorem adducit cōiugatorum tribulationes / & quo modo sol-
 liciti sunt de his que sunt mundi & quo modo placeat vxori & diuisi sunt. Et
 q̄ sui corporis potestate nō habent. Multa alia incomoda huius mōdi: velu-
 ti lites cū affinibus: cura liberorum / sollicitudo rei domesticæ: & id genus alia
 sex centa: que matrimonij cōitantur. Illi vero qui castam ducunt vitam ab
 his omnibus & multis alijs incōmodis sunt liberi. Unde omnis sapientiā ne-
 dum catholicorū: verum etiā paganorū cōclusio est. Quod viro sapienti nō cō-
 ueniat ducere vxorē / quā cōclusionē rationib⁹ & m̄tis ac varijs exēplis ap-
 bāt / que hic breuitatis causa omittunt. Profecto sapiētis est: id magis elige-
 re: quod melius est sed cōtinere melius est equidē & optimū. Dicit em̄ apo-
 stol⁹. Qui matrimonio iūgit virginē suā: bñ facit. Et q̄ nō iūgit melius facit.
 Saluator etiā dñs noster Ihesus Christi huic cōclusioni assentit dicēs. Sāt eu-
 nuchi q̄ seip̄os castrauerūt / id est voluntarie cōtinent ppter regnū celorū
 qui potest capere capiat. Mat. xij. Unde Ciprianus dicit. Prima sententia
 dei crescere & generare p̄cipit. Secunda ad cōtinentiā suadet. cū adhuc rudis
 mundus & inanis est / copia fecunditatis generante ppagamur: & crescimus ad
 humani generis augmentum. Cum iā refertus est orbis & mundus impletus:
 qui capere cōtinentiā possunt Spadonū more viuentes castrantur ad regnū
 hec Ciprianus in tractatu secundo de habitu virginū. Vbi etiā superius di-
 cit sit virtus ad tollerantiā prima. Nō est ad magna facilis ascensus / quē su-
 dorem ppetimur: quē laborem / cū conamur ascendere colles & vertices mon-
 tium. Quid vt ascendamus ad celū. Si premiū pollicitationis attendas: mi-
 nus est quod laboras. Immortalitas p̄seueranti datur / p̄petua vita p̄mittit
 regnū dñs pollicetur. Seruate virgines / seruate quod esse cepistis: seruate qd
 eritis. Magna vos merces manet. Premiū grande virtutis. Unus maximū
 castitatis: Multis scire: quo malo careat / & quid boni teneat cōtinentie virtus
 Multiplicabo (inquit mulieri deus) tristitias tuas: & gemitus tuos. Et in
 tristitia paries filios. Et cōuersio tua ad virum tuū / & ipse tui dñabitur: vos
 ab hac sententia libere estis / vos mulierum tristitias & gemitus nō timeris.
 Nullus vobis de partu circa filios metus. Nec maritus est dominus. Dñs
 vester & caput Christus est ad instar & vicem masculi. Sois vobis & cōditio cō-
 munis est. Dñi vox est illa dicentis filij seculi huius generant & generantur q̄
 autē habuerit dignationē seculi illius & resurrectionis: a mortuis nō nubunt
 neq̄ matrimonij faciunt. Neq̄ em̄ incipiunt mori. Equales em̄ sunt angelis
 dei cū sint filij resurrectionis. Quod futuri sumus iam vos esse cepistis. Vos
 resurrectionis gloriā in isto seculo iā tenetis. Per seculū sine seculi cōtagio-
 ne transitis cum caste p̄seueratis & virgines angelis dei estis equales / tantum

De Celibatu sacerdotū pro.

maneat: et duret solita et illa virginitas. Et ut cepit / fortiter fugiter pfeueret becille. Qui optimis medijs ad virginalē vitam / et cōtinētiā cobortat. Melius est ergo hic inchoare vitam / que in eternā durare debet secundū sentētiā omnīū doctorū et Pauli ac saluatoris dñi nostri Iesu Christi cōsiliū. Nō bene ergo obiciunt heretici qd scriptū est in Genesi. Crescite et multiplicamini et replete terram. Et maledicta sterilis que nō parit semen in Israel: nubebāt omnes et nubebantur. et derelictis parentibus siebant vna caro et. Tunc em erat replenda terra nūc celum. Matrimonio namq repletur terra. Celibatu vero celum. Unde Hieronimus aduersus Heluidiū / quando vox illa ptonuit tēpus breuiatum est. Reliquum est: vt et qui habent vxores sint quasi nō habeant ad berentes dño vnus cū eo efficiuntur spūs. Et quare: quia qui sine vxore est cogitat ea: que dei sunt: quo modo placeat deo. Qui autē cū vxore est sollicitus est: que sunt huiusmōdi quō placeat vxori et diuisa est mulier et virgo que nō est nupta cogitat que dei sunt: vt sit sancta spū et corpore. Nā que nupta est cogitat: que sunt mundi quō placeat viro. Quid oblatras: quid oppugnas vas electōis hoc loquit. Hec Hieronimus. Sed si dices idē Hieronimus ait: quia et Epī et pfoiteri et diaconi vnus vxoris viri: et habentes filios ab apostolo cōstituuntur. Quō de virginibus apostolus dicit se nō habere pceptū / et tñ dat cōsiliū: quasi misericordiā cōsecutus a dño. Et hoc agit in oī illa disputatiōe vt virginitatē pferat matrimonio et suadet quod imperare nō audeat / ne iniicere videatur laqueū et plus imponere ponderis: quā pōt hominā sustinere natura ita et in ecclesiastico ordine cōstituendo quia rudis ex gentibus cōstituēbatur ecclesia leuiora nuper credentibus dat pcepta ne terribi ferre nō possent et. Hec Hieronimus aduersus Iovinianū li. j. vbi multa de hoc ad virginitatē similiter et cōtinētiā inducens scribit: quia altus est et maximū meriti cōtinētiē status / ad quē infirmi nō possunt ascendere Illi ergo qui ascendere / vel capere: idest se cōtinere nō possunt ducāt vxores sacerdotij gradus omittēt. Quia / vt apostolus ait / Si se nō cōtinent nubāt. Idē dicit ppter fornicatiōem autē scz euitandā vnusquisq suā vxorē habeat et vnaqueq suā virū. Melius est em nubere quā vri. Alias edificarent sibi ad gebennā. Et bī aduertant et illud. Quod apostolus dicit. Tempus breue est / reliquū est / vt et qui habent vxores tanq nō habeñ sint. Preterit em figura huius mundi Sanctus est ergo sacerdotes (cū vita breuis sit) hoc quantulūcūq tēporis Quod breue et momentaneū est Ictū paulo apostolo stimulū carnis cū gratia dñi sufferre quā in graue iugū incidere et carnis cōcupiscentijs vinci. Ad hoc si diligētius aduertamus quantū inter veteris legis sacrificiū et noue interfit / nō esset dubiū: quā congruenter ecclesia celibati sacerdotibz indigerit. Illa quidē sacrificia vmbre duntaxat erant / et figure quedā subobscurē noue legis sacrificij. Et tñ vt illa dignius agerent iussi sunt sacerdotes āte sanctificari: nec archē dñi: nec cetera vasa: sed nec ad altare licebat cuius accedere / nisi prius esset ab omni etiā cōiugali immūditia purgatus. Quā ob rē si ppter vmbriā et figurā tanta exigebatur puritas. Quanta tā eos: qui rem verā et purissimā veritatē in veteri lege figuratā tractant sanctitate pspicuos vt ab omni mulierā inquinamēto purissimos esse cōuenit. Prē habet in. li. j. Regum xxi. q Achimelech sacerdos nō ante voluit de panibus ppositionis quicquid impartiri Dauid et pueris eius: nisi prius eos intellexerit a mulieribus hoc est ab vxoribus suis fuisse mundos / ac panes illi ppositionis incōparabiliter dūtant a sacramēto panis: in quo sacratissimū corpus Christi cōtinetur.

cōclusionē huius ordinis misse. Fo. lxxv.

tur. Quāobrem Chriſti ſacerdotes Cuius intereſt hunc panē quotiē ſumere Cō-
petuū celibatū agere oportet. Ad hec expedire laicis docet apoſtolus ab vxorib⁹
interim abſtineant quatenus orationi vacare queant cōmodius. Quod ſi laicis o-
rationis cauſares vxoria ad tempus interdicitur ſacerdotibus vtiq; quorū eſt offi-
ciū quotiē nō p ſuis modo verū etiā p populi delictis hoſtias ⁊ peccata offerre
deo/celibatus indiſcitur meritiſſime p̄ſertim cū res nō minus euangelio cōueni-
at: quā ab eccleſia catholica iam cōprobetur. Euangelio eſt cōuenit/quod Chri-
ſt⁹ in euangelio cōſulit. Cetera trāſierūt ecce facta ſunt omnia noua. Vñ Hiero-
nimus in epiſtola ad Tbith. Si laicis Cinq; Imperatur vt ppter orationē abſti-
neāt ſe ab vxoria coitu. Quid de ipſo ſcenciendū eſt / qui quotiē p ſuis populis
peccatis illibatas deo oblaturus eſt victimas. Relegamus regū libros ⁊ inuenie-
mus ſacerdotē Abimelech de panibus ppoſicionis noluiſſe prius dare Dauid ⁊
pueris eius: niſi prius interrogaret vrā mundi eſſent pueria muliere. Nō vtiq;
aliena ſed cōiuge. Et niſi eos audiuiſſet Abperi ⁊ medius tertius vacaſſe ab ope-
re cōiugali/nequaſ panes quos prius negauerat Deceſſiſſet/tantum intereſt in-
ter ppoſicionis panes ⁊ corpus Chriſti: quantū inter vmbriā ⁊ corpora. Inter
imaginē ⁊ veritatē. inter exemplaria futuroꝝ ⁊ ea ipſa que per exemplaria p̄ſigura-
bantur. Quō itaq; manſuetudo: patientia / ſobrietas: moderatio / abſtinentia lu-
cri / hoſpitalitas quocq; ⁊ benignitas p̄cipue debent eſſe in Ep̄ſcopo. Et inter
cunctos laicos eminentia. Sic ⁊ caſtitas p̄pria. Et (vt ita dixerim) pudicitia ſa-
cerdotalis. Et nō ſolum ab opere immundo ſe abſtineat: ſed etiā a ſactu oculi ⁊
cogitationis errore mens Chriſti corpus effectura ſit libera. Hec Hieronimus.
Et idē Hiero: in alio loco dicit. Quid eſt mag⁹ / orare: iam corpus Chriſti accipere
vtiq; accipere corpus Chriſti. Si p coitu quod minus eſt impeditur: multo ma-
gis quod maſus eſt. Diximus in eodem volumine panis ppoſicionis ex lege nō
potuiſſe comedere: niſi ſe fridus mūdus a mulieribus reſpondiſſent. Nō vtiq; a
meretricibus quod damnaſ a lege ſed ab vxoribus / quibus legitime iungebātur
Populus quocq; quando accepturus erat legē in monte Sina / tribus diebus
iuſſus eſt ab vxoribus abſtinere. Hec Hieronimus. Inſuper Idē Hieronimus
dicit. Oro te quale illud bonū eſt quod orare p̄hibet / quod corp⁹ Chriſti accipi
nō permittit. Qm̄ diu impleo mariti officiū: nō impleo chriſtiani. Iubet apoſtolus
in alio loco / vt ſemp oremus. Si ſemp orandū eſt / nūq; ergo cōiugio ſeruendū
Quoniā quotiēſcūq; vxori debitum reddo Orare nō poſſum. Petrus apoſtolus
experimentū habens cōiugaliū vinculoꝝ. Vide quomō informet eccleſiā: quid
deceat chriſtiani. Similiter viri cohabitantes iuxta ſcientiā / quaſ infirmiori va-
ſculo muliebrī tribuenū honorē. Et ſicut coheredes multiplicis gratie / vt nō im-
pediantur orationes veſtre. Ecce eodem ſenſu / quia ⁊ eodem ſp̄i impediri dicit o-
rationes officiū cōiugali. Quo autē ait. Similiter idcirco ad imitationē puocat
viros qā ſā ſupra vxorib⁹ p̄ceperat dicens vt videant viri in timore caſtā veſtrā
conuerſationē. Et infra viſ ſcire quid velīt apoſtolus iunge quod ſequitur. Oro
lo autē omnes homines eſſe ſicut meipſā. Beatus qui Pauli ſimilis erit. Felix q
audīt apoſtolū p̄cipientem non ignoſcentē. Hoc: inquit: volo. Hoc deſidero vt
imitatores mei ſitis / ſicut ⁊ ego Chriſti. Ille virgo de virgine de incorrupta
incorruptus. Nos quā homines ſumus ⁊ naturā ſaluatoris non poſſu-
mus imitari / imitemur ſaltem cōuerſationē: Illud diuinitatis eſt / Et beatitudi-
nis hoc humane cōditionis eſt ⁊ laboris. Volo omnes homines ſimiles mei eſſe /
vt dum mei ſimiles ſunt / ſimiles ſiant ⁊ Chriſti / cuius ego ſimilis ſum. Qui eſt
in Chriſtum credit debet ſicut ille ambulauit / ⁊ ipſe ambulare. Sed vnus quiſq;

De celibatu sacerdotū pro:

ppriū donū habet ex deo/alius quidem sic alius aut sic. Quid (inquit) velim p-
picuū est. Sed quoniam in ecclesia diuersa sunt dona. Concedo t nuptias: ne vide-
ar damnare naturā. Simulq; considera q: aliud donū virginittatis sit/aliud nu-
ptiarū. Si em eadē esset merces nuptiarū t virginū/nūq; dixisset post preceptū cō-
tinētie: sed vnusquisq; pprium habet donū ex deo: alius quidem sic: alius aut sic:
Vbi pprietas singulorū est: ibi altrinsecus diuersitas. Credo t nuptias debē esse
donū: sed inter donū: t donū magna diuersitas est tē. Hec Hieronimus li. j. ad
uer? Iovinianū vbi multa de hoc. ¶ Nec te moueat si veneris ad euangelium
t pposueris Zachariā. Elizabet. Petrū t socrū eius. Nā vt inquit idem Hiero
vbi supra disti inter eos qui ab initio legi seruiuerunt numerandi sunt. Neg em eo
uangeliū est añ cruce quod sanguine t passione ipsius dedicatur. Vnde Petrus
ac ceteri apostoli ecclā si vros habuerint tñ eas dīstaxat quas eo tempore accepe-
rant/quo euangelii nesciebant: qui assumpti postea in apostolatū reliquerunt of-
ficiū cōiugale. Vñ confidenter petrus dicit. Ecce nos reliquimus omnia t secuti
sumus te. Dictum em erat apostolis. Si quis venit ad me/ t nō odit patrē suū
t matrē/ t vrozē t filios: t fratres t sorores. Adhuc aut t animā suā nō potest
esse meus discipulus. Luce xliij. Et iterū omnis qui reliquerit donū vel fratres
aut sorores: aut patrē aut matrē/ aut vrozē/ aut filios aut agros ppter nomen
meū centuplū accipiet t vitam eternā possidebit. Mathei xxi. Sic t nostris tem-
poribus recte fit/ vt ad sacerdotiū vocatus ex instituciōe ecclesie/ diuiz aposto-
li ac saluatoris dñi nostri Ihesu Christi cōsilio: sponte celibatum voueat ac cōiu-
gio renunciet. Nec iam aliter facere licet. Dicit em saluator. Nemo mittens ma-
nū suā ad aratrū/ t respiciens retro aptus est regno dei Luce ix. Et licet in pmiti-
ua ecclesia aliq; sacerdotes vros habuerint t multa huiusmodi pmittebantur/
que tñ successu temporis ex legitimis causis iustissime fuerunt immutata. Nimirū
si circa sacerdotū nuptias aliqua variata fuerit: iustiq; eos ecclesia vitam duce-
re celibē: vt sine aliq; impedimēto orent ac offerant dona t sacrificia p peccatis: ac
puras manus extendere seu leuare possint ad dominū. Illorū quoq; labia custodi-
unt scientiā t angeli dei nomē merent: qbus t re vita vcz sua cōsonare debent
qbus solis vna aurea commissā est: vt manna cōtrecent. Quod si iratus est dñs
contra Mān indignatione maxima. Eo q extendit manū suā ad arcam t ppter
ea mortuū est. Nimirū si pbet se sacerdos dñi verā arcā in imo ipsum māna de celo
contrectet: ne sibi iudiciū manducet t fiat reus corporis t sanguinis dñi t reuera
si onera matrimonij dīstaxat ex Paulo apostolo dein officij sacerdotale/ hinc in-
de: cōtulerimus: iustissimā ordinacionē sanctorū patrū dicere oportet. Regas t
iterū relegas apostoli in prima epistola ad Corinth capitulū septimū vide t cōmen-
taria tam antiquorū doctozū/ quā modernorū sup apostoli verbū in epistolas ad
Thimoteū t Titū. Cur vcz tunc tēporis apostolus dixerit episcopum vnius vro-
ris virū. t quō intelligi debeat. Illi em tēporibus fere omīs nubilis etatis mares
ducebāt vros: vñ tñc ex cōiugatis eligi oportuit episcopos: alias pōsteros: se-
cūdm em apostolos inter Episcopū t sacerdotē nihil interest: vt cxiij. di. t. Regim?
t cxi. di. c. Olim t c. sequēti. Processu vero temporis/ postq; videlicet multipli-
cati sunt fideles auctus est virginū status/ ab apostolo t saluatore dño nostro Je-
su Christo plurimū laudatus. Decet ergo ex hoc virginū statu/ saltim ex continē-
tiam: eligi in sacerdotes: q sicut angeli in celo: sic t ipsi in terris semp cultui assi-
stāt diuino. Nā t sacerdos angelus dñi dicitur. Sunt t alie cause/ quas longe la-
teq; describāt doctores. ¶ Nec etiā moueat Christi Sacerdotes Bicornū sacer-
dotum coniugis. Sed potius mēte intymius sequentia ppendant: Cur ipsi t eoz

cōclusionē huius ordinis missē. Fo. vltimo.

populus ferocissimis Christi nominis inimicis subiugati sunt / nullo honore et dignitate a modo affecti. Et illa: que iam pridē legisperitia fuerant / pediti / modo penitus sunt puati. Omnis deniq; scientiarū ornatu / q̄ p̄meis tēporibus mirū immo dū pollebāt: abscessit ab eis: et in varios corruerūt errores. Profecto (vt qdam doctor ait) non ex alia causa / nisi q̄a dereliquerūt fontē viuū mundissimū et castissimū sacerdotij dignitatē contaminando: Et in cisternā dissipatā. Omnis immunditie fomērum coniugiū p̄ter consuetū et in bonestum sibi quiescere / sancta dñi polluendo. Ecce manus dñi valida et fortis super eos q̄s p̄ futuro secura re eos poterit a flamma incendij eterni: neq; refert / q̄ huiusmodi cōiugati / vel q̄ cunq; alij sacerdotes votū castitatis expresse ore non emiserunt. Dicunt em̄ sancti doctores / siue q̄s sacerdotum vouens ore siue nō: p̄petuā obseruare tenet cōtinentiā siue castitatē / dum sacerdotij recipit dignitatē. Quia vt sic / ne dum vouerit: sed votum etiā solēnitat. Characterēq; Christi in se suscipit: et in mente gerit. Est em̄ sacerdotalis sacerdos p̄prie character Christi vt inquit. s. Thomas. iij. q. lxij. Eius ergo vitam imitetur sacerdos cuius characterē habet / carnē suā et virtutē ac cōcupiscentias in se mortificādo secundū illud apostoli dicentis. Qui Christi sunt carnē suā crucifixerunt cū vicijs et cōcupiscentijs: ad Galatas. v. Spiritu igitur secundū eundē apostolum ibidē ambulandū est / desideria carnis nō pficiendo sicq; fructus sp̄s amplectetur: Qui est / vt ibidem ait apostolus / Charitas. Gaudij / Pax / Pacientia: Benignitas / Bonitas: Longanimitas / Mansuetudo / Fides / Modestia / Continentia / Castitas: Hec oīa in quolibet lucere dñt christiano maxime aut in sacerdotibus. Ihesu Christi: q̄ cum patre et spū sancto vltit et regnat in secula seculorum benedictus. Amen.

Castigationes dictionū in hoc opusculo deprauatarū.

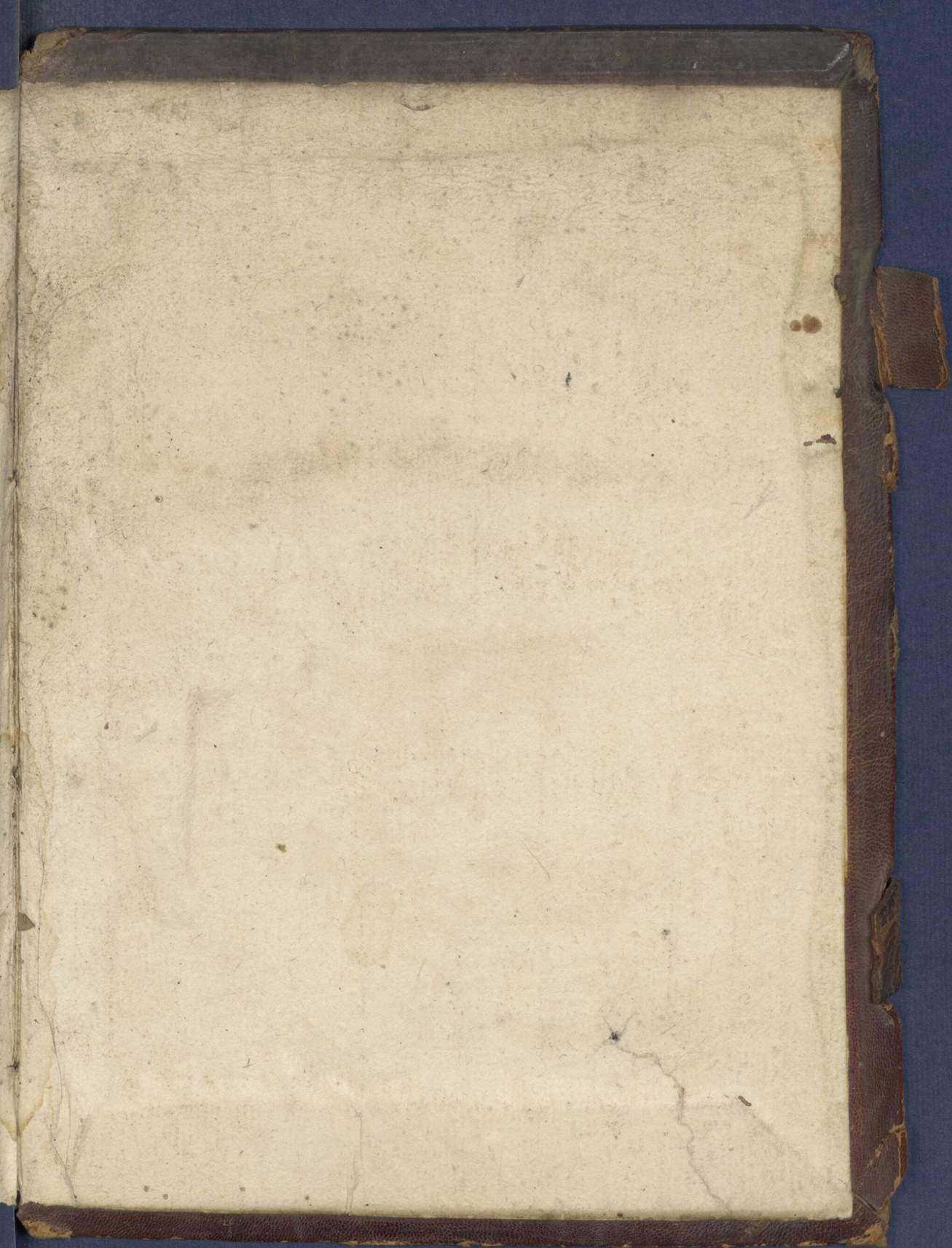
j. fo. parte ij. h. viij. p sit lege si. ij. fo. parte ij. h. iij. a fine numerando p vt lege viij. iij. fo. par. ij. h. xij. a si. p celebratione le. celebrare. Ibidē h. ix. p termina te lege d̄terminare. iij. fo. par. j. h. x. p sicut lege sic. eodē fo. par. ij. h. iij. p quis lege quis. v fo. parte j. h. xij. p sacraris le. sacris. Ibidē h. xix. a si. p ad le ac. Ibidē h. xvij. p est le. est. Ibi. h. xij. p cōsione lege lectione. eodē fo. parte ij. h. xv. p iudicare lege inducere: Ibi. h. v. a si. p quartū lege quarū. fo. vj. par. j. p sp̄alē le. sp̄ialē. Ibi. h. viij. p posita lege puta. Ibi. h. vj. p vfficere le. sufficere. eodē fo. parte ij. h. xvj. a si. p orat le. erat. fo. vj. par. j. h. xx. a si. p impendit lege impedit. eodem h. xvij. p ergo le. ergo. eod. h. xij. p et le. et. Ibidē h. v. p vbi le. vt. ibidē h. iij. p aut lege aut. eo. fo. parte ij. h. j. p h. lege h. iij. Ibi. h. xix. p deuocionibus lege deuotis. idē h. xxv. p aut alia le. et alia. Ibi. h. xij. a si. p excutione le. executione. xj. fo. par. j. h. vij. p vb lege vbi. eodē fo. par. ij. h. j. p ligare le. litigare. ibidē h. v. a si. p natura le. noua. xij fo. parte. j. h. j. p si q̄ lege q̄ si. Ibi. h. iij. le. iij. c. omnes vtriusq; sexus de pe. et re. ibidē h. xxv. p aliter lege taliter. Ibi. h. vj. p cōmittatur lege cōmittat. xij fo. par. j. h. xij. p p̄sentandū lege rēp̄sentandū. fo. xix. par. j. h. ix. a si. p noue lege. non xj. fo. parte j. h. iij. a si. lege. Discreat tui omnipotens deus: et dimissis peccatis tuis: perducatur te. et. eodē fo. par. ij. h. ix. a si. p dicitur lege dicit. xij. fo. par. ij. h. xv. p representantes lege rēp̄sentans. Ibidē h. xij. p moraliter lege moraliter. xij fo. par. j. h. iij. lege in gloria. Ibidem h. ix. p secunda lege secundo. Ibi. h. v. a si. similiter p secunda le. secundo. Ibi. h. iij. p petit lege

Castigationes.

petita. rrv. fo. par. j. & iij. a si. lege canticū glorie allelula vsq; ad Pascha pro
maiori. rē. & infra in sequenti versu lege. In die tamen cene gloria in excelsis di-
citur. rē. rrvj fo. par. j. & vj. lege pur est in diebus. eodē fo. par. ij. & r. lege
offitiū non possit iuallū diem. Ibidem & rviij. p ex lege & rrv fo. par. ij. & r p
sed lege & r. Ibi. & iij a si. le. & in labijs meis. rrvj fo. parte j. & iij a si p charita
tē le. charitate. eodē fo. par. ij. & rviij p prereundā lege ptereundum. rrvj fo
parte ij. & rrvj. p voce lege votiua. rrvij. fo parte ij. & rviij. lege que sint p alte-
rius vel aliorū cōsione rrv. fo. parte ij. & rrvj. p incusat lege incensat. rrvj.
fo. par ij. & v. a si le. debet etiā esse rrvij. fo. par. j. & v. le: quā & sustinendam
Ibi. & iij. a si. p ex parte lege ex tempore. rlv. fo. par. j. & v. le. ductus est rē.
rliv. fo. par. j. & rrvj le. duas separatim vnā. rlv. fo. parte ij. & iij lege in sana-
ctas. rlvj. fo. parte j. & rrv. p arctius lege arcus. eodē fo. par. ij. & rviij. lege
id quod pponitur: magis caprum fugit humanū & alcius supra. rlvij fo. par.
ij. & v. p cōmemoret lege cōmoneret: eodē fo. par. ij. & iij. p licet le. licite.
Ibi. & vltimo lege sunt de substantia. liij. fo par. j. & rrv p moiturū le. meritor
liij fo. par. ij. & rviij. p pparatio lege pparatio. Ibidē & rviij. a si. p postcōis
lege. cōis. Ibi. & rviij p salutaris lege salutaribus. lv fo. parte ij. & iij. a si. p ma-
nus lege manu. lvij fo. par. ij. & rviij. p dicit lege dicitur Ibi. & rrvj. p pcurso-
ris le. pcursois. lix fo. parte j. & rrvj. p incorporalibus lege incōparabilis.
lx fo. par. j. & r. p oblatione lege ablacione. eodē fo. ablutius lege ablutius

**Excussum salutiferę incarnationis, Millesimo Quin-
gentesimo Vicesimo nono, Cracouię per Mathiam
Scharffenberg. Expensis vero Marci Scharf-
fenberg, Ciuis, ac Bibliopole ibidem,
Mense Februario.**

BIBLIOTEKA UNIW. W POZNANIU
234239 II
234236 II
C. 10. 11. 12.

